

Strategii Rozwoju Gminy Potok Wielki na lata 2025-2035

<projekt>

Potok Wielki 2025

Spis treści

1. Wstęp.....	3
1.1. Cel i znaczenie Strategii	3
1.2. Proces opracowania dokumentu.....	3
1.3. Trendy globalne i kontekst zewnętrzny	5
2. Uwarunkowania wynikające z założeń, polityk i dokumentów strategicznych poszczególnych szczebli terytorialnych	9
2.1. Polityka Unii Europejskiej i jej odzwierciedlenie na poziomie krajowym.....	9
2.2. Założenia Strategiczne Rozwoju Kraju	14
3. Diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczej i przestrzennej Gminy Potok Wielki	17
3.1. Położenie, dostępność komunikacyjna i mobilność	17
3.2. Sytuacja społeczna	30
3.3. Sytuacja gospodarcza	58
3.4. Sytuacja przestrzenna i środowiskowa.....	67
4. Ocena gminy na podstawie badań ilościowych i jakościowych	75
4. Analiza SWOT i główne cele w obszarach strategicznych	94
5. Wizja, misja i cele strategiczne.....	97
5.1. Wizja i Misja rozwoju Gminy Potok Wielki.....	97
5.2. Cele strategiczne rozwoju w wymiarze przestrzennym, gospodarczym i społecznym.	98
5.3. Kierunki działań podejmowanych dla osiągnięcia celów strategicznych.....	100
6. Wieloletni plan inwestycyjny dla gminy Potok Wielki	114
7. Model funkcjonalno-przestrzenny gminy.....	117
8. Ustalenia i rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej w gminie	125
9. Obszary strategicznej interwencji określonych w strategii rozwoju województwa wraz z zakresem planowanych działań.....	131
10. System wdrażania Strategii.....	135
10.1. Organizacja i podmioty zaangażowane w realizację strategii.....	135
10.2. Mechanizmy i instrumenty realizacji strategii.....	135
10.3. Wytyczne do sporządzenia dokumentów wykonawczych.....	136
10.4. Ramy finansowe i potencjalne źródła finansowania strategii rozwoju gminy Potok Wielki	139
10.5. Podsystem monitorowania i ewaluacji Strategii Rozwoju Gminy Potok Wielki na lata 2025- 2035	142
Załączniki.....	150

Wstęp

1.1. Cel i znaczenie Strategii

Strategia Rozwoju Gminy Potok Wielki na lata 2025 – 2035 jest kompleksowym zestawieniem celów, potrzeb oraz sposobów ich zaspokojenia w kontekście rozwoju społeczno-gospodarczego oraz przestrzennego gminy. Dokument ten wyznacza kierunki rozwoju gminy, priorytety oraz metody ich wdrażania. Powstał on w odpowiedzi na potrzebę skutecznego zarządzania rozwojem lokalnym, uwzględniając dynamicznie zmieniające się uwarunkowania społeczno-gospodarcze oraz oczekiwania interesariuszy. Jest to podręcznik dla mieszkańców, inwestorów, a przede wszystkim władz gminy, pracowników urzędu i radnych. Każdy, kto sięgnie po ten dokument zyska jasny obraz celów, do których dąży Gmina Potok Wielki, jej aspiracji oraz priorytetów rozwojowych.

Podstawą prawną uchwalenia Strategii Rozwoju Gminy Potok Wielki na lata 2025 – 2035 jest ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (*Dz. U. z 2024 r. poz. 1465 z póź. zm.*). Zgodnie z art. 10e ust. 1 tejże ustawy gmina może opracować strategię rozwoju gminy, natomiast art. 10f ust. 2 doprecyzowuje, że projekt strategii opracowuje wójt oraz przedkłada go zarządowi województwa w celu wydania opinii, dotyczącej sposobu uwzględnienia ustaleń i rekomendacji w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej w województwie, określonych w strategii rozwoju województwa.

Głównym celem niniejszej Strategii jest stworzenie warunków do zrównoważonego rozwoju Gminy Potok Wielki poprzez poprawę jakości życia mieszkańców, rozwój infrastruktury, wsparcie dla przedsiębiorczości oraz ochronę środowiska naturalnego. Dokument ten ma służyć jako drogowskaz dla lokalnej społeczności, władz samorządowych oraz potencjalnych inwestorów, wskazując priorytetowe obszary działań na najbliższe lata. Spodziewanymi efektami wdrożenia Strategii Rozwoju Gminy Potok Wielki na lata 2025-2035 mają być wzrost gospodarczy, poprawa infrastruktury, wzmocnienie kapitału społecznego oraz zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej gminy. Realizacja przyjętych celów pozwoli na lepsze wykorzystanie lokalnych zasobów, poprawi konkurencyjność gminy oraz podniesie komfort życia jej mieszkańców. Dokument ten powinien stanowić fundament dla przyszłych decyzji i inwestycji, tworząc solidną podstawę dla rozwoju Gminy Potok Wielki w kolejnej dekadzie.

1.2. Proces opracowania dokumentu

„Strategia Rozwoju Gminy Potok Wielki na lata 2025–2035” została opracowana w oparciu o analizę danych statystycznych oraz szeroki proces konsultacyjny z udziałem społeczności lokalnej. Część diagnostyczna, stanowiąca fundament merytoryczny dokumentu, zawiera szczegółowy opis aktualnej sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej gminy. Jednak kluczową rolę w wyznaczeniu kierunków przyszłego rozwoju odegrali mieszkańcy, radni i pracownicy samorządowi.

Ich opinie, oczekiwania i wizje – zebrane podczas warsztatów, spotkań i badań ankietowych – stanowiły cenne źródło inspiracji przy formułowaniu celów i priorytetów rozwojowych.

Proces przygotowania dokumentu został podzielony na cztery główne etapy (Ryc. 1):

<p style="text-align: center;">Etap I</p> <p style="text-align: center;">Wizja Gminy Potok Wielki</p> <ul style="list-style-type: none"> – warsztaty konsultacyjne „Strategia Rozwoju dla Naszej Gminy Potok Wielki na lata 2025–2035” – ankietyzacja społeczności lokalnej w formie elektronicznej i papierowej 	<p style="text-align: center;">Etap II</p> <p style="text-align: center;">Diagnoza sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej</p> <ul style="list-style-type: none"> – analiza danych statystycznych – analiza danych i informacji otrzymanych od samorządu Gminy Potok Wielki oraz jej jednostek podległych – analiza wyników ankiet – analiza SWOT
<p style="text-align: center;">Etap III</p> <p style="text-align: center;">Cele strategiczne</p> <ul style="list-style-type: none"> – spotkanie z radnymi – praca grup roboczych – diagnoza barier i potencjałów 	<p style="text-align: center;">Etap IV</p> <p style="text-align: center;">Projekt Strategii Rozwoju Gminy Potok Wielki</p> <ul style="list-style-type: none"> – zgłaszanie uwag do Strategii w formie elektronicznej i papierowej – spotkanie konsultacyjne

Ryc. 1. Schemat procesu opracowywania Strategii Rozwoju Gminy Potok Wielki na lata 2025–2035 (z zaznaczeniem na czerwono bieżącego etapu)

Warsztaty konsultacyjne „Strategia Rozwoju dla Naszej Gminy Potok Wielki na lata 2025–2035” odbyły się 20 stycznia 2024 roku w Urzędzie Gminy Potok Wielki. W wydarzeniu wzięli udział Wójt Gminy Potok Wielki, Leszek Nosal, pracownicy urzędu, radni Rady Gminy, sołtysi, mieszkańcy, lokalni przedsiębiorcy oraz przedstawiciele organizacji pozarządowych. Podczas spotkania uczestnicy przeanalizowali wizję i misję Gminy Potok Wielki na lata 2016–2023, zawarte w poprzedniej strategii, oraz wyznaczone cele strategiczne. Dyskutowano o osiągniętych celach, sukcesach oraz obszarach wymagających dalszych działań. Na podstawie tej analizy określono, które elementy należy kontynuować, a które wymagają aktualizacji w nowej strategii rozwoju. Spotkanie stanowiło istotny element procesu opracowywania Strategii – uczestnicy mieli okazję zgłosić swoje uwagi, podzielić się spostrzeżeniami oraz współtworzyć wizję rozwoju gminy na najbliższe lata.

1.3. Trendy globalne i kontekst zewnętrzny

Na tempo rozwoju oraz zmiany zachodzące w gminie Potok Wielki wpływają nie tylko czynniki lokalne, takie jak uwarunkowania, problemy i potencjały, ale także globalne i krajowe trendy. Poniżej przedstawiono kluczowe zjawiska, które mają decydujący wpływ na wytyczony kierunek rozwoju gminy.

Zmiany klimatu i czystsza energia

Postępujące zmiany klimatyczne stają się jednym z największych wyzwań, przed którymi stoją zarówno administracja samorządowa, biznes, jak i mieszkańcy gminy Potok Wielki. Negatywne zjawiska, takie jak susze, gwałtowne opady nawałne, czy też ekstremalne zmiany temperatur, mają już teraz poważne konsekwencje, takie jak zniszczenia pól, zmniejszająca się ilość wody w stawach, zanikanie naturalnych cieków wodnych oraz pogarszający się stan gleby. Te zmiany mają realny wpływ na codzienne życie mieszkańców i lokalną gospodarkę. W obliczu tych trudności wzrost świadomości ekologicznej i energetycznej wśród społeczności daje jednak nadzieję na podjęcie działań, które pozwolą złagodzić skutki tych negatywnych zmian.

Rosnące zainteresowanie zielonymi źródłami energii, zarówno wśród mieszkańców, jak i samorządu, stwarza możliwość wdrożenia innowacyjnych rozwiązań, które nie tylko pozwolą zaspokoić rosnące potrzeby energetyczne, ale także przyczynią się do ochrony środowiska. Gmina Potok Wielki, podobnie jak wiele innych regionów w Europie, stoi przed koniecznością włączenia się w proces transformacji energetycznej, który jest niezbędny, aby sprostać wyzwaniom związanym ze zmianami klimatycznymi. Osiągnięcie zeroemisyjności oraz neutralności klimatycznej stało się celem, który wyznaczyły zarówno Unia Europejska, jak i władze krajowe. Uwzględnienie polityki na rzecz zrównoważonego rozwoju oraz wykorzystanie odnawialnych źródeł energii to kluczowe elementy, które pozwolą gminie Potok Wielki nie tylko zminimalizować negatywne skutki zmian klimatycznych, ale także stworzyć bardziej odporną na przyszłe kryzysy społeczność i gospodarkę.

W ramach polityki Europejskiego Zielonego Ładu, stanowiącego kluczową strategię rozwoju UE, gmina Potok Wielki ma szansę wdrożyć działania, które pomogą zminimalizować negatywne skutki zmian klimatycznych. Wdrażanie odnawialnych źródeł energii może przyczynić się do ograniczenia emisji gazów cieplarnianych oraz poprawy jakości powietrza w regionie. Z kolei zmniejszenie zużycia wody i efektywne zarządzanie zasobami wodnymi to kolejne wyzwania, przed którymi stoi gmina. Spadający poziom wód gruntowych, zanik naturalnych cieków wodnych oraz obniżający się poziom wody w stawach wymagają podjęcia skutecznych działań adaptacyjnych. W tym kontekście kluczowe będą rozwiązania wspierające małą retencję wody oraz budowa nowoczesnych, inteligentnych systemów nawadniania w rolnictwie, które pomogą zwiększyć odporność gminy na zmiany klimatyczne. Ponadto, renaturyzacja cieków wodnych oraz odbudowa

lokalnych ekosystemów wodnych stanowią istotny element strategii ochrony środowiska, pozwalając na przywrócenie naturalnych procesów wodnych i poprawę bioróżnorodności w regionie.

Starzenie się społeczeństwa i spadek liczby ludności

Prognozy demograficzne wskazują że do 2050 roku, co trzeci Europejczyk będzie miał ponad 60 lat, a średnia długość życia będzie nadal rosła, podczas gdy wskaźnik urodzeń będzie spadał. W gminie Potok Wielki, jak w wielu innych regionach, zjawisko to staje się coraz bardziej widoczne i stawia przed administracją szereg wyzwań. Starzejące się społeczeństwo, w połączeniu ze zmniejszającą się liczbą ludności, wymaga dostosowania lokalnej polityki do nowych realiów demograficznych. Gmina, ze względu na swoje peryferyjne położenie, zмага się z problemem emigracji młodych mieszkańców, szczególnie tych bardziej zaradnych i wykształconych, którzy w poszukiwaniu lepszych perspektyw zawodowych wyjeżdżają do większych miast.

Prowadzi to do jeszcze gwałtowniejszego wzrostu liczby osób starszych pociągając za sobą szereg konsekwencji, zarówno społecznych, jak i gospodarczych. Przede wszystkim, rośnie obciążenie systemu ochrony zdrowia oraz opieki społecznej. Coraz więcej osób będzie potrzebować wsparcia w zakresie usług zdrowotnych, rehabilitacyjnych, jak i opieki codziennej. W tym kontekście, gmina musi zadbać o odpowiednią infrastrukturę, placówki opiekuńcze, transport, a także programy zdrowotne i edukacyjne. Należy również promować aktywność społeczną seniorów oraz ich integrację z młodszymi pokoleniami, co ma kluczowe znaczenie dla budowania solidarnego i zrównoważonego społeczeństwa.

Z drugiej strony, spadek liczby osób aktywnych zawodowo prowadzi do zmniejszających się wpływów z podatków, co może ograniczać możliwości finansowe gminy w zakresie realizacji projektów publicznych. Aby przeciwdziałać tym negatywnym trendom, gmina Potok Wielki musi skoncentrować się na przyciąganiu nowych mieszkańców, w tym ludzi młodych aktywnych zawodowo. Działania takie jak rozwój infrastruktury, promowanie lokalnych inicjatyw, inwestycje w edukację, kulturę i rekreację, mogą pomóc stworzyć atrakcyjne warunki życia, które przyciągną młodsze pokolenia, a także wesprą obecnych mieszkańców.

W długoterminowej perspektywie, gmina, która skutecznie połączy politykę wspierania osób starszych z działaniami przyciągającymi młodszych i aktywnych zawodowo mieszkańców, może osiągnąć sukces. Przykładem takiego działania mogą być programy wsparcia przedsiębiorczości dla seniorów czy elastyczne formy zatrudnienia, które umożliwią osobom starszym utrzymanie aktywności zawodowej. Jednocześnie, inwestowanie w zrównoważony rozwój gminy, obejmujący także kwestie związane z turystyką – z uwagi na atrakcyjność regionu – może być motorem napędowym lokalnej gospodarki i przyczynić się do wzrostu liczby mieszkańców.

W gminie Potok Wielki, będącej peryferyjnym regionem wiejskim o znacznej atrakcyjności turystycznej, kluczowym wyzwaniem staje się balansowanie między potrzebami seniorów a przyciąganiem nowych mieszkańców. Długofalowa strategia rozwoju musi więc uwzględniać

zarówno wsparcie osób starszych, jak i stworzenie warunków do rozwoju młodszych, aktywnych zawodowo mieszkańców. Takie podejście pozwoli utrzymać spójność społeczną, zwiększyć integrację międzypokoleniową oraz budować odporną i dynamiczną społeczność.

Sieciowanie usług i rozwój technologii

Idea konwergencji, czyli łączenia różnych produktów, usług oraz współpracy między różnorodnymi podmiotami, zyskuje na znaczeniu w dobie dynamicznych zmian gospodarczych, społecznych i technologicznych. W gminach wiejskich, jak Potok Wielki, gdzie zasoby są ograniczone, rośnie potrzeba wprowadzania multifunkcyjnych rozwiązań, które odpowiadają na szeroki wachlarz potrzeb zarówno mieszkańców, jak i osób odwiedzających w celach turystycznych. Multifunkcyjność przejawia się nie tylko w przestrzeni publicznej, gdzie budynki użyteczności publicznej czy przestrzenie miejskie pełnią rolę miejsc spotkań, kulturalnych czy edukacyjnych, ale także w produktach i usługach, które muszą odpowiadać na różnorodne wymagania użytkowników.

Gmina Potok Wielki, dzięki wyjątkowym walorom turystycznym, takim jak obfitość lasów, stawów i malowniczych terenów przyrodniczych, ma szansę wykorzystać ideę sieciowania usług jako kluczowe narzędzie do rozwiązania problemów związanych z niedostateczną infrastrukturą turystyczną. W obliczu braku odpowiednich środków transportu publicznego oraz rozwiniętej sieci noclegowej i gastronomicznej, które ograniczają pełne wykorzystanie potencjału turystycznego regionu, niezwykle ważne staje się wdrożenie zintegrowanych rozwiązań. Sieciowanie usług umożliwi efektywne połączenie różnych branż, tworząc kompleksową i atrakcyjną ofertę, która zaspokoi potrzeby zarówno mieszkańców, jak i turystów. Takie podejście przyczyni się nie tylko do poprawy jakości życia w gminie, ale także pozwoli zwiększyć jej konkurencyjność w porównaniu do innych regionów.

Lokalność

Lokalność, jako odpowiedź na postępującą globalizację, zyskuje na znaczeniu, stając się symbolem autentyczności, wartości i wysokiej jakości. W dobie globalnych rynków i masowej produkcji, coraz więcej osób zwraca uwagę na to, co lokalne, unikalne i związane z konkretnym miejscem, traktując je jako wartość samą w sobie. W kontekście małych gmin wiejskich, lokalność powinna być obecna we wszystkich aspektach życia społecznego, gospodarczego i kulturalnego, w tym poprzez wsparcie dla lokalnych przedsiębiorców, producentów żywności oraz inicjatywy mające na celu kultywowanie tradycji i tożsamości regionalnej.

Wsparcie dla lokalnej przedsiębiorczości, szczególnie dla tych, którzy oferują unikalne produkty i usługi oparte na zasobach danego regionu, jest kluczowym elementem tego trendu. Przykładem może być rozwój rzemiosła oraz tradycyjnego wytwarzania żywności, w tym produktów

rolnych, które odzwierciedlają charakterystyczne smaki i tradycje regionu. Tego rodzaju działalność wspiera gospodarkę lokalną, tworzy nowe miejsca pracy i promuje zrównoważony rozwój.

Lokalność to także pielęgnowanie tradycji, które kształtują tożsamość mieszkańców. Zachowanie zwyczajów, obrzędów, muzyki, tańca czy języka, oprócz znaczenia tożsamościowego, może stanowić ważny element atrakcji turystycznych. Organizowanie wydarzeń kulturalnych, festiwali, warsztatów czy wystaw promujących lokalną historię i kulturę, pomaga mieszkańcom i turystom lepiej poznać dziedzictwo regionu. Działania te nie tylko przyczyniają się do utrzymania tradycji, ale także integrują społeczność, wzmacniając poczucie przynależności i dumy z miejsca, w którym się żyje.

Kolejnym istotnym aspektem lokalności jest rosnące zaangażowanie społeczne i aktywność obywatelska. W gminie Potok Wielki, podobnie jak w innych społecznościach, rośnie liczba organizacji i inicjatyw lokalnych, które angażują mieszkańców w działania na rzecz swojej społeczności. Aktywność w takich organizacjach sprzyja budowaniu silniejszych więzi międzyludzkich, zacieśniając relacje sąsiedzkie i umożliwiając współpracę na rzecz wspólnych celów. Inicjatywy takie jak organizowanie wydarzeń kulturalnych, szkoleń, warsztatów czy działań proekologicznych, przyczyniają się do budowy odpowiedzialnego i aktywnego społeczeństwa. W tym rozumieniu lokalność to większe skupienie na najbliższym otoczeniu, co skutkuje zwiększoną dbałością o przestrzeń publiczną, zieleni, infrastrukturę oraz jakość życia. W kontekście globalnych wyzwań i procesów, lokalność stanowi dla gminy Potok Wielki szansę na rozwój w oparciu o unikalne zasoby i potencjał. Podejmowanie działań na rzecz wzmocnienia lokalnych więzi, wspieranie lokalnej przedsiębiorczości oraz pielęgnowanie tradycji i tożsamości regionalnej nie tylko wpływa na jakość życia mieszkańców, ale także przyczynia się do zrównoważonego rozwoju gminy, promując ją jako miejsce autentyczne, wartościowe i pełne unikalnych doświadczeń.

2. Uwarunkowania wynikające z założeń, polityk i dokumentów strategicznych poszczególnych szczebli terytorialnych

Zgodnie z art. 10e ust. 2 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2024 r. poz. 1465, z późn. zm.), strategia rozwoju gminy musi być zgodna zarówno ze strategią rozwoju województwa, jak i ze strategią rozwoju ponadlokalnego obejmującą daną gminę, co zostało omówione w Rozdziale 9.

Ponadto cele i działania zawarte w strategiach gminnych, oprócz odniesień do poziomu regionalnego, ponadlokalnego i lokalnego, powinny być również powiązane z założeniami dokumentów strategicznych i planistycznych obowiązujących na poziomie krajowym i unijnym. W niniejszym rozdziale przedstawiono podsumowanie kluczowych założeń dokumentów strategicznych opracowanych na wyżej wymienionych poziomach.

2.1. Polityka Unii Europejskiej i jej odzwierciedlenie na poziomie krajowym

Priorytety Unii Europejskiej na lata 2024–2029

Unia Europejska, licząca obecnie 27 państw członkowskich, stanowi jeden z największych i najbardziej zintegrowanych rynków na świecie. Choć początkowo była jedynie wspólnotą gospodarczą, z biegiem czasu rozszerzyła swoje kompetencje, obejmując coraz więcej obszarów polityki – od ochrony klimatu i środowiska, poprzez zdrowie publiczne, aż po kwestie bezpieczeństwa, sprawiedliwości oraz migracji. Obecnie UE funkcjonuje jako unia zarówno gospodarcza, jak i polityczna, do której Polska przystąpiła 1 maja 2004 roku.

Koncepcje rozwojowe Unii Europejskiej ulegają nieustannym zmianom, dostosowując się do zmiennych warunków społeczno-gospodarczych wewnątrz Wspólnoty oraz dynamicznych uwarunkowań geopolitycznych na świecie. W odpowiedzi na te wyzwania Rada Europejska – po wyborach do Parlamentu Europejskiego w maju 2019 roku – przyjęła program strategiczny na lata 2019–2024, określając cztery główne priorytety: ochronę obywateli i swobód, rozwój silnej i odpornej gospodarki, budowę Europy neutralnej klimatycznie, sprawiedliwej i socjalnej, a także promowanie europejskich wartości i interesów na arenie międzynarodowej. Jednak w obliczu dynamicznych zmian społecznych i nowej rzeczywistości politycznej, wraz z nową kadencją Parlamentu Europejskiego wyłonioną w czerwcu 2024 roku, wyznaczono nowe kierunki polityki wspólnotowej na lata 2024–2029. W tym kontekście Rada Europejska w czerwcu 2024 roku przedstawiła zaktualizowany program

strategiczny, który – pozostając w zgodzie z wcześniejszymi założeniami – skupia się tym razem na trzech kluczowych obszarach działania¹.

1. **Wolna i demokratyczna Europa** – z naciskiem na ochronę podstawowych wartości UE i promowanie ich na arenie międzynarodowej.
2. **Silna i bezpieczna Europa** – poprzez zwiększenie potencjału obronnego, skuteczne zarządzanie migracją i przygotowanie do przyszłego rozszerzenia Wspólnoty.
3. **Dobrze prosperująca i konkurencyjna Europa** – zorientowana na transformację ekologiczną i cyfrową, wspieranie innowacji oraz wzmacnianie pozycji gospodarczej Unii.

W oparciu o te trzy obszary, Komisja Europejska – we współpracy z Parlamentem Europejskim oraz przywódcami państw członkowskich – wyznaczyła siedem szczegółowych priorytetów politycznych na lata 2024–2029:

1. Nowy plan na rzecz trwałego dobrobytu i konkurencyjności Europy – skupiony na wspieraniu wzrostu gospodarczego, innowacji oraz tworzeniu wysokiej jakości miejsc pracy.
2. Nowa epoka dla obrony i bezpieczeństwa – obejmująca budowę Europejskiej Unii Obrony, zwiększanie odporności na zagrożenia (również w cyberprzestrzeni) oraz usprawnienie systemu zarządzania granicami.
3. Wsparcie dla ludzi, silne społeczeństwo i europejski model społeczny – promujący równość szans, solidarność i integrację społeczną.
4. Troska o jakość życia: bezpieczeństwo żywnościowe, woda i przyroda – poprzez wspieranie rolnictwa, ochronę zasobów naturalnych i dostosowanie się do zmian klimatycznych.
5. Ochrona demokracji i wartości europejskich – przeciwdziałanie zagrożeniom dla praworządności, wzmacnianie zaangażowania obywatelskiego i przejrzystości instytucji.
6. Globalny wymiar Europy: silna pozycja, silne partnerstwa – koncentrujący się na współpracy międzynarodowej, rozszerzeniu UE i umacnianiu relacji gospodarczych.
7. Wspólna realizacja celów i przygotowanie się na przyszłość – poprzez uproszczenie procedur unijnych, reformy instytucjonalne oraz wzmocnienie budżetu UE.

W kontekście powyższych wyznaczonych na lata 2024–2029 priorytetów strategicznych, warto przypomnieć, że już wcześniejsze doświadczenia – zwłaszcza pandemia COVID-19, która wybuchła w 2020 roku – skłoniły Unię Europejską do głębokiej rewizji dotychczasowej polityki wspólnotowej, w tym również fiskalnej. Odpowiedzią na nowe, bezprecedensowe wyzwania stał się *Plan Odbudowy dla Europy*, oparty na największym w historii budżecie długoterminowym UE oraz specjalnym funduszu odbudowy – *Next Generation EU*, o wartości przekraczającej 700 miliardów euro.

---

¹ https://european-union.europa.eu/priorities-and-actions/eu-priorities/european-union-priorities-2024-2029_pl (dostęp: 10.03.2025)

Głównym celem tego mechanizmu było złagodzenie gospodarczych i społecznych skutków pandemii oraz przygotowanie unijnej gospodarki na przyszłe wyzwania związane z transformacją ekologiczną i cyfrową. W ramach Funduszu Odbudowy skoncentrowano się na sześciu kluczowych obszarach:

- inwestycje w badania naukowe i innowacje (program *Horyzont Europa*),
- sprawiedliwa transformacja klimatyczna i cyfrowa (m.in. *Fundusz na rzecz Sprawiedliwej Transformacji* i program *Cyfrowa Europa*),
- poprawa gotowości na kryzysy, odbudowa i odporność systemów publicznych (Instrument na rzecz Odbudowy i Zwiększania Odporności, *rescEU* oraz program *UE dla zdrowia*),
- modernizacja tradycyjnych polityk unijnych, takich jak polityka spójności i wspólna polityka rolna,
- przeciwdziałanie zmianom klimatycznym (30% całkowitego budżetu UE przeznaczone na działania klimatyczne – rekordowa alokacja środków),
- ochrona bioróżnorodności i promowanie równości płci.

Na mocy uzgodnionego budżetu UE na lata 2021–2027 oraz Funduszu Odbudowy (*Recovery and Resilience Facility – RRF*), Polska otrzymać ma łącznie ok. 23,9 mld euro w formie dotacji oraz ok. 11,5 mld euro pożyczek (w cenach bieżących)². Wykorzystanie tych środków odbywa się w oparciu o krajowe dokumenty strategiczne – *Krajowe Plany Odbudowy* – które przekładają unijne wsparcie na konkretne reformy, inwestycje i projekty prorozwojowe.

Dodatkowo, agresja Federacji Rosyjskiej na Ukrainę, zapoczątkowana w lutym 2022 roku, jeszcze silniej uwydatniła konieczność dalszej aktualizacji i wzmocnienia wspólnotowej polityki – szczególnie w obszarach takich jak bezpieczeństwo energetyczne, niezależność surowcowa, spójność terytorialna czy współpraca międzynarodowa. Przyszłe zmiany w tych dziedzinach mogą mieć charakter fundamentalny, redefiniując rolę Unii Europejskiej na mapie geopolitycznej świata.

Krajowy Plan Odbudowy I Zwiększania Odporności³

Krajowy Plan Odbudowy i Zwiększania Odporności (KPO) to dokument przyjęty przez Komisję Europejską i Radę Unii Europejskiej w czerwcu 2022 roku, a następnie zaktualizowany pod koniec 2023 roku. Jego głównym celem jest wsparcie odbudowy społeczno-gospodarczej Polski po pandemii COVID-19 oraz wzmocnienie odporności państwa na przyszłe kryzysy. Plan ten stanowi podstawę korzystania ze środków pochodzących z unijnego Instrumentu na rzecz Odbudowy i Zwiększania Odporności (ang. *Recovery and Resilience Facility – RRF*), będącego częścią Funduszu Odbudowy „Next Generation EU”.

² https://commission.europa.eu/business-economy-euro/economic-recovery/recovery-and-resilience-facility/country-pages/polands-recovery-and-resilience-plan_en (dostęp: 10.03.2025)

³ https://www.gov.pl/web/rolnictwo/krajowy-planu-odbudowy-i-zwiekszenia-odpornosci?utm_source=chatgpt.com (dostęp: 10.03.2025)

KPO obejmuje realizację 57 inwestycji i 54 reformy w ramach siedmiu kluczowych komponentów:

1. Odporność i konkurencyjność gospodarki – gdzie celem jest odbudowa potencjału gospodarczego Polski poprzez wsparcie reform i inwestycji zwiększających produktywność, innowacyjność, przedsiębiorczość i dostęp do finansowania dla firm, zwłaszcza MŚP (małych i średnich przedsiębiorstw).
2. Zielona energia i zmniejszenie energochłonności – skupiająca się na transformacji energetycznej, rozwoju odnawialnych źródeł energii (OZE), poprawie efektywności energetycznej budynków oraz modernizacji sieci energetycznych.
3. Transformacja cyfrowa – wspierająca rozwój infrastruktury cyfrowej, podnoszenie kompetencji cyfrowych obywateli oraz cyfryzację usług publicznych, edukacji, sądownictwa i ochrony zdrowia.
4. Efektywność, dostępność i jakość systemu ochrony zdrowia – gdzie celem jest zwiększenie dostępności świadczeń zdrowotnych, poprawa jakości i efektywności opieki medycznej, rozwój e-zdrowia oraz inwestycje w kadrę medyczną.
5. Zielona, inteligentna mobilność – koncentrująca się na zrównoważonym transporcie, wspiera rozwój transportu kolejowego, elektromobilności, niskoemisyjnych środków transportu zbiorowego oraz poprawę bezpieczeństwa ruchu drogowego.
6. Poprawa jakości instytucji i warunków dla przedsiębiorców – gdzie komponent obejmuje działania na rzecz uproszczenia procedur administracyjnych, poprawy jakości stanowienia prawa, cyfryzacji procesów urzędowych i zwiększenia przejrzystości funkcjonowania administracji publicznej, co ma poprawić warunki prowadzenia działalności gospodarczej w Polsce.
7. REPowerEU – niezależność energetyczna i bezpieczeństwo – nowy komponent wprowadzony w 2023 roku jako odpowiedź na kryzys energetyczny wywołany rosyjską inwazją na Ukrainę. Zakłada rozwój OZE (np. fotowoltaiki, biogazu), zwiększenie efektywności energetycznej, uniezależnienie od rosyjskich surowców energetycznych oraz rozwój doradztwa energetycznego i lokalnych wspólnot energetycznych.

Działania w ramach KPO kierowane są do szerokiego grona odbiorców: obywateli, przedsiębiorców, jednostek samorządu terytorialnego, instytucji publicznych oraz organizacji społecznych i pozarządowych. Zgodnie z zasadą DNSH (Do No Significant Harm), czyli „nieczyń poważnych szkód środowisku”, wszystkie projekty finansowane z KPO muszą być zgodne z celami ochrony klimatu i nie mogą negatywnie wpływać na środowisko.

Co ważne, środki z KPO mogą być przeznaczone również na inwestycje rozpoczęte po 1 lutego 2020 roku, ale ich zakończenie musi nastąpić do sierpnia 2026 roku (z możliwością wypłaty środków do końca 2026 r.).

Polityka spójności⁴

Polityka spójności Unii Europejskiej na lata 2021-2027 ma na celu zmniejszanie różnic rozwojowych pomiędzy regionami oraz wspieranie zrównoważonego rozwoju całej Wspólnoty. W tym okresie koncentruje się ona na realizacji dwóch podstawowych celów: inwestycje na rzecz zatrudnienia i wzrostu – mające na celu wspieranie tworzenia miejsc pracy oraz stymulowanie wzrostu gospodarczego oraz Europejska Współpraca Terytorialna (Interreg) – skierowana na promowanie współpracy transgranicznej, transnarodowej i międzyregionalnej. Dodatkowo skuteczniej realizować te założenia, UE wyznaczyła pięć kluczowych obszarów działań:

1. Bardziej konkurencyjna i inteligentna Europa – poprzez wspieranie innowacji, transformacji cyfrowej oraz rozwijanie małych i średnich przedsiębiorstw.
2. Zielona, niskoemisyjna Europa zmierzająca do neutralności klimatycznej – poprzez inwestycje w odnawialne źródła energii, efektywność energetyczną oraz adaptację do zmian klimatu.
3. Lepiej połączona Europa – poprzez rozwój zrównoważonej, inteligentnej i intermodalnej mobilności oraz sieci transportowych.
4. Europa o silniejszym wymiarze społecznym – poprzez wdrażanie Europejskiego filaru praw socjalnych, wspieranie zatrudnienia, edukacji oraz integracji społecznej.
5. Europa bliżej obywateli – poprzez wspieranie zrównoważonego i zintegrowanego rozwoju wszystkich typów terytoriów oraz inicjatyw lokalnych.

Współpracę Polski z UE w tym zakresie reguluje Umowa Partnerstwa, czyli oficjalna strategia uzgodniona z Komisją Europejską, określająca sposób wykorzystania funduszy unijnych w naszym kraju. W ramach tej polityki spójności na lata 2021-2027 dostępne są następujące fundusze:

- Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego (EFRR) – ma na celu wzmocnienie spójności gospodarczej i społecznej w UE poprzez redukcję dysproporcji w rozwoju regionów.
- Fundusz Spójności (FS) – skupia się na zmniejszaniu różnic gospodarczych i społecznych oraz promowaniu zrównoważonego rozwoju, finansując m.in. projekty z zakresu ochrony środowiska i transeuropejskich sieci transportowych (TEN-T).
- Europejski Fundusz Społeczny Plus (EFS+) – wspiera zwiększanie spójności społecznej i gospodarczej, odpowiada na wyzwania rynku pracy oraz inwestuje w kapitał ludzki. EFS+ integruje wcześniejsze instrumenty, takie jak EFS, Inicjatywę na rzecz osób młodych (YEI), Europejski Fundusz Pomocy Najbardziej Potrzebującym (FEAD) oraz Europejski Program na rzecz Zatrudnienia i Innowacji Społecznych (EaSI).

---

⁴ <https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/strony/o-funduszach/fundusze-na-lata-2021-2027/dowiedz-sie-wiecej-o-funduszach-europejskich-na-lata-2021-2027> (dostęp: 11.03.2025)

- Fundusz na rzecz Sprawiedliwej Transformacji (FST) – jest częścią Europejskiego Zielonego Ładu i ma na celu łagodzenie społeczno-ekonomicznych skutków transformacji energetycznej w regionach najbardziej nią dotkniętych.
- Europejski Fundusz Morski, Rybacki i Akwakultury (EFMRA) – wspiera unijną politykę morską i rybołówstwa, pomagając społecznościom nadmorskim w przechodzeniu na zrównoważone rybołówstwo oraz finansując projekty tworzące nowe miejsca pracy i poprawiające jakość życia.

Aby zrealizować założenia Umowy Partnerstwa, opracowano programy krajowe i regionalne, które określają obszary wsparcia oraz konkretne działania. Podobnie jak w poprzednich okresach programowania (2007-2013, 2014-2020), w latach 2021-2027 około 60% funduszy z polityki spójności jest przeznaczonych na programy realizowane na poziomie krajowym, a pozostałe 40% trafia do programów regionalnych. W nowej perspektywie finansowej Polska ma do dyspozycji ponad 76 miliardów euro na realizację polityki spójności.

2.2. Założenia Strategiczne Rozwoju Kraju

Podstawowe kierunki rozwoju społecznego, gospodarczego i przestrzennego Polski – zarówno w perspektywie średnio-, jak i długoterminowej – wyznaczane są przez średniookresowe strategie rozwoju kraju. Dokumenty te obejmują zazwyczaj horyzont czasowy od 10 do 15 lat, a jednocześnie wskazują priorytetowe działania planowane do realizacji w ciągu kolejnych czterech lat.

Obecnie obowiązującym dokumentem ramowym na poziomie krajowym pozostaje „Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)”, przyjęta przez Radę Ministrów w 2017 roku. Mimo że formalny horyzont czasowy częściowo został przekroczony, wiele z założeń strategii wciąż pozostaje aktualnych i znajduje swoje odzwierciedlenie w innych programach rozwojowych oraz politykach sektorowych. Dodatkowo Ważnym uzupełnieniem krajowej polityki rozwoju jest także Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030 (KSRR 2030), stanowiąca główny dokument wyznaczający cele i kierunki rozwoju terytorialnego Polski.

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju (SOR), jest kluczowym dokumentem określającym średnio- i długoterminową politykę gospodarczą Polski. Jej głównym celem jest stworzenie warunków sprzyjających wzrostowi dochodów obywateli przy jednoczesnym zwiększaniu spójności społecznej, gospodarczej, środowiskowej i terytorialnej. Dokument ten ma szczególne znaczenie dla gmin wiejskich, ponieważ kładzie silny nacisk na zrównoważony rozwój terytorialny, uwzględniający potencjał i specyfikę obszarów wiejskich. Strategia SOR zakłada, że skuteczna polityka rozwoju wsi musi być zintegrowana i dostosowana do lokalnych warunków, a jej fundamentem powinno być wykorzystanie endogenicznych zasobów, takich jak lokalna przedsiębiorczość, dziedzictwo kulturowe czy środowisko naturalne. W tym kontekście strategia podkreśla potrzebę:

- Wspierania lokalnej przedsiębiorczości i innowacyjności – poprzez tworzenie sprzyjających warunków dla rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw, co przyczynia się do wzrostu zatrudnienia i aktywizacji gospodarczej na terenach wiejskich.
- Modernizacji gospodarki i poprawy mobilności – poprzez inwestycje w infrastrukturę transportową i cyfrową, co zwiększa dostępność komunikacyjną i ułatwia przepływ towarów oraz usług.
- Zapewnienia dostępu do wysokiej jakości usług publicznych – takich jak edukacja, opieka zdrowotna i transport, co jest kluczowe dla poprawy jakości życia mieszkańców obszarów wiejskich.
- Ochrony dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego – poprzez działania na rzecz zachowania i promocji lokalnych tradycji, krajobrazów oraz zasobów naturalnych, co sprzyja rozwojowi turystyki i wzmacnia tożsamość regionalną.

Realizacja powyższych założeń ma na celu nie tylko wyrównanie poziomu rozwoju między obszarami miejskimi a wiejskimi, ale także pełne wykorzystanie potencjału tkwiącego w różnorodności terytorialnej kraju. Dzięki temu możliwe jest budowanie gospodarki opartej na wiedzy, innowacjach i zrównoważonym wykorzystaniu zasobów, co w efekcie ma prowadzić do poprawy jakości życia wszystkich obywateli.

Natomiast **Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030 (KSRR 2030)** to kluczowy dokument ramowy, który wyznacza kierunki polityki regionalnej w Polsce do końca obecnej dekady. Jej głównym celem jest zapewnienie zrównoważonego i spójnego rozwoju terytorialnego, ze szczególnym uwzględnieniem zmniejszania dysproporcji rozwojowych pomiędzy obszarami miejskimi a wiejskimi. Strategia koncentruje się na wspieraniu obszarów tracących funkcje społeczno-gospodarcze oraz regionów zagrożonych trwałą marginalizacją, takich jak tereny wiejskie z ograniczonym dostępem do infrastruktury, usług publicznych i możliwości rozwoju. KSRR 2030 zakłada elastyczne, terytorialnie zróżnicowane podejście, dostosowane do lokalnych potrzeb i wyzwań. Dokument ten szczególnie nacisk kładzie na wsparcie obszarów słabiej rozwiniętych, w tym wsi i małych miast, które często mierzą się z problemami takimi jak depopulacja, bezrobocie czy niedostateczna dostępność usług publicznych. Strategia KSRR 2030 wskazuje siedem głównych obszarów interwencji, które powinny stanowić fundament działań rozwojowych w Polsce:

1. Adaptacja do zmian klimatu i ograniczanie zagrożeń środowiskowych – poprzez wdrażanie rozwiązań z zakresu ochrony przyrody, zielonej infrastruktury oraz gospodarowania wodami.
2. Reakcja na wyzwania demograficzne – takie jak starzenie się społeczeństwa czy migracje wewnętrzne i zewnętrzne, które szczególnie dotyczą obszary wiejskie.
3. Wzmacnianie kapitału ludzkiego i społecznego – poprzez inwestowanie w edukację, zdrowie, aktywizację społeczną i rozwój lokalnych wspólnot.

4. Pobudzanie innowacyjności i wzrostu gospodarczego – zwłaszcza poprzez wspieranie lokalnej przedsiębiorczości oraz zwiększanie potencjału innowacyjnego w regionach.
5. Rozwój infrastruktury sprzyjającej konkurencyjności i poprawie jakości życia – w tym infrastruktury drogowej, cyfrowej, wodno-kanalizacyjnej i energetycznej.
6. Wzmacnianie współpracy samorządów i instytucji – w celu skuteczniejszego zarządzania rozwojem terytorialnym i wykorzystywania wspólnych zasobów.
7. Przeciwdziałanie koncentracji problemów rozwojowych oraz reagowanie na sytuacje kryzysowe – szczególnie w regionach zdegradowanych, dotkniętych np. transformacją przemysłową czy kryzysami społecznymi.

Ważnym elementem tej strategii jest elastyczność i możliwość dostosowywania działań do specyfiki różnych terytoriów – od dużych aglomeracji po najmniejsze gminy wiejskie. Dzięki temu dokument KSRR 2030 stanowi solidną podstawę dla prowadzenia polityki rozwoju lokalnego także w gminach wiejskich, umożliwiając im lepsze planowanie inwestycji, pozyskiwanie funduszy europejskich i zwiększenie atrakcyjności społeczno-gospodarczej.

Co istotne, powyższe dokumenty nie funkcjonują w oderwaniu – ich założenia są realizowane poprzez szereg komplementarnych strategii, odnoszących się do różnych sektorów (takich jak edukacja, zdrowie czy transport), dziedzin (np. innowacje i cyfryzacja), a także regionów i zagadnień związanych z rozwojem przestrzennym kraju. Kluczową rolę w tym systemie pełni również Strategia Rozwoju Województw, która w sposób spójny i uzupełniający wspiera wdrażanie celów Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju (SOR) oraz Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030 (KSRR 2030) na poziomie regionalnym, odpowiadając jednocześnie na specyficzne potrzeby i wyzwania rozwojowe danego województwa.

3. Diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczej i przestrzennej Gminy Potok Wielki

3.1. Położenie, dostępność komunikacyjna i mobilność

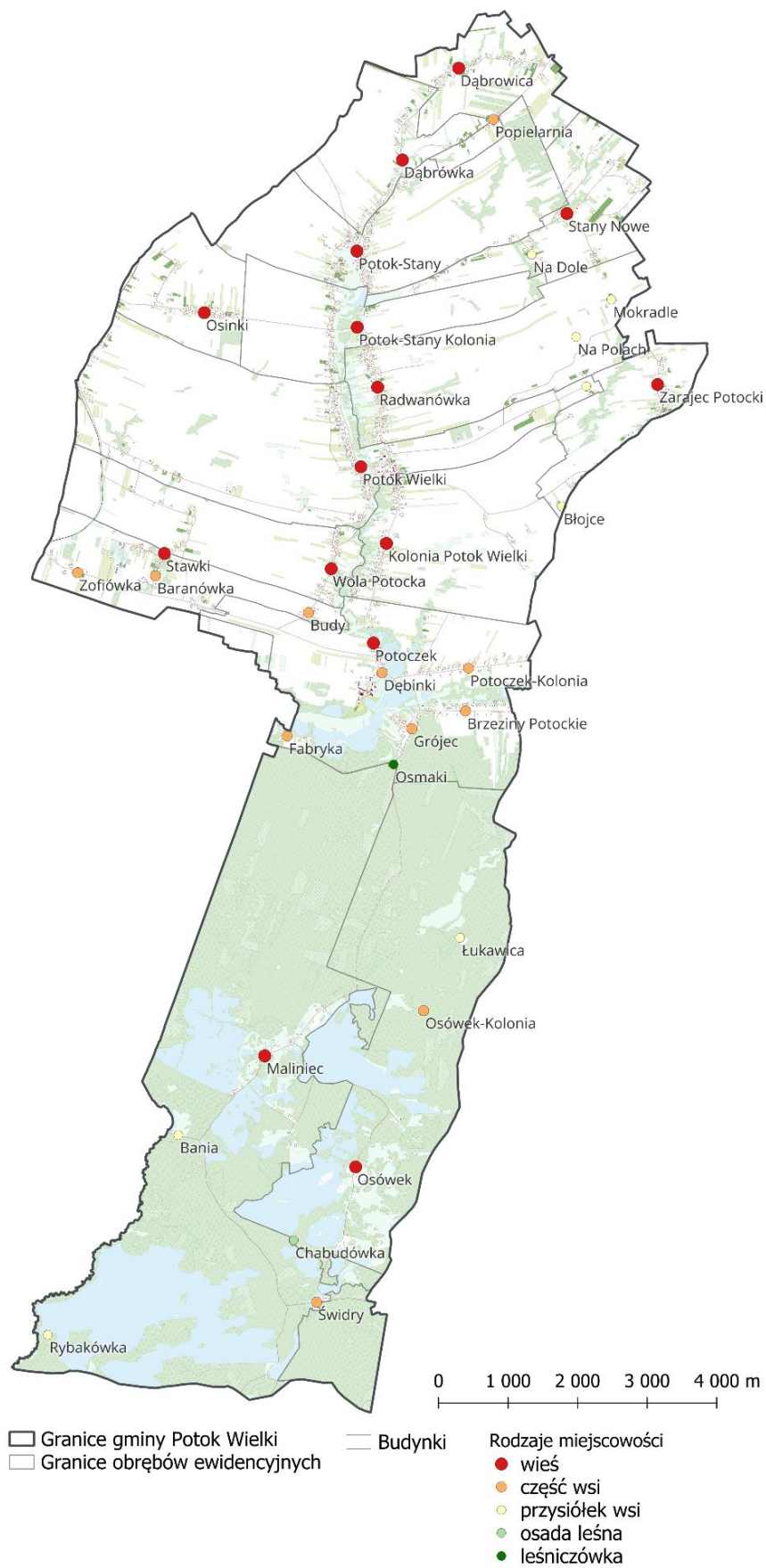
Położenie administracyjne i struktura osadnicza Gminy Potok Wielki

Gmina Potok Wielki to gmina wiejska położona w południowo-zachodniej części województwa lubelskiego, na terenie powiatu janowskiego. Jej centrum usługowo-administracyjne stanowi miejscowość Potok Wielki, w której znajduje się siedziba władz samorządowych. Od północy gmina graniczy z gminami Trzydnik Duży i Szastarka, od wschodu z gminą Modliborzyce, od południa z gminą Pysznica (województwo podkarpackie, powiat stalowolski), a od zachodu z gminą Zaklików (gmina miejsko-wiejska, również w województwie podkarpackim) (Ryc. 2).

Ryc. 2. Położenie gminy Potok Wielki na tle podziału administracyjnego Polski.

Opracowanie własne na podstawie danych Państwowego Rejestru Granic i Powierzchni Jednostek Podziału Terytorialnego Kraju.

Ryc. 3. Struktura osadnicza gminy Potok Wielki.

Opracowanie własne na podstawie: Państwowego Rejestru Nazw Geograficznych.

Powierzchnia gminy wynosi 9 944 ha, co stanowi około 11,4% powierzchni powiatu janowskiego oraz około 0,4% powierzchni województwa lubelskiego.

Na układ osadniczy gminy składa się 16 głównych miejscowości – wsi: Dąbrowica, Dąbrówka, Kolonia Potok Wielki, Maliniec, Osinki, Osówek, Popielarnia, Potoczek, Potok Wielki, Potok Stany, Potok Stany Kolonia, Radwanówka, Stany Nowe, Stawki, Wola Potocka oraz Zarajec Potocki. Wszystkie te wsie znajdują się w obrębach ewidencyjnych o takich samych nazwach z wyjątkiem miejscowości Popielarnia, która wchodzi w skład obrębu ewidencyjnego Dąbrowica oraz częściowo Dąbrówka i Potok Stany. Oprócz głównych miejscowości, które często dzielą się na mniejsze części, na terenie gminy występują również przysiółki: Błojce, Łukowica, Mokradle, oraz Rybówka, a także jedna osada leśna – Chabudówka oraz jedna leśniczówka – Osmaki (Ryc. 3). Wszystkie te miejscowości tworzą 17 sołectw, których nazwy odpowiadają nazwom głównych wsi – z wyjątkiem wsi Potok Wielki, która została podzielona na dwa odrębne sołectwa.

Rozmieszczenie miejscowości w gminie Potok Wielki jest ściśle związane z naturalnym układem hydrograficznym, zwłaszcza z obecnością cieków wodnych takich jak Stanianka, Sanna i Łukawica. Doliny tych rzek od wieków wyznaczały kierunki rozwoju osadnictwa, wpływając na lokalizację wsi, przysiółków i pojedynczych gospodarstw. Ich obecność sprzyjała nie tylko rolnictwu, ale także budowie systemów grobli i jazów, które umożliwiły tworzenie rozległych kompleksów stawów rybnych, obecnych do dziś – szczególnie w dolinach Sanny i Łukawicy.

Na terenie gminy Potok Wielki nie znajduje się żadna miejscowość posiadająca status miasta, co determinuje jej charakter jako obszaru typowo rolniczego, o dominujących funkcjach produkcyjnych i podstawowych usługach lokalnych. Funkcje miejskie realizowane są poza jej granicami – najbliższymi ośrodkami, z którymi mieszkańcy utrzymują codzienne relacje społeczno-gospodarcze, są Modliborzyce, Zaklików, Janów Lubelski (będący jednocześnie siedzibą powiatu janowskiego) oraz Kraśnik.

Wewnętrzna i zewnętrzna dostępność komunikacyjna gminy Potok Wielki

Infrastruktura drogowa

Układ transportowy gminy Potok Wielki tworzy zróżnicowana sieć dróg o różnym znaczeniu i klasie technicznej, obejmująca drogi wojewódzkie, powiatowe oraz lokalne drogi gminne (Tab. 1 i Ryc. 5). Sieć ta zapewnia podstawowe powiązania komunikacyjne zarówno w obrębie gminy, jak i z sąsiednimi jednostkami administracyjnymi.

Najważniejszą osią komunikacyjną o randze ponad lokalnej jest droga wojewódzka nr 857 relacji Zaklików – Modliborzyce zarządzana przez Zarząd Dróg Wojewódzkich w Lublinie – Rejon Dróg Wojewódzkich Puławy. Jej długość w granicach administracyjnych gminy Potok Wielki to 4,1 km i przebiega ona przez miejscowość Potoczek, umożliwiając łączność gminy z drogami krajowymi nr 19 i 74 oraz drogą wojewódzką nr 855.

Tab. 1. Wykaz dróg wojewódzkich, powiatowych i gminnych na terenie gminy Potok Wielki.

Typ drogi	Nr drogi	Klasa drogi*	Nazwa odcinka	Długość dróg na terenie gminy (km)
Drogi wojewódzkie	857	G	Zaklików – Modliborzyce	4,1
Drogi powiatowe	2718L	Z	Trzydnik – Potoczek	8,9
	2744L	Z	Polichna Podlesie – Dąbrowica – Potok-Stany	4,7
	2743L	Z	Polichna – Huta Józefów – Potok-Stany	4,5
	2800L	L	Potok-Stany – Osinki	3,5
	2802L	Z	Zarajec – Potok Wielki	7,7
	2801L	L	gr. woj. Zdziechowice – Stawki – Potoczek	5,1
	2814L	L	Potoczek – Bania	7,2
	2815L	L	Modliborzyce - Gwizdów - gr. woj. (Rzeczyca Długa)	4,9
Drogi gminne	108708L	L	Wola Potocka – Potok Wielki – Potok – Stany	7
	108709L	L	Dąbrówka – Popielarnia – Dąbrowica	3
	108710L	L	Potoczek – Stojeszyn	2
	108711L	L	Potok Wielki – Potok II – Osinki	4,7
	108712L	L	Potok Wielki – centrum	1,2
	108713L	L	Bania – Świdry	3,8
	108714L	L	Stawki – Wola Potocka	5,9
	108715L	L	Huta Józefów – Zarajec – Kol. Stojeszyn	1,2
	108716L	L	Potok Wielki – Osinki – Rzeczyca	4,5
	108717L	L	Kol. Stany – Potok Wielki – Wola Potocka	4,7
	108718L	L	Radwanówka – Huta Józefów	4,6
	108719L	L	Potok Wielki – Radwanówka – Huta Józefów	4
	108720L	L	Potok-Stany – Łychów	1,2
	108721L	L	Potoczek – Majdan	1,5
	108722L	L	Potoczek ZSzR	0,5
	108723L	L	Stawki – Łysaków	0,2
	108724L	L	Kol. Stany III – Popielarnia	1,1
	108725L	L	Kol. Stany III – Huta Józefów	1,7
	109063L	L	Maliniec – Osówek – Świdry	5,3
	-	L	Potok-Stany – Stany Nowe (obok P. Wojciechowskiego)	2,8
	-	L	Potoczek – Kol. Potoczek (obok P. Jaśkowskiej)	1
	-	L	Potoczek Osiedle Grójec	0,8

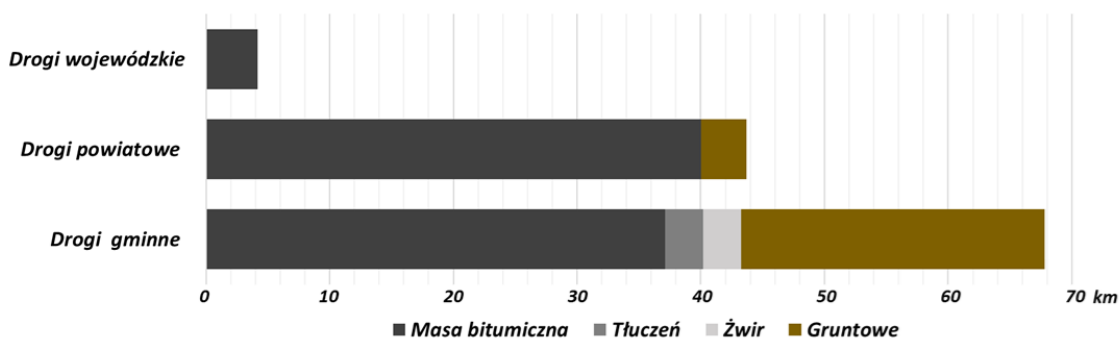
* **G** – główna, **Z** – zbiorcza, **L** – lokalna.

Opracowanie własne na podstawie BDOT10 i Raportu o Stanie Gminy Potok Wielki za 2023 rok

Kolejnymi istotnymi elementami infrastruktury są drogi powiatowe których w gminie funkcjonuje 8, o łącznej długości ok. 44,7 km. Wśród nich znajduje się prawie 33 km dróg klasy zbiorczej oraz ponad 11 km dróg o znaczeniu lokalnym, łączących gminę Potok Wielki z innymi

gminami oraz obsługujące ruch wewnętrzny. Do najdłuższych i najważniejszych z nich należą: droga nr 2718L relacji Trzydnik – Potoczek (8,9 km) oraz droga nr 2814L relacji Potoczek – Bania (7,2 km) tworzące komunikacyjną oś gminy północ – południe. Jednocześnie ważną rolę odgrywają także: drogi powiatowe nr: 2802L, 2744L, 2743L, 2800L, 2801L, które łączą mniejsze miejscowości z głównym układem osadniczym w gminie. Warto również wspomnieć o drodze nr 2815L, której 3,6 km odcinek o nawierzchni gruntowej przebiega wśród kompleksów stawów rybnych, tworząc malowniczy fragment lokalnego szlaku dziedzictwa kulturowego.

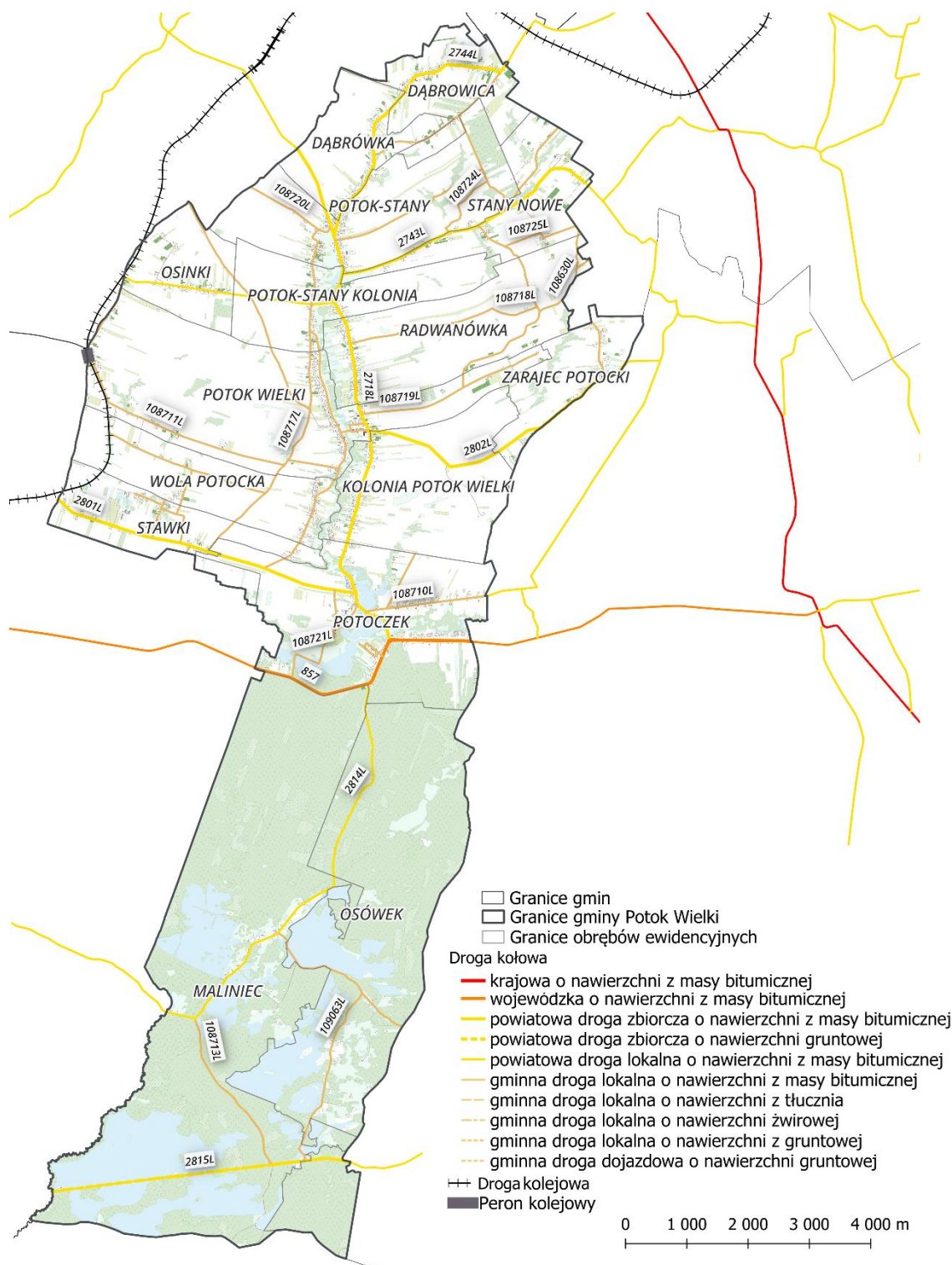
Natomiast najbardziej rozbudowaną część systemu stanowią drogi gminne, których łączna długość wynosi ok. 62,7 km. Wszystkie należą do tzw. klasy L – lokalnej. Ich podstawową funkcją jest zapewnienie dojazdu do zabudowy mieszkaniowej, gruntów rolnych i zapewnienie codziennych powiązań funkcjonalnych pomiędzy miejscowościami. Do najdłuższych dróg gminnych należą: droga nr 108708L relacji Wola Potocka – Potok Wielki – Potok-Stany (7,0 km), droga nr 108714L relacji Stawki – Wola Potocka (5,9 km), droga nr 109063L relacji Maliniec – Osówek – Świdry (5,3 km), a także kilka dróg przekraczających 4 km długości. Wśród dróg gminnych znajdują się również odcinki pełniące funkcje dojazdowe, jak np.: Potok-Stany – Stany Nowe, Potoczek – Kol. Potoczek, Potoczek Osiedle Grójec.

Ryc. 4. Długość dróg w gminie Potok Wielki według nawierzchni utwardzonej i nieutwardzonej (km).
Opracowanie własne na podstawie danych BDOT10k.

Pomimo stosunkowo dobrze rozwiniętej sieci drogowej, jej jakość techniczna jest mocno zróżnicowana. Choć wiele odcinków odgrywa kluczową rolę w codziennym funkcjonowaniu mieszkańców, nie wszystkie spełniają współczesne standardy techniczne – zarówno pod względem stanu nawierzchni, jak i bezpieczeństwa użytkownika.

W przypadku dróg gminnych, ponad 45% ich długości (30,7 km z 67,8 km) stanowią trasy o nawierzchni gruntowej, tłuczniowej lub żwirowej (Ryc. 4). Natomiast długość odcinków z nawierzchnią bitumiczną wynosi ok. 37,1 km, jednak część z nich – mimo utwardzenia – wymaga modernizacji, szczególnie w granicach miejscowości. Z kolei sieć dróg powiatowych w 92% jest pokryta asfaltem; a wyjątek stanowi jedynie powiatowa droga nr 2815L o znaczeniu lokalnym, która posiada nawierzchnię gruntową.

Ryc. 5. Układ komunikacyjny nadrzędny i podstawowy Gminy Potok Wielki
 Opracowanie własne na podstawie danych BDOT10k.

Dodatkowym wyzwaniem dla infrastruktury drogowej jest narastające natężenie ruchu, w tym pojazdów ciężkich, które przyczynia się do szybkiej degradacji nawierzchni. W miejscach intensywnego obciążenia ruchem kołowym obserwuje się powstawanie kolein, spękań oraz odkształceń jezdni. Problemem pozostaje również brak odpowiednio rozwiniętej infrastruktury dla pieszych i rowerzystów – szczególnie w obszarach zabudowanych oraz wzdłuż głównych tras

komunikacyjnych. Niestety pomimo licznych inwestycji zrealizowanych w ostatnich latach, wciąż istnieje pilna potrzeba dalszej modernizacji oraz rozbudowy sieci drogowej.

Infrastruktura kolejowa

W granicach Gminy Potok Wielki znajduje się zelektryfikowana, pierwszorzędna linia kolejowa nr 68 Lublin – Przeworsk, odcinek Lublin Główny – Stalowa Wola Rozwadów. Po modernizacji jest to linia jednotorowa, o planowanej prędkości maksymalnej od 100 do 120 km/h i maksymalnym nacisku osiowym $Q \geq 221$. Ponadto na terenie gminy funkcjonuje jeden czynny przystanek kolejowy – Potok Kraśnicki. Jest to przystanek osobowy wyposażony w jeden peron z jedną krawędzią peronową. Obecnie nie posiada on zadaszenia, przejścia podziemnego ani nadziemnego.

Z istniejącego przystanku Potok Kraśnicki kursują pociągi regionalne obsługiwane przez Polregio, zapewniające bezpośrednie połączenia m.in. z Lublinem, Kraśnikiem, Stalową Wolą Rozwadów, Niskiem, Leżajskiem i Przeworskiem. Liczba kursów jest zmienna – w zależności od dnia tygodnia i sezonu – i wynosi od kilku do kilkunastu połączeń dziennie.

Transport zbiorowy i dostępność komunikacyjna gminy

Transport zbiorowy w gminie Potok Wielki opiera się na dwóch głównych formach komunikacji: autobusowej i kolejowej. Na terenie gminy nie funkcjonuje dworzec autobusowy, jednak dostępny jest jeden przystanek kolejowy i kilkanaście przystanków autobusowych zlokalizowanych wzdłuż drogi wojewódzkiej nr 857 oraz dróg powiatowych i gminnych.

Z gminy realizowane są regularne połączenia autobusowe, głównie do Janowa Lubelskiego (obsługiwane przez pięć linii autobusowych) oraz kilka kursów do Stalowej Woli (obsługiwane przez jedną linię). Połączenia te realizowane są przez dwóch przewoźników prywatnych, a liczba kursów w ciągu dnia jest zróżnicowana i zależy od dnia tygodnia, pory roku oraz miejscowości początkowej, wahając się od kilku do kilkunastu połączeń dziennie. Najwięcej kursów realizowanych jest w dni robocze, natomiast w wakacje, ferie, weekendy i święta ich liczba znacząco się zmniejsza.

Najlepszą dostępnością komunikacyjną charakteryzuje się miejscowość Potoczek, przez którą przejeżdżają wszystkie linie autobusowe. Dobrze skomunikowany jest także główny ciąg osadniczy: Dąbrowica – Dąbrówka – Potok – Stany – Radwanówka – Potok Wielki, przez który przebiega większość tras. Niestety znacznie gorsza sytuacja dotyczy miejscowości położonych peryferyjnie, gdzie dostęp do transportu zbiorowego gwałtownie maleje. Najniższą dostępność komunikacyjną posiada południowa część gminy – m.in. Maliniec, obsługiwany przez jedną linię autobusową kursującą do Janowa Lubelskiego jedynie dwa razy dziennie (rano ok. 6:25, powrót o 9:25 oraz po południu ok. 13:30, powrót o 16:05). Z kolei z miejscowości Stawki transportem zbiorowym można dojechać wyłącznie do Stalowej Woli, dzięki jednej linii kursującej trzy razy dziennie.

Należy również zaznaczyć, że ze względu na peryferyjne położenie gminy, brakuje bezpośrednich połączeń dalekobieżnych. Osoby planujące podróż do większych miast, takich jak Kraśnik, Lublin, Rzeszów czy Warszawa, najpierw muszą dojechać do Zarajca (miejscowości położonej w sąsiedniej gminie Modliborzyce – jeśli kierują się do Kraśnika lub Lublina), albo do siedziby powiatu Janowa Lubelskiego, który oferuje szerszą siatkę połączeń regionalnych i dalekobieżnych.

Obecność przystanku kolejowego w miejscowości Potok Kraśnicki teoretycznie poprawia dostęp do ośrodków wojewódzkich i regionalnych. Linia kolejowa nr 68 (Lublin – Przeworsk) umożliwia bezpośrednie podróże do Lublina, Rzeszowa, Kraśnika i Stalowej Woli. Jednakże przystanek ten jest położony na peryferiach gminy, a brak funkcjonalnego transportu zbiorowego w jego kierunku powoduje, że dotarcie do niego jest możliwe wyłącznie za pomocą transportu indywidualnego.

Analiza szacunkowych czasów przejazdu (Tab. 2) wskazuje na umiarkowaną dostępność komunikacyjną gminy, silnie uzależnioną od posiadania prywatnego środka transportu. W ujęciu lokalnym, gmina Potok Wielki posiada relatywnie dobrą dostępność komunikacyjną do najbliższych ośrodków subregionalnych – Janowa Lubelskiego i Stalowej Woli, położonych w odległości nieprzekraczającej 30 km. Główną rolę w zapewnianiu tej dostępności odgrywa droga wojewódzka nr 857, która umożliwia dojazd do wspomnianych ośrodków w czasie około 30 minut. Z kolei dostępność do innych miast subregionalnych, takich jak Nisko, Kraśnik czy Tarnobrzeg, jest wyraźnie ograniczona. Jeśli dane miasto nie znajduje się bezpośrednio przy głównych trasach komunikacyjnych gminy Potok Wielki (drodze wojewódzkiej 857 lub linii kolejowej nr 68), podróż za pomocą komunikacji zbiorowej staje się mniej efektywna z powodu konieczności przesiadek.

W odniesieniu do skali regionalnej, analiza wykazuje pogarszającą się sytuację dostępności komunikacyjnej. Do Lublina (oddalonego o 80 km) można dotrzeć samochodem prywatnym w około 40 min, przy sprzyjających warunkach drogowych. Niestety transport zbiorowy kołowy, z uwagi na brak bezpośredniego połączenia, wydłuża ten czas o kilkanaście do kilkudziesięciu minut. Z kolei podróż koleją, dzięki linii nr 68, pozwala na dotarcie do Lublina w czasie porównywalnym z podróżą samochodową, podobna sytuacja dotyczy Rzeszowa. Jednakże inaczej przedstawia się dostępność komunikacyjna w przypadku ośrodków regionalnych położonych poza głównymi osiami transportowymi gminy. Do takich miast jak Kielce czy Zamość czas podróży przy wykorzystaniu transportu zbiorowego ulega podwojeniu, natomiast w przypadku ośrodków zagranicznych, jak Lwów, może on być nawet trzykrotnie dłuższy. Co istotne, do żadnego z wymienionych ośrodków regionalnych nie istnieją bezpośrednie połączenia autobusowe. Podróżni zmuszeni są więc do przesiadek, najczęściej w Janowie Lubelskim lub Zarajcu.

W związku z powyższym, gmina Potok Wielki jest szczególnie narażona na regionalne wykluczenie komunikacyjne, które dotyka przede wszystkim mieszkańców nieposiadających prawa jazdy lub dostępu do samochodu.

Tab. 2. Szacunkowy czas podróży prywatnym samochodem osobowym oraz komunikacją autobusową i kolejową z lub do Potoka Wielkiego dla wybranych ośrodków miejskich.

	Miasta	Odległość (km)	TRANSPORT KOŁOWY		TRANSPORT SZYNOWY		
			TRANSPORT INDYWIDUALNY	TRANSPORT ZBIORCZY			
			Spodziewany czas podróży				
			Samochodem (min/max)	Autobusem (najszybszy)**	Pociągiem (najszybszy)***		
OŚRODKI O ZNACZENIU SUBREGIONALNYM	Janów Lubelski	20	20 min	25 min	40 min	-	
	Kraśnik	20	25 min	30 min	40 min*	25 min	
	Stalowa Wola	30	35 min	45 min	50 min	30 min	
	Nisko	50	40 min	50 min	1 h 10 min*	50 min*	
	Tarnobrzeg	65	60 min	1 h 5 min	2 h 30 min*	1 h 6 min	
OŚRODKI O ZNACZENIU REGIONALNYM	Lublin	80	55 min	1 h 5 min	1 h 20 min*	1 h 5 min	
	Zamość	90	1 h 20 min	1 h 30 min	3 h 30 min*	4 h 2 min*	
	Rzeszów	110	1 h 10 min	1 h 20 min	2 h 30 min*	2 h 20 min	
	Kielce	150	2 h	2 h 25min	5 h 45 min*	4 h 30 min*	
	Lwów	210	3 h 10 min	3 h 30 min	9 h 10 min*	8 h 40 min*	
OŚRODKI O ZNACZENIU KRAJOWYM I MIĘDZYNARODOWYM	Warszaw	230	2 h 20 min	2 h 30 min	6 h 45 min*	3 h 30 min*	
	Kraków	260	2 h 50 min	3 h 20 min	3 h 50 min*	4 h 10 min*	
	Poznań	540	5 h 40 min	6 h 15 min	10 h 30 min*	6 h 30 min*	
	Szczecin	790	7 h 30 min	8 h 50 min	11 h 20 min*	8 h 50 min*	
	Kijów	665	9 h 10 min	9 h 55 min	25 h 30 min*	16 h 30 min*	
	Wiedeń	720	7 h 50 min	9 h 30 min	15 h 30 min*	13 h 30 min*	
	Wilno	720	7 h 50 min	8;40 min	13 h 50 min*	21 h 30 min*	
	Berlin	800	8 h 50 min	10 h15 min	15 10 min*	10 h 40 min*	

* - połączenie autobusowe lub kolejowe z przesiadkami; ** - założono odjazd z miejscowości Potok Wielki,

*** - założono odjazd bezpośrednio ze przystanku kolejowego Potok Kraśnicki

Opracowanie własne na podstawie z: <https://www.google.com/maps/dir/>, <https://rozklad-pkp.pl>,

<https://www.e-podroznik.pl>, <https://shop.flixbus.pl>, (dostęp: 10.12.2024)

W kontekście dostępu do ośrodków o znaczeniu krajowym i międzynarodowym, dostępność komunikacyjna gminy również wykazuje ograniczenia. Obecność drogi ekspresowej S19 istotnie poprawia możliwości dojazdu transportem indywidualnym. Przykładowo, podróż samochodem z Potoka Wielkiego do Warszawy (230 km) zajmuje około 2 godzin i 30 minut przy sprzyjających warunkach. Transport zbiorowy kolejowy, z przesiadką w Lublinie, wydłuża ten czas o około 1,5 godziny. Natomiast podróż autobusem, również z przesiadką, trwa nawet 5 godzin i 17 minut. Relatywnie korzystnie wypada także dojazd do Krakowa – samochodem podróż trwa średnio 3 godziny, co nadal mieści się w akceptowalnych granicach czasowych. Jednak w przypadku innych kluczowych ośrodków krajowych i międzynarodowych (np. Poznań, Berlin, Wilno), czas podróży

znacznie się wydłuża, zwłaszcza przy konieczności korzystania z transportu publicznego. Brak dostępu do samochodu osobowego wymusza na mieszkańcach korzystanie z połączeń z przesiadkami, co powoduje, że całkowity czas przejazdu wydłuża się średnio o 30–50%, niezależnie od wybranego środka transportu. Znacząco obniżając efektywność i atrakcyjność podróży oraz wpływa na poczucie komunikacyjnego wykluczenia wśród mieszkańców gminy.

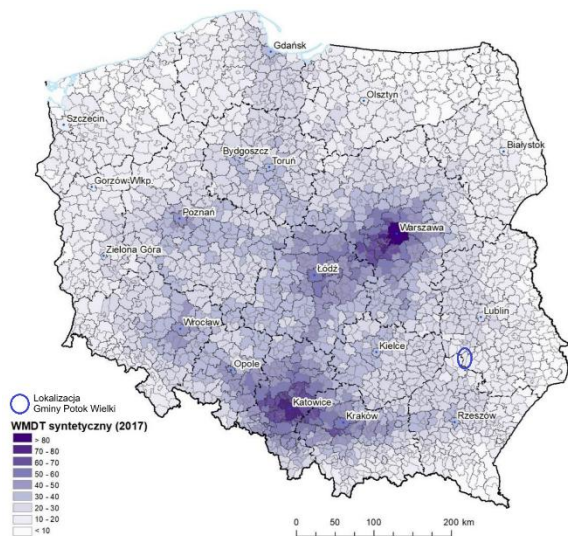
Ponadto, gmina Potok Wielki położona jest w znacznej odległości od najbliższych portów lotniczych. Najbliższe lotniska znajdują się w Lublinie (Port Lotniczy Lublin) oraz w Rzeszowie (Port Lotniczy Rzeszów–Jasionka). Dojazd do tych portów transportem indywidualnym zajmuje średnio około 1 godziny, w zależności od aktualnych warunków drogowych. Oba lotniska obsługują regularne połączenia krajowe i międzynarodowe, w tym m.in. do Warszawy, Gdańska, Londynu, Oslo, Eindhoven i Dublina.

Warto podkreślić, że do ograniczonej dostępności komunikacyjnej w ujęciu zewnętrznym dochodzi również zjawisko częściowego wykluczenia komunikacyjnego wewnętrznego. Jest ono wynikiem nakładających się czynników, takich jak: stosunkowo duża powierzchnia gminy przy niskiej gęstości zaludnienia, silna koncentracja usług publicznych i handlowych w centralnej części jednostki oraz niewystarczająco rozwinięta infrastruktura transportu zbiorowego na poziomie lokalnym. Mieszkańcy wielu miejscowości – zwłaszcza położonych peryferyjnie – mają znacznie utrudniony dostęp do komunikacji zbiorczej, co ogranicza ich mobilność, dostęp do edukacji, opieki zdrowotnej, miejsc pracy i innych usług.

Trudności te potwierdza również Wskaźnik Międzygałęziowej Dostępności Transportowej (WMDT)⁵, będący złożoną miarą dostępu do różnych form transportu. Według danych Głównego Urzędu Statystycznego z 2017 roku, wartość wskaźnika WMDT dla gminy Potok Wielki mieści się w przedziale 10–20 punktów, co klasyfikuje ją w grupie gmin wiejskich o niskim potencjale komunikacyjnym, co jest typowe dla obszarów położonych peryferyjnie względem głównych szlaków transportowych województwa lubelskiego (Ryc. 6). Należy jednak podkreślić, że realizowane i planowane inwestycje infrastrukturalne, w tym przede wszystkim rozwój drogi ekspresowej S19, znacząco poprawił dostępność transportową – szczególnie w zakresie transportu indywidualnego. Kontynuacja prac inwestycyjnych oraz rozwój sieci drogowej i kolejowej w regionie mogą przyczynić się do redukcji wykluczenia komunikacyjnego oraz zwiększenia integracji gminy z regionalnym i krajowym systemem transportowym (Ryc. 7).

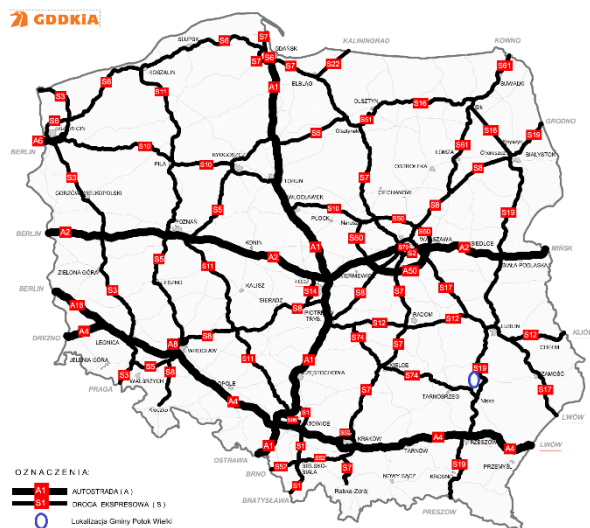
---

⁵ Wskaźnik stanowi syntetyczną miarę jakościową wzajemnej potencjalnej dostępności czasowej najważniejszych krajowych ośrodków osadniczych oraz węzłów transportowych (wewnętrznych i granicznych) uwzględniającą wszystkie podstawowe rodzaje transportu (w proporcji do ich udziału w pracy przewozowej) oraz ważoną poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego (definicja według GUS). Dane gromadzone są nieregularnie, w zależności od przeprowadzonego badania. Źródłem danych są: Polska Akademia Nauk / Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej.

Ryc. 6. Wskaźnik międzygłęziowej dostępności transportowej w odniesieniu do gmin w Polsce, stan na 2017 r.

Opracowanie własne na podstawie: Strategii Zrównoważonego Rozwoju Transportu do 2030 roku

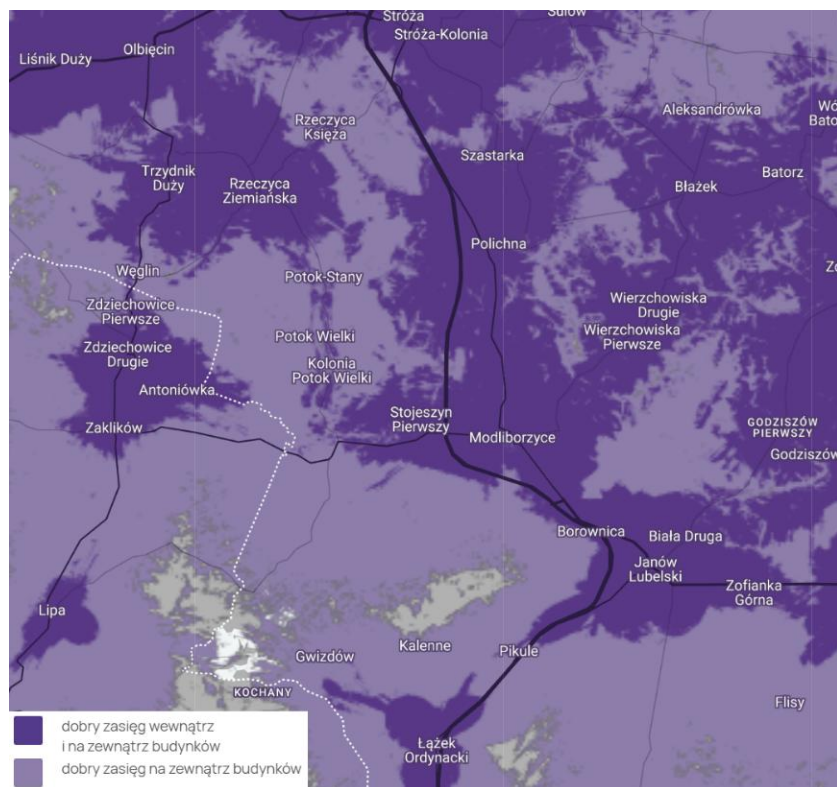
Ryc. 7. Docelowy przebieg sieci dróg ekspresowych i autostrad w Polsce

Opracowanie własne na podstawie: Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 24 września 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie sieci autostrad i dróg ekspresowych.

Podsumowując, przedstawione dane potwierdzają, że dostępność komunikacyjna gminy Potok Wielki pozostaje ograniczona, zarówno w ujęciu lokalnym, jak i regionalnym czy krajowym. Skala i struktura wykluczenia transportowego mają charakter wielowymiarowy – obejmują zarówno ograniczenia w dostępie do usług publicznych i rynku pracy, jak i trudności w codziennej mobilności mieszkańców, zwłaszcza tych niezmotoryzowanych i zamieszkujących obszary peryferyjne. Przeciwdziałanie temu zjawisku wymaga skomplikowanej, ale niezbędnej koordynacji działań prowadzonych na różnych szczeblach – lokalnym, regionalnym i centralnym. Tylko dzięki efektywnej współpracy między instytucjami publicznymi oraz konsekwentnym inwestycjom w rozwój infrastruktury transportowej, zarówno drogowej, jak i kolejowej, możliwe będzie zmniejszenie skali wykluczenia komunikacyjnego oraz poprawa jakości życia mieszkańców gminy Potok Wielki.

Telekomunikacja i Internet

Na terenie gminy Potok Wielki funkcjonuje infrastruktura telekomunikacyjna zarówno w formie przewodowej, jak i bezprzewodowej. Sieć telekomunikacyjna opiera się na łączach światłowodowych, radiowych oraz transmisji mobilnej. Na terenie gminy działa sześć stacji bazowych telefonii komórkowej obsługujących standardy GSM, UMTS oraz LTE (4G i 5G), co zapewnia zasięg sieci komórkowych w większych miejscowościach oraz wzdłuż głównych ciągów komunikacyjnych. Problemy z jakością sygnału występują jednak lokalnie – zwłaszcza w południowej części gminy, w miejscowościach położonych na obszarach zalesionych, w sąsiedztwie Lasów Janowskich, gdzie występuje osłabiony zasięg lub chwilowe przerwy w łączności (Ryc. 8).

Ryc. 8. Mapa zasięgu sieci telefonii komórkowej (na przykładzie jednego z operatorów) w styczniu 2025 r.
Opracowanie własne na podstawie: Danych jednego z operatorów sieci.

Dostęp do Internetu na obszarze Gminy Potok Wielki zapewniany jest przez zewnętrznych operatorów – zarówno ogólnopolskich, jak i regionalnych. Mieszkańcy większości miejscowości mają możliwość korzystania z Internetu stacjonarnego, dostępnego za pośrednictwem tradycyjnej sieci telefonicznej (w technologii ADSL) lub nowoczesnej sieci światłowodowej. W przeważającej części gminy dostępne są także technologie mobilne 3G i 4G (LTE), choć jakość połączenia może być zróżnicowana w zależności od lokalizacji, istniejącej infrastruktury oraz warunków atmosferycznych.

W ramach realizacji Programu Operacyjnego „Polska Cyfrowa” niemal cały obszar gminy został objęty inwestycjami związanymi z budową sieci światłowodowej. Nowoczesna technologia FTTH (Fiber To The Home), zastosowana w projekcie, umożliwi mieszkańcom dostęp do szybkiego, stabilnego i niezawodnego Internetu, a także do usług cyfrowych, takich jak telewizja czy telefonia internetowa. Zasięgiem tym objęto niemal wszystkie miejscowości gminy, z wyjątkiem Malińca i Osówka.

Na pozostałych, słabiej zurbanizowanych terenach gminy, wciąż dominującą technologią dostępu do Internetu pozostaje sieć miedziana (np. DSL), której możliwości przesyłowe są ograniczone – zwłaszcza pod względem prędkości i stabilności połączenia. Jednakże mając na uwadze potrzebę wyrównywania szans cyfrowych oraz wspierania nowoczesnej infrastruktury technicznej, gmina planuje w najbliższych latach objąć również południowe miejscowości – w tym Maliniec i Osówek – zasięgiem światłowodu, co umożliwi dalszą poprawę jakości życia mieszkańców oraz rozwój usług e-administracji, edukacji zdalnej i lokalnej przedsiębiorczości.

Wnioski

- Położenie Gminy Potok Wielki w południowo-zachodniej części województwa lubelskiego, w bezpośrednim sąsiedztwie województwa podkarpackiego, sprzyja nawiązywaniu współpracy międzyregionalnej.
- Rozproszona struktura osadnicza, z dominacją niewielkich miejscowości i przysiółków, utrudnia równomierny dostęp mieszkańców do usług publicznych oraz komunikacji zbiorowej.
- Droga wojewódzka nr 857 (Zaklików – Modliborzyce) stanowi główną oś transportową gminy, zapewniając powiązania z drogami krajowymi nr 19 i 74 – kluczowymi dla zewnętrznej dostępności terytorialnej.
- Przystanek kolejowy Potok Kraśnicki, zlokalizowany na linii nr 68 (Lublin – Przeworsk), stwarza potencjał rozwoju mobilności, jednak jego peryferyjne położenie oraz brak powiązań z transportem zbiorowym ograniczają jego wykorzystanie.
- Dostępność transportu publicznego na terenie gminy jest nierównomierna – dobra wzdłuż głównych ciągów osadniczych (np. Potok Wielki – Potok Stany – Radwanówka), wyraźnie słabsza w miejscowościach peryferyjnych, takich jak Maliniec czy Stawki. Wysokie ryzyko wykluczenia komunikacyjnego dotyczy zwłaszcza osób niezmotoryzowanych, seniorów i młodzieży.
- Infrastruktura rowerowa pozostaje słabo rozwinięta, pomimo istotnego potencjału do rozwoju turystyki aktywnej oraz sieci tras rekreacyjnych.
- Dostęp do Internetu światłowodowego jest sukcesywnie rozszerzany, zajmując już większość gminy. Zaś w obszarach na południu gminy gdzie wciąż dominują technologie (np. DSL), planowane są kolejne inwestycje światłowodowe, by zmniejszyć ryzyko wykluczenia cyfrowego oraz ułatwić rozwój usług e-administracji, edukacji zdalnej oraz działalności gospodarczej.
- Zasięg sieci komórkowej jest generalnie dobry w centralnej części gminy, jednak w obszarach śródlęśnych i zalesionych (szczególnie na południu) występują istotne problemy z jakością sygnału.

3.2. Sytuacja społeczna

Demografia

Czynniki demograficzne odgrywają istotną rolę w kształtowaniu sytuacji społeczno-gospodarczej oraz wpływają na kierunki rozwoju danego obszaru. Analiza procesów demograficznych może być prowadzona na podstawie danych dotyczących m.in. liczby ludności, bilansu migracji, przyrostu naturalnego, struktury wieku i płci a także prognoz demograficznych.

W 2023 roku Gminę Potok Wielki zamieszkiwało 4 457 mieszkańców⁶, co stanowi około 9,7% ludności powiatu janowskiego. Gęstość zaludnienia, wynosząca 44,8 osoby/km², jest zbliżona do średniej powiatowej. Na tle pozostałych gmin w powiecie, sytuacja demograficzna Gminy Potok Wielki wypada niekorzystnie, ale nie najgorzej. W okresie 2018–2023 liczba ludności gminy zmniejszyła się o 5,7%, co oznacza, że tempo spadku było niższe niż średnia dla całego powiatu, wynosząca 7,6%. Dla porównania, największe ubytki odnotowano w gminie wiejskiej Janów Lubelski (-9,6%), mieście Janów Lubelski (-9,1%), a także w gminach Chrzanów (-8,5%), Batorz (-8,2%) i Dzwola (-7,4%) (Tab. 3).

Tab. 3. Zmiana liczby ludności oraz gęstości zaludnienia w gminach powiatu janowskiego w roku: 2018 i 2023

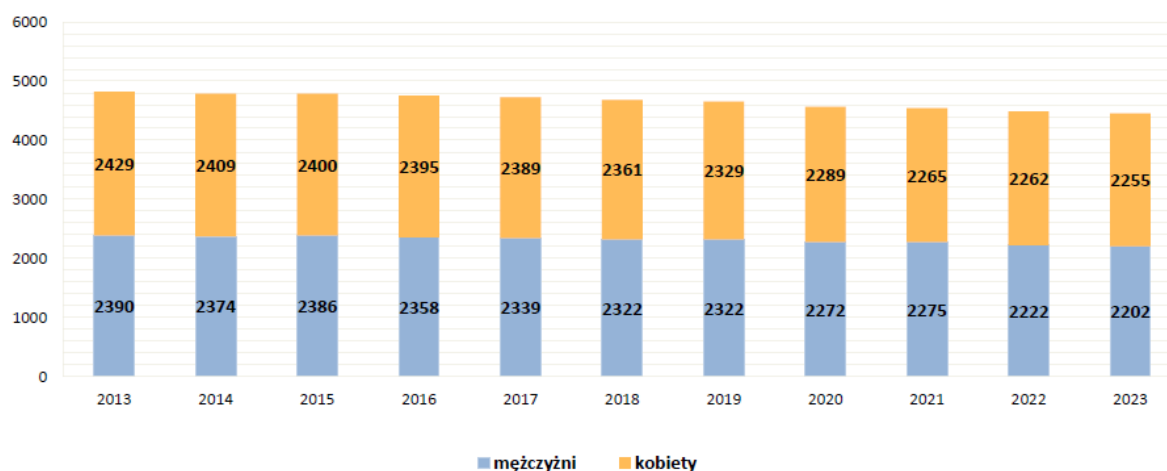
Nazwa Gminy	Ludność				Wzrost/spadek (%)
	2018		2023		
	ogółem	osób/km ²	ogółem	osób/km ²	
Batorz	3 332	46,9	3 058	43,2	-8,2
Chrzanów	2 934	41,1	2 684	37,4	-8,5
Dzwola	6 358	31,4	5 888	29,4	-7,4
Godziszów	5 860	57,4	5 435	53,6	-7,3
Janów Lubelski - miasto	11 986	806,8	10 894	736,1	-9,1
Janów Lubelski - obszar wiejski	4 071	24,7	3 682	22,5	-9,6
Modliborzyce - miasto	1 469	185	1 416	179,5	-3,6
Modliborzyce - obszar wiejski	5 568	38,3	5 282	36,5	-5,1
Potok Wielki	4 728	47,1	4 457	44,8	-5,7
Powiat janowski	46 306	53,6	42 796	48,9	-7,6

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

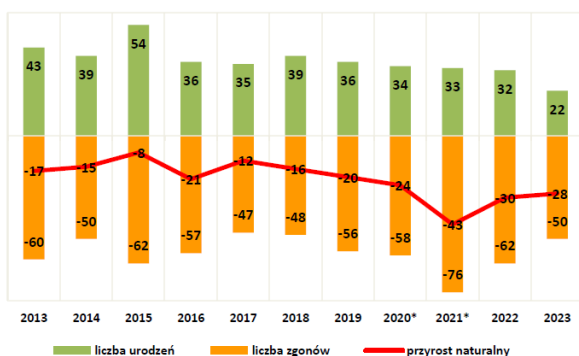
Jak pokazuje analiza danych demograficznych, gmina – podobnie jak wiele innych mniejszych gmin wiejskich położonych peryferyjnie w stosunku do większych ośrodków miejskich – od lat doświadcza stałego spadku liczby ludności. W ciągu ostatniej dekady (2013–2023) liczba mieszkańców zmniejszyła się o 362 osoby, co stanowi spadek o blisko 7,5% (Ryc. 9). W 2013 roku gminę zamieszkiwały łącznie 4 819 osób, natomiast w 2023 roku było to już tylko 4 457

⁶ Dane GUS

mieszkańców. Na niekorzystny trend depopulacyjny składają się zarówno czynniki naturalne, jak i ruchy ludnościowe.

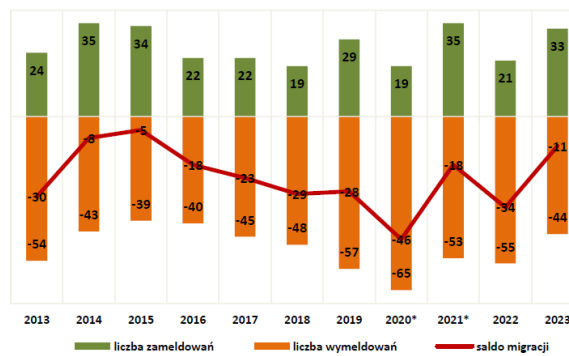
Ryc. 9. Liczba osób zamieszkałych w Gminie Potok Wielki w latach 2013 – 2023.
Opracowanie własne na podstawie danych z Banku Danych Lokalnych: <https://bdl.stat.gov.pl>
(dostęp: 21.12.2024)

* - oznaczenie lat pandemii wirusa SARS – CoV – 2

Ryc. 10. Naturalne ruchy ludnościowe w Gminie Potok Wielki w latach 2013 – 2023.

Opracowanie własne na podstawie danych z Banku Danych Lokalnych: <https://bdl.stat.gov.pl>
(dostęp: 21.12.2024)

* - oznaczenie lat pandemii wirusa SARS – CoV – 2

Ryc. 11. Ruchy migracyjne w Gminie Potok Wielki w latach 2013 – 2023.

Opracowanie własne na podstawie danych z Banku Danych Lokalnych: <https://bdl.stat.gov.pl>
(dostęp: 21.12.2024)

Naturalne ruchy ludnościowe w Gminie Potok Wielki, na które składa się przede wszystkim liczba urodzeń i zgonów, mają wyraźnie niekorzystny charakter (Ryc. 10). Od ponad dekady w każdym kolejnym roku odnotowywany jest ujemny przyrost naturalny, którego wartość systematycznie się pogłębia. Główną przyczyną tego zjawiska jest spadek liczby urodzeń, która w latach 2013–2023 zmniejszyła się dwukrotnie – z 43 urodzeń w 2013 r. do zaledwie 22 w 2023 r. Niska liczba nowo narodzonych dzieci nie rekompensuje liczby zgonów, które w analizowanym okresie regularnie przewyższają liczbę urodzeń. Szczególnie niekorzystna sytuacja miała miejsce w latach 2020–2021, kiedy to liczba zgonów istotnie wzrosła w wyniku pandemii wirusa SARS-CoV-2 –

skutkując w 2021 r. rekordowo niskim przyrostem naturalnym na poziomie -76 osób. Pogłębiający się kryzys demograficzny staje się niekorzystną trwałą tendencją, której skutki są już widoczne w strukturze wieku mieszkańców. Zjawisko to potwierdzają również bardzo niekorzystne wskaźniki demograficzne dla gminy Potok Wielki: współczynnik dzietności $- 1,23$, współczynnik reprodukcji prostej $- 0,59$, współczynnik dynamiki demograficznej $- 0,51$, które świadczą o braku zastępowalności pokoleniowej.

Negatywne tendencje demograficzne w Gminie Potok Wielki są dodatkowo pogłębiane przez niekorzystne procesy migracyjne, związane z systematycznym odpływem mieszkańców, głównie do większych ośrodków⁷. Z danych dotyczących liczby zameldowań i wymeldowań wynika, że każdego roku z gminy wymeldowuje się średnio ponad 40 osób, podczas gdy zameldowuje się jedynie około 20. Taka struktura przepływów ludności skutkuje corocznie ujemnym saldem migracji, które w analizowanym okresie (2013–2023) wynosiło średnio około -30 osób rocznie (Ryc. 11). Warto zaznaczyć, że migracje częściej dotyczą ludzi młodych, którzy opuszczają gminę w poszukiwaniu pracy, edukacji i lepszych perspektyw życiowych. W konsekwencji Gmina Potok Wielki traci aktywną część populacji, co w połączeniu z ujemnym przyrostem naturalnym prowadzi do pogłębiającej się depopulacji oraz dynamicznego procesu starzenia się lokalnej społeczności.

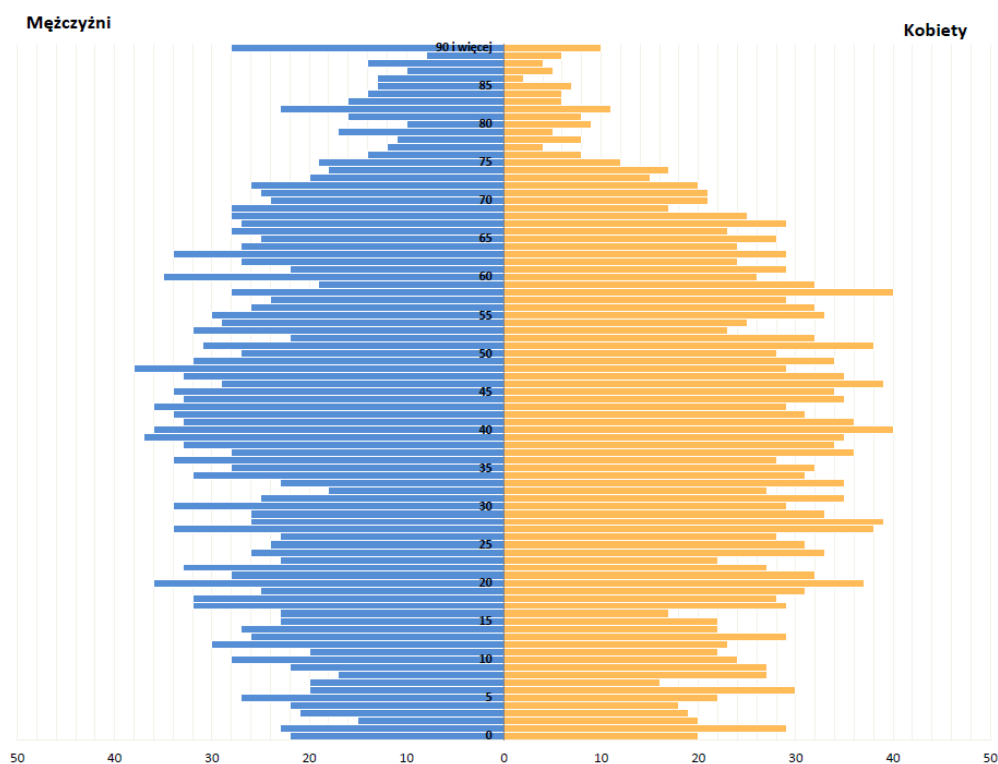

Ryc. 12. Procentowy udział ludności wg ekonomicznych grup wiekowych dla Gminy Potok Wielki
 Opracowanie własne na podstawie danych z Banku Danych Lokalnych: <https://bd.l.stat.gov.pl>
 (dostęp: 21.12.2024)

Na postępujące starzenie się społeczności wskazuje także procentowy udział ludności wg ekonomicznych grup wieku, a także współczynnik obciążenia demograficznego osobami starszymi (Ryc. 12). W ciągu ostatnich 10 lat obserwuje się wyraźny spadek udziału ludności w wieku przedprodukcyjnym (0–17 lat) – z 20,1% w 2013 roku do 18,6% w 2023 roku. Równocześnie systematycznie maleje również udział ludności w wieku produkcyjnym (18–59 lat dla kobiet i 18–64

⁷ Bank Danych Lokalnych

lat dla mężczyzn), który w analizowanym okresie obniżył się z 61,6% do 59,7%. W odwrotnym kierunku zmienia się udział osób w wieku poprodukcyjnym, który wzrósł z 18,3% w 2013 roku do 21,8% w 2023 roku. Tendencja ta skutkuje wyraźnym wzrostem współczynnika obciążenia demograficznego osobami starszymi, który opisuje relację liczby mieszkańców w wieku poprodukcyjnym do całej populacji. W 2023 roku wskaźnik ten osiągnął wartość 28,1, co oznacza, że na każde 100 mieszkańców gminy przypada już ponad 28 osób starszych, wymagających w przyszłości coraz większego wsparcia społecznego, opieki zdrowotnej i usług dostosowanych do potrzeb seniorów.

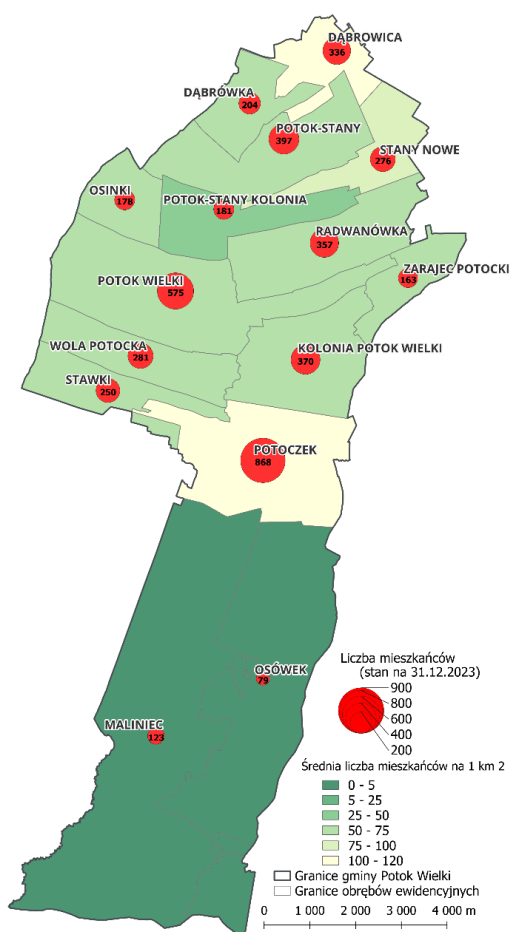

Ryc. 13. Piramida wieku i płci ludności w roku 2021 dla Gminy Potok Wielki
*Opracowanie własne na podstawie danych z Banku Danych Lokalnych: <https://bd.l.stat.gov.pl>
(dostęp: 21.12.2024)*

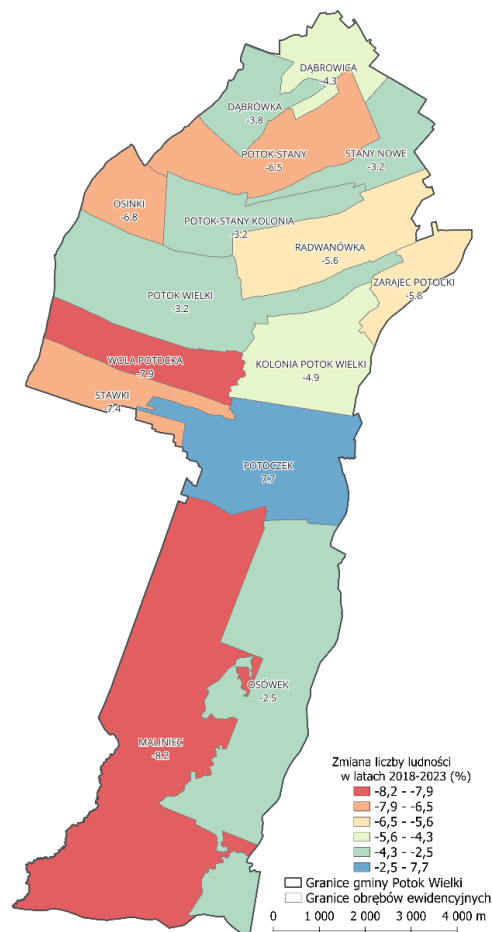
Zgodnie z prognozami opartymi na danych Narodowego Spisu Powszechnego z 2021 roku, sytuacja demograficzna Gminy Potok Wielki w najbliższych latach nie ulegnie poprawie. Piramida wieku i płci sporządzona dla poszczególnych roczników jednoznacznie wskazuje na starzenie się społeczeństwa (Ryc. 13). Diagramy słupkowe pokazują widoczne niższe słupki wartości dla: niemowląt (22 dziewczęta i 20 chłopców), dzieci w wieku żłobkowym, czyli 1 i 2 latków (łącznie 38 dziewcząt i 49 chłopców), dzieci w wieku przedszkolnym od 3 do 6 lat (łącznie 90 dziewcząt i 89 chłopców) dzieci w wieku szkolnym od 7 do 14 lat (łącznie 190 dziewcząt i 190 chłopców), a także młodzieży szkół średnich od 15 do 17 lat (łącznie 78 dziewcząt i 68 chłopców). Z drugiej strony, w przedziałach wiekowych osób starszych zauważa się wyraźny wzrost liczby ludności – w grupie poprodukcyjnej znajduje się aż 632 kobiety powyżej 60 roku życia oraz 327 mężczyzn

powyżej 65 lat. Piramida demograficzna ukazuje również wyraźne przesunięcie środka ciężkości populacji w stronę wieku średniego i starszego. Co więcej, w obrębie wieku produkcyjnego (18–59/64 lata) coraz większą część stanowią osoby z grupy niemobilnej (45–59/64 lata), podczas gdy udział grupy mobilnej (18–44 lata) — tradycyjnie uznawanej za grupę chętniejszą do przekwalifikowania i zmiany zatrudnienia — systematycznie maleje.

Warto jednak podkreślić, że niekorzystne zjawiska demograficzne nie rozkładają się równomiernie na całym obszarze gminy. Przestrzenna analiza rozmieszczenia ludności oraz zmian jej liczby w latach 2018–2023 ujawnia wyraźne zróżnicowanie wewnętrzne pomiędzy poszczególnymi miejscowościami (Ryc. 14 i 15). Jedynym wyjątkiem od ogólnego trendu depopulacyjnego jest Potoczek – miejscowość, która w 2023 roku liczyła 868 mieszkańców, co czyni ją nie tylko największą w gminie pod względem liczby ludności, ale również jedyną, w której odnotowano wzrost populacji. W analizowanym okresie liczba mieszkańców Potoczka zwiększyła się o 7,7% (tj. 62 osoby). Co więcej, miejscowość ta charakteryzuje się ponadprzeciętną gęstością zaludnienia (ponad 100 osób/km²), co może sprzyjać utrzymaniu i rozwojowi lokalnych funkcji społecznych i gospodarczych.

Ryc. 14. Liczba mieszkańców i średnia gęstość zaludnienia w gminie Potok Wielki (2023)
Opracowanie własne na podstawie danych z Raportu o stanie Gminy Potok Wielki za 2023 rok

Ryc. 15. Zmiana liczby ludności w gminie Potok Wielki w latach 2018–2023 (%)
Opracowanie własne na podstawie danych z Raportu o stanie Gminy Wielki za rok 2018 i 2023

Na przeciwnym biegunie znajduje się zdecydowana większość miejscowości w gminie, które wykazują tendencje spadkowe – zarówno w ujęciu procentowym, jak i bezwzględnym. Największe ubytki procentowe liczby ludności w latach 2018–2023 zaobserwowano w takich wsiach jak Maliniec (–8,2%, –11 osób), Wola Potocka (–7,9%, –24 osoby), Stawki (–7,4%, –20 osób) oraz Osinki (–6,8%, –13 osób). Są to miejscowości położone głównie w południowej i zachodniej części gminy, które charakteryzują się niską gęstością zaludnienia, ograniczonym dostępem do usług publicznych oraz peryferyjnym położeniem względem głównych szlaków komunikacyjnych. W ich przypadku nawet relatywnie niewielkie ubytki liczby mieszkańców przekładają się na wyraźne wartości procentowe, co może świadczyć o pogłębiającej się marginalizacji tych obszarów. Z kolei w ujęciu bezwzględny największy spadek liczby ludności odnotowano w Potoku-Stanach – jednej z większych miejscowości gminy, gdzie populacja zmniejszyła się z 615 do 575 osób, czyli aż o 40 mieszkańców (–6,5%). Znaczące ubytki dotyczą również Woli Potockiej (–24 osoby), Radwanówki (–21 osób, –5,6%), Stawek (–20 osób) oraz Kolonii Potok Wielki (–19 osób, –4,9%). Zmiany te, choć rozłożone przestrzennie, wskazują na utrzymujący i pogłębiający się trend depopulacyjny zarówno mniejszych wsi, jak i większych jednostek osadniczych w gminie, co w dłuższej perspektywie może wpływać na osłabienie lokalnych struktur społecznych, gospodarczych i administracyjnych.

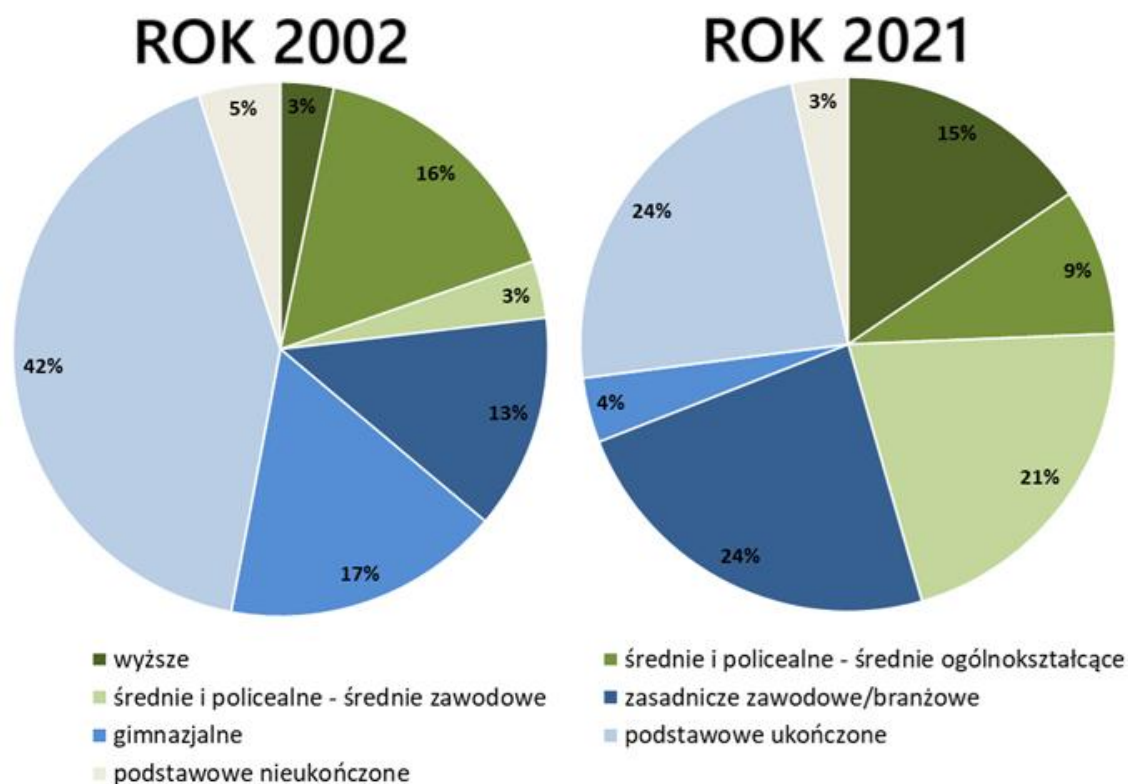
Na podstawie przedstawionych danych można jednoznacznie stwierdzić, że Gmina Potok Wielki znajduje się w fazie depopulacji i starzenia się demograficznego, co generuje szereg wyzwań społecznych, gospodarczych i przestrzennych. Malejący udział osób w wieku produkcyjnym przy jednoczesnym wzroście liczby osób starszych ogranicza lokalny rynek pracy, obniża potencjał rozwojowy gminy oraz skutkuje rosnącym obciążeniem systemu ochrony zdrowia i opieki społecznej. Prowadzi to do wzrostu zapotrzebowania na usługi opiekuńcze, rehabilitacyjne i medyczne, a także na dostosowanie infrastruktury do potrzeb starzejącej się populacji. Proces starzenia się społeczeństwa wpływa również na spadek aktywności społecznej i obywatelskiej, osłabienie więzi międzypokoleniowych oraz zwiększenie ryzyka społecznego wykluczenia seniorów, zwłaszcza na terenach wiejskich. W dłuższej perspektywie może to prowadzić do pogłębiania się problemów demograficznych i ekonomicznych oraz do konieczności przebudowy lokalnych strategii rozwoju w kierunku polityki senioralnej.

Edukacja i wychowanie

Edukacja odgrywa kluczową rolę w budowaniu kapitału społecznego, wpływając na poziom zaangażowania obywatelskiego, jakość komunikacji między interesariuszami oraz potencjał partycypacyjny społeczności lokalnej. Im wyższy poziom wykształcenia mieszkańców, tym większa ich aktywność społeczna oraz gotowość do współdecydowania o kierunkach rozwoju gminy.

Na podstawie danych GUS z Narodowego Spisu Powszechnego można zauważyć, że w Gminie Potok Wielki nastąpiła istotna poprawa poziomu wykształcenia mieszkańców (Ryc. 16). W ciągu ostatnich dwóch dekad odsetek osób z wykształceniem wyższym wzrósł zaledwie z 3%

w 2002 roku do 15% w roku 2021 – co oznacza wzrost aż o 12 punktów procentowych. Jednocześnie wyraźnie zmniejszył się odsetek osób z wykształceniem jedynie podstawowym ukończonym – z 42% do 24%, oraz z nieukończonym podstawowym – z 5% do 3%.

Ryc. 16. Procentowy udział poziomu wykształcenia w roku 2002 i 2021 w Gminie Potok Wielki.
*Opracowanie własne na podstawie danych z Banku Danych Lokalnych: <https://bdl.stat.gov.pl>
(dostęp: 21.12.2024)*

Ponadto aktualna struktura wykształcenia mieszkańców gminy w 2021 roku pokazuje, że obecnie największy udział mają osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym/branżowym (24%) oraz podstawowym (również 24%). Wysoki udział wykształcenia zawodowego jest charakterystyczny dla obszarów wiejskich o rolniczym profilu gospodarczym, ale jednocześnie może być traktowany jako potencjał rozwojowy – świadczy bowiem o obecności lokalnych specjalistów i fachowców, których umiejętności mogą być atrakcyjne. Warto również podkreślić, że wyraźny wzrost udziału osób z wykształceniem średnim ogólnokształcącym (z 3% do 21%) oraz technicznym (z 16% do 9%) wpisuje się w ogólnokrajowy trend podnoszenia poziomu edukacji oraz wzrostu aspiracji edukacyjnych młodszych pokoleń. Bliskość ośrodków akademickich – m.in. w Lublinie czy Rzeszowie – dodatkowo sprzyja kontynuacji kształcenia i mobilności edukacyjnej mieszkańców.

Rosnący poziom wykształcenia mieszkańców Gminy Potok Wielki przekłada się nie tylko na indywidualne szanse rozwojowe, ale również na jakość życia społeczności lokalnej jako całości. Aby ten potencjał mógł być w pełni wykorzystany, kluczową rolę odgrywa system lokalnych placówek edukacyjnych i opiekuńczo-wychowawczych, który stanowi fundament budowania kapitału

społecznego i wspierania rozwoju gminy. Zaspokajanie zbiorowych potrzeb w zakresie edukacji publicznej należy do zadań własnych gminy i stanowi istotną część jej budżetu.

Według danych GUS, na koniec 2023 roku na terenie Gminy Potok Wielki zameldowanych było 61 dzieci w wieku 1–2 lata. Niestety, obecnie w gminie nie funkcjonuje żaden żłobek ani klub dziecięcy, co stanowi istotną barierę zarówno dla aktywizacji zawodowej, jak i społecznej rodziców – w szczególności młodych matek.

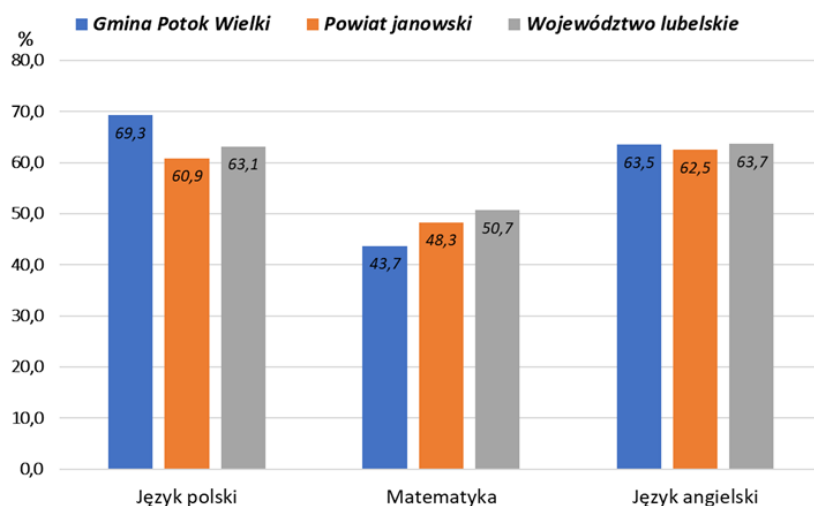
Zdecydowanie korzystniejsza sytuacja dotyczy wychowania przedszkolnego. Z danych GUS wynika, że w 2023 roku w Gminie Potok Wielki mieszkało 165 dzieci w wieku od 3 do 6 lat. Spośród nich 131 dzieci było objętych wychowaniem przedszkolnym, co stanowi około 79,4% całej populacji tej grupy. Na terenie gminy funkcjonuje 7 oddziałów i punktów przedszkolnych, co daje średnio 18,7 dziecka na jeden oddział – wynik relatywnie korzystny i mieszczący się w standardach dla obszarów wiejskich.

Bezpośrednią kontynuacją wychowania przedszkolnego jest nauka w szkołach podstawowych. Na terenie Gminy Potok Wielki funkcjonują trzy placówki oświatowe o poziomie podstawowym:

- Publiczna Szkoła Podstawowa im. Ofiar Katynia w Potoku Wielkim,
- Publiczna Szkoła Podstawowa im. Jana Pawła II w Potoczku,
- Publiczna Szkoła Podstawowa im. Romualda Traugutta w Potoku-Stanach

Realizują one ośmioklasowy program nauczania, zgodny z reformą edukacyjną z 2017 roku, a ich działalność nie ogranicza się jedynie do nauki. Wszystkie trzy szkoły pełnią ważną rolę w budowaniu lokalnej wspólnoty – organizują wydarzenia kulturalne, sportowe, prozdrowotne i społeczne. Na ich terenie działają samorządy uczniowskie, koła tematyczne, kluby zainteresowań oraz inicjatywy wzmacniające zaangażowanie dzieci i młodzieży w życie lokalnej społeczności.

Poziom nauczania w gminie na poziomie podstawowym dobrze ilustrują wyniki egzaminu ósmoklasisty, który stanowi ważny wskaźnik efektywności systemu edukacyjnego. W 2023 roku uczniowie z Gminy Potok Wielki osiągnęli średnio: 69,3% z języka polskiego, 43,7% z matematyki, 63,5% z języka angielskiego. Wyniki te są wyraźnie lepsze od średniej powiatowej w zakresie języka polskiego (o 8,4 pkt %) oraz zbliżone w przypadku języka angielskiego. Choć w matematyce uczniowie wypadli słabiej na tle województwa i powiatu, należy zaznaczyć, że przedmiot ten pozostaje jednym z najtrudniejszych na wszystkich poziomach administracyjnych (Ryc. 17). Ogólnie, rezultaty te świadczą że system edukacji w gminie – mimo ograniczeń typowych dla obszarów wiejskich – funkcjonuje poprawnie, a uczniowie są zasadniczo dobrze przygotowani, zwłaszcza w obszarze przedmiotów humanistycznych.

Ryc. 17. Wyniki egzaminu ósmoklasisty w 2023 roku – porównanie Gminy Potok Wielki na tle powiatu janowskiego i województwa lubelskiego.

Opracowanie własne na podstawie danych Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Krakowie

Po ukończeniu szkoły podstawowej uczniowie z Gminy Potok Wielki najczęściej kontynuują naukę w szkołach średnich zlokalizowanych w Janowie Lubelskim, dojeżdżając tam środkami transportu publicznego – głównie busami. Alternatywą, dostępną bezpośrednio na terenie gminy, jest Zespół Szkół Centrum Kształcenia Rolniczego w Potoczku, prowadzony przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Placówka ta należy do ogólnopolskiej sieci 45 szkół rolniczych nadzorowanych przez ministra właściwego do spraw rolnictwa. W skład ZSCKR w Potoczku wchodzi:

- Technikum (5-letnie) kształcące w zawodach: technik mechanizacji rolnictwa i agrotechniki, technik weterynarii, technik żywienia i usług gastronomicznych, technik rolnik, technik urządzeń i systemów energetyki odnawialnej; dodatkowo klasa mundurowa – międzykanałowy oddział realizowany w współpracy z Państwową Strażą Pożarną w Janowie Lubelskim i Ochotniczymi Strażami Pożarnymi,
- Szkoła Branżowa I Stopnia kształcąca w zawodach: mechanik – operator pojazdów i maszyn rolniczych, kucharz, przetwórcza mięsa,
- Kwalifikacyjne kursy zawodowe, m.in. z zakresu prawa jazdy, spawalnictwa oraz stosowania środków ochrony roślin.

Szkoła dysponuje dobrze rozwiniętą bazą dydaktyczną, nowoczesnym zapleczem technicznym oraz internatem, który zapewnia zakwaterowanie uczniom spoza najbliższej okolicy. Dzięki temu placówka może skutecznie pełnić funkcję lokalnego centrum edukacji zawodowej oraz aktywności młodzieży.

Ponadto Zespół Szkół Centrum Kształcenia Rolniczego w Potoczku prowadzi kwalifikacyjne kursy zawodowe dla dorosłych, zwłaszcza w zakresie rolnictwa, mechanizacji, agrotechniki i obsługi technologii w produkcji rolnej. Zasadniczo więc placówka ta odgrywa kluczową rolę w rozwoju kształcenia ustawicznego w regionie, wspierając podnoszenie kwalifikacji i rozwój kompetencji praktycznych wśród mieszkańców. Tym samym stanowi istotne uzupełnienie lokalnego systemu

edukacyjnego, przyczyniając się do wzmacniania potencjału rozwojowego nie tylko Gminy Potok Wielki, ale również całego powiatu janowskiego.

Kultura i rekreacja

Dostęp do szeroko rozumianej kultury i rekreacji odgrywają istotną rolę w kształtowaniu kapitału społecznego, wzmacniając poczucie przynależności do lokalnej wspólnoty oraz budując więzi międzyludzkie. Integracja wokół wspólnych wartości, wydarzeń i tradycji sprzyja tworzeniu spójnej tożsamości lokalnej i rozwija poczucie współodpowiedzialności za otoczenie. Udział mieszkańców w wydarzeniach finansowanych ze środków publicznych może znacząco wpłynąć na wzrost świadomości społecznej i poprawę relacji sąsiedzkich. Kluczowe jest nie tylko uczestnictwo w kulturze, ale także zaangażowanie mieszkańców w jej współtworzenie.

Na terenie Gminy Potok Wielki działalność kulturalno-edukacyjną prowadzą głównie dwie instytucje związane z samorządem terytorialnym

- Gminny Ośrodek Kultury
- Gminna Biblioteka Publiczna

Gminny Ośrodek Kultury, z siedzibami w Potoku Wielkim i w Lokalnym Centrum Kultury w Potoku-Stanach, pełni funkcję centralnej instytucji animującej życie kulturalne w gminie. Oferuje szeroki wachlarz wydarzeń i aktywności o zasięgu lokalnym i ponadlokalnym. Jego działalność koncentruje się na integracji społecznej poprzez różnorodne formy ekspresji artystycznej, podtrzymywanie tradycji oraz promocję lokalnej kultury. W ofercie GOK znajdują się m.in. zajęcia muzyczne, taneczne, plastyczne i rękodzielnicze, spotkania Klubu Seniora, warsztaty dla dzieci i dorosłych, a także wydarzenia plenerowe, konkursy i imprezy okolicznościowe. Działa tu kilka zespołów artystycznych, takich jak zespół śpiewaczy „Stanianki”, Kapela z Potoka Wielkiego i Zespół „Małolaty”. W Potoku-Stanach prowadzone są również warsztaty rękodzielnicze.

Równolegle władze gminy konsekwentnie realizują działania na rzecz rozwoju infrastruktury edukacyjno-kulturalnej. Prowadzone są inwestycje w modernizację bazy lokalowej oraz doposażenie placówek w nowoczesny sprzęt i pomoce dydaktyczne. Jednym z kluczowych przedsięwzięć w tym zakresie jest budowa sali wystawienniczo-konferencyjnej w Potoku Wielkim – nowoczesnej przestrzeni dedykowanej spotkaniom ludzi kultury, nauki i społeczności lokalnej. Obiekt ten ma umożliwiać organizację wydarzeń o charakterze ponadlokalnym, stając się ważnym ośrodkiem życia kulturalnego w regionie.

Dodatkowo w celu promocji lokalnych produktów, wzmacniania więzi społecznych oraz zagospodarowania czasu wolnego mieszkańców i turystów, w gminie organizowane są cykliczne wydarzenia kulturalne. Wśród najważniejszych i zarazem najbardziej popularnych imprez okolicznościowych znajdują się:

- Dni Gminy Potok Wielki z Międzypowiatowym Przeglądem Kapel i Śpiewaków Weselnych – organizowane cyklicznie w miejscowości Potok Wielki,

- Dzień Karpia Królewskiego – impreza o zasięgu regionalnym organizowana cyklicznie w miejscowości Maliniec,
- Międzypowiatowy Przegląd Twórczości Lokalnej – impreza organizowana cyklicznie w miejscowości Potok – Stany.

Urząd Gminy Potok Wielki jest również wydawcą lokalnej gazety „Potockie Wieści” Biuletyn Informacyjny Gminy Potok Wielki. Jej kolportaż odbywa darmowo, tak więc mieszkańcy całej gminy mają do gazety równy dostęp. Jest to gazeta promująca lokalne wydarzenia, twórców, opisuje inwestycje, projekty w których Gmina bierze czynny udział. Promuje także sukcesy mieszkańców.

Na obszarze gminy funkcjonuje Gminna Biblioteka Publiczna w Potoku Wielkim wraz z jedną filią w miejscowości Potoczek. Biblioteka zapewnia mieszkańcom możliwość korzystania z czytelni oraz bezpłatny dostęp do Internetu. Zasoby biblioteki od 2019 roku zwiększyły się o ok. 7,8%. W latach 2020-2022 zmniejszyła się liczba czytelników w ciągu roku oraz wypożyczeń księgozbioru. Powodem tych gwałtownych spadków była pandemia koronawirusa w latach 2020 – 2022 i związane z nią obostrzenia pandemiczne. Natomiast już kolejny rok bez obostrzeń pandemicznych stopniowo nadaje trend wzrostowy, wracając do wyników sprzed lat pandemicznych. W ramach swojej działalności instytucja w 2023 roku wypożyczyła 799 czytelnikom 11 496 książki. (Tab. 4). Liczba wypożyczeń książek w 2023 roku w Gminnej Bibliotece Publicznej w Potoku Wielkim wzrosła o 359 wypożyczeń w stosunku do roku 2022, natomiast w Filii w Potoczku nastąpił spadek o 291 wypożyczeń w związku ze zmniejszoną liczbą godzin otwarcia biblioteki (Tab. 5).

Tab. 4. Zestawienie wybranych informacji o Gminnej Bibliotece Publicznej w latach 2019 – 2023.

Zestawienie wybranych informacji	Rok 2019	Rok 2020	Rok 2021	Rok 2022	Rok 2023
Liczba jednostek inwentaryzacyjnych (księgozbiór)	14 982	15 037	15 234	15 661	15 769
Liczba czytelników	825	517	656	794	799
Liczba wypożyczonych książek	14 337	14 466	8 874	11 428	11 496

Opracowanie własne na podstawie danych z Banku Danych Lokalnych: <https://bdl.stat.gov.pl> (dostęp: 21.12.2024)

Tab. 5. Zestawienie wybranych informacji o Gminnej Bibliotece Publicznej i Filii w 2023 roku

Placówka	Stan księgozbioru	Czytelnicy	Liczba wypożyczeń 2022 r	Liczba wypożyczeń 2023 r
GBP	10 128	527	9 386	9 027
Filia	5 641	272	2 110	2 401

Opracowanie własne na podstawie danych z Raportu o Stanie Gminy Potok Wielki za 2023 rok

Ponadto Biblioteka corocznie organizuje liczne wydarzenia edukacyjne i kulturalne, a także prowadzi działalność publikacyjną i medialną na rzecz promocji i rozwoju Gminy Potok Wielki . W ofercie biblioteki znajdują się m.in. warsztaty, szkolenia, wystawy oraz różnorodne działania animacyjne, skierowane do lokalnej społeczności. Szczególną aktywnością wyróżniają się inicjatywy adresowane do dzieci i młodzieży w wieku przedszkolnym i szkolnym – to właśnie one przyciągają największą liczbę uczestników i mają istotny wpływ na rozwój kulturalny młodego pokolenia.

Naturalnym uzupełnieniem tej aktywności kulturalno-edukacyjnej są działania w zakresie rekreacji i sportu. Możliwość korzystania z różnych form aktywności fizycznej stanowi ważny element życia społecznego, integrując mieszkańców i promując zdrowy styl życia. Infrastruktura sportowa Gminy Potok Wielki zlokalizowana jest głównie przy placówkach oświatowych i obejmuje między innymi :

- Hale sportową i boiska asfaltowe przy ZSCKR w Potoczku
- Boisko trawiaste przy ZS im. Jana Pawła II w Potoczku
- Orlik przy ZS im. Romualda Traugutta w miejscowości Potok-Stany
- Sala gimnastyczna oraz boisko wielofunkcyjne przy ZS im. Ofiar Katynia w Potoku Wielkim
- Stadion sportowy w Osinkach – obiekt wykorzystywany m.in. do organizacji zawodów sportowo-pożarniczych.
- Boisko wielofunkcyjne przy Szkole Podstawowej w Potoku Wielkim – nowoczesny obiekt z nawierzchnią syntetyczną, przystosowany do gry w piłkę ręczną, koszykówkę, siatkówkę oraz tenisa.

Ponadto Gmina Potok Wielki planuje dalszy rozwój infrastruktury sportowej poprzez budowę nowych boisk wielofunkcyjnych z trwałym zadaniem przy Szkole Podstawowej im. Jana Pawła II w Potoczku oraz Szkole Podstawowej im. Romualda Traugutta w Potoku-Stanach. W planach znajduje się również budowa sali gimnastycznej przy Szkole Podstawowej im. Ofiar Katynia w Potoku Wielkim – wraz z pełnym zapleczem socjalnym dla sportowców oraz pomieszczeniami magazynowymi.

Na terenie gminy aktywnie działa również Gminny Ludowy Klub Sportowy (GLKS) Potok Wielki, założony w 1970 roku. Jego misją jest propagowanie kultury fizycznej i sportu wśród dzieci, młodzieży oraz dorosłych. Klub prowadzi sekcje seniorów, angażując mieszkańców w treningi oraz organizację wydarzeń sportowych. Dodatkowo, przy placówkach oświatowych funkcjonują szkolne kluby sportowe, które umożliwiają uczniom rozwijanie swoich pasji i zdolności w różnych dyscyplinach sportowych.

W ramach działań promujących aktywny tryb życia i integrację społeczną, na terenie gminy organizowane są także rajdy rowerowe z elementami profilaktyki uzależnień. Wydarzenia te odbywają się m.in. na trasie z Osówka do Osady Kochany w Jastkowicach, a ich organizacją zajmuje się Parafia Rzymskokatolicka w Potoku-Stanach. Rajdy gromadzą mieszkańców w różnym wieku i stanowią doskonałą okazję do wspólnego spędzania czasu, rekreacji i budowania międzypokoleniowych więzi.

Pomoc społeczna

Szeroki dostęp do usług społecznych i ochrony zdrowia stanowi istotny element dobrostanu mieszkańców. Kluczową rolę w tym zakresie pełni Ośrodek Pomocy Społecznej w Potoku Wielkim (OPS), który realizuje zadania wynikające zarówno z polityki społecznej państwa, jak i lokalnych

potrzeb mieszkańców. Jego głównym celem jest wspieranie osób i rodzin znajdujących się w trudnej sytuacji życiowej – takiej, której nie są w stanie samodzielnie przezwyciężyć, korzystając z własnych zasobów i możliwości. Pomoc społeczna świadczona przez OPS ma charakter kompleksowy i obejmuje różne formy wsparcia – od świadczeń pieniężnych, przez usługi opiekuńcze, po działania aktywizujące i wspierające integrację społeczną. Zakres i skala tych działań zostały przedstawione w poniższym zestawieniu, opracowanym na podstawie Raportu o stanie Gminy Potok Wielki za rok 2023. Tabele 6 i 7 zawierają dane dotyczące liczby przeprowadzonych wywiadów środowiskowych, które są podstawą przyznania świadczeń, oraz liczbę osób objętych pomocą społeczną.

Tab. 6. Zestawienie liczby osób objętych wybranymi świadczeniami socjalnymi OPS w Potoku Wielkim

Rodzaje świadczeń socjalnych	Liczba osób objęta świadczeniem
Zasiłek stały + składki na ubezpieczenie zdrowotne od zasiłków stałych	20 osób (208 świadczeń)
Zasiłek okresowy	35 osób (197 świadczeń)
Zdarzenia losowe (śmierć, nagła choroba)	3 osoby
Zasiłki celowe	23 osoby
Specjalne zasiłki celowe (odzież, leki, opał itp.)	28 osób
Dożywianie w ramach rządowego programu „Posiłek w szkole i w domu”	80 osób (10 551 świadczeń)
Usługi opiekuńcze	3 osoby
Wynagrodzenie za sprawowanie opieki prawnej nad osobą ubezwłasnowolnioną	2 osoby
Asystent rodziny	3 rodziny, 7 dzieci
Wypoczynek dzieci i młodzieży	2 osoby
Udzielenie pomocy finansowej/rzeczowej/socjalnej na rzecz rodziny	164 rodziny
Działalność Punktu Poradnictwa Specjalistycznego	21 osób
Realizacja Programu „Korpus Wsparcia Seniorów”	11 osób (17 zgłoszeń)
Program „Opieka Wychnieniowa”	3 osoby
Realizacja Programu „Asystent osobisty osoby niepełnosprawnej”	3 osoby
Realizacja Programu Wspierania Rodziny dla Gminy Potok Wielki na lata 2022-2024 pobyt dzieci w pieczy zastępczej	2 dzieci
Realizacji projekt „Powstrzymać Przemoc”	50 osób
Realizacja Programu Operacyjnego Pomoc Żywnościowa POPŻ 2014-2020 – Podprogram 2023	183 skierowań dla 455 osób
Ogólnopolska akcja zbiórki artykułów spożywczych „Tak.Pomagam”	9 rodzin
Ogólnopolska akcja charytatywna „Pomóż dzieciom przetrwać zimą”	3 rodziny, 11 dzieci

Opracowanie własne na podstawie danych z Raportu o Stanie Gmin Potok Wielki za rok 2023

Analiza poszczególnych typów świadczeń socjalnych wskazuje, że oprócz zadań zleconych finansowanych przez budżet państwa, OPS w Potoku Wielkim realizuje również zadania własne dotowane zarówno z budżetu państwa, jak i budżetu gminy. W swoich działaniach własnych samorząd wraz z OPS-em realizuje szereg programów i projektów między innymi: „Posiłek w szkole i w domu”,

„Wspieraj Seniora”, „Asystent osobisty osoby niepełnosprawnej”, „Opieka wytchnieniowa”. Celem tych działań jest aktywizacja grup szczególnie narażonych na wykluczanie społeczne zwłaszcza ze względu na wiek, długotrwały stan chorobowy i ograniczenia ekonomiczne.

Prawo do świadczeń pieniężnych z pomocy społecznej przysługuje osobom i rodzinom, których dochód nie przekracza ustawowo określonego progu. Obecnie świadczenia przysługują osobie samotnie gospodarującej, jeśli jej miesięczny dochód nie przekracza 1010 zł. W przypadku osoby żyjącej w rodzinie, dochód na jednego członka rodziny nie może przekraczać 823 zł. W sytuacji całej rodziny brana jest pod uwagę suma dochodów wszystkich członków, która nie może przekroczyć łącznego limitu wyznaczonego na podstawie liczby osób w rodzinie. Dla osób utrzymujących się z gospodarstwa rolnego przyjmuje się, że dochód z 1 hektara przeliczeniowego wynosi 459 zł miesięcznie.

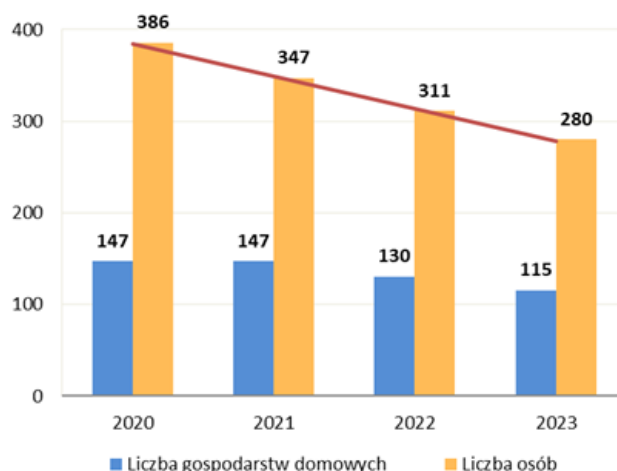
Z pomocy OPS korzystają mieszkańcy zmagający się z wieloma trudnościami – zarówno materialnymi, jak i życiowymi. Wśród odbiorców znajdują się: beneficjenci świadczeń pieniężnych i niepieniężnych (w tym usług środowiskowych), osoby objęte Programami Żywnościowymi, osoby korzystające ze wsparcia psychologicznego oraz te, którym udzielana była wyłącznie pomoc w formie pracy socjalnej.

Jak wynika z danych przyczyną tak dużego zapotrzebowania na instytucjonalną pomoc społeczną jest głównie problem socjalny związany z ubóstwem lub bezrobociem w rodzinach objętych opieką OPS-u. Brak zatrudnienia (szczególnie długotrwały) prowadzi nie tylko do pogorszenia sytuacji materialnej, ale również wpływa negatywnie na relacje rodzinne, poczucie własnej wartości i integrację społeczną. Bezrobocie sprzyja pogłębianiu się marginalizacji społecznej i może prowadzić do zjawisk patologicznych, takich jak przemoc domowa, uzależnienia czy bezdomność. Szczególnie niepokojącym zjawiskiem jest tzw. „dziedziczenie biedy” – czyli przekazywanie wzorców wykluczenia i bezradności kolejnym pokoleniom. Problem znalezienia pracy występujący wśród młodych osób posiadających wykształcenie, a niemogących zdobyć zatrudnienia, na terenie gminy zazwyczaj rozwiązywany jest przez emigrację zarobkową, pogłębiając przy okazji demograficzny problem gminy.

Kolejnymi istotnymi grupami osób potrzebujących świadczeń socjalnych są rodziny dotknięte niepełnosprawnością długotrwałą chorobą lub alkoholizmem. Ich funkcjonowanie w środowisku jest ograniczone nie tylko przez problemy zdrowotne, ale również bariery finansowe i społeczne. Programy realizowane przez OPS mają na celu nie tylko wsparcie materialne, lecz także przeciwdziałanie izolacji społecznej i aktywizację osób potrzebujących. W przypadku osób uzależnionych szczególne znaczenie ma dostęp do leczenia i terapii, a także wsparcie dla ich rodzin.

Do innych przyczyn korzystania z pomocy należą również: bezradność w prowadzeniu gospodarstwa domowego i wychowaniu dzieci, przemoc w rodzinie, ochrona macierzyństwa, reintegracja po opuszczeniu zakładu karnego oraz narkomania. Niestety, wiele rodzin nie dostrzega

własnych problemów i odmawia współpracy z pracownikami socjalnymi, wykazując jednocześnie postawy destrukcyjne wobec wspólnoty lokalnej i systemu wartości społecznych.

Ryc. 18. Liczba gospodarstw domowych oraz osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej na terenie Gminy Potok Wielki w latach 2020-2023

Opracowanie własne na podstawie danych z Banku Danych Lokalnych: <https://bdl.stat.gov.pl> (dostęp: 10.01.2025)

Według danych GUS, w latach 2020–2023 na terenie Gminy Potok Wielki systematycznie malała liczba gospodarstw domowych oraz osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej (Ryc. 18). W analizowanym okresie zauważalny jest wyraźny spadek liczby rodzin objętych wsparciem Ośrodka Pomocy Społecznej, co może świadczyć o stopniowej poprawie ich sytuacji życiowej. Na tę tendencję najprawdopodobniej wpłynęło rozszerzenie systemu wsparcia państwowego, w tym programów takich jak „Rodzina 500+”, obecnie funkcjonującego jako „800+”, a także wzrost minimalnego wynagrodzenia oraz wysokości emerytur i rent.

Tab. 7. Zestawienie liczby osób objętych świadczeniami rodzinnymi i innymi formami pomocy oferowanej przez OPS w Potoku Wielkim w 2023 rok

Rodzaje świadczeń rodzinnych i innych form pomocy	Liczba świadczeń
Zasiłki rodzinne	1729
Dodatek z tytułu urodzenia dziecka	4
Dodatek z tytułu opieki nad dzieckiem w okresie korzystania z urlopu wychowawczego	18
Dodatek z tytułu samotnego wychowywania dziecka	19
Dodatek z tytułu kształcenia i rehabilitacji dziecka niepełnosprawnego	152
Dodatek z tytułu rozpoczęcia roku szkolnego	117
Dodatek z tytułu podjęcia przez dziecko nauki w szkole poza miejscem zamieszkania na pokrycie wydatków (internat, dojazdy)	357
Dodatek z tytułu wychowywania dziecka w rodzinie wielodzietnej	300
Jednorazowa zapomoga z tytułu urodzenia się dziecka	18
Zasiłki pielęgnacyjne	1071

Rodzaje świadczeń rodzinnych i innych form pomocy	Liczba świadczeń
Świadczenia z funduszu alimentacyjnego	191
Świadczenie pielęgnacyjne	273
Specjalny zasiłek opiekuńczy	5
Składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe	251
Świadczenia rodzicielskie	113
Zasiłki rodzinne „złotówka za złotówkę”	160
Wsparcie kobiet w ciąży i rodzin „Za życiem”	0

Opracowanie własne na podstawie danych z Raportu o Stanie Gmin Potok Wielki za rok 2023

Oprócz świadczeń socjalnych, Ośrodek Pomocy Społecznej w Potoku Wielkim realizuje również szereg świadczeń rodzinnych oraz innych form pomocy wynikających z krajowych regulacji prawnych (Tab. 6 i 7). Wspieranie rodzin pozostaje jednym z priorytetów polityki społecznej, gdyż to właśnie rodzina stanowi podstawową jednostkę życia społecznego oraz fundament rozwoju lokalnych wspólnot. Wśród świadczeń rodzinnych realizowanych przez OPS w 2023 roku znalazły się m.in.: zasiłek rodzinny i dodatki do zasiłku rodzinnego, świadczenia opiekuńcze (zasiłek pielęgnacyjny, specjalny zasiłek opiekuńczy, świadczenie pielęgnacyjne), jednorazowa zapomoga z tytułu urodzenia dziecka oraz świadczenie rodzicielskie.

Analiza danych GUS (Tab. 8) pokazuje również wyraźny spadek liczby rodzin otrzymujących zasiłki rodzinne – w ciągu czterech lat liczba ta zmniejszyła się o niemal 50%, z 147 rodzin w 2020 roku do 77 w 2023 roku. W tym samym okresie zmniejszyła się także liczba dzieci objętych tym wsparciem – z 303 do 158. Szczególną uwagę warto zwrócić na wskaźnik udziału dzieci w wieku do 17 lat, na które przysługiwał zasiłek rodzinny – w 2020 roku wynosił on 29,8%, natomiast w 2023 już tylko 17,9%. Może to świadczyć o ogólnej poprawie sytuacji ekonomicznej rodzin, podobnie jak w przypadku spadku liczby beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej.

Tab. 8. Liczba korzystających ze świadczeń rodzinnych na terenie Gminy Potok Wielki w latach 2020- 2023

Wyszczególnienie	2020	2021	2022	2023
Rodziny otrzymujące zasiłki rodzinne na dzieci	147	110	94	77
Dzieci, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny - ogółem	303	237	200	158
Dzieci w wieku do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny	267	213	182	148
Udział dzieci w wieku do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku %	29,8	25,6	22,2	17,9

Opracowanie własne na podstawie danych z Banku Danych Lokalnych: <https://bdl.stat.gov.pl> (dostęp:10.05.2025)

Ośrodek Pomocy Społecznej w Potoku Wielkim realizuje również zadania z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej, zgodnie z ustawą z dnia 7 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej. Dodatkowo odpowiada za działania związane

z przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie. W 2023 roku, decyzją Sądu Rejonowego w Janowie Lubelskim, dwoje dzieci z terenu Gminy Potok Wielki zostało umieszczonych w rodzinnej pieczy zastępczej⁸. Pomimo zaangażowania asystenta rodziny oraz podejmowanych przez OPS prób wsparcia rodzin biologicznych, nie udało się stworzyć warunków umożliwiających pozostawienie dzieci w dotychczasowym środowisku domowym.

Niestety na terenie gminy wstępują zdarzenia przemocy domowej, czego efektem jest procedura zakładania Niebieskiej Karty. W związku z nią, powstał Gminny Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie na lata 2021-2025. W ramach programu został powołany Zespół Interdyscyplinarny mający na celu rozwiązywanie problemów w indywidualnych przypadkach dotyczących wystąpienia przemocy w rodzinie. Zgodnie z powyższym w skład zespołu wchodzi przedstawiciele wielu instytucji:, Komendy Powiatowej Policji, Ośrodka Pomocy Społecznej. W ramach zespołu w 2023 roku funkcjonowała Grupa Robocza Zespołu Interdyscyplinarnego, która odbyła 8 spotkań. W efekcie czego zostało rozpatrzonych 5 nowych formularzy Niebieskiej Karty. Pomocą Zespołu Interdyscyplinarnego w roku 2023 objęte było 15 osób, w tym 6 rodzin⁹.

Ochrona zdrowia

Dostęp do opieki zdrowotnej jest jednym z kluczowych czynników wpływających na sytuację zdrowotną i ogólną jakość życia mieszkańców gminy. Zgodnie z ustawą z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (Dz. U. z 2022 r. poz. 2561), każdemu świadczeniobiorcy przysługują świadczenia zdrowotne mające na celu zachowanie zdrowia, zapobieganie chorobom i urazom, wczesną diagnostykę, leczenie, pielęgnację oraz ograniczanie niepełnosprawności. Mieszkańcy Gminy Potok Wielki mają więc prawo do korzystania z gwarantowanych świadczeń w zakresie podstawowej opieki zdrowotnej i ambulatoryjnej opieki specjalistycznej.

Niestety, według danych GUS na dzień 31 grudnia 2023 roku, na terenie gminy funkcjonowały jedynie dwie przychodnie (z wyłączeniem praktyk indywidualnych), co oznacza, że jedna placówka przypadała średnio na 1 114 mieszkańców. Jednocześnie w tym samym czasie udzielono łącznie 24 789 porad w zakresie podstawowej ambulatoryjnej opieki zdrowotnej, co potwierdza duże zapotrzebowanie na usługi medyczne. Zaś w całej gminie jednym z najważniejszych elementów lokalnej infrastruktury ochrony zdrowia jest Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej „Nasza Przychodnia” s.c. Ryszard Gorzelewski, Krystyna Pasternak¹⁰, świadczący usługi w ramach kontraktu z Narodowym Funduszem Zdrowia. Placówka ta działa w dwóch ośrodkach: w Potoku Wielkim oraz w Potoczku, a także prowadzi Przychodnię Stomatologiczną w Potoczku.

---

⁸ Dane z Raportu o Stanie Gminy Potok Wielki za rok 2023

⁹ Dane z Raportu o Stanie Gminy Potok Wielki za rok 2023

¹⁰ Wykaz podmiotów Podstawowej Opieki Zdrowotnej - Umowa z Lubelskim Oddziałem Wojewódzkim Narodowego Funduszu Zdrowia.

Ponadto w gminie znajduje się również: Apteka w Potoku Wielkim i Punkt Apteczny w Potoczku. Z danych GUS wynika, że w 2023 roku na jedną ogólnodostępną aptekę przypadało w gminie aż 4 457 mieszkańców, co może oznaczać pewne trudności w dostępie do usług farmaceutycznych, zwłaszcza w nagłych przypadkach.

Ze względu na brak specjalistycznych poradni i zaplecza diagnostycznego w obrębie gminy, mieszkańcy wymagający bardziej zaawansowanej opieki medycznej muszą korzystać z usług świadczonych w Janowie Lubelskim, a w przypadku poważniejszych schorzeń – w ośrodkach specjalistycznych w Lublinie lub Rzeszowie. Jednakże tego rodzaju konieczność wiąże się z dodatkowymi utrudnieniami, zwłaszcza dla osób starszych oraz mieszkańców bardziej oddalonych sołectw, dla których dojazd stanowi istotną barierę.

Bezpieczeństwo publiczne

Bezpieczeństwo publiczne stanowi jeden z kluczowych czynników wpływających na jakość życia mieszkańców oraz atrakcyjność inwestycyjną i turystyczną gminy. Zgodnie z zapisami Ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym, jednym z podstawowych zadań własnych gminy jest zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty w zakresie porządku publicznego, bezpieczeństwa obywateli oraz ochrony przeciwpożarowej. Na bezpieczeństwo publiczne wpływa ogół warunków i instytucji chroniących życie, zdrowie, mienie obywateli oraz majątek ogólnonarodowy, ustroj i suwerenność państwa przed zjawiskami groźnymi dla ładu prawnego, głównie w stanach nadzwyczajnych. Podmioty, które są odpowiedzialne za kwestie bezpieczeństwa publicznego na terenie gminy Potok Wielki to: Wójt Gminy, Posterunek Policji w Modliborzycach, podlegający Komendzie Powiatowej Policji w Janowie Lubelskim oraz jednostki Ochotniczych Straży Pożarnych koordynowane przez Komendę Powiatową Państwowej Straży Pożarnej w Janowie Lubelskim.

Na obszarze Gminy Potok Wielki w zakresie bezpieczeństwa publicznego, porządku i opieki nad bezpieczeństwem ludzi i ich mienia sprawuje 7 funkcjonariuszy służących na Posterunku Policji w Modliborzycach. Według statystyk policyjnych w roku 2024 funkcjonariusze ci zajmowali się na terenie gminy zaledwie 2 przestępstwami, co w przeliczeniu na 1000 mieszkańców (gmina liczy 4597 osób) daje wskaźnik około 0,44 przestępstw/1000 mieszkańców, znacznie poniżej średniej krajowej i wojewódzkiej. Ponadto w zakresie bezpieczeństwa drogowego na terenie gminy odnotowano jeden wypadek, w którym jedna osoba została ranna, a także osiem kolizji drogowych. Funkcjonariusze ujawnili również jedenaście przypadków prowadzenia pojazdu przez osoby będące pod wpływem alkoholu – w tym trzy dotyczyły kierujących samochodami, pięć rowerzystów, a trzy pozostałe to przypadki osób w stanie po użyciu alkoholu.

Dodatkowo znaczną część działań podejmowanych przez Policję w gminie stanowi przeciwdziałanie przemocy domowej. W 2024 roku przeprowadzono dziewiętnaście interwencji domowych, siedem osób zostało zatrzymanych w celu wytrzeźwienia, a w dwunastu przypadkach wszczęto procedurę „Niebieskiej Karty”, z czego siedem spraw było kontynuowanych na koniec roku.

Działania prewencyjne policji na terenie gminy obejmowały również profilaktykę społeczną i edukację. W 2024 roku zrealizowano trzydzieści cztery inicjatywy o charakterze profilaktycznym, w tym spotkania z dziećmi, młodzieżą oraz mieszkańcami gminy. Na rok 2025 zaplanowano kontynuację działań prewencyjnych, obejmujących m.in. patrole na drogach, eliminację nietrzeźwych uczestników ruchu drogowego, przeciwdziałanie przemocy w rodzinie oraz wzmożone działania w sezonie letnim w związku z nasilonym ruchem turystycznym.

Zadania w zakresie bezpieczeństwa przeciwpożarowego na terenie Gminy Potok Wielki realizowane są przede wszystkim przez lokalne jednostki Ochotniczych Straży Pożarnych. Ich działalność opiera się na przepisach ustawy o ochronie przeciwpożarowej oraz statucie Związku Ochotniczych Straży Pożarnych Rzeczypospolitej Polskiej. Obecnie w gminie funkcjonuje 11 jednostek: OSP Potok Wielki, OSP Potok-Stany, OSP Stany Nowe, OSP Osinki, OSP Dąbrowica, OSP Potok Wielki II, OSP Potoczek, OSP Stawki, OSP Zarajec Potocki, OSP Wola Potocka oraz jednostka działająca przy Zespole Szkół Centrum Kształcenia Rolniczego w Potoczku. Spośród nich dwie – OSP Potok Wielki i OSP Potok-Stany – są włączone do Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego (KSRG), co potwierdza ich wysoką gotowość operacyjną. Ponadto, wszystkie jednostki Ochotniczej Straży Pożarnej na terenie gminy dysponują podstawowym sprzętem ratowniczo-gaśniczym oraz specjalistycznymi pojazdami, co umożliwia sprawne i skuteczne podejmowanie działań ratowniczych zarówno w obrębie gminy, jak i poza jej granicami.

Na szczególną uwagę zasługuje infrastruktura strażacka – dziesięć z funkcjonujących jednostek dysponuje własnymi remizami, które oprócz części operacyjnej posiadają również świetlice i zaplecza kuchenne. Obiekty te, dzięki stałemu wsparciu finansowemu ze strony samorządu, są systematycznie modernizowane i doposażane, służąc nie tylko strażakom, ale również lokalnym społecznościom jako przestrzeń spotkań, integracji i inicjatyw obywatelskich.

Rola Ochotniczych Straży Pożarnych (OSP) w Gminie Potok Wielki znacząco wykracza poza standardowe działania ratowniczo-gaśnicze. Druhowie aktywnie angażują się w usuwanie skutków ekstremalnych zjawisk pogodowych, takich jak silne wiatry czy intensywne opady, uczestniczą w akcjach ratowniczych związanych z wypadkami drogowymi, a także odpowiadają na nagłe wezwania o charakterze medycznym. Wspierają tym samym inne służby w sytuacjach bezpośredniego zagrożenia życia i zdrowia mieszkańców.

Z analizy danych z lat 2018–2023 (Tab. 9) wynika, że najczęściej podejmowanymi interwencjami przez jednostki OSP w gminie Potok Wielki były działania związane z silnymi wiatrami oraz nagłymi przypadkami medycznymi. Szczególnie trudny okazał się rok 2021, który przyniósł rekordową liczbę zgłoszeń – aż 15 dotyczących silnych wiatrów oraz 39 interwencji medycznych. Łącznie strażacy reagowali wtedy na 68 miejscowych zagrożeń, co stanowi najwyższy wynik w analizowanym okresie. Wzmoczona aktywność jednostek mogła być również związana z pandemią COVID-19, która wpłynęła na zwiększenie zapotrzebowania na wsparcie służb ratunkowych, zwłaszcza w zakresie pomocy medycznej. Dodatkowo, jak obrazuje tabela 10, rok 2021 był także

rekordowy pod względem ogólnej liczby zdarzeń – jednostki OSP interweniowały wtedy aż 99 razy, w tym 18 razy w przypadku pożarów i 80 razy w związku z miejscowymi zagrożeniami. W kolejnych latach liczba interwencji systematycznie malała, co może świadczyć o wzroście skuteczności działań profilaktycznych oraz coraz większej świadomości mieszkańców w zakresie reagowania na sytuacje kryzysowe.

Tab. 9. Miejscowe zagrożenia według rodzaju zagrożenia występujące na terenie gminy Potok Wielki na przestrzeni lat 2018-2023

Rodzaje zagrożeń	2018	2019	2020	2021	2022	2023
silne wiatry	4	4	13	15	13	3
opady śniegu	0	1	0	1	1	0
opady deszczu	2	3	2	3	1	1
w komunikacji	6	8	4	4	4	3
medyczne	3	4	15	39	11	4
ogółem	19	24	37	68	35	12

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Tab. 10. Działania ratownicze podejmowane przez OSP na terenie gminy Potok Wielki na przestrzeni lat 2018-2023

Rodzajów i wielkości zdarzenia	2018	2019	2020	2021	2022	2023
pożary	11	15	11	18	12	17
zagrożenia miejscowe	58	43	49	80	39	18
alarmy fałszywe	0	1	0	1	0	0
zdarzenia ogółem	69	59	60	99	51	35

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Ponadto oprócz działalności operacyjnej, strażacy z gminy aktywnie uczestniczą w wydarzeniach społecznych i sportowych – osiągając wysokie lokaty i potwierdzając swoje profesjonalne przygotowanie. Należy podkreślić że system ochrony przeciwpożarowej w gminie Potok Wielki stanowi nie tylko istotny filar bezpieczeństwa publicznego, ale także element budujący wspólnotę lokalną. Stałe wsparcie ze strony samorządu, rosnąca baza sprzętowa oraz zaangażowanie druhów ochotników są gwarancją dalszego rozwoju i skutecznej reakcji na zagrożenia, jakie mogą pojawić się w przyszłości.

Aktywność społeczna i obywatelska

Aktywność społeczna i obywatelska mieszkańców Gminy Potok Wielki jest jednym z kluczowych wskaźników kapitału społecznego. Przekłada się ona bezpośrednio na rozwój lokalny, poziom integracji mieszkańców oraz skuteczność wdrażania polityk publicznych. Przejawy tej aktywności obejmują m.in. zaangażowanie w działalność organizacji pozarządowych, udział w wyborach i referendach, a także uczestnictwo w różnorodnych inicjatywach oddolnych i projektach społecznych.

Organizacje społeczne, wspólnoty lokalne i instytucje

Obecnie na terenie Gminy Potok Wielki funkcjonuje 20 organizacji pozarządowych, zarejestrowanych zarówno w Krajowym Rejestrze Sądowym¹¹, jak i w ewidencji prowadzonej przez Starostwo Powiatowe w Janowie Lubelskim¹². Wśród nich znajdują się stowarzyszenia, fundacje, kluby sportowe oraz jednostki Ochotniczych Straży Pożarnych wspomniane w poprzednim rozdziale.

Przykładowe organizacje działające na terenie gminy to m.in.:

- Towarzystwo Przyjaciół Gminy Potok Wielki
- Klub Seniora w Potoku Wielkim
- Stowarzyszenie „Zdrowa Wieś” w Osinkach
- Gminny Ludowy Klub Sportowy Potok Wielki w Osinkach
- Uczniowskie Kluby Sportowe: „Orzeł”, „Błyskawica” i „Czader”, działające przy placówkach oświatowych w Potoczku i Potoku Wielkim.

Wskaźnik liczby organizacji pozarządowych w przeliczeniu na 1000 mieszkańców wynosi ok. 4,4, co jest wartością zbliżoną do średniej dla powiatu janowskiego i wyraźnie wyższą od średniej krajowej, która – według danych Głównego Urzędu Statystycznego – oscyluje wokół 2,6 na 1000 mieszkańców.

Ważnym elementem aktywności społecznej w Gminie Potok Wielki są również Koła Gospodyń Wiejskich (KGW), które odgrywają istotną rolę w kształtowaniu lokalnej tożsamości i budowaniu więzi międzyludzkich. Ich działalność nie ogranicza się jedynie do pielęgnowania tradycji i dziedzictwa kulturowego. Koła te są także inicjatorem i organizatorem wielu wydarzeń społecznych, kulturalnych i edukacyjnych w swoich miejscowościach. Na terenie gminy funkcjonują: KGW w Potoczku, KGW w Zarajcu Potockim, KGW w Radwanówce, KGW w Stawkach, KGW w Osinkach, KGW w Potoku Wielkim, KGW w Osówku, KGW w Woli Potockiej, KGW w Potoku-Stanach Kolonii oraz KGW w Stanach Nowych¹³, KGW w Dąbrowicy.

W ramach swojej działalności KGW organizują szereg różnorodnych inicjatyw – od dożynek, jarmarków i festynów, przez warsztaty kulinarne, rękodzielnicze i ekologiczne, aż po działania o charakterze edukacyjnym i profilaktycznym. Często współpracują z lokalnymi szkołami, bibliotekami, ośrodkami kultury oraz parafiami, wzmacniając tym samym lokalne partnerstwa społeczne. Ich zaangażowanie widoczne jest również w działaniach pomocowych – wspierają osoby potrzebujące, mobilizują mieszkańców do wspólnego działania i tworzą przestrzeń dla międzypokoleniowej integracji.

W sferze religijnej ważną rolę w Gminie Potok Wielki odgrywają parafie, które – oprócz funkcji duchowej – pełnią także istotną funkcję społeczną. Stanowią centra integracji lokalnych wspólnot i miejsca, wokół których koncentruje się działalność formacyjna, edukacyjna oraz

¹¹ <https://wyszukiwarka-krs.ms.gov.pl>

¹² <https://powiatjanowski.pl/organizacje-pozarządowe-wykaz-stowarzyszen/>

¹³ Raport o Stanie Gminy Potok Wielki za 2023 r.

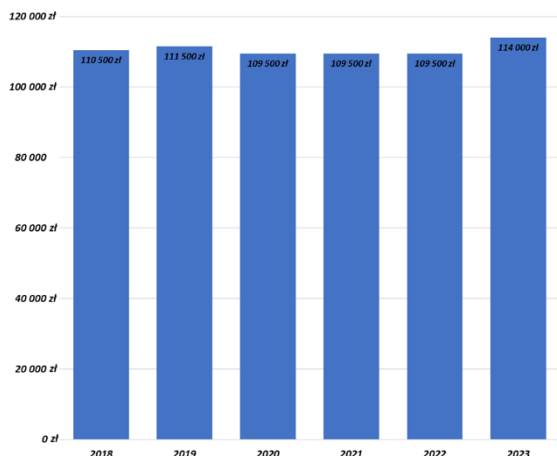
charytatywna. W parafiach działają liczne grupy religijne, takie jak Koła Żywego Różańca, Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży (KSM), Liturgiczna Służba Ołtarza, schole dziecięce i młodzieżowe, Parafialne Zespoły Caritas, a także Koło Przyjaciół Radia Maryja i Koło Przyjaciół Wyższych Seminariów Duchownych. Grupy te nie tylko wzbogacają życie duchowe mieszkańców, lecz także kształtują postawy obywatelskie i sprzyjają rozwojowi lokalnej solidarności.

Na terenie gminy funkcjonują:

- Parafia rzymskokatolicka pw. św. Mikołaja Biskupa w Potoku Wielkim, będąca częścią Kościoła rzymskokatolickiego, z siedzibą w Potoku Wielkim, obejmująca miejscowości: Potok Wielki, Radwanówka, Potok-Stany Kolonia, Potoczek, Kolonia Potok Wielki Stawki, Wola Potocka, część Zarajca Potockiego.
- Parafia pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Potoku-Stanach, będąca częścią Kościoła rzymskokatolickiego, z siedzibą w Potoku-Stanach, obejmująca miejscowości: Potok-Stany, Stany Nowe, Dąbrówka, Osinki, Dąbrowica.
- Parafia pw. Miłosierdzia Bożego w Brzezinach Stojeszyńskich, będąca częścią Kościoła rzymskokatolickiego, z funkcjonującą kaplicą pw. św. Józefa Robotnika w Osówku, obejmująca miejscowości: Maliniec, Osówek.
- Parafia polskokatolicka pw. Świętych Cyryla i Metodego w Dąbrówce, będąca częścią Kościoła Polskokatolickiego w RP, z siedzibą w Dąbrówce, obejmująca miejscowości: Dąbrówka oraz wiernych z okolicznych terenów.

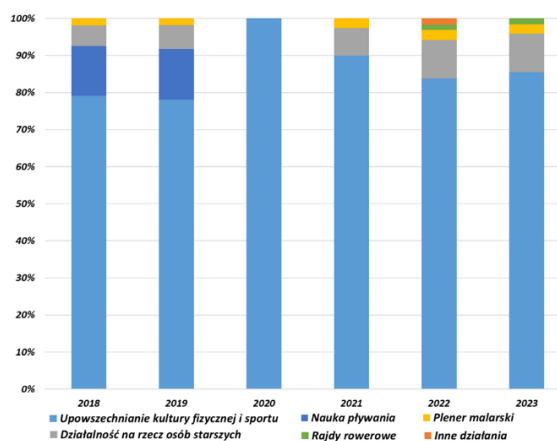
Warto podkreślić, że działalność parafii często wykracza poza ramy sakralne. Dobrym przykładem jest parafia w Potoku-Stanach, która zorganizowała cykl rodzinnych rajdów rowerowych z elementami profilaktyki uzależnień i promocji zdrowego stylu życia. Tego rodzaju inicjatywy integrują społeczność, wspierają wychowanie młodego pokolenia i w naturalny sposób łączą wartości duchowe z troską o dobro wspólne. Dzięki takim działaniom parafie w Gminie Potok Wielki pełnią nie tylko funkcję religijną, ale także kształtują postawy obywatelskie, wspierają lokalną aktywność społeczną i umacniają poczucie przynależności mieszkańców do wspólnoty.

Należy również zauważyć, że tak wysoki poziom aktywności społecznej w Gminie Potok Wielki nie byłby możliwy bez systematycznego i przemyślanego wsparcia ze strony lokalnego samorządu. Gmina od lat prowadzi długofalową współpracę z organizacjami pozarządowymi – zarówno w wymiarze finansowym, jak i organizacyjnym. Dowodem na to jest stabilny i sukcesywnie rosnący poziom finansowania w ramach Programu Współpracy z organizacjami pozarządowymi (Ryc. 19), który pozwala na skuteczne planowanie działań, rozwój oferty dla mieszkańców oraz realizację różnorodnych projektów społecznych, sportowych, edukacyjnych i kulturalnych.

Ryc. 19. Środki finansowe przeznaczane na Program Współpracy Gminy Potok Wielki z organizacjami pozarządowymi w latach 2018 - 2023

Opracowanie własne na podstawie danych z Raportów o stanie gminy Potok Wielki

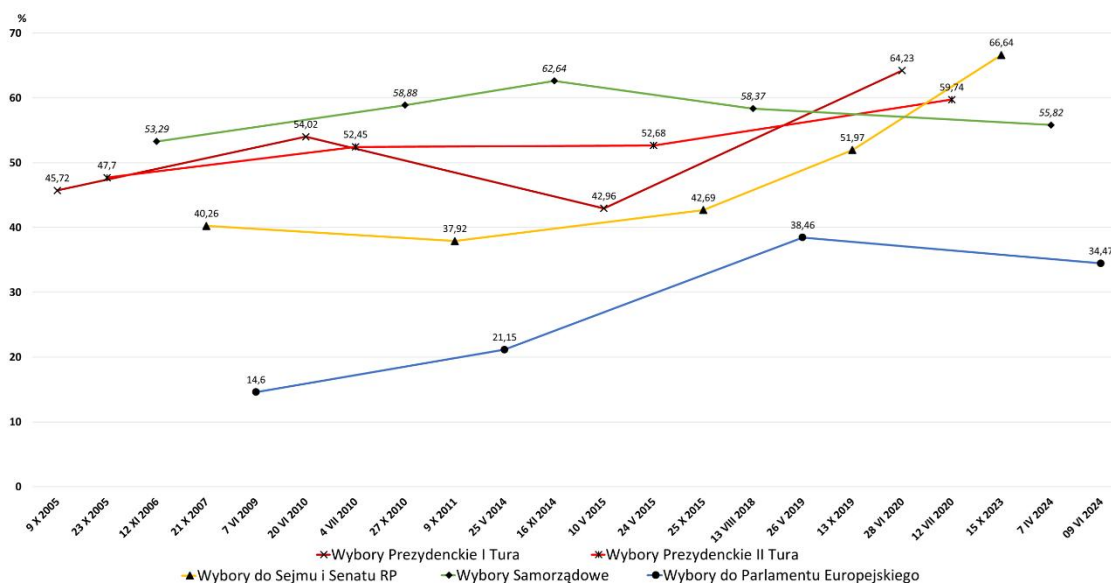
Ryc. 20. Struktura procentowa wydatków w ramach Programu Współpracy Gminy Potok Wielki z organizacjami pozarządowymi w latach 2018–2023

Opracowanie własne na podstawie danych z Raportów o stanie gminy Potok Wielki

Nie mniej istotna jest struktura wydatków, która ewoluowała w kierunku większego zróżnicowania działań. Choć przez cały analizowany okres dominującą kategorią było upowszechnianie kultury fizycznej i sportu, w szczególności piłki nożnej, to z roku na rok rośnie udział projektów o charakterze profilaktycznym, integracyjnym, edukacyjnym oraz artystycznym (Ryc. 20). Świadczy to o coraz większej różnorodności i dojrzałości społecznej lokalnych inicjatyw. W ostatnich latach dzięki środkom z Programu zrealizowano szereg wartościowych przedsięwzięć, takich jak plener malarski „Młodość – Trzeźwość”, rajdy rowerowe z elementami profilaktyki uzależnień, czy wycieczki edukacyjno-integracyjne dla seniorów z elementami profilaktyki zdrowotnej. Dzięki tym działaniom samorząd nie tylko wspiera lokalne organizacje, ale przede wszystkim inwestuje w rozwój kapitału społecznego, promuje aktywność obywatelską i wzmacnia poczucie wspólnoty. To właśnie takie oddolne inicjatywy, realizowane przy wsparciu gminy, budują trwałe fundamenty solidarnej, aktywnej i zintegrowanej społeczności.

Udział w wyborach

Spełnianie obywatelskiego obowiązku poprzez udział w wyborach to jedna z najistotniejszych form aktywności obywatelskiej. Mieszkańcy Gminy Potok Wielki – podobnie jak obywatele w całej Polsce – uczestniczą w różnego rodzaju głosowaniach: od wyborów do Parlamentu Europejskiego, przez wybory samorządowe, aż po parlamentarne i prezydenckie (Ryc. 21). Ich zaangażowanie w proces wyborczy różni się w zależności od rodzaju elekcji – od stosunkowo niskiego w przypadku wyborów do Parlamentu Europejskiego, przez umiarkowane w wyborach samorządowych, po coraz wyższe w wyborach prezydenckich oraz do Sejmu i Senatu.

Ryc. 21. Frekwencja wyborcza w gminie Potok Wielki

Opracowanie własne na podstawie danych z Państwowej Komisji Wyborczej, <https://pkw.gov.pl> (dostęp: 16.02.2025)

Najniższą frekwencję w gminie Potok Wielki, podobnie jak w skali całego kraju, odnotowano podczas wyborów do Parlamentu Europejskiego w 2009 roku – zaledwie 14,6% uprawnionych oddało głos. Przy czym, w kolejnych latach frekwencja w tych wyborach wzrosła – w 2019 roku osiągnęła 38,46%, a w 2024 roku – 34,47%, co świadczy o stopniowym wzroście świadomości obywatelskiej dotyczącej znaczenia decyzji podejmowanych na poziomie unijnym. Zdecydowanie większym zaangażowaniem wyborczym cieszyły się wybory prezydenckie. W gminie frekwencja w I turze od 2005 roku utrzymywała się na poziomie powyżej 45%, osiągając aż 64,23% w roku 2020. W II turze wskaźnik ten był również wysoki wykazując stale rosnącą tendencję – od 47,7% w 2005 roku do 59,74% w 2020 roku – zgodnie z ogólnopolskim trendem rosnącego zainteresowania tymi wyborami. Wysoką mobilizację obywateli potwierdziły również wybory parlamentarne z 15 października 2023 roku, kiedy to frekwencja w Gminie Potok Wielki wyniosła 66,64% – najwyższy wynik w historii gminy, przy średniej powiatu janowskiego (72,45%) i województwa lubelskiego (70,51%).

Na tle tych trendów jedynie wybory samorządowe nie wykazują wzrostowej tendencji frekwencyjnej. W 2014 roku frekwencja w gminie wyniosła 62,64%, a w 2018 roku spadła do 58,37%. Dalszy spadek odnotowano w roku 2024, kiedy udział w głosowaniu był jeszcze niższy (Ryc. 21). Zjawisko to, choć powszechne w skali kraju, może sugerować niskie poczucie sprawczości na szczeblu lokalnym, a także ograniczoną wiarę w możliwość realnego wpływu na lokalną politykę. W skrajnych przypadkach może prowadzić do tzw. „głosowania nogami”, czyli migracji mieszkańców do większych, bardziej rozwiniętych ośrodków.

Warto jednak podkreślić, że zarówno władze centralne, jak i lokalne podejmują konkretne działania mające na celu zwiększenie udziału obywateli w życiu publicznym. Przykładem takich działań w Gminie Potok Wielki jest organizacja bezpłatnego transportu do lokali wyborczych –

ułatwiająca głosowanie osobom starszym oraz wykluczonym komunikacyjnie. Co więcej, w 2023 roku liczba obwodowych komisji wyborczych została zwiększona z 3 do 7, co znacząco poprawiło ich dostępność. Działanie to mogło również przełożyć się na wzrost frekwencji. Ponadto z przeprowadzonej analizy wynika, że największe zaangażowanie polityczne wykazali mieszkańcy Dąbrowicy i Popielarni – przypisani do nowo utworzonej Obwodowej Komisji Wyborczej nr 4, mieszczącej się w Punkcie Przedszkolnym w Dąbrowicy (Dąbrowica 13, 23-313 Potok Wielki). Daje to podstawy do optymizmu i pozwala mieć nadzieję, że dalsze inwestowanie w rozwój partycypacji obywatelskiej – zarówno poprzez działania informacyjne, jak i poprawę logistyki procesu wyborczego – może być kluczowym elementem budowania silnej, aktywnej i świadomej wspólnoty lokalnej.

Fundusze sołeckie

Fundusz sołecki to jedna z najbardziej praktycznych form budżetu partycypacyjnego, która w realny sposób urzeczywistnia ideę samorządności oraz obywatelskiego zaangażowania na poziomie lokalnym. Umożliwia mieszkańcom sołectw bezpośredni wpływ na kształtowanie swojego najbliższego otoczenia – począwszy od zgłaszania pomysłów, poprzez wspólne podejmowanie decyzji, aż po nadzór nad realizacją konkretnych inicjatyw. Głosowania nad propozycjami odbywają się zazwyczaj podczas corocznych zebrań wiejskich, co dodatkowo sprzyja integracji i wzmacnia relacje społeczne. Jest to mechanizm, który skutecznie aktywizuje mieszkańców do wspólnego działania, umożliwiając identyfikację kluczowych potrzeb i rozwiązywanie lokalnych problemów. W ten sposób rozwija się poczucie sprawczości, odpowiedzialności i troski o dobro wspólne.

W latach 2020–2023 w ramach funduszu sołeckiego w Gminie Potok Wielki rozdysponowano łącznie ponad 1,37 mln zł, co umożliwiło realizację dziesiątek różnorodnych zadań we wszystkich sołectwach gminy. Środki te przeznaczono zarówno na projekty o charakterze majątkowym (inwestycyjnym), jak i bieżącym (utrzymaniowym). Łącznie w analizowanym okresie wydatkowano:

- ok. 652 tys. zł na cele majątkowe (czyli 48% całości), z przeznaczeniem na m.in. modernizację i budowę oświetlenia ulicznego, chodników, placów zabaw, termomodernizację budynków OSP oraz doposażenie świetlic wiejskich i sprzętu OSP. Realizacja tych inwestycji istotnie podniosła standard techniczny i funkcjonalny przestrzeni publicznych w sołectwach, zwiększając jednocześnie bezpieczeństwo i komfort życia mieszkańców.
- ok. 707 tys. zł na potrzeby bieżące (52% ogółu wydatków), które objęły takie działania jak zakup i transport kruszywa, porządkowanie rowów i poboczy, remonty dróg, pielęgnacja terenów zielonych, montaż klimatyzatorów itp. Wiele z tych zadań miało również charakter społeczno-kulturalny, odpowiadając na potrzeby integracyjne i animacyjne poszczególnych społeczności.

Warto podkreślić, że w niektórych latach – jak np. w 2022 r. – dominowały inwestycje majątkowe, co pokazuje rosnącą gotowość sołectw do podejmowania ambitniejszych, ale też bardziej

kosztownych przedsięwzięć przynoszących długoterminowe efekty. Z kolei w 2023 r. widoczny był wyraźny wzrost udziału wydatków bieżących – co mogło być odpowiedzią na pilne potrzeby eksploatacyjne lub konieczność utrzymania w dobrym stanie zrealizowanych wcześniej inwestycji.

Nie mniej istotne niż same kwoty jest to, że aktywny udział mieszkańców w planowaniu funduszu sołeckiego staje się wyrazem dojrzałości obywatelskiej. Coroczny proces wyznaczania priorytetów i podejmowania decyzji służy nie tylko poprawie infrastruktury, lecz również wzmacnia lokalne więzi społeczne, poczucie wspólnoty i zaangażowania w rozwój miejscowości.

Konsultacje społeczne

Konsultacje społeczne to jedna z kluczowych form dialogu pomiędzy władzami a mieszkańcami, która umożliwia obywatelom wyrażenie opinii na temat planowanych działań, projektów oraz decyzji wpływających na życie społeczności lokalnej. To proces zbierania uwag, sugestii i propozycji, które mogą realnie wpłynąć na ostateczny kształt podejmowanych rozstrzygnięć. Jednakże nie wszystkie dokumenty gminne podlegają jednak obowiązkowym konsultacjom. Taki wymóg dotyczy przede wszystkim aktów prawa miejscowego, dokumentów strategicznych, statutów jednostek pomocniczych oraz projektów zmian granic gmin. W pozostałych przypadkach decyzja o ich przeprowadzeniu należy do władz lokalnych i zazwyczaj podejmowana jest w odniesieniu do spraw szczególnie istotnych z perspektywy mieszkańców.

W Gminie Potok Wielki konsultacje społeczne przeprowadzane są w sprawach istotnych z punktu widzenia lokalnej społeczności. Dobrym przykładem może być proces związany z projektem uchwały dotyczącym „Programu Wsparcia Osób Niepełnosprawnych, Niesamodzielnych oraz Seniorów na lata 2022–2023”. W jego ramach mieszkańcy mieli możliwość zgłaszania swoich uwag zarówno drogą elektroniczną, jak i bezpośrednio – w wyznaczonym terminie.

Informacje o trwających i planowanych konsultacjach są standardowo publikowane na stronie internetowej gminy, w Biuletynie Informacji Publicznej oraz – tradycyjnie – wywieszane przez sołtysów na tablicach ogłoszeń w sołectwach. W zależności od formy konsultacji, udział mieszkańców może przybierać różną postać: od wypełniania ankiet, przez udział w spotkaniach otwartych i warsztatach, po składanie pisemnych opinii i uwag do projektów dokumentów. Tego rodzaju działania nie tylko zwiększają transparentność podejmowanych decyzji, ale również realnie wzmacniają zaangażowanie społeczne, budując świadomą, aktywną i odpowiedzialną wspólnotę obywatelską.

Aktywność instytucjonalna i współpraca międzygminna

W ramach swojej działalności Gmina Potok Wielki aktywnie uczestniczy w konkursach i naborach, umożliwiających pozyskiwanie dodatkowych środków finansowych na realizację zarówno inwestycji infrastrukturalnych, jak i działań społecznych oraz edukacyjnych. Wnioski o dofinansowanie składane są do instytucji rozdzielających środki krajowe i unijne, w tym w ramach

programów operacyjnych realizowanych na podstawie Umowy Partnerstwa – kluczowym dokumencie określającym strategię wykorzystania funduszy UE w Polsce.

Zgodnie z danymi Głównego Urzędu Statystycznego, w latach 2017–2022 wyraźnie wzrosła liczba umów o dofinansowanie projektów realizowanych przez Gminę Potok Wielki. W 2017 roku podpisano 4 umowy, natomiast w 2022 roku było ich już 15 – co stanowi niemal trzykrotny wzrost. Tendencja ta potwierdza rosnące zaangażowanie gminy w pozyskiwanie środków zewnętrznych i skuteczne ich wykorzystywanie.

Ponadto Gmina Potok Wielki rozwija również współpracę z innymi jednostkami administracyjnymi, m.in. z Powiatem Janowskim oraz Gminą Modliborzyce. Przykładem takiego partnerstwa jest wspólna inwestycja polegająca na przebudowie ponad 3-kilometrowego odcinka drogi w miejscowości Maliniec. Wartość zadania wyniosła 3,5 mln zł, z czego 1,7 mln zł pochodziło z rządowego dofinansowania. Warto również dodać, że gmina działa aktywnie także w ramach struktur międzygminnych, takich jak Lokalna Grupa Działania „Leśny Krąg” i Lokalna Grupa Rybacka Puszczy Sandomierskiej, której celem jest wspieranie rozwoju obszarów wiejskich oraz budowanie kapitału społecznego. Tego typu współpraca umożliwia nie tylko realizację wspólnych projektów infrastrukturalnych, ale także inicjatyw integrujących lokalne społeczności i wspierających aktywność obywatelską.

Wnioski

- Gmina Potok Wielki od wielu lat doświadcza stałego spadku liczby ludności i postępującego procesu starzenia się społeczności, co generuje poważne wyzwania społeczne i gospodarcze.
- Ujemny przyrost naturalny oraz migracje osób młodych i mobilnych osłabiają lokalny rynek pracy, pogłębiają depopulację i zwiększają obciążenie systemu opieki zdrowotnej i społecznej.
- Widoczna jest poprawa poziomu wykształcenia mieszkańców, jednak brakuje żłobków i klubów dziecięcych, co ogranicza aktywizację zawodową młodych rodziców, zwłaszcza kobiet.
- Wychowanie przedszkolne i szkolne realizowane jest sprawnie, ale dostęp do placówek bywa utrudniony dla rodzin z miejscowości peryferyjnych.
- Gmina wykazuje dużą aktywność kulturalną i sportową, wspieraną przez samorząd, instytucje kultury oraz organizacje społeczne – co pozytywnie wpływa na integrację mieszkańców.
- Pomoc społeczna kierowana jest głównie do osób dotkniętych ubóstwem, bezrobociem, chorobą lub niepełnosprawnością – jednocześnie maleje liczba rodzin objętych wsparciem, co może wskazywać na częściową poprawę sytuacji.
- Ochrona zdrowia opiera się na kilku podstawowych przychodniach – dostęp do specjalistów i leków jest ograniczony, zwłaszcza w nagłych przypadkach i w miejscowościach oddalonych.

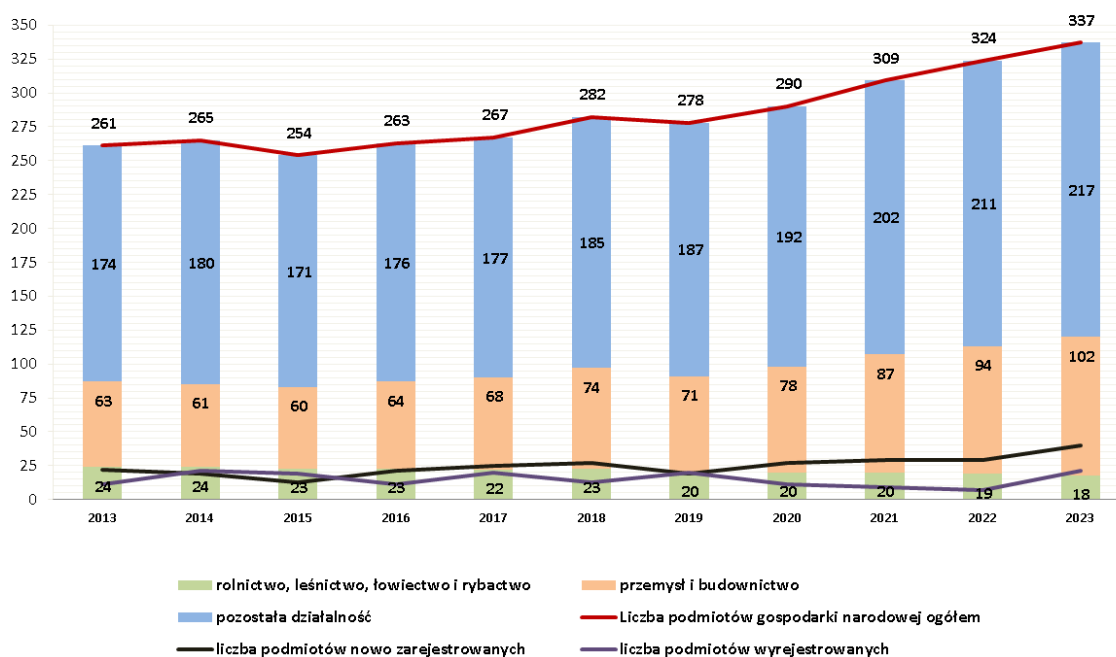
- Gmina cechuje się bardzo niskim poziomem przestępczości i wysokim zaangażowaniem jednostek OSP, które pełnią również ważną funkcję społeczną i integracyjną.
- Mieszkańcy są aktywni obywatelsko – działa wiele stowarzyszeń i Kół Gospodyń Wiejskich, a fundusz sołecki jest skutecznym narzędziem wspierania lokalnych inicjatyw.
- Ponadprzeciętny udział wydatków na organizacje pożytku publicznego w budżecie gminy oraz korzystny trend w zakresie wartości wydatków na dotacje dla OPP
- Frekwencja w wyborach parlamentarnych i prezydenckich rośnie, jednak wybory samorządowe cieszą się mniejszym zainteresowaniem – co może świadczyć o niskim poczuciu sprawczości na poziomie lokalnym.

3.3. Sytuacja gospodarcza

Przedsiębiorczość i Rynek Pracy

Aktywność gospodarcza gminy jest jednym z kluczowych wskaźników jej sytuacji ekonomicznej i rozwoju. Można ją ocenić m.in. poprzez poziom przedsiębiorczości mieszkańców oraz charakterystykę lokalnego rynku pracy. W Gminie Potok Wielki w ciągu ostatniej dekady obserwuje się systematyczny wzrost liczby zarejestrowanych podmiotów gospodarki narodowej.

Jak wynika z danych rejestru REGON, na dzień 31.12.2023 roku w Gminie Potok Wielki zarejestrowanych było 337 podmiotów, z czego aż 93,1% (314) stanowiły osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą. Analiza struktury działalności według danych GUS pokazuje, że: 5,3% (18) podmiotów jako rodzaj działalności deklarowało: rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo, kolejne 30,3% (102) podmiotów deklarowało jako swój rodzaj działalności: przemysł i budownictwo. Natomiast pozostałe 64,4 % (217) podmiotów zakwalifikowana była jako: pozostała działalność gospodarcza (handel, usługi, edukacja, zdrowie itd.) Dane te ukazują dość zróżnicowaną strukturę gospodarczą, w której jednak dominuje sektor usługowy i działalność pozarolnicza (Ryc. 22).

Ryc. 22. Liczba podmiotów gospodarki narodowej wpisanej do rejestru REGON oraz liczba podmiotów nowo zarejestrowanych i wyrejestrowanych na terenie Gminy Potok Wielki w latach 2013 – 2023.

Opracowanie własne na podstawie danych z Banku Danych Lokalnych: <https://bdl.stat.gov.pl>
(dostęp: 05.01.2024)

Także przedstawione zestawienie (Ryc. 22) wykazało że na przestrzeni lat 2013–2023 liczba podmiotów gospodarczych w gminie wzrosła o ponad 29%, co potwierdza utrwalony trend wzrostowy. Szczególnie dynamiczny przyrost zanotowano w ostatnich latach – w 2021 zarejestrowanych było 309 podmiotów, w 2022 – 324, a w 2023 – już 337. Zwraca również uwagę

rosnąca liczba nowo rejestrowanych działalności. W 2023 roku powstało 40 nowych podmiotów gospodarczych, co stanowiło najwyższy wynik w analizowanym okresie. Dla porównania – w latach 2021 i 2022 liczba ta wynosiła odpowiednio po 29 nowych podmiotów, a w latach 2014–2016 obserwowano wyraźny spadek nowej aktywności gospodarczej.

Istotnym uzupełnieniem obrazu jest także liczba wyrejestrowywanych działalności – w 2023 roku z rejestru REGON wykreślono 21 podmiotów, czyli mniej niż liczba nowo zarejestrowanych. Tendencja ta, obecna także w poprzednich latach, świadczy o dodatnim bilansie przedsiębiorczości, choć tempo wzrostu pozostaje umiarkowane. Tym samym Gmina Potok Wielki wykazuje oznaki rozwoju gospodarczego i rosnącej przedsiębiorczości mieszkańców, co przekłada się na wzrost potencjału lokalnej gospodarki i możliwości rozwoju społeczno-ekonomicznego całej wspólnoty.

Ponadto analizując poziom przedsiębiorczości w Gminie Potok Wielki według klasyfikacji PKD, widzimy wyraźną dominację działalności usługowej, przy równoczesnym udziale sektorów technicznych i przemysłowych¹⁴. W 2023 roku najliczniejszą grupę przedsiębiorców – 22,9% ogółu – stanowili przedstawiciele handlu hurtowego i detalicznego (sekcja G). Kolejną znaczącą kategorią była branża budowlana (sekcja F), obejmująca 21,6% podmiotów, a także przetwórstwo przemysłowe (sekcja C), które reprezentowało 9,8% firm. Istotny udział – 8,9% – miały również podmioty działające w ramach pozostałej działalności usługowej oraz gospodarstw domowych zatrudniających pracowników, produkujących wyroby lub świadczących usługi (sekcja S i T).

Na uwagę zasługuje także obecność firm z sektora działalności profesjonalnej, naukowej i technicznej (sekcja M) – mimo że stanowią 3,5% ogółu, ich rola w tworzeniu kapitału intelektualnego i wsparcia dla innowacji lokalnych jest nie do przecenienia. Niestety, w gminie i jej otoczeniu zauważalny jest niewielki udział firm przemysłowych, co częściowo wynika z niskiego stopnia uprzemysłowienia województwa lubelskiego, ale również ze strukturalnych ograniczeń lokalnej gospodarki, która w dużej mierze opiera się na działalności usługowej o charakterze podstawowym – m.in. handlu, transporcie, naprawach czy gastronomii.

Większość podmiotów gospodarczych (ponad 90%) to przedsiębiorstwa należące do lokalnych mieszkańców, którzy są bezpośrednio związani z gminą – zarówno ekonomicznie, jak i społecznie. To lokalne zakorzenienie może stanowić solidną podstawę do rozwoju nowych form współpracy i inicjatyw sprzyjających rozwojowi lokalnej gospodarki.

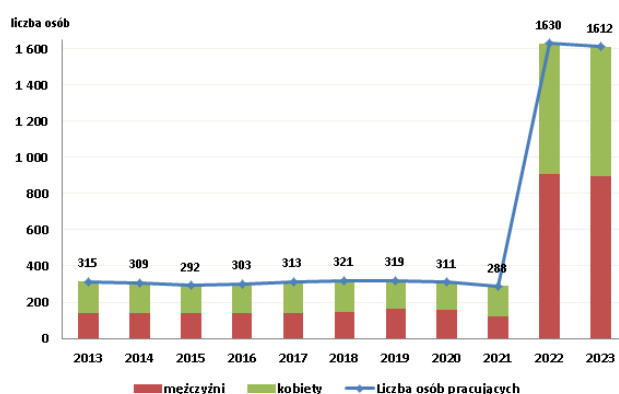
Obecnie zgodnie z danymi REGON, dominującą grupę stanowią mikroprzedsiębiorstwa, czyli firmy zatrudniające do 9 pracowników – 329 podmiotów. Firmy małe (zatrudniające od 10 do 49 osób) stanowią 48 jednostek, natomiast średnich przedsiębiorstw (od 50 do 249 pracowników) funkcjonuje na terenie gminy jedynie 6, z czego 2 zlokalizowane są bezpośrednio w Potoku Wielkim. To pokazuje, że struktura gospodarki lokalnej ma charakter typowo mikro- i małoskalowy, co jednak

---

¹⁴ Bank Danych Lokalnych

może być potencjałem w kontekście elastyczności, innowacyjności i lokalnych więzi. Co ważne, wskaźnik liczby podmiotów gospodarki narodowej na 10 tys. mieszkańców w wieku produkcyjnym systematycznie rośnie – w 2013 roku wynosił 879,4, a w 2023 już 1264,7, co świadczy o korzystnym trendzie wzrostu przedsiębiorczości w gminie

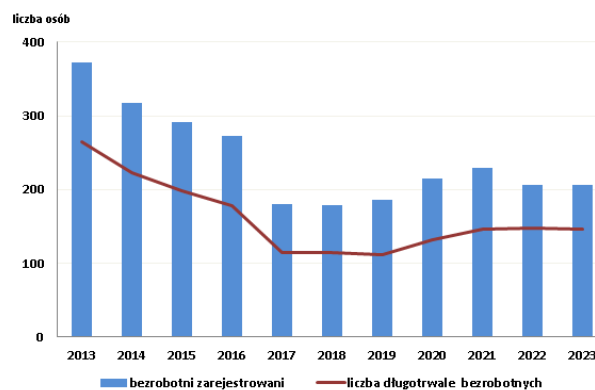
Analizując dane statystyczne GUS za lata 2013 – 2023 można zauważyć wzrost liczby osób pracujących (Ryc. 23). Jak wykazują dane z 31.12.2023 r., w Gminie Potok Wielki pracowało 1612 osób, z czego 55,52% wszystkich pracujących ogółem stanowią mężczyźni, a 44,48% kobiety. Warto jednak zaznaczyć, że dane te — zwłaszcza z lat wcześniejszych — mogą nie oddawać pełnego obrazu zatrudnienia w gminie. Do 2022 roku statystyki opierały się głównie na sprawozdawczości podmiotów gospodarki narodowej, co nie obejmowało m.in. osób pracujących w jednostkach budżetowych związanych z obroną narodową i bezpieczeństwem publicznym, duchownych, zatrudnionych w organizacjach pozarządowych oraz osób pracujących w indywidualnych gospodarstwach rolnych. Dopiero od 2023 roku GUS zaczął uwzględniać również dane z rejestrów administracyjnych, takich jak ZUS, KRUS czy Ministerstwo Finansów, co pozwoliło na bardziej kompleksowe ujęcie aktywności zawodowej — m.in. poprzez objęcie badaniem rolników, młodocianych pracowników i osób przebywających na świadczeniach rehabilitacyjnych.

* zmiana metodologii zbierania i prezentacji danych GUS

Ryc. 23. Liczba osób pracujących (w podziale na płeć) w Gminie Potok Wielki w latach 2013 – 2023

Opracowanie własne na podstawie danych z Banku Danych Lokalnych: <https://bdl.stat.gov.pl> (dostęp: 05.01.2025)

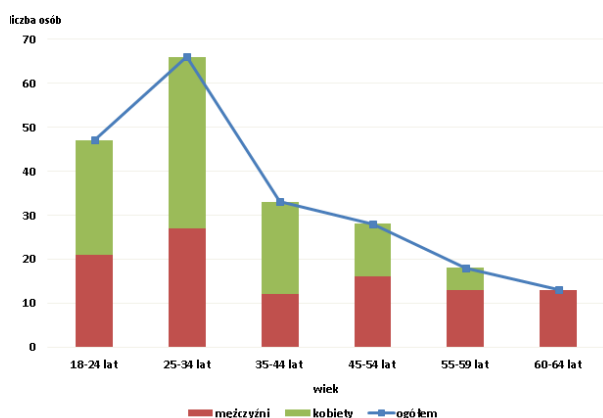
Ryc. 24. Liczba osób bezrobotnych zarejestrowanych i osób długotrwale bezrobotnych w Gminie Potok Wielki w latach 2013 – 2023.

Opracowanie własne na podstawie danych z Banku Danych Lokalnych: <https://bdl.stat.gov.pl> (dostęp: 05.01.2025)

Natomiast analizując wskaźnik osób pracujących, przypadających na 1 000 mieszkańców w Gminie Potok Wielki w 2021 roku, wyniósł on 63 osób, co jest wartością niższą niżeli wartości dla województwa lubelskiego oraz znacznie mniejszą od średniej wartości dla całej Polski. Dodatkowo według analiz GUS w 2021 roku przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w gminie wynosiło 5 062 PLN, co odpowiadało 84,3% przeciętnemu miesięcznemu wynagrodzeniu brutto w Polsce¹⁵.

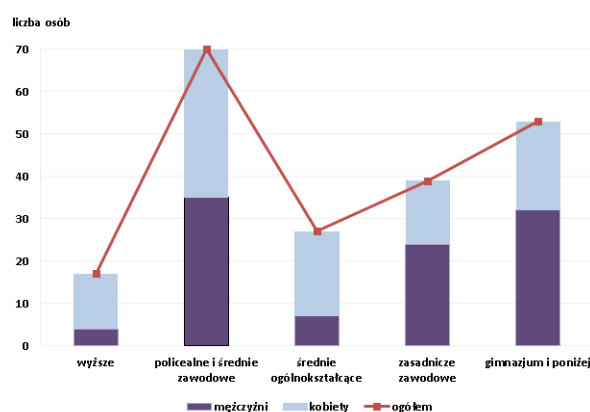
¹⁵ <https://www.polskawliczbach.pl/PotokWielki #rynek-pracy> (dostęp:05.01.2025)

Aczkolwiek również dane dotyczące bezrobocia rejestrowanego w Gminie Potok Wielki wskazują na poprawę sytuacji gospodarczej gminy również przez spadek liczby bezrobotnych (Ryc. 24). Według danych GUS na koniec grudnia 2023 r. liczba bezrobotnych zarejestrowanych kształtowała się na poziomie 206 osób, z czego 50,49% stanowiły kobiety, a 49,51% stanowili mężczyźni. Niestety wskaźnik bezrobocia rejestrowanego w Gminie jest dalej wysoki wynosząc 11,1%, i będąc niewiele niższy od stopy bezrobocia rejestrowanego dla powiatu janowskiego (11,8%), a jednocześnie będący znacząco większy od stop bezrobocia rejestrowanego dla województwa lubelskiego (7,5%) oraz całej Polski (5,1%). Niepokojąca jest także duża liczba osób bezrobotnych długoterminowo (w roku 2023 – 70,8% ogółu wszystkich bezrobotnych), pozostawało bez zatrudnienia nieprzerwanie dłużej niż 12 miesięcy. Gmina Potok Wielki zмага się również z dużą liczbą osób bezrobotnych w wieku do 35 lat, w szczególności wśród grupy kobiet (65 osób). Według danych z Powiatowego Urzędu Pracy w Janowie Lubelskim w 2023 roku największą grupę bezrobotnych stanowili osoby z wykształceniem policealnym i zasadniczym 33,98%, liczną grupę stanowiły osoby z wykształceniem gimnazjalnym i podstawowym 25,73% oraz wykształceniem zasadniczym zawodowym 18,93%. Najmniejszą grupę stanowili bezrobotni z wyższym wykształceniem 8,25% (Ryc. 25 i 26)

Ryc. 25. Liczba osób bezrobotnych w podziale na grupy wiekowe w roku 2023.

Opracowanie własne na podstawie danych Powiatowego Urzędu Pracy w Janowie Lubelskim.

Ryc. 26. Liczba osób bezrobotnych w podziale na poziom wykształcenia w roku 2023.

Opracowanie własne na podstawie danych Powiatowego Urzędu Pracy w Janowie Lubelskim.

Na obszarze Gminy Potok Wielki występuje bezrobocie strukturalne, które charakteryzuje się niedopasowaniem kwalifikacji zawodowych do potrzeb rynku pracy. Niski poziom wykształcenia części społeczeństwa, jak również bierna postawa bezrobotnych tworzy niekorzystną sytuację na rynku pracy w gminie. Większą szansę na znalezienie pracy mają osoby posiadające wykształcenie wyższe lub średnie (techniczne). Należy zwrócić uwagę, że Powiatowy Urząd Pracy w Janowie Lubelskim w swoim zakresie podejmuje aktywne formy przeciwdziałania bezrobociu typu: zlecanie robót publicznych i prac interwencyjnych, udzielanie jednorazowej dotacji na podjęcie działalności

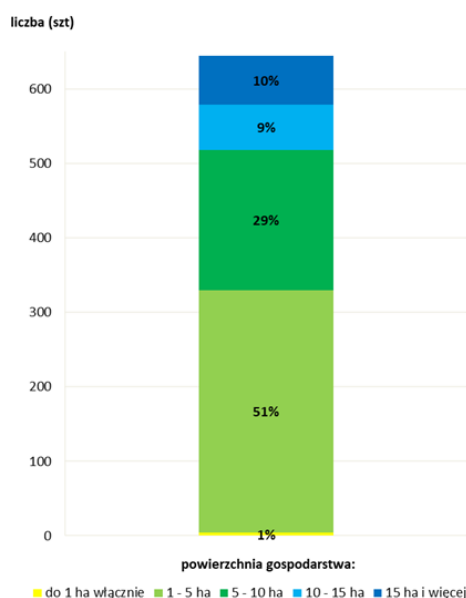
gospodarczej, doposażanie stanowisk pracy, kierowanie na staże, udzielenie bonów na zasiedlenie, a także kierowanie na szkolenia specjalistyczne.

Rolnictwo

Rolnictwo stanowi kluczowy filar lokalnej gospodarki Gminy Potok Wielki, zarówno pod względem powierzchni użytkowanej rolniczo, jak i liczby zatrudnionych osób. Ze względu na dobrą jakość gleb, brak uprzemysłowienia oraz sprzyjające warunki przyrodnicze, sektor rolny jest naturalnym kierunkiem rozwoju tego obszaru.

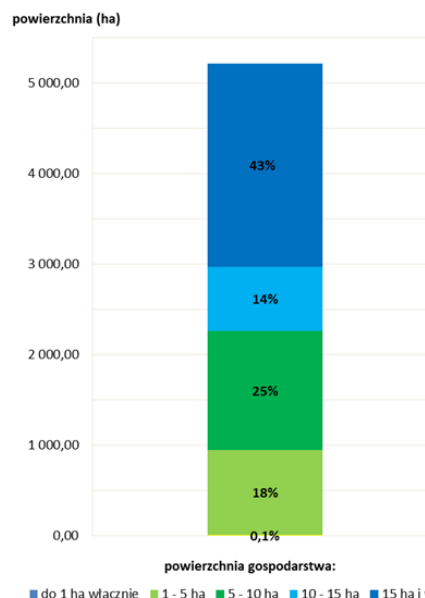
Zgodnie z danymi Powszechnego Spisu Rolnego (PSR) z 2020 roku, użytki rolne zajmują aż 52% ogólnej powierzchni gminy, co przekłada się na 5 213,06 ha. Na tym obszarze działalność prowadziło 646 gospodarstw rolnych. Dominującą formą użytkowania gruntów są tereny pod zasiewami, które stanowią 89% całej powierzchni rolniczej. Najżyźniejsze gleby – klasy IIa, IIIa i IIIb – występują w centralnej części gminy. Przeważają natomiast gleby bielcowe oraz miejscowo brunatne, powstałe na piaskach i glinach zwałowych.

Średnia powierzchnia gospodarstwa wynosi 9,31 ha, jednak największy udział w ogólnej liczbie stanowią gospodarstwa o powierzchni 1–5 ha – jest ich 326 (Ryc. 27). Natomiast pod względem użytkowanego areалу dominują gospodarstwa powyżej 15 ha, których łączna powierzchnia obejmuje 2 246,06 ha (Ryc. 28). Ponadto rolnictwo nie tylko wpływa na strukturę przestrzenną, ale i zatrudnienie. Statystyki podane w PSR podają, że w Gminie na rok 2020 w gospodarstwach rolnych pracowało 1 626 osób, z czego 56% stanowili mężczyźni, a 44% kobiety.

Ryc. 27. Liczba gospodarstw rolnych na terenie gminy Potok Wielki w 2020 roku w podziale na obszarowe użytki rolne.

Opracowanie własne na podstawie: Banku Danych Lokalnych z Powszechnego Spisu Rolnego: <https://bdl.stat.gov.pl> (dostęp: 12.01.2023)

Ryc. 28. Powierzchnia gospodarstw rolnych na terenie gminy Potok Wielki w 2020 roku w podziale na obszarowe użytki rolne.

Opracowanie własne na podstawie: Banku Danych z Powszechnego Spisu Rolnego Lokalnych: <https://bdl.stat.gov.pl> (dostęp: 12.01.2025)

Według danych PSR z 2020 w zakresie hodowli i chowu zwierząt gospodarskich Gmina Potok Wielki wyróżnia się w hodowli drobiu – 6326 szt., w tym 78% stanowi drób kurzy. Na terenie gminy 344 gospodarstw rolnych utrzymuje zwierzęta gospodarskie, a pogłowie w sztukach dużych w 2020 r. wyniosło 926. Na przestrzeni 10 lat wyraźnie zmalała ilość gospodarstw rolnych utrzymujących zwierzęta gospodarskie, zgodnie z danymi z PSR z 2010 w Gminie Potok Wielki 585 hodowało zwierzęta, a pogłowie w sztukach wynosiło 2124. Porównując dane z Powszechnych Spisów Rolnych widzimy znaczne zmiany w strukturze gospodarstw utrzymujących zwierzęta gospodarskie.

Dodatkowo ważnym wyróżnikiem Gminy Potok Wielki na tle województwa jest rozwinięta działalność rybacka, prowadzona w południowej, lesistej części gminy. Powierzchnia stawów rybackich wynosi aż 876 ha, a działalność prowadzi tu 20 gospodarstw rybackich, głównie rodzinnych. Są to głównie gospodarstwa rodzinne, których działalność jest nakierowana na hodowlę i sprzedaż ryb – głównie karpia.

Ponadto na przestrzeni ostatnich lat rolnicy z Gminy Potok Wielki skorzystali z dostępnych funduszy unijnych i krajowych, co przełożyło się na modernizację i profesjonalizację ich działalności. Inwestycje obejmowały m.in. zakup nowoczesnych maszyn, powiększenie areалу upraw, poprawę warunków hodowli oraz rozwój usług rolniczych. W wielu przypadkach przyczyniło się to do poprawy opłacalności oraz zwiększenia konkurencyjności lokalnych gospodarstw.

Turystyka i promocja gminy

Turystyka to jeden z najdynamiczniej rozwijających się sektorów gospodarki, który posiada znaczący potencjał do pobudzania innych dziedzin życia społeczno-ekonomicznego. Ze względu na swoją wrażliwość na czynniki środowiskowe, społeczne czy przestrzenne wymaga przemyślanego zarządzania i dobrze zaplanowanej strategii rozwoju oraz promocji.

O atrakcyjności turystycznej danego miejsca decydują przede wszystkim jego walory przyrodnicze i kulturowe, a także stopień przystosowania przestrzeni do potrzeb odwiedzających. Zasoby naturalne objęte ochroną prawną, takie jak parki krajobrazowe, rezerваты przyrody czy inne formy ochrony środowiska, przyciągają turystów swoją wyjątkowością i pięknem krajobrazu. Natomiast elementy antropogeniczne, będące efektem działalności człowieka, obejmują m.in. zabytki architektury, miejsca pamięci narodowej, obiekty sakralne, muzea oraz różnorodne wydarzenia kulturalne i sportowe.

Nieodzownym elementem wpływającym na rozwój turystyki jest również infrastruktura – w szczególności baza noclegowa i gastronomiczna, sieć komunikacyjna (drogi, linie kolejowe, szlaki piesze i rowerowe), a także dostępność podstawowych usług, takich jak sklepy czy apteki. Spójna i kompleksowa oferta w tym zakresie może skutecznie przyciągać zarówno turystów jednodniowych, jak i osoby planujące dłuższy pobyt. Ważną rolę w budowaniu atrakcyjności turystycznej odgrywają również działania władz lokalnych – ich transparentność, sprawna komunikacja z mieszkańcami

i gośćmi, a także zapewnienie łatwego dostępu do informacji turystycznych, zasadniczo są to fundamenty skutecznej i zrównoważonej promocji regionu.

Zgodnie ze Strategią Rozwoju Województwa Lubelskiego, Gmina Potok Wielki – zwłaszcza w swojej południowej części – zaliczana jest do tzw. „Bramy Roztocza”, obszaru o szczególnie wysokim potencjale przyrodniczym i krajobrazowym, sprzyjającego rozwojowi turystyki i rekreacji. Położenie gminy w regionie Lasów Janowskich i Wyżyny Lubelskiej sprawia, że dysponuje ona cennymi walorami naturalnymi, kluczowymi dla rozwoju lokalnej oferty turystycznej. Ich wykorzystanie przekłada się zarówno na wzrost ruchu turystycznego, jak i na poprawę jakości życia mieszkańców. Wraz ze wzrostem zainteresowania terenami chronionymi, szczególnego znaczenia nabierają zasoby objęte formami ochrony przyrody takie jak: Park Krajobrazowy „Lasy Janowskie”, Specjalny Obszar Ochrony Siedlisk Natura 2000 „Uroczyska Lasów Janowskich” (PLH060031), Specjalny Obszar Ochrony Ptaków Natura 2000 „Lasy Janowskie” (PLB060005), a także pomniki przyrody i użytki ekologiczne tj. torfowiska i zabagnione łąki bogate w cenną faunę i florę.

Gmina posiada również walory kulturowe – według wojewódzkiej ewidencji zabytków na jej terenie znajdują się obiekty o charakterze sakralnym i dworkowo-parkowym¹⁶. Trzy z nich – Kościół parafialny pw. św. Mikołaja, zespół dworski i folwarczny w Potoczku z końca XIX w. oraz najstarsza część cmentarza parafialnego z mogiłami powstańców styczniowych i ofiar II wojny światowej – objęte są dodatkową ochroną na mocy decyzji Lubelskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Gmina Potok Wielki wykazuje wyraźne predyspozycje do rozwoju turystyki kulturowej i przyrodniczej. Niezmieniony kulturowo krajobraz, czyste środowisko, malownicze tereny oraz zdrowy mikroklimat sprzyjają uprawianiu turystyki aktywnej – pieszej i rowerowej. Przez teren gminy przebiega Czerwony Szlak Walk Partyzanckich - Lasy Janowskie, prowadzący przez kompleks Lasów Lipskich i Janowskich, obejmujący m.in. miejsca związane z akcją „Sturmwind I” oraz cenne przyrodniczo siedliska leśne. Uzupełnia go okrężny zielony szlak rowerowy dookoła powiatu janowskiego (161 km). Powiat janowski zarządza również szlakiem rowerowym Janów Lubelski – Łążek Ordynacki – Gwizdów – Maliniec – Potoczek – Modliborzyce – Zaklików. Dodatkowo planowane jest wyznaczenie dwóch tras o charakterze przyrodniczo-historycznym:

- Potoczek – Potok Wielki – Potok Stany – Stany Nowe,
- Potoczek – Maliniec – Osówek – Świdry – Potoczek.

Istotnym uzupełnieniem lokalnej oferty turystycznej może być gospodarka rybacka prowadzona w południowej, lesistej części gminy, obejmująca aż 876 ha stawów. Ma ona wieloletnie tradycje sięgające XIX wieku. Wydarzeniem promującym ten aspekt jest organizowany corocznie „Dzień Karpia Królewskiego” – największa impreza tematyczna w regionie, łącząca promocję tradycji rybackich z walorami przyrodniczo-turystycznymi i atrakcjami rekreacyjnymi.

---

¹⁶ *Wojewódzka Ewidencja Zabytków – Województwo Lubelskie, Zabytki nieruchome-powiat janowski, gmina Potok Wielki*

Mimo dużego potencjału przyrodniczo-kulturowego, infrastruktura turystyczna Gminy Potok Wielki nadal wymaga rozwoju. Obecnie baza noclegowa obejmuje jedynie Internat Zespołu Szkół Rolniczych w Potoku Wielkim, oferujący 90 miejsc noclegowych, a także nieliczne gospodarstwa agroturystyczne, prywatne kwatery oraz pole biwakowe. Istotnym problemem jest również ograniczony dostęp do zaplecza usługowego i handlowego. W gminie brakuje zróżnicowanej oferty handlowej, stacji paliw, punktów gastronomicznych oraz usług codziennego użytku. Utrudniając zarówno codzienne funkcjonowanie mieszkańców, jak i komfort pobytu turystów. Kolejnym mankamentem jest niedostateczne wyposażenie w elementy małej architektury – na szlakach i terenach wypoczynkowych brakuje wiat, ławek, punktów odpoczynku, wież widokowych oraz czytelnego systemu oznakowania tras pieszych i rowerowych. Na pochwałę zasługuje natomiast działalność punktu informacji turystycznej, który w sezonie letnim funkcjonuje w Gminnym Ośrodku Kultury w miejscowości Potok Wielki. Pełni on rolę centrum informacji i wsparcia dla turystów, oferując dostęp do materiałów promocyjnych i bieżących wydarzeń.

Podsumowując, teren Gminy Potok Wielki wykazuje wyraźne predyspozycje do rozwoju turystyki zarówno kulturowej, jak i przyrodniczej. Jednakże jednym z głównych wyzwań pozostaje niedostatecznie rozwinięta infrastruktura turystyczna, a także ograniczona promocja i niska rozpoznawalność gminy w szerszym kontekście regionalnym i ogólnopolskim.

Podstawowym narzędziem promocji gminy jest jej oficjalna strona internetowa, która jest na bieżąco aktualizowana i zawiera najważniejsze informacje dla mieszkańców oraz odwiedzających. W ostatnim czasie samorząd, jak i jednostki mu podległe, uruchomiły również profile na portalach społecznościowych, takich jak Facebook, gdzie publikowane są bieżące wydarzenia, zaproszenia, relacje oraz treści promujące walory lokalne. Aktywność w mediach społecznościowych, kierowana do różnych grup odbiorców, może przyczynić się do zwiększenia rozpoznawalności i atrakcyjności regionu. Natomiast wśród innych form działalności promocyjno-informacyjnej realizowanej przez gminę warto wymienić również wydawane cyklicznie, bezpłatne czasopismo „Potockie Wieści”, które dostarcza mieszkańcom informacji o bieżących wydarzeniach, projektach i inicjatywach lokalnych. Rozważenia wymaga także stworzenie okolicznościowych materiałów promocyjnych, takich jak foldery informacyjne, przewodniki czy publikacje o charakterze historyczno-kulturowym, które mogłyby posłużyć zarówno do promocji zewnętrznej, jak i edukacji lokalnej społeczności.

Wnioski

- Liczba podmiotów gospodarki narodowej w Gminie Potok Wielki systematycznie rośnie, co potwierdza utrwalający się trend wzrostu przedsiębiorczości oraz sprzyjające warunki dla rozwoju działalności gospodarczej.
- Zdecydowaną większość firm stanowią osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą, co nadaje lokalnej gospodarce mikroprzedsiębiorczy charakter. Struktura działalności

gospodarczej jest zróżnicowana, jednak dominującą rolę odgrywa sektor usługowy, ze znaczącym udziałem przemysłu i budownictwa.

- Dostrzegalny jest pozytywny trend spadku bezrobocia, w tym długoterminowego, któremu towarzyszy wzrost liczby osób aktywnych zawodowo. Niemniej jednak, brak większych zakładów pracy skutkuje przewagą mikroprzedsiębiorstw oraz ograniczonymi możliwościami zatrudnienia na większą skalę.
- Wysoki poziom bezrobocia w młodszych grupach wiekowych wskazuje na problemy z dostosowaniem kwalifikacji młodych do potrzeb rynku pracy, trudności w znalezieniu pierwszych miejsc pracy oraz potencjalne ograniczenia w mobilności zawodowej.
- Na lokalnym rynku pracy dominuje bezrobocie strukturalne, wynikające z niedopasowania kwalifikacji zawodowych do potrzeb pracodawców, co wskazuje na konieczność podejmowania działań aktywizacyjnych i edukacyjnych.
- Rolnictwo stanowi istotną gałąź lokalnej gospodarki, obejmując 52% powierzchni gminy. Przeważają gleby o niższej klasie bonitacyjnej (bielicowe, brunatne), co ogranicza możliwości intensywnej produkcji roślinnej.
- W gminy panują korzystne warunki do rozwoju hodowli zwierząt. Istotnym atutem jest również znaczna powierzchnia stawów rybnych (876 ha), wykorzystywanych do działalności rybackiej.
- Dobrze rozwinięta działalność rybacka, prowadzona głównie przez rodzinne gospodarstwa, stanowi unikalny element lokalnej gospodarki oraz potencjał promocyjny gminy.
- Gmina Potok Wielki dysponuje dużym potencjałem w zakresie turystyki przyrodniczej i kulturowej, dzięki obecności Lasów Janowskich, licznych szlaków turystycznych oraz obiektów zabytkowych. Jednakże rozwój tej gałęzi ograniczany jest przez niewystarczająco rozwiniętą infrastrukturę – brakuje odpowiednio rozbudowanej bazy noclegowej, gastronomicznej, stacji paliw, elementów małej architektury i oznakowania tras.
- Działania promocyjne gminy prowadzone są głównie za pośrednictwem internetu i mediów społecznościowych, co stanowi dobry kierunek, ale wymaga rozszerzenia o profesjonalne materiały informacyjne oraz intensyfikację współpracy regionalnej.

3.4. Sytuacja przestrzenna i środowiskowa

Środowisko naturalne, formy ochrony przyrody i walory kulturowe

Gmina Potok Wielki, zgodnie z aktualizacją regionalizacji fizycznogeograficznej J. Solona (2018), położona jest na styku dwóch mezoregionów fizycznogeograficznych: Wzniesień Urzędowskich, będących częścią Wyżyny Lubelskiej, oraz Równiny Biłgorajskiej należącej do Kotliny Sandomierskiej. To zróżnicowanie geologiczne i geomorfologiczne warunkuje wyjątkowo bogatą mozaikę krajobrazową oraz znaczne zróżnicowanie środowiska przyrodniczego gminy. Obszar ten został ukształtowany w wyniku procesów glacialnych związanych ze zlodowaceniem środkowopolskim i bałtyckim, co zaowocowało występowaniem głębokich wąwozów lessowych i stromych zboczy w części północnej oraz równinnych, często bagiennych terenów torfowiskowych na południu.

W strukturze użytkowania gruntów gminy dominują lasy, podmokłe łąki oraz grunty orne. Szczególną rolę w kształtowaniu lokalnego krajobrazu odgrywają rozległe kompleksy leśne wchodzące w skład Parku Krajobrazowego „Lasy Janowskie”, zajmujące 3970 ha – co stanowi niemal całą południową część gminy (Ryc. 28). Lasy te, w dużej mierze o charakterze naturalnym, pełnią funkcje gospodarcze, ochronne i rekreacyjne. Są miejscem bytowania wielu gatunków chronionych, w tym wilka, łosia, głuszca, bociana czarnego, żurawia czy orła bielika, a także stanowią atrakcyjne miejsce do uprawiania turystyki pieszej i rowerowej. W strukturze siedlisk dominują bory sosnowe i mieszane, z domieszką jodły, co przyczynia się do utrzymania mikroklimatu i stabilności lokalnych ekosystemów.

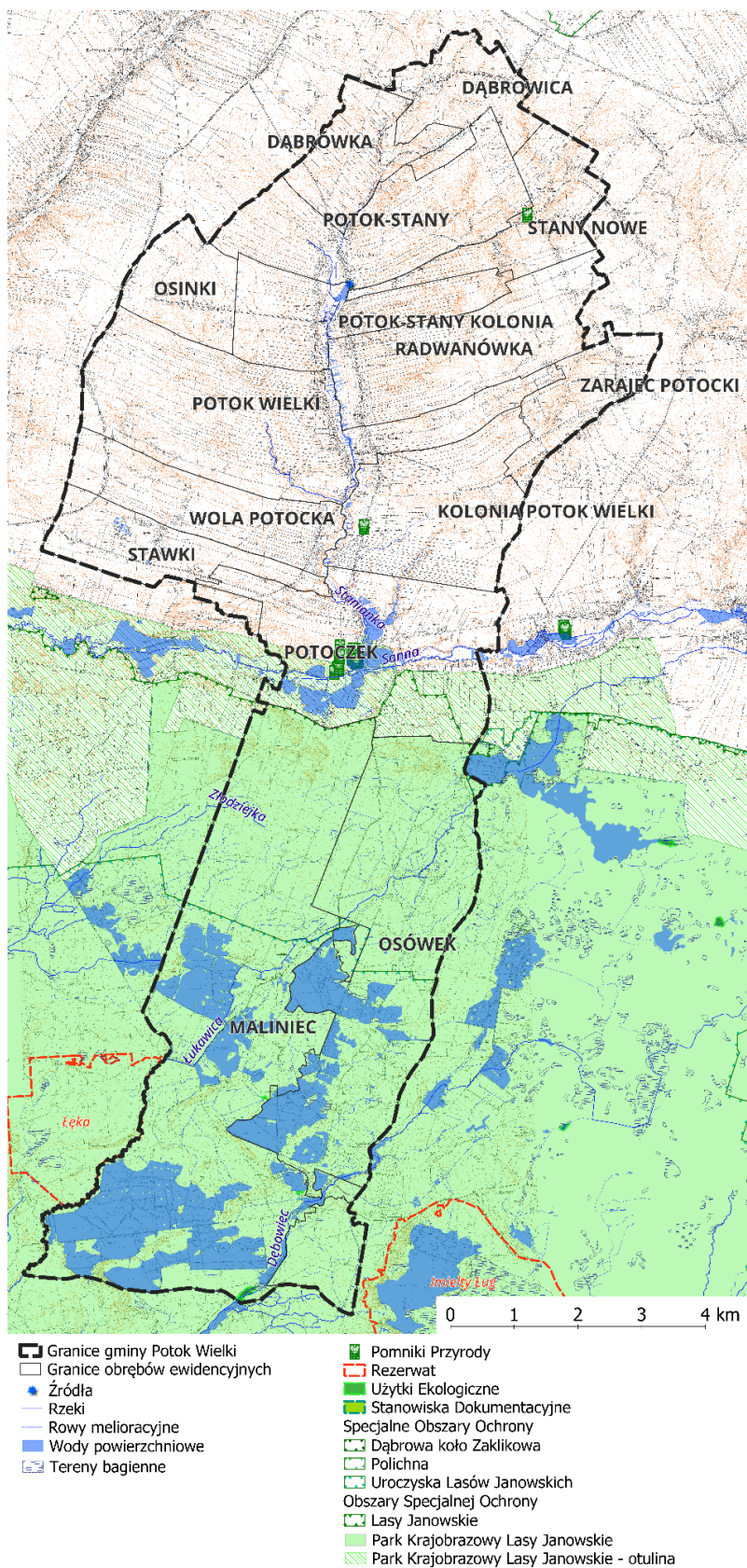
Ponadto gmina Potok Wielki znajduje się także w zasięgu dwóch obszarów Natura 2000 – Specjalnego Obszaru Ochrony Siedlisk „Uroczyska Lasów Janowskich” (PLH060031) oraz Specjalnego Obszaru Ochrony Ptaków „Lasy Janowskie” (PLB060005) (Ryc. 28). Tereny te obejmują cenne siedliska leśne, bagienne i torfowiskowe, stanowiące środowisko życia wielu rzadkich i zagrożonych gatunków zwierząt i roślin, takich jak głuszc, żuraw, bocian czarny czy wilk. Obszary te wyróżniają się także wyjątkowo wysokim poziomem bioróżnorodności, szczególnie w miejscach o ograniczonej ingerencji człowieka. W ich granicach znajdują się m.in. fragmenty lasów o charakterze naturalnym oraz obszary kluczowe dla ochrony siedlisk wodno-błotnych i leśnych¹⁷.

Dodatkowo na terenie gminy Potok Wielki występują trzy użytki ekologiczne, które obejmują cenne przyrodniczo fragmenty ekosystemów: torfowiska, wilgotne łąki i śródpolne oczka wodne, pełniące istotną funkcję w retencji wody oraz zachowaniu siedlisk wielu gatunków roślin i zwierząt, w tym płazów, owadów zapylających i ptaków błotnych. Użytki te stanowią również ważne punkty migracyjne dla zwierzyny leśnej i są elementami lokalnej sieci ekologicznej. Na uwagę zasługuje również obecność stanowiska dokumentacyjnego w Potoku - Stanach, obejmującego nisze

---

¹⁷ <https://crfop.gdos.gov.pl/CRFOP/search.jsf>

źródłiskową, która ma znaczenie nie tylko geomorfologiczne, ale i hydrogeologiczne – związane z ochroną zasobów wodnych oraz funkcjonowaniem naturalnych źródeł.

Ryc. 29. Formy ochrony przyrody w gminie Potok Wielki.
(opracowanie własne na podstawie danych GDOŚ)

Uzupełnieniem form ochrony przyrody na terenie gminy jest również 9 pomników przyrody (Ryc. 28). Obejmują one okazałe drzewa o unikalnych cechach morfologicznych, wiekowych oraz krajobrazowych. Wśród nich znajdują się między innymi dęby szypułkowe (*Quercus robur*), lipy drobnolistne (*Tilia cordata*) oraz jesiony wyniosłe (*Fraxinus excelsior*), wyróżniające się zarówno rozmiarami, jak i wartością przyrodniczo-historyczną. Większość z nich zlokalizowana jest w otoczeniu dawnych założeń dworsko-parkowych w Potoczku, stanowiąc integralną część dziedzictwa kulturowo-przyrodniczego gminy.

Na dziedzictwo kulturowe Gminy Potok Wielki składa się szeroki wachlarz elementów materialnych i niematerialnych, odzwierciedlających bogatą historię, tradycje ziemiańskie, religijność oraz wiejski charakter regionu. W przestrzeni materialnej dominują obiekty zabytkowe wpisane do wojewódzkiej ewidencji, w tym zespół dworsko-parkowy w Potoczku, który zachował zarówno historyczną zabudowę (dwór, spichlerze, kuźnie), jak i układ przestrzenny z aleją dojazdową, parkiem krajobrazowym i stawami. Wyróżniają się także obiekty sakralne, zwłaszcza zabytkowy kościół pw. św. Mikołaja w Potoku Wielkim wraz z otoczeniem – dzwonnica, kaplica i cmentarzem – a także liczne kapliczki i krzyże przydrożne, obecne w niemal każdej miejscowości, będące świadectwem lokalnej duchowości i ludowej pobożności.

Niezwykle istotną częścią dziedzictwa kulturowego gminy są mogiły świadczące o trudnych momentach historycznych gminy, w tym mogiła powstańców styczniowych z 1863 r. w Potoku-Stanach oraz zbiorowe mogiły ludności cywilnej z okresu II wojny światowej, zlokalizowane w Osówku i Potoku Wielkim. Stanowią one symboliczne miejsca pamięci o dramatycznych wydarzeniach, które na trwałe wpisały się w historię regionu.

Teren gminy kryje także liczne stanowiska archeologiczne dokumentujące ciągłość osadniczą od epoki kamienia, przez epokę brązu, średniowiecze, aż po czasy nowożytne. Ich obecność świadczy o wielowiekowym znaczeniu tego obszaru w kontekście migracji, rozwoju społeczności oraz użytkowania przestrzeni. Tak dobrze rozwinięta i trwała sieć osadnicza pozostaje w ścisłym związku z układem hydrograficznym gminy, który miał kluczowe znaczenie dla wyboru lokalizacji osad już od czasów prehistorycznych. Przez teren gminy przepływają trzy główne ciek wodne: Sanna, Stanianka i Łukawica – wszystkie będące prawobrzeżnymi dopływami Sanu, należącego do dorzecza Wisły.

Uzupełnieniem walorów hydrograficznych gminy są liczne oczka wodne, torfowiska, bagna oraz stawy rybne, których łączna powierzchnia przekracza 870 ha. Zasoby te mają nie tylko znaczenie gospodarcze i rekreacyjne, ale również pełnią istotną funkcję retencyjną i klimatyczną, wspierając utrzymanie lokalnego bilansu wodnego. Mimo że na obszarze gminy nie występują Główne Zbiorniki Wód Podziemnych (GZWP), to lokalne ciek i mokradła pełnią ważną rolę w przeciwdziałaniu skutkom suszy, utrzymując naturalną retencję i korzystnie wpływając na mikroklimat obszaru oraz atrakcyjność regionu.

Infrastruktura sieciowa wodno – kanalizacyjna

Dostęp mieszkańców gminy Potok Wielki do infrastruktury wodociągowej utrzymuje się na stosunkowo wysokim poziomie. Na jej terenie funkcjonują trzy ujęcia wód podziemnych, zlokalizowane w miejscowościach Popielarnia, Zarajec Potocki oraz Osinki. Zasilają one w wodę większość miejscowości gminy, w tym m.in. Potok Wielki, Potoczek, Potok-Stany, Stany Nowe, Wołę Potocką, Stawki, Dąbrówkę, Dąbrowicę, Popielarnię, Radwanówkę, Kolonię Potok Wielki, Zarajec Potocki i Osinki. Z kolei mieszkańcy Malińca i Osówka korzystają z wodociągu obsługiwane przez gminę Modliborzyce, objętego odrębną taryfą opłat.

W 2023 roku długość czynnej sieci rozdzielczej na terenie gminy wynosiła 106,2 km i od kilkunastu lat pozostaje niezmienną. Liczba przyłączy wodociągowych prowadzących do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania wyniosła 1 154, co oznacza wzrost o 2,2% w porównaniu z 2014 rokiem (o 25 przyłączy). Zgodnie z danymi GUS, z sieci wodociągowej korzystało w 2023 roku 3 802 mieszkańców, co stanowiło około 81,6% ogólnej liczby ludności gminy. W analizowanym okresie 2014–2023 obserwuje się jednak stopniowy spadek liczby użytkowników, wynikający głównie z ujemnego przyrostu naturalnego oraz migracji ludności do większych ośrodków miejskich. Natomiast łączna ilość wody dostarczonej gospodarstwom domowym w 2023 roku wyniosła 123 dam³ (czyli 123 000 m³). Zaś średnie zużycie wody na jednego mieszkańca wynosiło 26,4 m³ rocznie, co jest wyraźnie wyższym wynikiem niż średnia dla powiatu janowskiego (23,2 m³/osobę). Wzrost ten może być związany z podnoszeniem standardu życia mieszkańców oraz intensyfikacją użytkowania wody w gospodarstwach domowych, m.in. na potrzeby ogrodowe.

Pomimo ogólnie dobrego stanu technicznego infrastruktury, w 2023 roku odnotowano 17 awarii sieci wodociągowej. Wszystkie usterki były jednak usuwane na bieżąco, co pozwoliło uniknąć dłuższych przerw w dostawie wody i zachować ciągłość świadczenia usług. Dostarczana woda spełnia wszystkie wymagania jakościowe określone w Rozporządzeniu Ministra Zdrowia, a jej jakość jest regularnie monitorowana przez Powiatową Stację Sanitarno-Epidemiologiczną w Janowie Lubelskim oraz akredytowane laboratoria zewnętrzne, w ramach stałego monitoringu kontrolnego i przeglądowego.

Ponadto aby zapewnić niezawodność systemu wodociągowego oraz dalszą poprawę jakości usług, gmina realizuje inwestycje infrastrukturalne, w tym projekty współfinansowane z Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW). Obejmują one m.in. modernizację sieci, budowę nowych odcinków wodociągów łączących miejscowości oraz przebudowę istniejących ujęć wody, co ma na celu zwiększenie efektywności całego systemu.

Gospodarka ściekowa na terenie Gminy jest oparta głównie na zbiornikach bezodpływowych oraz przydomowych oczyszczalni ścieków. Na koniec roku 2023 na terenie Gminy działało 293 przydomowych oczyszczalni ścieków. Gmina aktywnie wspiera mieszkańców w budowie

przydomowych oczyszczalni ścieków. W latach 2019-2021 Gmina ze środków pozyskanych z Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich dofinansowała mieszkańcom budowę 248 przydomowych oczyszczalni ścieków. Obecnie trwa budowa 122 kolejnych przydomowych oczyszczalni ścieków u mieszkańców Gminy oraz jednej lokalnej oczyszczalni ścieków dla budynków użyteczności publicznej w Potoku Wielkim. Zadanie jest finansowane ze środków Gminy i mieszkańców.

Na terenie gminy znajduje się 0,8 km sieci kanalizacyjnej, a z tej infrastruktury korzystają 3 budynki mieszkalne, co przekłada się na 42 osoby. W 2023 roku ścieki bytowe odprowadzone siecią kanalizacyjną wynosiły 6 dam³. Ponadto w 2023 roku nie odnotowano żadnej awarii sieci.

Na terenie gminy Potok Wielki wg danych GUS funkcjonuje 1 biologiczna oczyszczalnia ścieków wg danych GUS w 2023 r. odprowadzone do niej 5 dam³ ścieków i tyle zostało oczyszczonych. Jest to lokalna mechaniczno-biologiczna oczyszczalnia ścieków której przepustowość wynosi 24 m³/dobę, zlokalizowana na terenie Zespołu Szkół Rolniczych w Potoczku, obsługująca budynki ZSR i pobliskiej szkoły podstawowej. Z pozostałych budynków użyteczności publicznej ścieki odwożone są do oczyszczalni ścieków w Janowie Lubelskim lub w Modliborzycach.

Budowa sieci kanalizacyjnej ma ogromne znaczenie dla stanu środowiska przyrodniczego, jednak w miejscowościach wiejskich, budowa kanalizacji jest ekonomicznie nieuzasadniona ze względu na generowanie ogromnych kosztów wynikających z doprowadzenia potrzebnej infrastruktury. Z racji tego bardziej racjonalna jest budowa przydomowych oczyszczalni ścieków.

Tego typu rozwiązanie jest powszechnie stosowane i uzasadnione zarówno ekonomicznie, jak i przestrzennie – zwłaszcza w kontekście rozproszonej struktury osadniczej, która utrudnia opłacalne prowadzenie kanalizacji sieciowej na dużą skalę.

Jak wynika z przeprowadzonej diagnozy i inwentaryzacji terenu gminy Potok Wielki istnieją dalsze potrzeby dotyczące rozbudowy przede wszystkim infrastruktury kanalizacyjnej. Obejmują one budowę przydomowych oczyszczalni ścieków – szacuje się, że na terenie gminy istnieje potrzeba wykonania kolejnych 500 szt. ww. instalacji, a szacowany koszt ich wykonania to 12,5 mln zł.

Infrastruktura sieci elektroenergetycznej, gazowej i ciepłowniczej

Na terenie gminy Potok Wielki funkcjonuje podstawowa infrastruktura elektroenergetyczna zasilana z sieci średniego napięcia (15 kV), rozprowadzana za pomocą napowietrznych linii energetycznych, które zaopatrują w energię elektryczną wszystkie miejscowości. Energię dostarcza PGE Dystrybucja S.A., a główne punkty transformacyjne obsługiwane są przez lokalne stacje transformatorowe średniego napięcia. Obecnie nie funkcjonuje na terenie gminy żaden Główny Punkt Zasilania (GPZ), natomiast cały obszar objęty jest stabilnym dostępem do energii elektrycznej.

Infrastruktura gazowa na terenie Gminy Potok Wielki jest rozwinięta w ograniczonym zakresie, jednak nie można mówić o jej całkowitym braku. Na dzień dzisiejszy gmina nie posiada pełnej sieci gazu ziemnego o charakterze zbiorczym, która obejmowałaby cały jej obszar, jednak usługa dystrybucji paliwa gazowego typu E (wysokometanowego) jest świadczona przez Oddział

Zakładu Gazowniczego w Lublinie – Gazownię w Kraśniku w miejscowościach takich jak: Dąbrowicę, Dąbrówkę, Kolonię Potok Wielki, Popielarnię, Potoczek, Potoczek-Kolonię, Potok Wielki, Potok-Stany, Potok-Stany Kolonię, Radwanówkę, Stany Nowe, Stawki oraz Wolę Potocką. Łączny stopień gazyfikacji gminy dla gospodarstw domowych wynosi obecnie 17,04%, co świadczy o stosunkowo niskim poziomie dostępności tej infrastruktury.

Na pozostałych obszarach nieobjętych siecią mieszkańcy nadal korzystają przede wszystkim z gazu płynnego (LPG) w butlach, wykorzystywanego głównie do celów kuchennych i ogrzewania. Dotychczas na terenie gminy nie zostały uruchomione inwestycje związane z doprowadzeniem gazociągów wysokiego ciśnienia ani rozbudową zbiorczej sieci gazu ziemnego na pozostałe miejscowości. Gmina Potok Wielki nie dysponuje systemem ciepłowniczym ani centralną kotłownią komunalną. Budynki mieszkalne oraz obiekty użyteczności publicznej ogrzewane są indywidualnie – głównie za pomocą kotłów na paliwo stałe (węgiel, drewno, biomasa), a coraz częściej również przy wykorzystaniu odnawialnych źródeł energii (instalacje fotowoltaiczne, pompy ciepła). Gmina wspiera mieszkańców w procesie modernizacji źródeł ciepła poprzez programy dofinansowań do OZE, jednak nadal dominuje tradycyjny system indywidualnego ogrzewania.

Gmina Potok Wielki korzystając z dofinansowania Programu Inwestycji Strategicznych „Polski Ład” zamontowała instalacje fotowoltaiczne na 19 budynkach użyteczności publicznej w tym: Urząd Gminy, Szkoły Podstawowe 3 szt., przedszkole w Dąbrowicy, strażnice OSP (8 szt.), hydrofornie (3 szt), GOK Potok Wielki, Lokalne Centrum Kultury w Potoku Stanach i dworek na placu byłego GS.

Ponadto zamontowano pompy ciepła które ogrzewają 5 obiektów użyteczności publicznej w tym: Urząd Gminy, Szkoły Podstawowe (3 szt.) i Gminny Ośrodek Kultury.

Gospodarka odpadami

System gospodarowania odpadami komunalnymi w gminie Potok Wielki funkcjonuje zgodnie z obowiązującymi przepisami, na podstawie licznych uchwał Rady Gminy, regulujących m.in. sposób odbioru, segregacji i opłat. Odpady od właścicieli nieruchomości zamieszkałych odbierała firma Ekoland Sp. z o.o. z Kraśnika, a następnie odpady przekazywane były głównie do Zakładu Zagospodarowania Odpadów w Lasach.

W 2023 r. z terenu gminy odebrano 421,002 Mg odpadów, z czego:

- 227,7 Mg stanowiły odpady zmieszane,
- 142,7 Mg stanowiły odpady segregowane (papier, szkło, metale, tworzywa),
- 330,6 Mg stanowiły odpady biodegradowalne kompostowane na posesjach.

Ponadto w gminie działa Punkt Selektywnej Zbiórki Odpadów Komunalnych (PSZOK), który obsługuje frakcje problemowe (m.in. elektrośmieci, opony, chemikalia). Natomiast odpady zmieszane i selektywne odbierane są raz w miesiącu.

Zgodnie z danymi z gminy na koniec 2023 r. w systemie znajdowało się 1 168 nieruchomości, z czego 99% prowadziło selektywną zbiórkę, a 87% posiadało kompostownik.

Gmina osiągnęła wymagane prawem wskaźniki:

- recykling: 58,18% (wymagane: $\geq 35\%$),
- ograniczenie składowania odpadów biodegradowalnych: 0,43% (wymagane: $\leq 35\%$).

Kształtowanie i prowadzenie polityki przestrzennej

Gmina Potok Wielki nie posiada obecnie obowiązującego miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego. Obowiązujący niegdyś MPZP utracił ważność z dniem 31 grudnia 2003 r. Aktualnie podstawowym dokumentem planistycznym w gminie pozostaje Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego, przyjęte uchwałą Nr VIII/40/03 Rady Gminy Potok Wielki z dnia 9 lipca 2003 roku. Studium to określa ogólne zasady rozwoju przestrzennego gminy, jednak nie ma mocy prawnej aktu miejscowego – nie może zatem zastępować planu zagospodarowania przestrzennego przy wydawaniu pozwoleń na budowę.

W związku z brakiem aktualnego MPZP, wszelkie inwestycje realizowane są na podstawie decyzji administracyjnych – decyzji o warunkach zabudowy (tzw. WZ) lub decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego. W latach 2018–2023 gmina wydała łącznie 129 decyzji o warunkach zabudowy oraz 8 decyzji lokalizacyjnych dla inwestycji celu publicznego. W 2023 roku było to 19 decyzji WZ, 1 postępowanie rozgraniczeniowe oraz 6 postępowań z zakresu podziału nieruchomości. Dane te świadczą o stabilnym, choć umiarkowanym zainteresowaniu inwestycyjnym, typowym dla gmin wiejskich.

Ponadto uzupełnieniem działań planistycznych gminy jest Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Potok Wielki na lata 2017–2023, przyjęty uchwałą Nr XXIV/169/2017. Program ten służy wspieraniu obszarów wymagających poprawy jakości życia poprzez działania społeczne, gospodarcze oraz infrastrukturalne. Obejmuje m.in. działania przeciwdziałające wykluczeniu społecznemu, wspierające aktywizację mieszkańców i rozwój lokalnej przedsiębiorczości.

Wnioski

- Zróżnicowana rzeźba terenu gminy – obecność wąwozów, zboczy i terenów torfowiskowych – sprzyja bioróżnorodności i tworzy unikalny krajobraz przyrodniczy o wysokich walorach ekologicznych i turystycznych.
- Znaczną część gminy zajmują lasy, w tym kompleksy należące do Parku Krajobrazowego „Lasy Janowskie”, pełniące funkcje przyrodnicze, gospodarcze i rekreacyjne oraz będące ostoją wielu gatunków chronionych.
- Obszary Natura 2000 oraz użytki ekologiczne skutecznie wspierają ochronę cennych siedlisk i gatunków, wzmacniając lokalną sieć ekologiczną i podnosząc wartość przyrodniczą regionu.

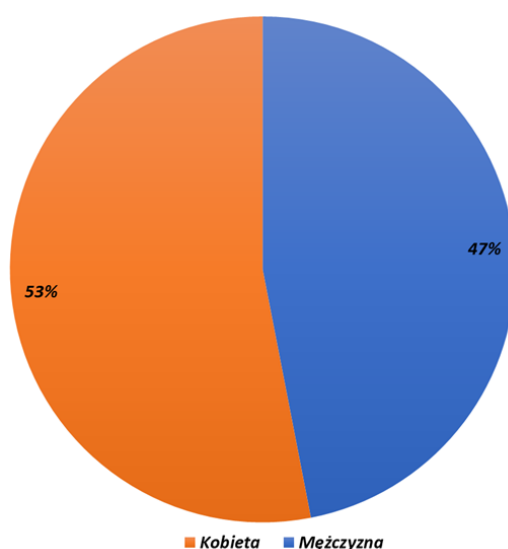
- Dziedzictwo kulturowe gminy obejmuje liczne zabytki, miejsca pamięci oraz relikty przemysłowe, ukazujące długą i złożoną historię regionu oraz jego wiejski i ziemiański charakter.
- Zasoby wodne gminy, w tym cieki, oczka wodne, torfowiska i stawy rybne, odgrywają ważną rolę w retencji wody, łagodzeniu skutków suszy i utrzymaniu równowagi klimatycznej.
- Dostęp do sieci wodociągowej jest stosunkowo dobry, jednak liczba mieszkańców korzystających z niej stopniowo maleje z powodu spadku demograficznego i migracji.
- Gospodarka ściekowa ze względu na uwarunkowania techniczne i ekonomiczne jest oparta na przydomowych oczyszczalniach ścieków oraz bezodpływowych zbiornikach na nieczystości ciekłe.
- Sieć elektroenergetyczna funkcjonuje stabilnie, jednak infrastruktura gazowa wymaga dalszej rozbudowy w celu zwiększenia jej dostępności na terenie całej gminy.
- Brak systemu ciepłowniczego skutkuje dominacją indywidualnych źródeł ogrzewania, opartych głównie na paliwach stałych, co ma istotny wpływ na jakość powietrza w sezonie grzewczym.
- Gmina skutecznie realizuje system gospodarowania odpadami komunalnymi, osiągając wymagane wskaźniki recyklingu oraz ograniczając ilość odpadów biodegradowalnych trafiających na składowiska.
- Brak obowiązującego miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego utrudnia planowanie inwestycji, które realizowane są głównie w oparciu o decyzje administracyjne, co ogranicza spójność rozwoju przestrzennego.

4. Ocena gminy na podstawie badań ilościowych i jakościowych

W ramach diagnozy strategicznej Gminy Potok Wielki przeprowadzono szereg działań partycypacyjnych mających na celu poznanie opinii mieszkańców oraz identyfikację wyzwań i potencjałów rozwojowych. Wśród nich znalazły się konsultacje społeczne w formie warsztatów pt. „Strategia Rozwoju dla Naszej Gminy Potok Wielki na lata 2025–2035”, które odbyły się 20 stycznia 2024 roku w Urzędzie Gminy, a także rozmowy z przedstawicielami władz lokalnych oraz pracownikami samorządowymi.

Ważnym elementem procesu było również badanie ankietowe przeprowadzone w okresie od 2 grudnia 2024 roku do końca marca 2025 roku¹⁸. Zastosowanie metod mieszanych – PAPI (papierowe formularze) oraz CAWI (ankieta internetowa) – pozwoliło zwiększyć dostępność badania i ograniczyć ryzyko wykluczenia cyfrowego. Ankieta ta stanowiła istotne narzędzie diagnostyczne, dzięki któremu możliwe było uchwycenie subiektywnych ocen mieszkańców dotyczących jakości usług publicznych, edukacji, kultury, bezpieczeństwa, rynku pracy, opieki zdrowotnej czy oferty rekreacyjno-sportowej. Zebrane odpowiedzi posłużyły do wskazania obszarów wymagających wsparcia oraz określenia kierunków dalszego rozwoju zgodnych z realnymi potrzebami społeczności lokalnej.

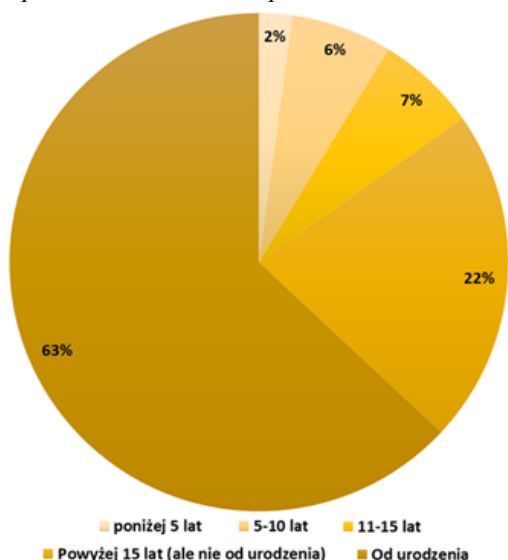
W sondażu udział wzięło 49 osób, które podzieliły się swoimi opiniami na temat życia społeczno-gospodarczego w Gminie Potok Wielki. Kobiety stanowiły 53% uczestników, a mężczyźni 47% (Ryc. 29). Aż 94% respondentów to osoby zamieszkujące teren gminy, pochodzące z różnych sołectw – najliczniej reprezentowane były Osinki, Zarajec Potocki, Maliniec oraz Potoczek. Ponadto większość ankietowanych (63%) zadeklarowała, że mieszka w gminie od urodzenia, a kolejne 22% – od ponad 15 lat (Ryc. 30).

¹⁸ Ogłoszenie o konsultacjach i ankieta udostępnione zostały na tablicy ogłoszeń, stronie internetowej Urzędu i biuletynie informacji publicznej oraz w mediach społecznościowych. Ankiety można było wypełniać tradycyjnie lub elektronicznie za pośrednictwem kwestionariusza online.

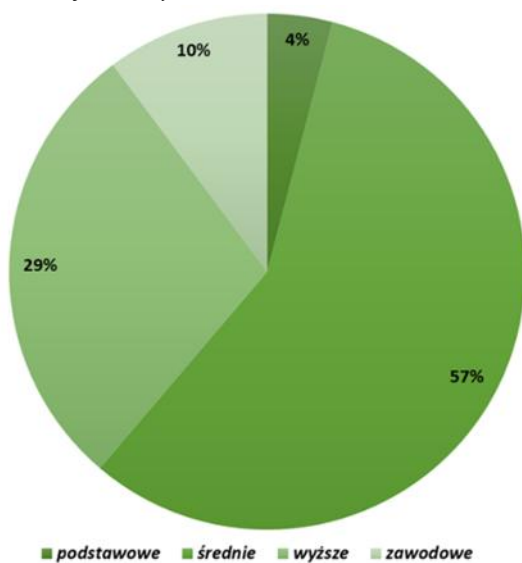
Ryc. 30. Profil uczestnika ankiety - płeć

Opracowanie własne na podstawie ankieta do Strategii Rozwoju Gminy Potok Wielki na lata 2025-2035.

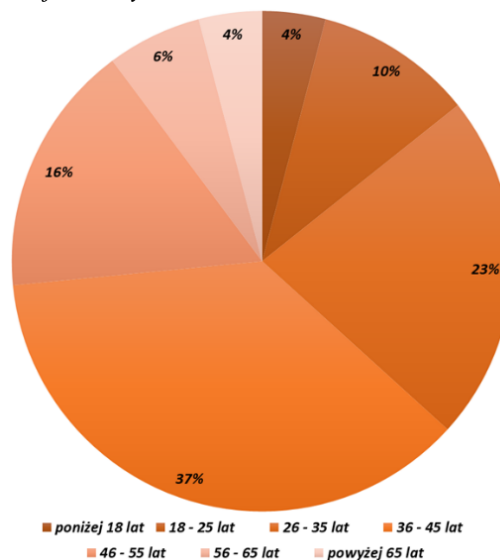
Ryc. 31. Profil uczestnika ankiety – czas zamieszkiwania w gminie Potok Wielki

Opracowanie własne na podstawie ankieta do Strategii Rozwoju Gminy Potok Wielki na lata 2025-2035.

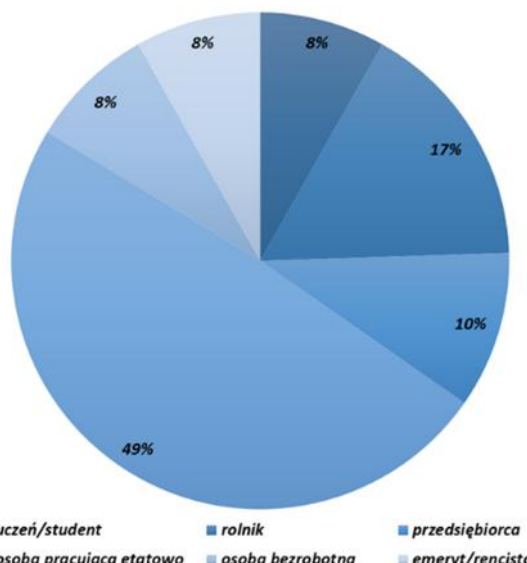
Ryc. 33. Profil uczestnika ankiety – wykształcenie

Opracowanie własne na podstawie ankieta do Strategii Rozwoju Gminy Potok Wielki na lata 2025-2035.

Ryc. 32. Profil uczestnika ankiety – wiek

Opracowanie własne na podstawie ankieta do Strategii Rozwoju Gminy Potok Wielki na lata 2025-2035.

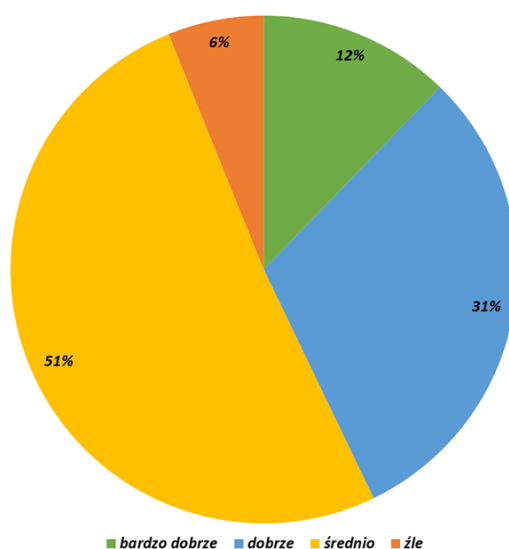
Ryc. 34. Profil uczestnika ankiety – status zawodowy

Opracowanie własne na podstawie ankieta do Strategii Rozwoju Gminy Potok Wielki na lata 2025-2035.

Pod względem wieku największą grupę stanowili respondenci w przedziale 36–45 lat (37%), a następnie osoby w wieku 26–35 lat (23%). Kolejne najliczniejsze grupy to mieszkańcy w wieku 46–55 lat (16%) oraz 18–25 lat (10%). Najmniejszy udział odnotowano wśród osób poniżej 18 roku życia oraz powyżej 65 lat (Ryc. 31). Jeśli chodzi o status zawodowy, dominowali pracownicy etatowi, stanowiący prawie połowę wszystkich badanych (49%). W dalszej kolejności uplasowali się rolnicy (17%), przedsiębiorcy (10%). Pozostałe grupy – uczniowie i studenci, emeryci i renciści oraz osoby bezrobotne – uzyskały po 8% udziału każdy (Ryc. 32). Natomiast w zakresie wykształcenia

przeważały osoby z wykształceniem średnim (57%) oraz wyższym (29%). Mniejszy udział miały osoby z wykształceniem zawodowym (10%) i podstawowym (4%) (Ryc. 33).

Ankieta otwierało pytanie o ogólną ocenę poziomu życia w Gminie Potok Wielki (Ryc. 34). Największa część respondentów określiła standard życia jako „średni” (51%), natomiast 31% wskazało odpowiedź „dobry”. Jedynie 12% badanych oceniło warunki jako „bardzo dobre”, a 6% – jako „złe”. Co istotne, żadna z osób nie wybrała opcji „bardzo źle”, co może świadczyć o braku skrajnych ocen negatywnych. Uzyskane wyniki wskazują zatem na umiarkowaną satysfakcję mieszkańców – życie w gminie najczęściej postrzegane jest jako przeciętne, choć zauważalna jest również grupa wyrażająca pozytywne opinie.

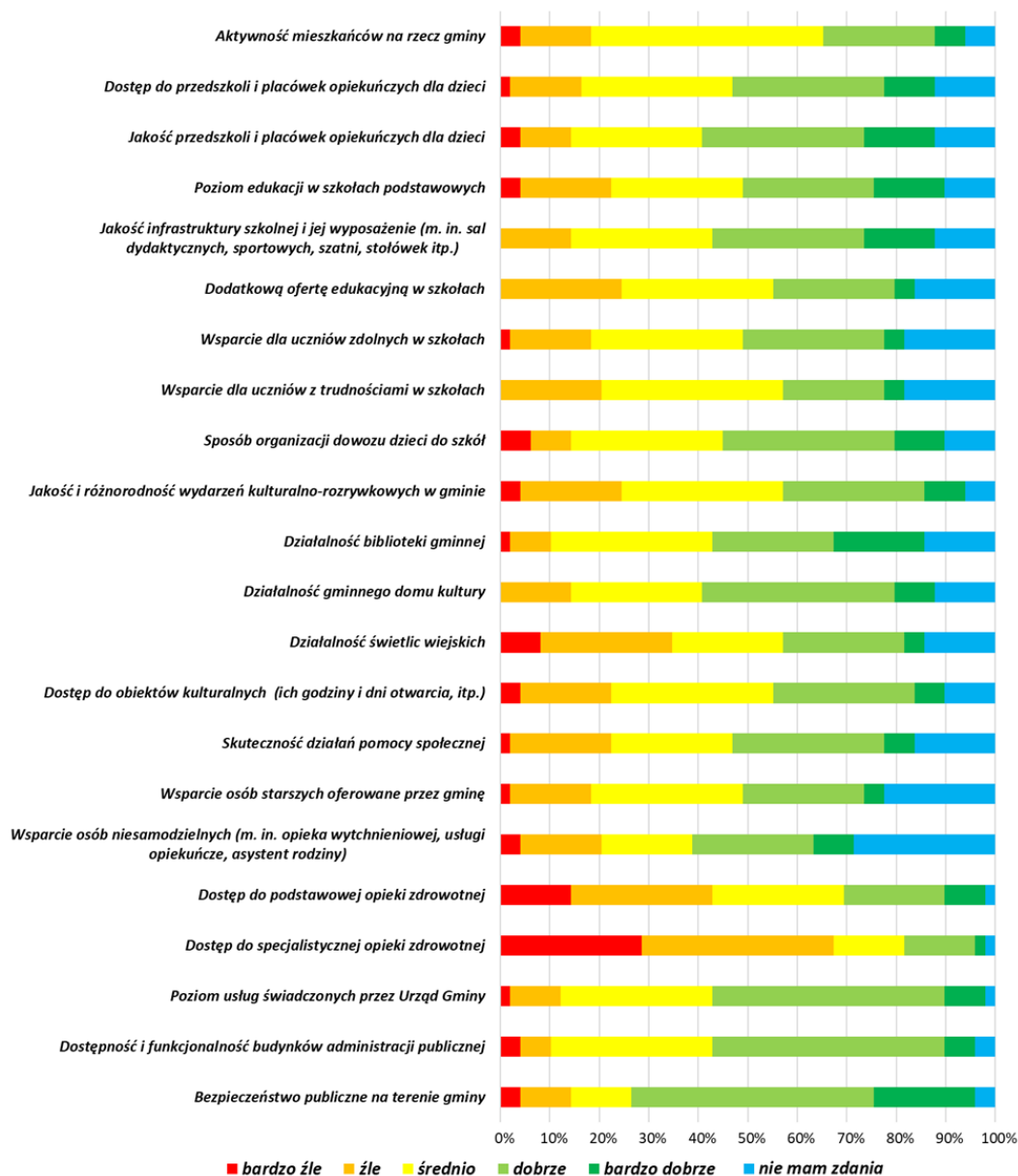

Ryc. 35. Ocena poziomu życia na terenie Gminy

Opracowanie własne na podstawie ankieta do Strategii Rozwoju Gminy Potok Wielki na lata 2025-2035.

W kolejnych ośmiu pytaniach respondenci szczegółowo oceniali różne aspekty funkcjonowania Gminy Potok Wielki – zarówno w wymiarze społecznym, gospodarczym, technicznym, jak i środowiskowym.

W części dotyczącej życia społecznego mieszkańcy Gminy Potok Wielki w większości ocenili poszczególne aspekty jako „średnie” lub „dobrze”, co świadczy o umiarkowanym zadowoleniu z warunków lokalnych (Ryc. 35). Najbardziej pozytywne opinie dotyczyły bezpieczeństwa publicznego – niemal 70% respondentów uznało ten obszar za „dobry” lub „bardzo dobry”, przy jednocześnie nielicznej grupie głosów negatywnych. Wysoko oceniono także jakość i dostępność obsługi świadczonej przez administrację lokalną – zdecydowana większość mieszkańców pozytywnie wypowiedziała się na temat funkcjonowania urzędu. Ponadto dobrze oceniane były również: jakość infrastruktury szkolnej (22 głosy pozytywne), organizacja dowozu dzieci do szkół (22 odpowiedzi pozytywne), działalność biblioteki gminnej (21 głosów pozytywnych), działalność Gminnego Domu Kultury (23 pozytywne odpowiedzi), dostęp do placówek opiekuńczych oraz ich jakość (odpowiednio 20 i 23 pozytywne oceny), poziom edukacji w szkołach podstawowych (20 ocen pozytywnych).

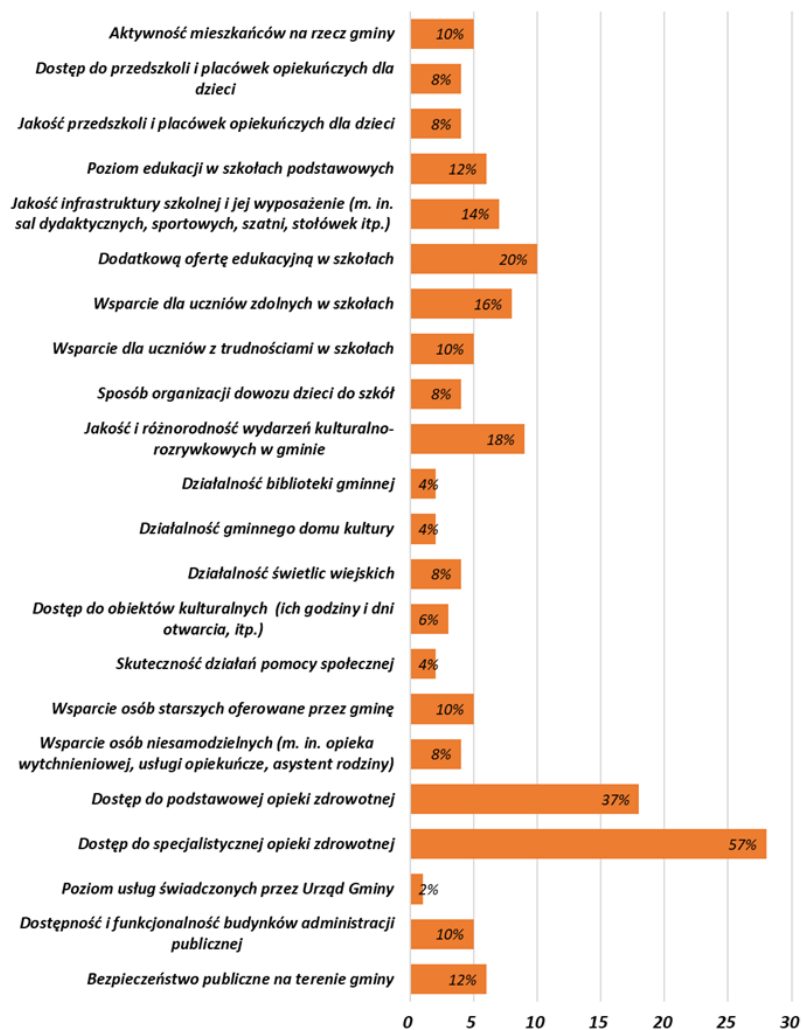
Ryc. 36. Ocena warunków życia społecznego w Gminie Potok Wielki

Opracowanie własne na podstawie ankieta do Strategii Rozwoju Gminy Potok Wielki na lata 2025-2035.

Z kolei najwięcej krytycznych uwag dotyczyło dostępu do specjalistycznej opieki zdrowotnej – aż 33 osoby (ponad 67%) oceniły ten aspekt jako „zły” lub „bardzo zły”. Niezadowolenie wyrażono również w odniesieniu do podstawowej opieki zdrowotnej (21 odpowiedzi negatywnych), co czyni ten obszar jednym z najpilniejszych do poprawy. Problematiczne okazały się również: działalność świetlic wiejskich (17 ocen negatywnych), ograniczona dodatkowa oferta edukacyjna w szkołach (12 ocen negatywnych), jakością i różnorodnością wydarzeń kulturalno-rozrywkowych (12 negatywnych głosów), dostępem do obiektów kulturalnych – m.in. godzinami ich otwarcia (11 ocen negatywnych), skutecznością działań pomocy społecznej (11 ocen negatywnych) oraz wsparciem osób niesamodzielnych (10 ocen negatywnych).

Zgłaszane wcześniej uwagi znalazły odzwierciedlenie w odpowiedziach na pytanie trzecie, w którym uczestnicy badania wskazali maksymalnie trzy obszary wymagające najpilniejszej poprawy (Ryc. 36). W zebranych ankietach respondenci najczęściej wskazywali na:

- dostęp do specjalistycznej opieki zdrowotnej (57% respondentów),
- dostęp do podstawowej opieki zdrowotnej(37%),
- dodatkową ofertę edukacyjną (20%),
- jakość wydarzeń kulturalnych (18%),
- wsparcie dla uczniów uzdolnionych (16%).

Ryc. 37. Obszary życia społecznego wymagające najpilniejszej poprawy według mieszkańców gminy
Opracowanie własne na podstawie ankieta do Strategii Rozwoju Gminy Potok Wielki na lata 2025-2035.

Tak jednoznaczne wyniki wskazują na wyraźne oczekiwania społeczności lokalnej. Mieszkańcy sygnalizują przede wszystkim potrzebę poprawy dostępu do opieki zdrowotnej oraz rozwoju oferty edukacyjnej i kulturalnej – zwłaszcza w obszarze zajęć pozalekcyjnych, wsparcia społecznego oraz infrastruktury kultury. Jednocześnie doceniane są silne strony gminy, takie jak wysoki poziom bezpieczeństwa, sprawność administracji i funkcjonowanie lokalnego systemu oświaty.

Podczas styczniowych warsztatów strategicznych oraz spotkań z przedstawicielami władz lokalnych jednoznacznie wskazano, że ograniczony dostęp do opieki zdrowotnej stanowi jedno z najpoważniejszych wyzwań społecznych, z jakimi mierzy się Gmina Potok Wielki. Uczestnicy debat wielokrotnie podnosili kwestię niewystarczającej liczby placówek medycznych oraz konieczności korzystania z usług świadczonych poza granicami gminy. Problem ten szczególnie dotyka osoby starsze oraz mieszkańców bardziej oddalonych sołectw, dla których dojazd do lekarza jest poważną barierą.

Choć lokalne władze są w pełni świadome skali tego wyzwania, ich realne możliwości działania są mocno ograniczone – głównie ze względu na ramy prawne oraz niedobór środków finansowych i kadry medycznej. Niemniej jednak, w trakcie prowadzonych konsultacji wypracowano szereg potencjalnych kierunków działań, wśród których znalazły się:

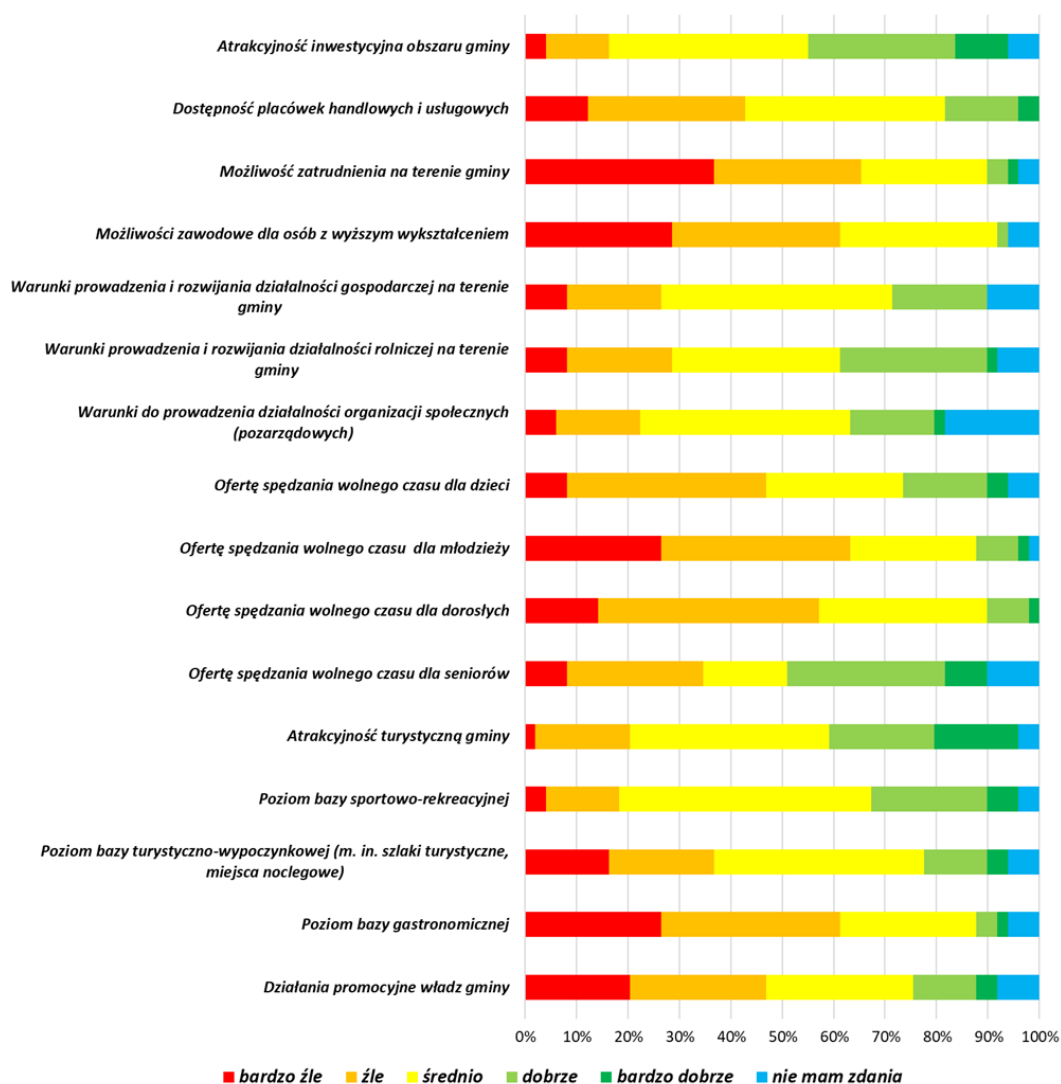
- rozwój współpracy z pobliskimi placówkami medycznymi i innymi samorządami,
- uruchomienie mobilnych punktów profilaktyczno-konsultacyjnych,
- wdrożenie lokalnego programu promocji zdrowia,
- wzmocnienie działań lobbingowych wobec instytucji regionalnych i NFZ,
- oraz inwestycje w rozwiązania z zakresu telemedycyny.

W szerszym kontekście społecznym, poza tematyką zdrowia, samorząd zapowiedział intensyfikację działań w innych istotnych obszarach, które mają kluczowe znaczenie dla jakości życia mieszkańców. Szczególnie podkreślano znaczenie rozwoju infrastruktury sportowej dla dzieci i młodzieży oraz kontynuację wsparcia dla lokalnej działalności kulturalnej. Wójt z uznaniem odniósł się do działalności Kół Gospodyń Wiejskich, które z powodzeniem inicjują i współorganizują różnorodne wydarzenia społeczne. Ich rola wykracza poza ramy tradycyjnych spotkań – KGW stały się ważnymi ośrodkami integracji międzypokoleniowej, edukacji lokalnej oraz pielęgnowania dziedzictwa kulturowego. W wielu miejscowościach pełnią one funkcję naturalnych liderów społecznych, aktywizując mieszkańców i wzmacniając więzi wspólnotowe.

W części dotyczącej aspektów życia gospodarczego w Gminie Potok Wielki respondenci ankiety jasno wskazali na szereg wyzwań rozwojowych, z którymi mierzy się lokalna społeczność (Ryc. 37). Szczególnie krytyczne oceny dotyczyły rynku pracy oraz dostępności usług podstawowych. Najwięcej negatywnych odpowiedzi zebrano w zakresie:

- możliwości zatrudnienia – aż 32 osoby (65%) oceniły je jako „złe” lub „bardzo złe”,
- możliwości zawodowych dla osób z wyższym wykształceniem – 30 ocen negatywnych,
- oferty czasu wolnego dla młodzieży i dorosłych – odpowiednio 31 i 28 głosów krytycznych,
- poziomu bazy gastronomicznej – 30 odpowiedzi negatywnych,
- działań promocyjnych władz gminy – aż 23 wskazania na „zły” lub „bardzo zły” stan,
- dostępności placówek handlowych i usługowych – 21 negatywnych ocen.

Dane te wskazują na potrzebę podjęcia zdecydowanych działań mających na celu aktywizację rynku pracy, poprawę jakości oferty usługowej oraz zwiększenie atrakcyjności gospodarczej gminy – zarówno dla mieszkańców, jak i potencjalnych inwestorów.

Ryc. 38. Ocena warunków życia gospodarczego w Gminie Potok Wielki

Opracowanie własne na podstawie ankieta do Strategii Rozwoju Gminy Potok Wielki na lata 2025-2035.

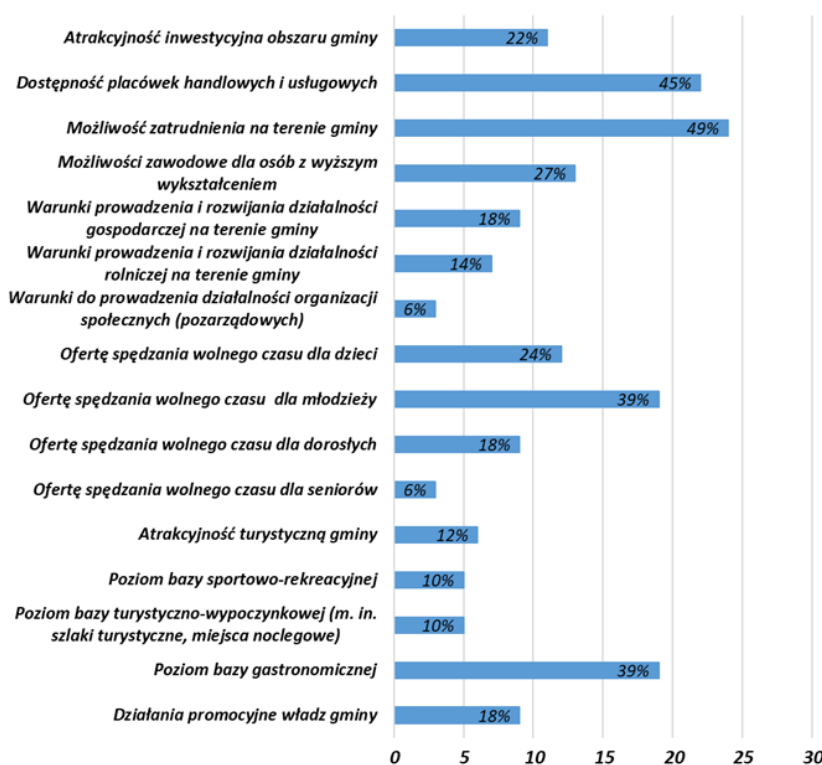
Z drugiej strony, mieszkańcy dostrzegają także pozytywne aspekty lokalnego rozwoju. Najlepiej oceniono: atrakcyjność turystyczną gminy – łącznie 18 odpowiedzi „dobrze” lub „bardzo dobrze”, ofertę spędzania wolnego czasu dla seniorów – 19 ocen pozytywnych, atrakcyjność inwestycyjną obszaru gminy – 19 odpowiedzi pozytywnych, warunki prowadzenia i rozwijania działalności rolniczej – 15 ocen pozytywnych.

Jednocześnie warto zaznaczyć, że niektóre kategorie uzyskały przewagę ocen neutralnych („średnio”), co sugeruje umiarkowane zadowolenie lub brak wyraźnego stanowiska mieszkańców. Dotyczy to zwłaszcza: poziomu bazy sportowo-rekreacyjnej – 24 odpowiedzi neutralne, warunków prowadzenia działalności gospodarczej – 22 odpowiedzi „średnio”, warunków do prowadzenia działalności organizacji społecznych – 20 wskazań neutralnych, poziomu bazy turystyczno-

wypoczynkowej – 20 ocen „średnio”. Takie odpowiedzi wskazują na istnienie potencjału, który jednak wymaga dalszych inwestycji i dopracowania szczegółów oferty lokalnej. Zebrane dane potwierdzają, że mieszkańcy oczekują konkretnych działań w zakresie pobudzenia gospodarki lokalnej, poszerzenia oferty rekreacyjnej oraz lepszego promowania gminy – zarówno wewnątrz, jak i na zewnątrz.

Dane te znalazły również odzwierciedlenie w odpowiedziach na pytanie piąte, w którym mieszkańcy wskazywali maksymalnie trzy obszary wymagające pilnej poprawy (Ryc. 38). Respondenci za najważniejsze problemy uznali:

- możliwości zatrudnienia na terenie gminy – 24 osoby (49%) uznały ten aspekt za priorytetowy,
- dostępność usług handlowych i usługowych – 22 odpowiedzi (45%),
- ofertę spędzania wolnego czasu dla młodzieży i dorosłych – po 19 wskazań (39% każde),
- poziom bazy gastronomicznej – również 19 odpowiedzi (39%).

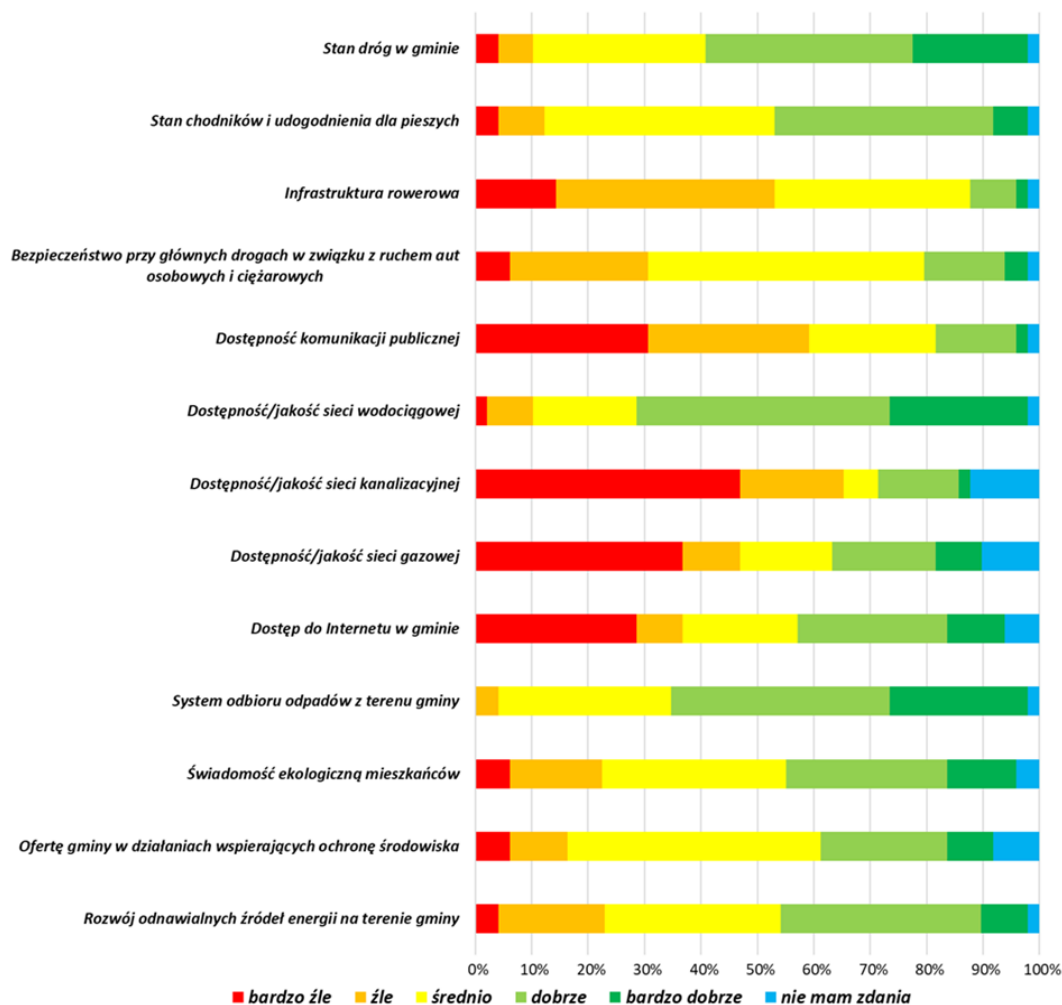
Ryc. 39. Obszary życia gospodarczego wymagające najpilniejszej poprawy według mieszkańców gminy
Opracowanie własne na podstawie ankieta do Strategii Rozwoju Gminy Potok Wielki na lata 2025-2035.

Tak jednoznaczne wyniki potwierdzają, że mieszkańcy Gminy Potok Wielki wyraźnie dostrzegają ograniczoną dynamikę rozwoju gospodarczego w swoim otoczeniu. Wskazują na pilną potrzebę działań wzmacniających lokalny potencjał ekonomiczny i poprawiających jakość życia. Zgłaszane w ankietach opinie w pełni korespondują z uwagami i postulatami, które pojawiały się również podczas styczniowych warsztatów strategicznych oraz w trakcie rozmów z przedstawicielami władz gminy. Zarówno respondenci badania, jak i uczestnicy konsultacji społecznych, wskazali cztery najważniejsze kierunki działań:

- Wzmocnienie lokalnego rynku pracy – z naciskiem na tworzenie trwałych miejsc zatrudnienia i ograniczanie odpływu ludzi młodych. W tym kontekście szczególną uwagę poświęcono potrzebie wsparcia młodych mieszkańców w zakładaniu własnych działalności gospodarczych, poprzez np. doradztwo, mikrogranty, wsparcie mentorskie czy uproszczone procedury formalne.
- Zwiększenie i zróżnicowanie oferty kulturalno-rekreacyjnej, w szczególności dla młodszych i aktywnych grup społecznych. Brakuje działań, które przyciągałyby młodzież i młodych dorosłych – zwłaszcza poza sezonem letnim, kiedy aktywność społeczna wyraźnie spada.
- Rozwój infrastruktury gospodarczej i usługowej – w tym powołanie lokalnej strefy przemysłowej lub przestrzeni inkubacyjnej, która mogłaby stać się impulsem rozwojowym dla małych firm i rodzinnych biznesów. Podnoszono również kwestie trudności w utrzymaniu lokali usługowych i gastronomicznych poza sezonem turystycznym – co zdaniem wielu uczestników wymaga stworzenia bardziej zrównoważonego modelu funkcjonowania tego typu działalności.
- Aktywizacja działań promocyjnych, które skuteczniej wypromują Gminę Potok Wielki jako miejsce przyjazne inwestycjom, zamieszkaniu i prowadzeniu działalności. Potrzebne są nowoczesne kanały komunikacji i konkretna oferta zachęt dla inwestorów oraz nowych mieszkańców.

Kontynuując analizę wyników ankiety przeprowadzonej wśród mieszkańców Gminy Potok Wielki, w części poświęconej zagadnieniom infrastrukturalnym respondenci wskazali szereg istotnych kwestii technicznych, które mają bezpośredni wpływ na jakość codziennego życia w gminie (Ryc. 39). Najwięcej negatywnych opinii dotyczyło dostępności i jakości sieci kanalizacyjnej – aż 32 odpowiedzi wskazywały na niezadowolenie, w tym 23 oceny „bardzo źle” i 9 ocen „źle”. Na kolejnych miejscach znalazły się: dostępność komunikacji publicznej – 29 odpowiedzi negatywnych, infrastruktura rowerowa – 26 głosów krytycznych, dostęp do sieci gazowej – 23 odpowiedzi negatywne, a także dostęp do internetu – 18 ocen wskazujących na niezadowolenie mieszkańców.

Z kolei lepiej ocenione zostały inne elementy infrastruktury. Dostępność i jakość sieci wodociągowej uzyskały łącznie 34 odpowiedzi pozytywne („dobrze” i „bardzo dobrze”), system odbioru odpadów komunalnych – 31 ocen pozytywnych, stan dróg gminnych – 28 głosów aprobaty, a chodniki i udogodnienia dla pieszych zostały dobrze ocenione przez 22 respondentów. Warto również zaznaczyć stosunkowo dobrą ocenę w zakresie świadomości ekologicznej mieszkańców, co może wskazywać na wzrost społecznej odpowiedzialności za środowisko naturalne.

Ryc. 40. Ocena aspektów infrastrukturalno-technicznych w Gminie Potok Wielki
 Opracowanie własne na podstawie ankieta do Strategii Rozwoju Gminy Potok Wielki na lata 2025-2035.

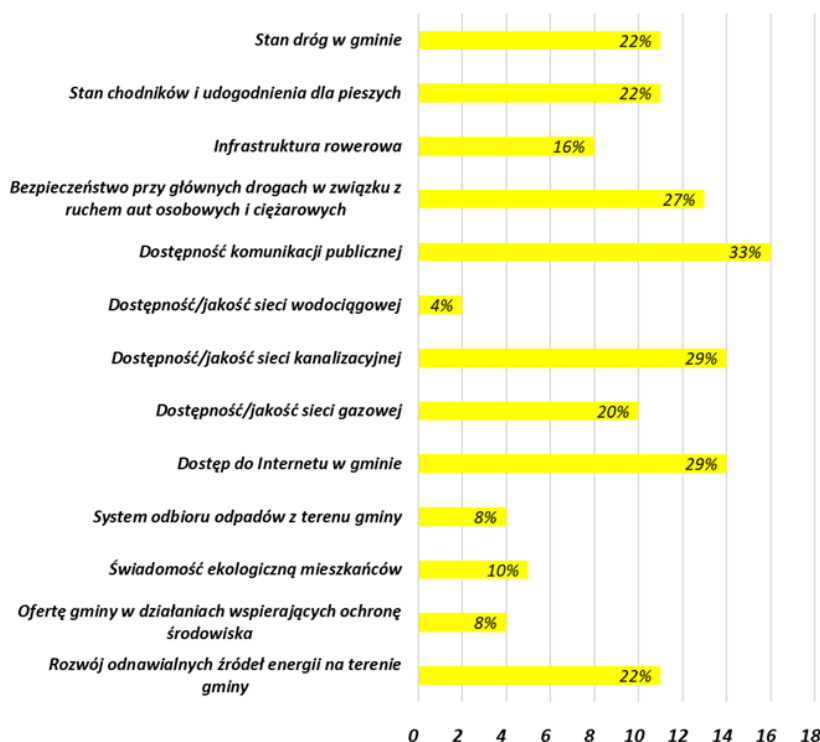
Powyższe dane jasno wskazują, że mieszkańcy Gminy Potok Wielki dostrzegają wyraźne zróżnicowanie w jakości infrastruktury technicznej dostępnej na jej terenie. Szczególnie istotne są sygnały świadczące o niedostatkach w podstawowych usługach komunalnych, takich jak kanalizacja sanitarna, transport publiczny czy dostęp do nowoczesnych technologii komunikacyjnych. Ich niedostateczna jakość bądź dostępność może istotnie wpływać na komfort życia, mobilność mieszkańców oraz atrakcyjność inwestycyjną i demograficzną gminy.

Z drugiej strony pozytywne oceny dla wodociągów, systemu gospodarowania odpadami oraz stanu dróg i chodników pokazują, że dotychczasowe działania samorządu w tych obszarach przynoszą oczekiwane rezultaty i powinny być kontynuowane. Dobrze oceniona świadomość ekologiczna mieszkańców może z kolei stanowić solidną podstawę do dalszego rozwoju działań prośrodowiskowych, takich jak programy selektywnej zbiórki odpadów, oszczędności zasobów czy edukacji ekologicznej.

Wnioski płynące z pytania ankietowego, w którym respondenci oceniali różne aspekty infrastruktury technicznej, znajdują również potwierdzenie w danych uzyskanych na podstawie pytania siódmego (Ryc. 40). W tym pytaniu uczestnicy badania zostali poproszeni o wskazanie

maksymalnie dwóch obszarów infrastrukturalnych, które – ich zdaniem – wymagają najpilniejszych działań naprawczych lub modernizacyjnych. Uzyskane wyniki nie tylko potwierdzają wcześniejsze, często krytyczne oceny jakości poszczególnych komponentów infrastruktury, ale również pozwalają jednoznacznie określić priorytety strategiczne dla przyszłych inwestycji i interwencji technicznych. Najczęściej wskazywane obszary do poprawy to:

- Dostępność komunikacji publicznej – 16 osób (33%) uznało ten aspekt za najważniejszy do poprawy. To najwyższy odsetek wskazań, jednoznacznie wskazujący na istotną skalę problemu komunikacyjnego w gminie, szczególnie w kontekście dojazdów do szkół, miejsc pracy czy instytucji publicznych.
- Dostępność i jakość sieci kanalizacyjnej – 14 wskazań (29%), co koresponduje z bardzo niskimi ocenami uzyskanymi wcześniej w pytaniu nr 6.
- Dostęp do Internetu w gminie – również 14 osób (29%) uznało ten obszar za wymagający pilnych działań. Wynik ten pokazuje znaczenie cyfrowej infrastruktury, szczególnie dla młodszych mieszkańców oraz osób pracujących lub uczących się zdalnie.
- Bezpieczeństwo przy głównych drogach w związku z ruchem samochodów osobowych i ciężarowych – 13 głosów (27%). Wskazuje to na potrzebę inwestycji w infrastrukturę poprawiającą bezpieczeństwo użytkowników dróg, np. poprzez budowę przejść dla pieszych, chodników czy oświetlenia.

Ryc. 41. Obszary infrastruktury technicznej wymagające najpilniejszej poprawy według mieszkańców gminy
Opracowanie własne na podstawie ankieta do Strategii Rozwoju Gminy Potok Wielki na lata 2025-2035.

Zidentyfikowane w ankiecie problemy infrastrukturalne znalazły dodatkowe potwierdzenie podczas warsztatów oraz spotkań konsultacyjnych z mieszkańcami Gminy Potok Wielki.

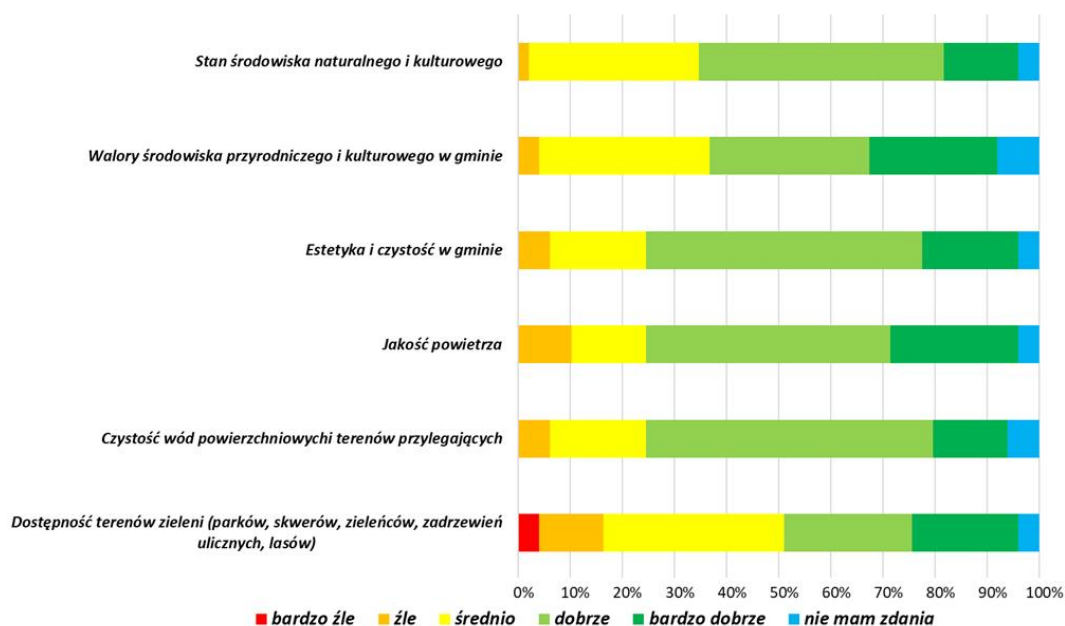
W szczególności wielokrotnie podkreślano niedostateczną dostępność komunikacji publicznej, mimo pozytywnie ocenionej inicjatywy uruchomienia – we współpracy z powiatem – dwóch kursów autobusowych obsługujących miejscowości Maliniec i Osnówkę. Pomimo tego sukcesu, wskazywano, że znaczna część gminy nadal pozostaje transportowo wykluczona, co utrudnia codzienne funkcjonowanie, w tym dojazdy do pracy, szkół i instytucji publicznych.

Kolejnym często poruszonym zagadnieniem był niedostateczny dostęp do stabilnego i szybkiego Internetu także w południowej części gminy. Uczestnicy spotkań podkreślali, że problem ten w szczególności dotyka osób młodych oraz mieszkańców chcących pracować lub kształcić się zdalnie. W tym kontekście brak infrastruktury cyfrowej uznany został za poważną barierę rozwojową, wpływającą nie tylko na jakość życia, ale również na atrakcyjność osiedleńczą gminy i możliwości zatrzymania młodszych pokoleń w lokalnej społeczności.

W ostatnim pytaniu z serii dotyczącej oceny poszczególnych elementów funkcjonowania Gminy Potok Wielki, respondenci zostali poproszeni o wyrażenie opinii na temat aspektów środowiskowych. Wyniki jednoznacznie wskazują, że mieszkańcy mają bardzo pozytywne postrzeżenie lokalnego środowiska przyrodniczego, co stanowi istotny atut zarówno wizerunkowy, jak i rozwojowy gminy (Ryc. 41). Najwyżej ocenione elementy środowiskowe to:

- Czystość wód powierzchniowych oraz terenów przylegających – aż 34 osoby (69,4%) oceniły ten aspekt jako „dobry” lub „bardzo dobry”.
- Estetyka i czystość przestrzeni publicznej – 35 pozytywnych odpowiedzi (71,4%), co wskazuje, że mieszkańcy dostrzegają i doceniają działania na rzecz utrzymania porządku w gminie.
- Jakość powietrza – również bardzo dobrze oceniana: 35 pozytywnych głosów (71,4%).
- Walory środowiska przyrodniczego i kulturowego – 27 osób (55,1%) oceniło je jako „dobre” lub „bardzo dobre”.
- Ogólny stan środowiska naturalnego i kulturowego – 30 pozytywnych ocen (61,2%).

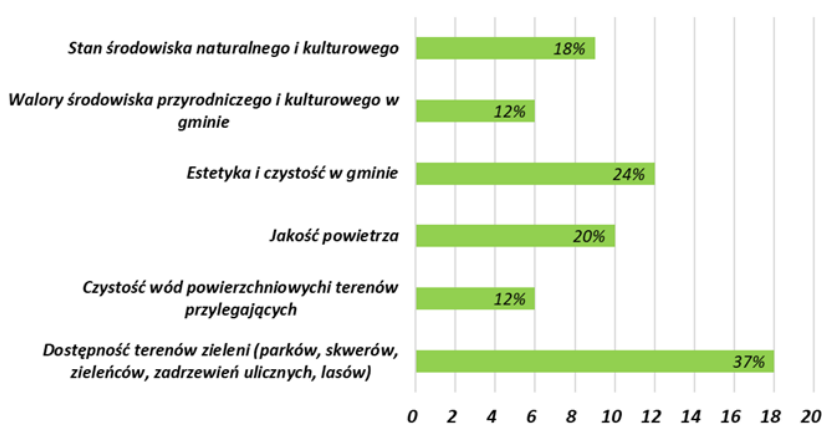
Jedynym aspektem, który uzyskał większy odsetek ocen neutralnych lub negatywnych, była dostępność terenów zieleni (takich jak parki, skwery, zieleńce, zadrzewienia uliczne, lasy). Choć 22 osoby (44,9%) oceniły ją pozytywnie, aż 23 odpowiedzi (46,9%) to wskazania „średnio”, „źle” lub „bardzo źle”. Może to świadczyć o nierównomiernym rozmieszczeniu zielonej infrastruktury, szczególnie w mniej zurbanizowanych sołectwach, gdzie dostęp do takich przestrzeni może być ograniczony.

Ryc. 42. Ocena aspektów środowiskowych w Gminie Potok Wielki

Opracowanie własne na podstawie ankieta do Strategii Rozwoju Gminy Potok Wielki na lata 2025-2035.

Wyniki pytania 9 potwierdzają wcześniejsze obserwacje i wskazują jednoznaczny priorytet działań środowiskowych (Ryc. 42). Dostępność terenów zieleni (parków, skwerów, zieleńców, zadrzewień ulicznych, lasów) została wskazana przez aż 38,3% respondentów (18 osób) jako najpilniejszy obszar do poprawy. To najczęściej wybierany aspekt w całym pytaniu, co podkreśla, że temat zielonej infrastruktury budzi największe potrzeby i oczekiwania mieszkańców. Na drugim miejscu znalazła się estetyka i czystość w gminie – 12 osób (25,5%) uznało ją za kluczową do poprawy. Choć oceny ogólne były dobre, dane te mogą wskazywać na lokalne różnice w standardzie utrzymania czystości.

Ryc. 43. Elementy środowiskowe wymagające najpilniejszej poprawy według mieszkańców gminy

Opracowanie własne na podstawie ankieta do Strategii Rozwoju Gminy Potok Wielki na lata 2025-2035.

Także w ramach pogłębionych wywiadów i konsultacji mieszkańcy wyrażali się pozytywnie na temat walorów środowiskowych i krajobrazowych Gminy Potok Wielki. Jednocześnie podczas spotkań i rozmów podkreślali, że chętnie widzieliby rozwój lokalnej turystyki, szczególnie tej opartej

na kontaktach z przyrodą, kulturze lokalnej i tradycji. Zwracano jednak uwagę, że rozwój ten powinien mieć zrównoważony charakter – mieszkańcy obawiają się negatywnych skutków nadmiernego ruchu turystycznego, w tym między innymi zjawiska "drugich domów", które mogą prowadzić do wzrostu cen nieruchomości, wypierania lokalnych społeczności oraz zwiększonego obciążenia środowiska i infrastruktury technicznej. W opinii mieszkańców gminy oraz lokalnych decydentów, kluczowe znaczenie ma zachowanie równowagi między promocją Gminy Potok Wielki jako atrakcyjnego miejsca wypoczynku, a ochroną jakości życia stałych mieszkańców oraz zachowaniem walorów środowiska naturalnego.

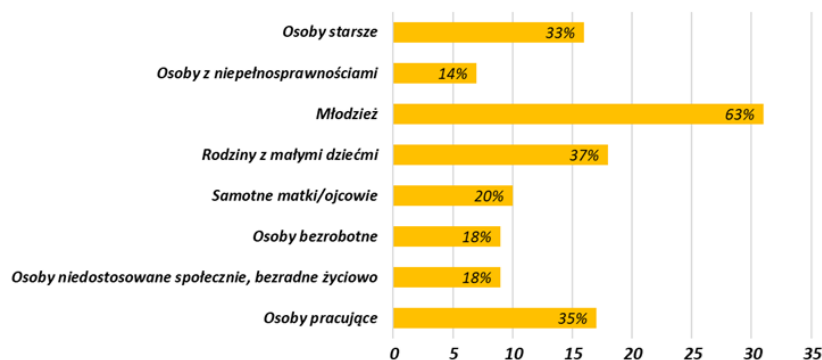
Ponadto, respondenci zapytani w pytaniu otwartym nr 10 o codzienne problemy życia w Gminie Potok Wielki najczęściej wskazywali na trudności związane z transportem i mobilnością – przede wszystkim brak komunikacji publicznej, słabe połączenia z Kraśnikiem, brak chodników oraz niebezpieczne warunki drogowe, szczególnie dla dzieci uczęszczających do szkół. Zgłaszano również istotne braki w zakresie infrastruktury technicznej, takie jak brak kanalizacji, sieci gazowej, a także problemy z dostępem do internetu i zasięgu telefonii komórkowej, zwłaszcza na obszarach śródlęśnych. Wśród najczęściej powtarzających się problemów pojawiły się także ograniczenia w dostępie do usług publicznych i zdrowotnych – brak lekarza w godzinach popołudniowych, brak stomatologa, niedostateczna dostępność żłobka oraz niedostosowane godziny pracy przedszkola do potrzeb pracujących rodziców. Mieszkańcy sygnalizowali również deficyt lokalnych usług handlowych (brak konkurencyjnych sklepów spożywczych, stacji paliw i punktów skupu płodów rolnych) oraz brak przestrzeni wspólnych i inicjatyw integrujących społeczność lokalną. Wskazywano także na drobne, lecz uciążliwe problemy, takie jak błąkające się psy. Zebrane opinie są spójne z wynikami pytań zamkniętych i potwierdzają, że kluczowymi wyzwaniami w codziennym funkcjonowaniu mieszkańców są niedostatki w infrastrukturze technicznej i społecznej oraz ograniczona jakość dostępnych usług publicznych.

Na podstawie wyników pytania 11 ankiety, dotyczącego grup mieszkańców, które – zdaniem respondentów – powinny być w większym stopniu uwzględniane w działaniach władz gminy, można wyciągnąć szereg istotnych wniosków dotyczących lokalnej polityki społecznej (Ryc. 43).

Najczęściej wskazywaną grupą była młodzież (63%), co jednoznacznie podkreśla potrzebę rozwoju oferty edukacyjnej, kulturalnej i rekreacyjnej dostosowanej do ich oczekiwań. Kolejną istotną grupą były rodziny z małymi dziećmi (37%). Wyniki te wskazują, że efektywna polityka przeciwdziałania odpływowi młodych mieszkańców powinna obejmować równoczesne wsparcie młodzieży oraz młodych rodzin. W tym kontekście konieczne są inwestycje w infrastrukturę społeczną – w tym w żłobki, przedszkola, dostępne usługi publiczne oraz programy wsparcia rodzicielstwa – które stworzą dogodne warunki do życia, nauki i pracy w gminie. Na kolejnych miejscach uplasowały się osoby pracujące (35%) oraz seniorzy (33%). W przypadku osób aktywnych zawodowo, wsparcie powinno obejmować przede wszystkim ułatwienia w dostępie do usług publicznych, na przykład poprzez wydłużenie godzin pracy urzędów czy organizację oferty kulturalnej i rekreacyjnej

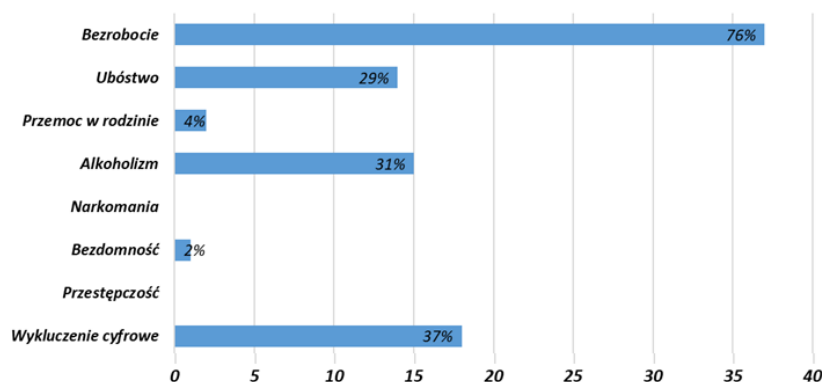
w godzinach popołudniowych i weekendowych. Takie działania mogą realnie zwiększyć komfort życia pracujących mieszkańców i sprzyjać ich większemu zaangażowaniu w życie społeczności lokalnej. W odniesieniu do osób starszych, działania powinny koncentrować się na rozwijaniu programów aktywizacji społecznej, w tym włączaniu seniorów w inicjatywy edukacyjne i międzypokoleniowe, co może sprzyjać zarówno ich integracji społecznej, jak i wzmocnieniu więzi międzypokoleniowych. Respondenci zwrócili również uwagę na potrzebę wspierania samotnych rodziców (20%), osób bezrobotnych (18%), niedostosowanych społecznie (18%) oraz osób z niepełnosprawnościami (14%).

Wnioski z badania jednoznacznie pokazują, że mieszkańcy oczekują spójnej polityki prorodzinnej, młodzieżowej oraz inkluzyjnej, odpowiadającej na potrzeby różnych grup społecznych. Wsparcie młodych ludzi, młodych rodzin oraz osób aktywnych zawodowo powinno być traktowane jako inwestycja w przyszłość gminy – nie tylko w kontekście rozwoju demograficznego, ale także społeczno-gospodarczego.

Ryc. 44. Grupy społeczne wymagające – zdaniem respondentów – większego wsparcia ze strony gminy
Opracowanie własne na podstawie ankieta do Strategii Rozwoju Gminy Potok Wielki na lata 2025-2035.

W pytaniu 12, dotyczące głównych problemów społecznych Gminy Potok Wielki (Ryc. 44), mieszkańcy najczęściej wskazywali bezrobociu (76 % odpowiedzi), co jednoznacznie potwierdza skalę trudności na lokalnym rynku pracy oraz ich wpływ na jakość życia i aktywność społeczną. Na kolejnych miejscach znalazły się wykluczenie cyfrowe (37%) oraz alkoholizm (31%), co wskazuje na poważne wyzwania w zakresie dostępu do nowoczesnych technologii oraz potrzebę rozwijania działań profilaktycznych i wsparcia psychologicznego. Ubóstwo (29%) zostało również zidentyfikowane jako istotny problem, szczególnie powiązany z bezrobociem i ograniczonymi możliwościami socjalnymi. Rzadziej wskazywano problemy takie jak: przemoc w rodzinie, bezdomność czy brak prac interwencyjnych (po 2%), natomiast przestępczość i narkomania nie zostały wskazane, co może świadczyć o stosunkowo bezpiecznym klimacie społecznym. Uzyskane wyniki jasno pokazują, że polityka społeczna gminy na lata 2025–2035 powinna koncentrować się na tworzeniu miejsc pracy, zwalczaniu wykluczenia cyfrowego, przeciwdziałaniu uzależnieniom oraz wsparciu osób zagrożonych ubóstwem.

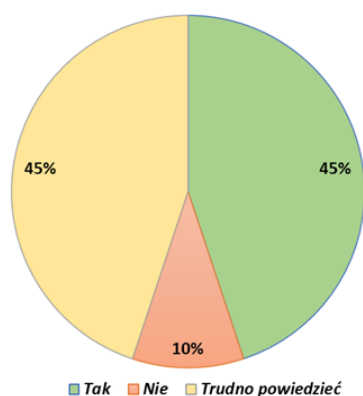

Ryc. 45. Główne problemy społeczne w gminie według opinii mieszkańców
 Opracowanie własne na podstawie ankieta do Strategii Rozwoju Gminy Potok Wielki na lata 2025-2035.

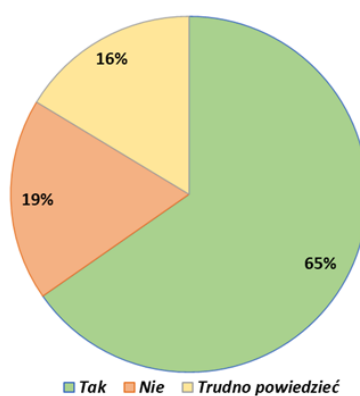
Dodatkowo analiza odpowiedzi mieszkańców Gminy Potok Wielki na pytania otwarte dotyczące tego, co im się podoba, co oceniliby negatywnie oraz jakie zmiany chcieliby zobaczyć w przyszłości, ujawnia wyraźne trendy społeczne i oczekiwania wobec kierunku rozwoju gminy. Wśród najbardziej cenionych aspektów dominują: *cisza, spokój, bezpieczeństwo oraz bliskość natury – mieszkańcy wysoko oceniają jakość życia wynikającą z wiejskiego charakteru gminy i jej walorów przyrodniczych, takich jak otoczenie lasów i czystych wód*. Doceniane są także pozytywne zmiany w przestrzeni publicznej, zauważalne inwestycje infrastrukturalne, stan podstawowych usług oraz zaangażowanie lokalnych władz i społeczności w rozwój gminy. Jednocześnie, wśród najczęściej wskazywanych źródeł niezadowolenia znalazły się poważne: *braki w infrastrukturze – przede wszystkim, słaba jakość dróg i chodników, niedostateczna komunikacja publiczna oraz problemy z dostępem do usług zdrowotnych i częściowo do Internetu*. Mieszkańcy zwracają uwagę na nierównomierny rozwój poszczególnych sołectw oraz brak lokalnych miejsc pracy, co wpływa na odpływ młodych ludzi i ogranicza perspektywy rozwoju społecznego. Wśród oczekiwań wobec przyszłości gminy najczęściej pojawiały się postulaty dotyczące rozwoju lokalnego rynku pracy, wsparcia przedsiębiorczości, poprawy infrastruktury drogowej i cyfrowej, zwiększenia dostępności usług handlowych i medycznych oraz tworzenia przestrzeni integracji społecznej. Podkreślano także potrzebę: *bardziej aktywnej polityki ekologicznej, rozwoju turystyki oraz transparentnej, otwartej komunikacji między władzami a mieszkańcami*. Wnioski te wskazują, że mieszkańcy oczekują, iż Gmina Potok Wielki będzie miejscem nie tylko spokojnym i przyjaznym do życia, ale także dynamicznie rozwijającym się, zapewniającym wysoką jakość usług publicznych, atrakcyjne warunki do pracy i edukacji oraz spójną, zrównoważoną przestrzeń do życia dla wszystkich pokoleń.

Analiza odpowiedzi na pytanie o ocenę Gminy Potok Wielki jako miejsca do zamieszkania pokazuje, że mieszkańcy są mocno podzieleni – 45% ocenia gminę pozytywnie, tyle samo zaznaczyło odpowiedź „trudno powiedzieć”, a jedynie 10% wyraziło ocenę negatywną. Takie wyniki sugerują potrzebę kontynuacji działań na rzecz poprawy jakości życia oraz budowania silniejszego, pozytywnego wizerunku gminy (Ryc. 45). Jednocześnie bardziej optymistycznie wypadają

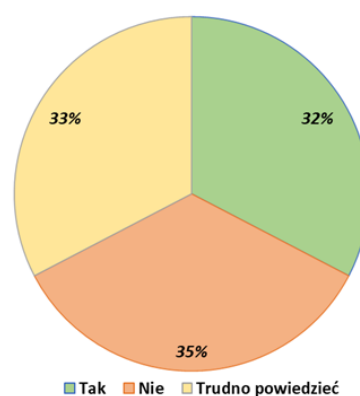
odpowiedzi na pytanie o wiązaną z gminą przyszłość osobistą – aż 65,3% respondentów deklaruje chęć pozostania w Gminie Potok Wielki (Ryc. 46). Warto jednak zauważyć, że większość respondentów to osoby w wieku powyżej 36 lat, często z ukształtowaną sytuacją życiową – posiadające domy, rodziny i zakorzenienie w lokalnej społeczności. To naturalnie wpływa na większą stabilność i niższą skłonność do migracji. Natomiast zupełnie inny obraz wyłania się z odpowiedzi na pytanie o przyszłość dzieci w gminie. Tutaj odpowiedzi rozkładają się niemal równo – po około jednej trzeciej respondentów zaznaczyło „tak”, „nie” oraz „trudno powiedzieć” (Ryc. 47). Taka niepewność może wynikać z obaw dotyczących perspektyw rozwoju zawodowego, edukacyjnego i mieszkaniowego dla młodszych pokoleń. Wskazuje to na konieczność inwestycji w ofertę edukacyjną, rynek pracy, infrastrukturę rekreacyjną i mieszkaniową, tak aby Gmina Potok Wielki była atrakcyjnym miejscem do życia nie tylko dziś, ale i w przyszłości – także dla dzieci obecnych mieszkańców.

Ryc. 46. Ocena Gminy Potok Wielki jako miejsca do zamieszkania według opinii mieszkańców.
Opracowanie własne na podstawie ankieta do Strategii Rozwoju Gminy Potok Wielki na lata 2025-2035.

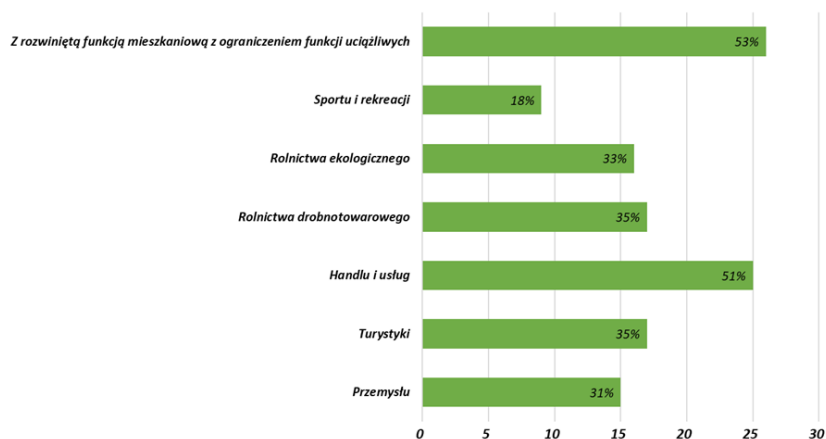
Ryc. 47. Deklaracja mieszkańców dotycząca wiązania swojej przyszłości z Gminą Potok Wielki
Opracowanie własne na podstawie ankieta do Strategii Rozwoju Gminy Potok Wielki na lata 2025-2035.

Ryc. 48. Opinie mieszkańców na temat przyszłości ich dzieci w Gminie Potok Wielki
Opracowanie własne na podstawie ankieta do Strategii Rozwoju Gminy Potok Wielki na lata 2025-2035.

Odpowiedzi na ostatnie pytanie ankiety, dotyczące preferowanego kierunku rozwoju Gminy Potok Wielki, wskazują, że mieszkańcy oczekują przede wszystkim rozwoju funkcji mieszkaniowej (53%) oraz silnego sektora handlu i usług (51%). Taki wybór sugeruje potrzebę tworzenia komfortowych warunków do życia, pracy i prowadzenia działalności gospodarczej. Znaczące poparcie uzyskały również: turystyka i rolnictwo drobnotowarowe (po 35%), rolnictwo ekologiczne (33%) oraz przemysł (31%), co świadczy o oczekiwaniu zrównoważonego rozwoju – z poszanowaniem tradycyjnych funkcji rolniczych oraz umiarkowaną industrializacją. Relatywnie najrzadziej wskazywano rozwój funkcji sportu i rekreacji (18%), choć i ten aspekt powinien być brany pod uwagę przy planowaniu jakości przestrzeni publicznych (Ryc. 48). Uzyskane wyniki pokazują, że mieszkańcy dążą do zintegrowanego modelu funkcjonalno-przestrzennego, który łączy rozwój mieszkaniowy,

dostępność usług, wzmacnianie lokalnej gospodarki, troskę o środowisko oraz tworzenie przyjaznych warunków życia.

Ryc. 49. Preferowany kierunek rozwoju według mieszkańców Gminy Potok Wielki

Opracowanie własne na podstawie ankieta do Strategii Rozwoju Gminy Potok Wielki na lata 2025-2035.

Również w ramach rozmów i warsztatów strategicznych mieszkańcy oraz lokalni decydenci wskazywali zróżnicowane przestrzennie kierunki rozwoju funkcjonalnego Gminy Potok Wielki. Dyskusje prowadzone w ramach prac warsztatowych pozwoliły na wypracowanie wspólnej, oddolnej wizji zagospodarowania poszczególnych części gminy, uwzględniającej zarówno potrzeby mieszkańców, jak i uwarunkowania przestrzenne. Uczestnicy spotkań wskazali następujące elementy preferowanej struktury funkcjonalno-przestrzennej:

- Północna część gminy została najczęściej postrzegana jako najlepiej predysponowana do rozwoju zabudowy mieszkaniowej, rolnictwa oraz usług lokalnych, co wynika m.in. z istniejącego zagospodarowania, dostępności komunikacyjnej i obecności terenów o ugruntowanej funkcji osadniczej.
- Południowe obszary były identyfikowane przede wszystkim z funkcjami turystycznymi, rekreacyjnymi oraz przyrodniczymi. Jednocześnie zwracano uwagę na istotne braki w infrastrukturze komunikacyjnej i technicznej, które obecnie ograniczają potencjał tych terenów i powinny stać się przedmiotem dalszych działań inwestycyjnych.
- Centralna część gminy, zwłaszcza obszary położone wzdłuż głównych szlaków komunikacyjnych, została wskazana jako właściwe miejsce dla lokalizacji działalności usługowej i przemysłowej, ze względu na dogodne położenie i potencjał do tworzenia nowych miejsc pracy.

Ponadto, uczestnicy warsztatów podkreślali znaczenie ochrony terenów o wysokich walorach przyrodniczych i kulturowych, wskazując na konieczność ich zachowania oraz integracji z przyszłymi planami zagospodarowania przestrzennego.

Przeprowadzona ankieta oraz konsultacje społeczne, realizowane w ramach diagnozy sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej Gminy Potok Wielki, pozwoliły uzyskać wyraźny i wieloaspektowy obraz oczekiwań, potrzeb oraz aspiracji mieszkańców. Społeczność lokalna docenia liczne atuty gminy – w szczególności walory środowiskowe, spokojny charakter, poczucie bezpieczeństwa oraz dostrzegalny rozwój infrastruktury technicznej. Jednocześnie mieszkańcy jasno komunikują istniejące braki i obszary wymagające poprawy, takie jak: niewystarczające możliwości zatrudnienia, stan infrastruktury drogowej i cyfrowej, ograniczony dostęp do usług publicznych oraz potrzeba rozwinięcia oferty kulturalnej i społecznej. Zgromadzone opinie jednoznacznie wskazują, że Gmina Potok Wielki powinna zmierzać w kierunku nowoczesnej, dobrze zarządzanej i przyjaznej przestrzeni dla rodzin oraz młodych ludzi, zachowując jednocześnie lokalne wartości kulturowe i środowiskowe.

Dodatkowo uczestnicy warsztatów, analizując realizację poprzedniej Strategii Rozwoju Gminy Potok Wielki na lata 2016–2023, wyrazili przekonanie o potrzebie kontynuowania przyjętej wcześniej wizji rozwoju, przy jednoczesnym jej dostosowaniu do nowych realiów społeczno-gospodarczych oraz zmieniających się uwarunkowań przestrzennych.

Wizja Gminy Potok Wielki na lata 2016–2023 zakładała rozwój oparty na rentownym rolnictwie, zrównoważonym wykorzystaniu zasobów przyrodniczo-kulturowych oraz tworzeniu atrakcyjnej przestrzeni do życia i aktywności mieszkańców. Cele strategiczne dotyczyły:

1. Rozwoju gospodarki lokalnej,
2. Wzmacniania jakości życia i usług publicznych,
3. Kształtowania przestrzeni z poszanowaniem środowiska naturalnego.

Podczas warsztatów podkreślano, że kierunek ten pozostaje aktualny, jednak wymaga aktualizacji i uzupełnienia. Głównie zwracano uwagę m.in. na potrzebę:

- większego nacisku na tworzenie lokalnych miejsc pracy,
- aktywizacji młodego pokolenia,
- rozwoju cyfryzacji,
- przeciwdziałania depopulacji,
- wspierania nowoczesnego, zrównoważonego mieszkalnictwa oraz lepszego wykorzystania wewnętrznych zasobów gminy, także w kontekście turystyki i mikroprzedsiębiorczości.

Podsumowując, uczestnicy warsztatów zgodnie wskazywali, że nowa strategia powinna łączyć ciągłość wizji rozwoju z jej korektą i pogłębieniem, tak aby odpowiedzieć na obecne wyzwania oraz potrzeby przyszłych pokoleń mieszkańców.

4. Analiza SWOT i główne cele w obszarach strategicznych

Analiza SWOT została opracowana na podstawie przeprowadzonej „Diagnozy sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej Gminy Potok Wielki” oraz opinii mieszkańców, zebranych podczas konsultacji społecznych.

W ramach analizy zidentyfikowano mocne strony (ang. *Strengths*) i słabe strony (ang. *Weaknesses*), związane ze zmianą sposobu komunikacji w Gminie Potok Wielki oraz wdrażaniem modelu otwartego rządu. Określono również szanse (ang. *Opportunities*) i zagrożenia (ang. *Threats*), jakie mogą towarzyszyć tym zmianom. Opracowanie miało charakter kompleksowy i obejmowało wszystkie obszary diagnozy.

Wyniki analizy, wraz z uwagami zgłoszonymi podczas warsztatów z udziałem pracowników urzędu gminy oraz mieszkańców, zostały zaprezentowane w Tabeli 11.

Tab. 11. Analiza SWOT

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> – Położenie gminy Potok Wielki które można określić jako „bramę” do Roztocza, w dużej mierze determinuje charakter jednostki i skłania do zwrócenia się ku turystyce. – Zróżnicowane walory środowiskowe – obecność Lasów Janowskich, obszarów Natura 2000, torfowisk i użytków ekologicznych. – Duży udział lasów i terenów zielonych – korzystny wpływ na klimat, rekreację i bioróżnorodność. – Rozwój mikroprzedsiębiorczości – rosnąca liczba firm, dominacja lokalnych podmiotów gospodarczych. – Potencjał rolniczy i rybacki – 52% powierzchni rolniczej, rozwinięta hodowla drobiu i 876 ha stawów rybnych. – Aktywność społeczna i lokalne dziedzictwo kulturowe – zabytki, miejsca pamięci, wydarzenia regionalne. – Wysoki poziom zaopatrzenia w wodę pitną – dobra jakość wody, rozbudowana sieć wodociągowa. – Zauważalna działalność organizacji pozarządowych (w tym OSP i KGW) oraz znaczący potencjał lokalnych środowisk kulturalnych i artystycznych w zakresie tworzenia i upowszechniania tradycji, kultury – współpraca przy tworzeniu oferty kulturalnej, turystycznej i obywatelskiej – Dostępność do dróg kategorii wojewódzkiej i ich przebieg przez gminę, – dodatni wpływ na atrakcyjność osadniczą oraz inwestycyjną gmin.; 	<ul style="list-style-type: none"> – Brak miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego – rozwój przestrzenny oparty jedynie na decyzjach WZ. – Niewystarczająca sieć kanalizacyjna – tylko 0,8 km sieci i zaledwie 3 budynki podłączone do kanalizacji. – Wysoki poziom bezrobocia rejestrowanego – szczególnie długoterminowego i wśród osób młodych. – Ograniczony dostęp do usług publicznych i handlowych – niska dostępność infrastruktury dla mieszkańców i turystów. – Niedostateczna promocja turystyki i niska rozpoznawalność gminy na tle regionu. – Brak systemu ciepłowniczego i sieci gazowej – dominacja indywidualnych, często nieekologicznych źródeł ogrzewania. – Peryferyjne położenie względem stolicy regionu (Lublin), przejawiające się m.in. brakiem bezpośrednich połączeń komunikacji zbiorowej, odległość od lokalnych ośrodków usługowych i gospodarczych (Janów Lubelski, Tarnobrzeg) mniej konkurencyjna w stosunku do innych gmin – bariera dostępu do dóbr i usług wyższego rzędu, negatywny wpływ na atrakcyjność osadniczą; – Współistnienie dwóch skrajnie niekorzystnych zjawisk demograficznych – spadku liczby ludności oraz starzenia się społeczeństwa gminy – skutkujących pogarszaniem się sytuacji demograficznej jednostki. – Brak ofert pracy z atrakcyjnymi, konkurencyjnymi w skali regionalnej bądź lokalnej wynagrodzeniami, skutkujący nasileniem zjawiska migracji zarobkowych, zwłaszcza wśród ludzi młodych.
SZANSE	ZAGROŻENIA

<ul style="list-style-type: none"> - Rozwój turystyki przyrodniczej i kulturowej – wykorzystanie Lasów Janowskich, szlaków rowerowych i dziedzictwa lokalnego. - Dofinansowania unijne i krajowe – możliwość modernizacji infrastruktury, rozwój OZE i przydomowych oczyszczalni. - Współpraca z organizacjami pozarządowymi – większe zaangażowanie mieszkańców w życie gminy. - Cyfryzacja usług publicznych – poprawa dostępu do informacji i obsługi administracyjnej. - Zwiększenie efektywności zarządzania przestrzenią – wdrożenie aktualnych dokumentów planistycznych i rewitalizacyjnych. - Dostępność funduszy unijnych, międzynarodowych i krajowych oraz nowych instrumentów finansowania na realizację szerokiego, zintegrowanego wachlarza kosztochłonnych projektów. - Dynamiczny rozwój technologii informacyjnych, skutkujący wzrostem partycypacji społecznej, oraz możliwościami pracy zdalnej, wpływającymi na zacieranie się różnic w atrakcyjności rynku pracy pomiędzy dużymi miastami a oddalonymi od takich ośrodków gminami wiejskimi. 	<ul style="list-style-type: none"> - Depopulacja i starzenie się społeczeństwa – odpływ młodych ludzi, trudności w utrzymaniu lokalnej aktywności gospodarczej. - Wzmocnienie się tendencji migracji do większych ośrodków miejskich i zagranicznych w związku z pogłębiającymi się różnicami pomiędzy miejscowościami a także przechwytywanie powracających z migracji zarobkowej przez gminy o wyższej atrakcyjności osadniczej – w konsekwencji odpływ kapitału ludzkiego, ubożenie kapitału społecznego i odpływ płatników podatków stanowiących o budżecie lokalnym oraz możliwościach rozwojowych. - Rosnące koszty utrzymania i eksploatacji infrastruktury sieciowej oraz usług komunalnych (w tym przedszkoli i szkół podstawowych), skorelowane z ubytkiem liczby ludności. - Zmiany klimatyczne – ryzyko suszy, zagrożenia dla zasobów wodnych i produkcji rolniczej. - Postępujące wykluczenie infrastrukturalne – brak inwestycji w komunikację i transport zbiorowy. - Presja inwestycyjna bez MPZP – ryzyko chaotycznego zagospodarowania przestrzeni. - Zagrożenia środowiskowe – nieszczelne zbiorniki bezodpływowe, niekontrolowane odprowadzanie ścieków. - Nieopłacalność produkcji rolniczej oraz negatywne środowiskowe konsekwencje zaprzestania upraw roli – m.in. pogłębiające się procesy „utrąty” gruntów o potencjalnym wykorzystaniu rolniczym (odłogowanie i zarastanie nieuprawianych pól), ograniczenie bioróżnorodności środowiskowej.
---	---

Wnioski z opracowanej „Diagnozy sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej gminy Potok Wielki”, sformułowane w postaci analizy SWOT, stanowiły punkt wyjścia do identyfikacji wyzwań rozwojowych i wyboru scenariusza rozwoju, a w konsekwencji określenia polityki rozwoju Gminy. Poniżej zaprezentowano schemat myślowy (Ryc. 50), przyczynowo skutkowy (tzw. „drzewo problemów i celów”), obrazujący sposób definiowania problemów i celów, służących przejściu od stanu wyjściowego do stanu oczekiwanego.

Ryc. 50. Schemat myślowy (drzewa problemów i celów) służący identyfikacji wyzwań rozwojowych
 Źródło: Strategia Rozwoju Gminy. Poradnik praktyczny, 2021, Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej;

Natomiast w tabeli 12 zaprezentowano najważniejsze problemy/bariery oraz wyzwania stojące przed gminą Potok Wielki w podziale na obszary: społeczny, gospodarczy, przestrzenno - środowiskowy.

Tab. 12. Najważniejsze problemy i wyzwania dla gminy Potok Wielki

Obszar	Problemy	Wyzwania
Spółeczny	<ul style="list-style-type: none"> – Negatywne trendy zmian demograficznych wynikające z ujemnego przyrostu naturalnego i odpływu młodych mieszkańców. – Niska jakość opieki zdrowotnej, w tym niewystarczający zakres usług w zakresie specjalistycznej opieki medycznej. – Niewystarczający dostęp do usług publicznych (szczególnie w kontekście opieki przedszkolnej). 	Zwiększenie dostępności usług społecznych i edukacyjnych oraz rozwój oferty mieszkaniowej i kulturalnej w celu przyciągnięcia i zatrzymywania mieszkańców.
Gospodarczy	<ul style="list-style-type: none"> – Postępujący spadek liczby osób w wieku produkcyjnym, przy równoczesnym wzroście liczby osób w wieku poprodukcyjnym, co niekorzystnie wpływać będzie na lokalny rynek pracy. – Brak dobrze płatnych ofert pracy szczególnie dla osób z wyższym wykształceniem. – Niska rozpoznawalność gminy oraz brak całorocznych, konkurencyjnych produktów turystycznych. 	Wspieranie lokalnego rynku pracy poprzez rozwój rolnictwa, turystyki i mikroprzedsiębiorczości, z uwzględnieniem lepszej promocji gminy i przyciągnięcia inwestycji
Przestrzenno – środowiskowy	<ul style="list-style-type: none"> – Braki w infrastrukturze technicznej i turystycznej, ograniczające rozwój i jakość życia. – Zmiany klimatu i związane z nimi geozagrożenia (min. susza, spływy błotne i osuwiska, powodzie błyskawiczne). 	Zwiększenie dostępności i jakości infrastruktury technicznej oraz wdrażanie rozwiązań przeciwdziałających skutkom zmian klimatycznych

5. Wizja, misja i cele strategiczne

5.1. Wizja i Misja rozwoju Gminy Potok Wielki

Zaprezentowane w niniejszym rozdziale misja i wizja rozwoju wyznaczają horyzont strategiczny w sensie aspiracji lokalnej społeczności i władz samorządowych. Misja i wizja zawierają ogólny obraz gminy w roku 2035 oraz wskazanie na wartości, które będą kluczowe dla podejmowanych przez samorząd interwencji i zmian.

Wizja rozwoju stanowi projekcję, opis pożądanego stanu Gminy Potok Wielki w perspektywie roku 2035. Określa stan docelowy, do którego dążyć będą władze samorządowe i wszyscy zaangażowani partnerzy. Wskazuje ona zasadniczy kierunek wspólnie podejmowanych działań gdzie:

Gmina Potok Wielki to miejsce spokojne, atrakcyjne do życia i przeciągające nowych mieszkańców. To miejsce będące zieloną bramą roztocza zachodniego, wykorzystujące swoje uwarunkowania przyrodniczo-kulturowe z efektywnym rolnictwem i rozwiniętą przedsiębiorczością.

W ramach wizji ujęto podstawowe założenie strategiczne, określające iż rozwój będzie prowadzony w sposób zrównoważony, skupiony zarówno na poprawie jakości życia mieszkańców, jak też na zwiększeniu atrakcyjności gminy dla nowych mieszkańców, przedsiębiorców oraz turystów.

Misja wskazuje naczelny cel polityki rozwoju gminy Potok Wielki, wokół którego powinny się koncentrować działania władz samorządowych i wszystkich zaangażowanych partnerów. Stanowi również przesłanie, które jest podstawą i określeniem kierunku współpracy na szczeblu lokalnym.

Wykorzystanie na zasadzie zrównoważonego rozwoju zasobów i potencjału gminy z poszanowaniem środowiska naturalnego, w celu podniesienia jakości życia mieszkańców z uwzględnieniem potencjału przyrodniczo-krajobrazowego, gospodarczego i aktywności mieszkańców.

Główną wartością, na której oparty jest rozwój gminy Potok Wielki są jej mieszkańcy. Cel ten będzie osiągnięty poprzez zapewnienie im godnych warunków życia codziennego, rozwój form aktywności oraz poczucie bezpieczeństwa w przyszłości. Gmina będzie miejscem przyjaznym i pewnym dla wszystkich grup społecznych. Drugim kluczowym elementem rozwoju gminy Potok Wielki są posiadane wybitne walory przyrodnicze i krajobrazowe oraz potencjał turystyczny. Z tego względu gmina będzie dążyć do utrzymania bioróżnorodności środowiska przyrodniczego, budowania

marki i produktu turystycznego oraz rozwoju infrastruktury turystycznej, a także będzie wdrażać działania wspierające rozwój gospodarczy oparty na wewnętrznym potencjale.

5.2. Cele strategiczne rozwoju w wymiarze przestrzennym, gospodarczym i społecznym.

Rozwój Gminy Potok Wielki oparto na konieczności skutecznego reagowania na kluczowe potrzeby jej mieszkańców oraz świadomym i odpowiedzialnym wykorzystaniu lokalnych zasobów – zarówno przyrodniczych, jak i kulturowych, historycznych oraz społecznych. Fundamentem strategii jest przekonanie, że rozwój lokalny musi mieć charakter zrównoważony, oparty na poszanowaniu dziedzictwa, integracji społecznej oraz budowie trwałych fundamentów dla przyszłych pokoleń.

Opracowany plan działań uwzględnia złożony i dynamiczny kontekst lokalny, a jego struktura wynika z rzetelnie przeprowadzonych prac analitycznych: diagnozy sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej gminy, analizy SWOT oraz konsultacji społecznych przeprowadzonych z mieszkańcami i przedstawicielami różnych środowisk. Istotnym źródłem inspiracji dla kierunków strategicznych były również dokumenty planistyczne i polityki rozwoju szczebla regionalnego, krajowego oraz unijnego.

W strategii rozwoju przyjęto **trzy główne cele strategiczne**, odpowiadające trzem kluczowym wymiarom funkcjonowania i rozwoju gminy:

- **społecznemu** – koncentrującemu się na jakości życia, usługach publicznych, edukacji, kulturze, integracji społecznej i tożsamości lokalnej;
- **gospodarczemu** – skupionemu na wspieraniu lokalnej przedsiębiorczości, potencjale rolnictwa, rybactwa, turystyce i tworzeniu warunków dla wzrostu inwestycji;
- **przestrzenno-środowiskowemu** – obejmującemu modernizację infrastruktury, rozwój przestrzeni publicznych, poprawę stanu środowiska oraz efektywne zarządzanie przestrzenią.

Każdy z tych celów strategicznych został rozwinięty w szereg celów operacyjnych, które definiują obszary tematyczne działań i tworzą podstawę konkretnych projektów oraz inicjatyw. Taki dwupoziomowy układ celów pozwala na sprawne planowanie i wdrażanie działań – z jednej strony ogniskując uwagę wokół głównych wyzwań, a z drugiej umożliwiając elastyczne dostosowanie interwencji do aktualnych potrzeb i zmieniających się warunków zewnętrznych.

- **Cele strategiczne** – to długofalowe zamierzenia rozwojowe, które wskazują główny kierunek polityki gminy w kluczowych sferach jej funkcjonowania.
- **Cele operacyjne** – to bardziej szczegółowe, tematyczne obszary działań, w ramach których realizowane będą konkretne zadania i projekty odpowiadające wyznaczonym priorytetom.

W dalszej części dokumentu (Tab. 13) przedstawiono strukturę celów strategicznych i operacyjnych, która stanowi fundament planu wdrażania Strategii Rozwoju Gminy Potok Wielki.

Oparta jest ona na zasadzie spójności z przyjętą wizją i misją gminy oraz uwzględnia realne możliwości finansowe, organizacyjne i instytucjonalne jej wdrażania. Jednocześnie struktura ta pozostaje otwarta i elastyczna – umożliwiając reagowanie na nowe potrzeby, wyzwania i szanse pojawiające się w okresie obowiązywania strategii.

Tab. 13. Schemat celów strategicznych i operacyjnych Gminy Potok Wielki do 2035 roku

CELE STRATEGICZNE:		
<i>I Poprawa komfortu życia codziennego i możliwości rozwoju mieszkańców gminy w oparciu o nowoczesne zarządzanie oraz dostępność wysokiej jakości usług publicznych</i>	<i>II Stymulowanie rozwoju gospodarczego i turystycznego gminy w oparciu o lokalne walory, zasoby, tradycje i przedsiębiorczość mieszkańców</i>	<i>III Zrównoważony rozwój gminy uwzględniający dbałość o środowisko naturalne z nowoczesną zmodernizowaną infrastrukturą</i>
CELE OPERACYJNE:		
<i>1.1. Zapewnienie dostępności wysokiej jakości usług zdrowotnych, opiekuńczych i społecznych dostosowanych do potrzeb społecznych, sytuacji demograficznej gminy i aktualnych wyzwań cywilizacyjnych</i>	<i>2.1. Budowa i promocja oferty turystycznej w oparciu o zasoby kulturowe, bogactwo przyrodnicze lasów janowskich oraz potencjał lokalnej inicjatywy</i>	<i>3.1. Poprawa stanu infrastruktury drogowej i wzrost dostępności komunikacyjnej gminy</i>
<i>1.2. Podniesienie jakości systemu oświaty oraz dostosowanie do potrzeb ucznia, społeczeństwa i gospodarki</i>	<i>2.2. Kreowanie dobrych warunków dla prowadzenia działalności gospodarczej</i>	<i>3.2. Rozwój infrastruktury i dostępności technologii informacyjno-komunikacyjnych</i>
<i>1.3. Rozwój infrastruktury kulturalnej i rekreacyjnej połączony z integracją mieszkańców</i>	<i>2.3. Wzrost potencjału ekonomicznego gospodarstw rolnych, wspieranie pozarolniczych form działalności gospodarczej oraz przyciąganie inwestycji zewnętrznych</i>	<i>3.3. Rozwój infrastruktury sieciowej z wykorzystaniem technologii dostosowanych do specyfiki lokalnej</i>
<i>1.4. Wzrost tożsamości lokalnej poprzez ofertę kulturalną i aktywne spędzanie wolnego czasu</i>		<i>3.4. Poprawa komponentów środowiska naturalnego</i>
<i>1.5. Usprawnienie funkcjonowania administracji oraz prawidłowy system komunikacji między mieszkańcami, a organizacjami samorządowymi i jednostkami organizacyjnymi</i>		<i>3.5. Prowadzenie polityki przestrzennej i rewitalizacyjnej kreujących atrakcyjność i rozwój gminy</i>

5.3. Kierunki działań podejmowanych dla osiągnięcia celów strategicznych

W ramach trzech celów strategicznych dokonano koncentracji celów operacyjnych i kierunków interwencji (działań), które bezpośrednio wspierają realizację założeń strategicznych, stanowiąc tym samym podstawę wdrażania strategii rozwoju Gminy Potok Wielki do 2035 roku. Prezentowane kierunki działań mają charakter otwarty – stanowią katalog inicjatyw, który może być uzupełniany w odpowiedzi na zmieniające się potrzeby lokalne i pojawiające się szanse rozwojowe. Działania te koncentrują się na wykorzystaniu lokalnych potencjałów, redukowaniu barier rozwojowych, wzmacnianiu kapitału społecznego oraz poprawie jakości życia mieszkańców.

Do każdego z celów strategicznych przypisano zestaw celów operacyjnych oraz wstępnie zidentyfikowane działania i projekty, które odpowiadają najważniejszym wyzwaniom rozwojowym Potoka Wielkiego.

I Cel strategiczny:

POPRAWA KOMFORTU ŻYCIA CODZIENNEGO I MOŻLIWOŚCI ROZWOJU MIESZKAŃCÓW GMINY W OPARCIU O NOWOCZESNE ZARZĄDZANIE ORAZ DOSTĘPNOŚĆ WYSOKIEJ JAKOŚCI USŁUG PUBLICZNYCH

Jednym z kluczowych czynników wpływających na poprawę jakości życia mieszkańców Gminy Potok Wielki jest rozwój nowoczesnych i łatwo dostępnych usług publicznych – zdrowotnych, edukacyjnych, społecznych, kulturalnych i rekreacyjnych. Równomierny dostęp do tych usług, ich wysoka jakość oraz dopasowanie do potrzeb mieszkańców, niezależnie od ich wieku, statusu społecznego czy sytuacji zdrowotnej, tworzy solidny fundament dla rozwoju całej wspólnoty lokalnej.

Podobnie jak w innych częściach kraju, Gmina Potok Wielki mierzy się ze zjawiskiem starzenia się społeczeństwa, co powoduje konieczność dostosowania oferty usług do potrzeb osób starszych i niepełnosprawnych. Równocześnie zauważalne są wyzwania związane z kondycją zdrowotną, wykluczeniem społecznym, niedopasowaniem edukacji do realiów rynku pracy oraz ograniczoną aktywnością obywatelską. Odpowiedzią na te problemy jest wielowymiarowe podejście obejmujące zarówno rozwój infrastruktury, jak i inicjatyw społecznych i kulturalnych.

Usługi publiczne muszą być dostępne, zintegrowane i świadczone w sposób efektywny, z wykorzystaniem nowoczesnych narzędzi – w tym rozwiązań cyfrowych i partycypacyjnych. Ważnym aspektem jest wspieranie rodzin, dzieci i młodzieży w ich rozwoju, przeciwdziałanie uzależnieniom i kryzysom oraz budowanie lokalnego kapitału społecznego opartego na zaufaniu i współpracy. Inwestycje w edukację, ochronę zdrowia, kulturę oraz rekreację to nie tylko poprawa warunków życia, ale także wzmacnianie tożsamości lokalnej, aktywizacja mieszkańców i zwiększenie spójności społecznej. Integracja działań na rzecz seniorów, młodzieży, osób z niepełnosprawnościami

oraz rodzin w kryzysie tworzy silne podstawy dla budowania wspólnoty odpowiedzialnej, otwartej i zaangażowanej.

Ważnym elementem osiągania założeń strategicznych jest także modernizacja administracji i poprawa komunikacji między mieszkańcami a instytucjami publicznymi. Rozwój e-usług, procesów konsultacyjnych oraz współpraca z organizacjami pozarządowymi wzmacnia zaufanie społeczne i umożliwia aktywne współzarządzanie gminą. Dążąc do poprawy jakości życia, Gmina Potok Wielki będzie rozwijać i wdrażać działania oparte na trwałym dialogu z mieszkańcami oraz efektywnym wykorzystaniu lokalnych zasobów, kompetencji i szans rozwojowych. To właśnie integracja tych obszarów pozwoli zbudować nowoczesną, przyjazną i solidarną wspólnotę lokalną, a służyć mają temu następujące cele operacyjne (Tab. 14):

Tab. 14. Cele operacyjne w ramach celu strategicznego w wymiarze społecznym

Cel operacyjny 1.1. Zapewnienie dostępności wysokiej jakości usług zdrowotnych, opiekuńczych i społecznych dostosowanych do potrzeb społecznych, sytuacji demograficznej gminy i aktualnych wyzwań cywilizacyjnych			
Możliwe kierunki działań	Oczekiwane rezultaty planowanych działań	Wskaźniki oceny osiągnięcia rezultatu i oczekiwany trend	Realizacja lub nadzór nad procesem
Podniesienie poziomu świadomości społecznej w zakresie ochrony zdrowia m.in. poprzez realizację programów profilaktycznych, edukacyjnych, prozdrowotnych i aktywizujących	- poprawa profilaktyki i diagnostyki na terenie gminy - wzrost świadomości społecznej oraz wykształcenie zachowań i postaw prozdrowotnych - podniesienie poziomu zdrowia publicznego	- liczba akcji profilaktyczno--diagnostycznych skierowanych i dostosowanych do różnych grup społecznych oraz liczba uczestników	Gmina Potok Wielki Ośrodek Zdrowia
Rozwój i modernizacja infrastruktury oraz wyposażenie i cyfryzacja placówek ochrony zdrowia i instytucji pomocy społecznej. Działania na rzecz zapewnienia kompleksowości i wysokiej jakości świadczeń medycznych i społecznych oraz doskonalenie procesu obsługi interesantów	- zapewnienie dostępności wysokiej jakości bazy i wyposażenia placówek ochrony zdrowia i instytucji pomocy społecznej - poprawa warunków pracy i świadczenia usług ochrony zdrowia i społecznych. - zapewnienie dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami	- liczba nowych lub zmodernizowanych obiektów oraz liczba korzystających osób - poziom zadowolenia mieszkańców z działalności ośrodków ochrony zdrowia i/lub instytucji pomocy społecznej	Gmina Potok Wielki Ośrodek Zdrowia Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej
Rozwój zróżnicowanych form pomocy i opieki dla seniorów i osób z niepełnosprawnościami oraz ich rodzin i opiekunów, z założeniem przechodzenia od opieki o charakterze instytucjonalnym do opieki świadczonej w środowisku rodzinnym i w społeczności lokalnej	- zapewnienie szerokiej oferty wsparcia osób starszych i z niepełnosprawnościami - poprawa jakości życia osób starszych i z niepełnosprawnościami	- odsetek osób/rodzin korzystających z pomocy społecznej, w tym korzystających z usług opiekuńczych i/lub usług specjalistycznych i opieki wytchnieniowej	Gmina Potok Wielki Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej

<p>Promocja i wsparcie rodzin w codziennym funkcjonowaniu i we wszystkich fazach ich rozwoju, w szczególności efektywne przeciwdziałanie sytuacjom kryzysowym, wynikającym m.in. z uzależnień (w tym od Internetu i mediów społecznościowych), przemocy domowej, ubóstwa, ciężkiej lub długotrwałej choroby, niepełnosprawności, a także wsparcie i integracja osób dotkniętych lub zagrożonych marginalizacją bądź wykluczeniem</p>	<p>- zapewnienie oferty wsparcia dla osób i rodzin w ich prawidłowym rozwoju społecznym i rodzinnym, w tym w ramach trudnych sytuacjach życiowych - przeciwdziałanie marginalizacji i wykluczeniu społecznemu</p>	<p>- liczba osób i/lub rodzin korzystających z pomocy społecznej, w tym z tytułu ubóstwa, ciężkiej lub długotrwałej choroby, niepełnosprawności - liczba rodzin objętych procedurą Niebieskiej Karty</p>	<p>Gmina Potok Wielki Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej</p>
--	---	--	---

Cel operacyjny 1.2.
Podniesienie jakości systemu oświaty oraz dostosowanie do potrzeb ucznia, społeczeństwa i gospodarki

Kierunki działań	Oczekiwane rezultaty planowanych działań	Wskaźniki oceny osiągnięcia rezultatu i oczekiwany trend	Realizacja lub nadzór nad procesem
<p>Rozwój oferty w zakresie opieki i wychowania dzieci w wieku 3-6 lat, w tym we współpracy z sektorem prywatnym i pozarządowym</p>	<p>- zapewnienie dostępności wysokiej jakości usług przedszkolnych</p>	<p>- odsetek dzieci w wieku 3 – 5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym</p>	<p>Gmina Potok Wielki Gminne oddziały i punkty przedszkolne</p>
<p>Podniesienie poziomu edukacji, rozwój oferty i lepsze dostosowanie procesu edukacyjnego do indywidualnych potrzeb i możliwości ucznia oraz wymagań rynku pracy i wyzwań cywilizacyjnych (kompetencje kluczowe, z uwzględnieniem umiejętności emocjonalnych oraz psychospołecznych itp.), m.in. poprzez wdrażanie nowych zajęć, realizację projektów, współpracę szkół z podmiotami zewnętrznymi (przedsiębiorstwami, instytucjami kultury, organizacjami pozarządowymi, partnerami zagranicznymi itp.), pozyskiwanie i wspieranie doskonalenia zawodowego kadr oświatowych, rozwój doradztwa edukacyjnego i zawodowego</p>	<p>- zwiększenie, podniesienie atrakcyjności oraz funkcjonalności oferty edukacyjnej dla dzieci i młodzieży szkolnej - poprawa jakości i efektów kształcenia, poprawa wyników w nauce</p>	<p>- średnia liczba punktów zdobytych przez uczniów z terenu gminy na egzaminach końcowych</p>	<p>Gmina Potok Wielki Publiczne Szkoły Podstawowe Zespół Szkół Centrum Kształcenia Rolniczego w Potoczku</p>

System motywowania i doskonalenia kadr, ukierunkowany na perspektywiczne potrzeby lokalnego systemu oświatowego	<ul style="list-style-type: none"> - podniesienie poziomu kompetencji i kwalifikacji zawodowych oraz zaangażowania kadry kierowniczej i dydaktycznej w oświacie - zapewnienie wsparcia w zakresie wdrażania atrakcyjnych, angażujących i efektywnych metod kształcenia 	<ul style="list-style-type: none"> - średnia liczba szkoleń i/lub innych form doskonalenia na nauczyciela w ciągu roku - liczba nauczycieli w podziale na stopnie awansu zawodowego 	<p>Gmina Potok Wielki</p> <p>Publiczne Szkoły Podstawowe</p>
---	--	---	--

Cel operacyjny 1.3.
Rozwój infrastruktury kulturalnej i rekreacyjnej połączony z integracją mieszkańców

Kierunki działań	Oczekiwane rezultaty planowanych działań	Wskaźniki oceny osiągnięcia rezultatu i oczekiwany trend	Realizacja lub nadzór nad procesem
Wsparcie klubów i organizacji sportowych – w zakresie inwestycji, profesjonalizacji, ale też poszerzania oferty o nowe dyscypliny i nowe grupy docelowe	<ul style="list-style-type: none"> - rozwój i profesjonalizacja działalności klubów sportowych - zwiększenie oferty sportowej na terenie gminy 	<ul style="list-style-type: none"> - liczba sekcji prowadzonych przez lokalne kluby sportowe oraz liczba osób ćwiczących w ramach poszczególnych sekcji 	<p>Gmina Potok Wielki</p> <p>Lokalne Kluby Sportowe</p>
Lokalny system wsparcia i promocji młodych talentów sportowych (programy , nagrody, wyróżnienia itp.).	<ul style="list-style-type: none"> - wzrost motywacji młodych sportowców - promocja talentów i zapewnienie wsparcia dla dalszego rozwoju 	<ul style="list-style-type: none"> - liczba zawodników objętych systemem wsparcia 	<p>Gmina Potok Wielki</p> <p>Lokalne Kluby Sportowe</p>
Rozwój i modernizacja infrastruktury rekreacyjnej i sportowej, m.in. siłownie na wolnym powietrzu, place zabaw, boiska sportowe wraz z zapleczem	<ul style="list-style-type: none"> - zapewnienie dostępności wysokiej jakości infrastruktury sportowej i rekreacyjnej - poprawa warunków dla amatorskiego i profesjonalnego uprawiania sportu - wzrost oferty i atrakcyjności turystycznej 	<ul style="list-style-type: none"> - liczba wydarzeń oraz osób korzystającej z nowej lub zmodernizowanej bazy 	<p>Gmina Potok Wielki</p> <p>GOK</p> <p>Lokalne Kluby Sportowe</p>
Organizacja i współorganizacja imprez sportowych i rekreacyjnych o zasięgu lokalnym i ponadlokalnym, o różnym charakterze	<ul style="list-style-type: none"> - zwiększenie, uatrakcyjnienie i zróżnicowanie oferty kulturalnej i rozrywkowej - integracja i aktywizacja społeczno-kulturowa mieszkańców 	<ul style="list-style-type: none"> - liczba wydarzeń oraz uczestników 	<p>Gmina Potok Wielki</p> <p>GOK Potok Wielki</p>

Cel operacyjny 1.4.
Wzrost tożsamości lokalnej poprzez ofertę kulturalną i aktywne spędzanie wolnego czasu

Kierunki działań	Oczekiwane rezultaty planowanych działań	Wskaźniki oceny osiągnięcia rezultatu i oczekiwany trend	Realizacja lub nadzór nad procesem
Realizacja zadań Funduszu Sołeckiego w zakresie realizacji celów sołectwa służących poprawie życia mieszkańców, wzrostu wiedzy i wymiany doświadczeń ze społecznościami z innych regionów kraju	- integracja i aktywizacja społeczno-kulturowa mieszkańców	- liczba spotkań oraz osób korzystających z bazy świetlicowej	Gmina Potok Wielki
Wzmacnianie atrakcyjności i różnorodności oferty kulturalnej i rozrywkowej m.in. poprzez kontynuowanie i wprowadzanie nowych zajęć, kursów, warsztatów, współpracę z lokalnym środowiskiem kulturalnym	- zwiększenie, uatrakcyjnienie i zróżnicowanie oferty kulturalnej i rozrywkowej - integracja i aktywizacja społeczno-kulturowa mieszkańców	- liczba zajęć stałych i czasowych w ofercie instytucji kultury w ciągu roku oraz liczba ich uczestników	Gmina Potok Wielki Gminny Ośrodek Kultury
Włączanie organizacji pozarządowych, społecznych i nieformalnych w opracowywanie i realizację programu działań kulturalnych na terenie gminy	- zwiększenie atrakcyjności i zróżnicowanie oferty kulturalnej, z zaangażowaniem środowiska lokalnego - integracja i aktywizacja społeczno-kulturowa mieszkańców	- liczba wydarzeń w ramach programu działań kulturalnych na terenie gminy oraz liczba zaangażowanych organizacji pozarządowych i nieformalnych	Gmina Potok Wielki Gminny Ośrodek Kultury
Organizacja wydarzeń kulturalnych i rozrywkowych o zasięgu lokalnym (np. festyny, Dni gminy, święta miejscowości, Dzień Karpią Królewskiego, pikniki rodzinne), integrujących i aktywizujących mieszkańców oraz wzmacniających tożsamość i poczucie przynależności	- zwiększenie oferty kulturalno-rozrywkowej dla mieszkańców i turystów - integracja i aktywizacja społeczno-kulturowa mieszkańców - wzmocnienie tożsamości i poczucia przynależności mieszkańców do wspólnoty lokalnej	- liczba wydarzeń kulturalno-rozrywkowych organizowanych na terenie gminy w ciągu roku i/lub liczba ich uczestników	Gmina Potok Wielki Gminny Ośrodek Kultury
Wsparcie materialne i niematerialne oraz promocja profesjonalnej i amatorskiej lokalnej twórczości i działalności kulturalnej, artystycznej i społecznej (w tym działalności KGW, artystów, rzemieślników, zespołów, organizacji itp.), m.in. poprzez wykorzystanie możliwości Internetu, dedykowane wydawnictwa, organizację wystaw, prowadzenie konkursów i warsztatów, udział w zajęciach w szkołach i instytucjach kultury oraz lokalnych imprezach	- integracja i aktywizacja społeczno-kulturowa mieszkańców - podniesienie poziomu wiedzy i świadomości społecznej w zakresie historii i tradycji lokalnej - wzmocnienie tożsamości i poczucia przynależności mieszkańców do wspólnoty lokalnej	- liczba organizacji i zespołów oraz ich członków kultywujących dziedzictwo kulturowe gminy	Gmina Potok Wielki Gminny Ośrodek Kultury
Ochrona i opieka nad zabytkami oraz dbałość o ich otoczenie, w tym podejmowanie prac konserwatorskich przy obiektach zabytkowych (np. cmentarze, kapliczki i krzyże przydrożne)	- zachowanie i promocja materialnego dziedzictwa kulturowego gminy - podniesienie poziomu estetyki i funkcjonalności przestrzeni publicznej	- liczba obiektów zabytkowych poddanych pracom konserwatorskim, restauratorskim	Gmina Potok Wielki

Cel operacyjny 1.5.
Usprawnienie funkcjonowania administracji oraz prawidłowy system komunikacji między mieszkańcami, a organizacjami samorządowymi i jednostkami organizacyjnymi

Kierunki działań	Oczekiwane rezultaty planowanych działań	Wskaźniki oceny osiągnięcia rezultatu i oczekiwany trend	Realizacja lub nadzór nad procesem
Rozwój e-usług administracyjnych i popularyzacja korzystania z nich wśród mieszkańców	- sprawna i szybka wymiana korespondencji pomiędzy jednostkami administracyjnymi a mieszkańcami - podniesienie efektywności świadczenia i jakości usług publicznych, w tym wzrost dostępności i liczby e-usług	- liczba i/lub odsetek dostępnych e-usług Odsetek spraw załatwianych przez urząd z użyciem cyfrowych form komunikacji	Gmina Potok Wielki
Budowanie poczucia odpowiedzialności mieszkańców za gminę – angażowanie w procesy decyzyjne, konsultowanie ważnych decyzji z mieszkańcami	- integracja i aktywizacja społeczna mieszkańców Wzrost poziomu partycypacji społecznej	- liczba zrealizowanych procesów konsultacyjnych i liczba ich uczestników	Gmina Potok Wielki
Rozwój mechanizmów wsparcia i współpracy z organizacjami pozarządowymi oraz nieformalnymi inicjatywami społecznymi m.in. poprzez organizację otwartych konkursów ofert, rozwój (unowocześnienie i większe uspołecznienie) funduszu sołeckiego, wsparcie lokalowe, szkoleniowe i doradcze dla organizacji, szczególnie w zakresie pozyskiwania i rozliczania dofinansowań na projekty lokalne, a także wsparcie i promocję wolontariatu.	- integracja i aktywizacja społeczna mieszkańców - wzrost poziomu partycypacji społecznej	- liczba organizacji pozarządowych w gminie i/lub liczba ich członków - liczba aktywnych wolontariuszy w szkołach w gminie - liczba osób zaangażowanych w tworzenie funduszu sołeckiego - liczba i wartość zadań publicznych realizowanych przez organizacje pozarządowe	Gmina Potok Wielki Organizacje pozarządowe

II Cel strategiczny:

STYMULOWANIE ROZWOJU GOSPODARCZEGO I TURYSTYCZNEGO GMINY W OPARCIU O LOKALNE WALORY, ZASOBY, TRADYCJE I PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ MIESZKAŃCÓW

Rozwój gospodarczy i turystyczny Gminy Potok Wielki powinien opierać się na zrównoważonym wykorzystaniu lokalnych zasobów przyrodniczych, kulturowych i społecznych, a także na wspieraniu przedsiębiorczości mieszkańców. Atrakcyjne położenie gminy w sąsiedztwie Lasów Janowskich oraz bogactwo lokalnych tradycji, produktów i aktywności społecznych stwarzają solidne podstawy do rozwoju oferty turystycznej oraz kreowania pozytywnego wizerunku miejsca przyjaznego zarówno dla turystów, jak i inwestorów.

Zidentyfikowane działania służą poprawie jakości infrastruktury turystycznej, rozwojowi rekreacji i wypoczynku, a także integracji lokalnej oferty z regionalnymi i ponadlokalnymi produktami turystycznymi. Szczególne znaczenie ma promocja turystyki aktywnej – pieszej, rowerowej, wędkarskiej – bazującej na zasobach naturalnych i kulturowych gminy. Równocześnie niezbędne jest

wspieranie współpracy międzysektorowej, angażującej podmioty samorządowe, społeczne i gospodarcze.

Kluczowym elementem rozwoju gospodarczego jest także tworzenie warunków przyjaznych dla prowadzenia działalności gospodarczej. Obejmuje to m.in. promocję lokalnych produktów, rozwój infrastruktury usługowej, wsparcie dla przedsiębiorców i rolników oraz aktywne zachęcanie inwestorów poprzez czytelną i profesjonalną ofertę inwestycyjną.

Działania te (Tab. 15) przyczynią się do wzrostu konkurencyjności gminy, poprawy warunków życia mieszkańców, wzrostu liczby miejsc pracy, jak również do zwiększenia wpływów budżetowych. Strategiczne znaczenie mają tu również działania promujące Gminę Potok Wielki jako miejsce gościnne, otwarte na ludzi i nowe inicjatywy, dbające o dziedzictwo lokalne, a jednocześnie nastawione na przyszłość.

Tab. 15. Cele operacyjne w ramach celu strategicznego w wymiarze gospodarczym

Cel operacyjny 2.1.			
Budowa i promocja oferty turystycznej w oparciu o zasoby kulturowe, bogactwo przyrodnicze lasów jankowskich oraz potencjał lokalnej inicjatywy			
Kierunki działań	Oczekiwane rezultaty planowanych działań	Wskaźniki oceny osiągnięcia rezultatu i oczekiwany trend	Realizacja lub nadzór nad procesem
Rozbudowa infrastruktury turystycznej na potrzeby turystyki aktywnej w oparciu o Główny Szlak Jankowski i pozostałe szlaki piesze, obejmująca m.in. bazę noclegową (pensjonaty, hotele, camping), bazę gastronomiczną, infrastrukturę towarzyszącą (wiaty, ławki, zadaszenia itp.), infrastrukturę informacyjną (oznakowanie, tablice, drogowaskazy itd.)	- poprawa warunków uprawiania turystyki na terenie gminy - zwiększenie i zróżnicowanie oferty turystycznej - wzrost atrakcyjności turystycznej gminy, przekładający się na zwiększenie liczby turystów i gości	- liczba obiektów obsługi ruchu turystycznego oraz liczba osób korzystających z oferty (wyliczona np. na podstawie wykupionych noclegów w obiektach)	Gmina Potok Wielki
Współpraca z Zespołem Lubelskich Parków Krajobrazowych przy tworzeniu oferty aktywnego spędzania wolnego czasu, m.in. poprzez budowę ścieżek przyrodniczych, infrastruktury umożliwiającej podziwianie przyrody (platformy widokowe) itd.	- turystyczne wykorzystanie walorów środowiskowych i potencjału Parku Krajobrazowego. - zwiększenie, i zróżnicowanie oferty rekreacyjnej i turystycznej	- liczba projektów zrealizowanych dzięki współpracy gminy oraz Zespołu Lubelskich Parków Krajobrazowych	Gmina Potok Wielki Zespół Lubelskich Parków Krajobrazowych
Rozwijanie, promocja i animacja zintegrowanych szlaków turystycznych tj. szlak walc partyzanckich oraz atrakcyjne zagospodarowywanie przestrzeni (szlaki tematyczne, punkty widokowe, turystyczne strefy rekreacji i wypoczynku, imprezy cykliczne tj. rajd rowerowy wokół gminy, święto karpia królewskiego itp.).	- zwiększenie, uatrakcyjnienie i zróżnicowanie oferty turystycznej - wzrost atrakcyjności turystycznej gminy przekładający się na zwiększenie liczby turystów i gości	- długość szlaków i ścieżek turystycznych oraz liczba wydarzeń zorganizowanych przy ich wykorzystaniu w ciągu roku	Gmina Potok Wielki Gminny Ośrodek Kultury Koła Wędkarskie Lokalna Grupa Rybacka
Współpraca międzysektorowa w zakresie oferty turystycznej, w tym wspieranie i kreowanie nowych	- zwiększenie, uatrakcyjnienie i zróżnicowanie oferty	- liczba projektów z branży turystyki i rekreacji z udziałem co najmniej	Gmina Potok Wielki

produktów turystycznych (np. lokalny Karp, rzemiosło, zielona brama Roztocza) w oparciu o walory przyrodniczo-krajobrazowe i dziedzictwo historyczno-kulturowe gminy oraz ich integrowanie w ramach lokalnej i ponadlokalnej oferty turystycznej, współdziałanie z inwestorami i przedsiębiorcami, wsparcie marketingowe i sprzedażowe przejawiające się organizacją wydarzeń kulturalnych	rekreacyjnej i turystycznej - zaistnienie na nowych rynkach turystycznych - wzrost rozpoznawalności gminy - wzrost atrakcyjności rekreacyjnej i turystycznej gminy, przekładający się na zwiększenie liczby turystów i gości	jednego partnera zewnętrznego - liczba nowych atrakcji oraz produktów turystycznych na mapie turystycznej gminy	Gminny Ośrodek Kultury Organizacje pozarządowe
Rozwój wędkarstwa – łowiska. Kompleksowe zagospodarowanie akwenów wodnych na terenie gminy w zakresie hodowli ryb i rozwoju wędkarstwa oraz funkcji rekreacyjnych. Tworzeniem parkingów, przystani na sprzęt pływający, miejsc na ognisko	- zwiększenie, uatrakcyjnienie i różnicowanie oferty turystycznej - wzrost atrakcyjności turystycznej gminy przekładający się na zwiększenie liczby turystów i gości	- liczba osób korzystających z akwenów wodnych	Gmina Potok Wielki Koła Wędkarskie Lokalna Grupa Rybacka
Opracowanie kompleksowego planu promocji i reklamy Gminy Potok Wielki w zakresie: produktu turystycznego „Potocka Kraina Karpia Królewskiego”.	- zapewnienie warunków dla rozwoju produktów lokalnych, regionalnych i tradycyjnych. - wzrost rozpoznawalności oraz zainteresowania gminą i jej ofertą turystyczną	- liczba wydarzeń ze scenariuszem opartym na zasobach dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego oraz liczba ich uczestników	Gmina Potok Wielki Koła Wędkarskie Lokalna Grupa Rybacka

Cel operacyjny 2.2.
Kreowanie dobrych warunków dla prowadzenia działalności gospodarczej

Kierunki działań	Oczekiwane rezultaty planowanych działań	Wskaźniki oceny osiągnięcia rezultatu i oczekiwany trend	Realizacja lub nadzór nad procesem
Współpraca gminy z Powiatowym Urzędem Pracy oraz innymi instytucjami w zakresie promocji programów nastawionych na zwiększenie samozatrudnienia mieszkańców oraz wsparcie osób planujących rozpoczęcie własnej działalności gospodarczej (szkolenia, doradztwo, monitoring, wsparcie finansowe)	- zwiększenie liczby podmiotów gospodarczych, zarejestrowanych na terenie gminy. - zapewnienie warunków do prowadzenia działalności gospodarczej na terenie gminy.	- liczba podmiotów gospodarki narodowej zarejestrowanych na terenie gminy (szt.)	Gmina Potok Wielki Powiatowy Urząd Pracy
Promocja i wsparcie dystrybucji produktów i usług oferowanych przez lokalnych przedsiębiorców, m.in. poprzez wprowadzenie targów lokalnych produktów i usług, promocję na stronie internetowej	- zapewnienie warunków dla rozwoju biznesu. - wzrost rozpoznawalności i zainteresowania ofertą lokalnych przedsiębiorców	- liczba lokalnych przedsiębiorców skatalogowanych i promowanych na stronie internetowej gminy - liczba wydarzeń promocyjnych/targowych i liczba ich uczestników	Gmina Potok Wielki
Wspieranie rozwoju i promocja oferty noclegowej, gastronomicznej i konferencyjnej poprzez promocję na stronie internetowej, w lokalnej	- wypromowanie i upowszechnienie lokalnej oferty noclegowej, gastronomicznej i	- liczba miejsc noclegowych na terenie miasta - liczba udzielonych	Gmina Potok Wielki

gazecie	konferencyjnej - zwiększenie atrakcyjności turystycznej i liczby turystów korzystających z lokalnej oferty noclegowej, gastronomicznej i konferencyjnej	noclegów - liczba podmiotów gastronomicznych na terenie gminy	
---------	--	--	--

**Cel operacyjny 2.3.
Wzrost potencjału ekonomicznego gospodarstw rolnych i wspieranie pozarolniczych form działalności gospodarczej**

Kierunki działań	Oczekiwane rezultaty planowanych działań	Wskaźniki oceny osiągnięcia rezultatu i oczekiwany trend	Realizacja lub nadzór nad procesem
Usługi doradcze i szkoleniowe dla rolników (w zakresie prowadzonej produkcji, ochrony środowiska, marketingu swoich produktów i usług oraz pozyskiwania funduszy zewnętrznych) Podniesienie rentowności gospodarstw rolnych (np. wymiana bazy maszynowej)	- aktywne informowanie i zachęcanie przedsiębiorców i rolników do korzystania z różnych instrumentów finansowania	- liczba odbiorców działań szkoleniowych i doradczych. - liczba gospodarstw rolnych zmodernizowanych w oparciu o środki zewnętrzne i programy unijne i krajowe.	Gmina Potok Wielki Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa
Rozwój gospodarstw agroturystycznych na bazie ekologicznych produktów i hodowli zwierząt gospodarskich	- aktywne informowanie i zachęcanie przedsiębiorców i rolników do korzystania z różnych instrumentów finansowania	- liczba obiektów obsługi ruchu turystycznego oraz liczba osób korzystających z oferty (wyliczona np. na podstawie wykupionych noclegów w obiektach)	Gmina Potok Wielki
Promocja gospodarza i inwestycyjna gminy, doskonalenie obsługi inwestorów i przedsiębiorców oraz przyciąganie nowych firm na teren gminy m.in. poprzez opracowanie i udostępnienie oferty inwestycyjnej, w tym obejmującej tereny z potencjałem turystycznym oraz obszary wiejskie (stworzenie preferencyjnych warunków rozwoju usług i handlu, małej gastronomii)	- stworzenie gminnej oferty inwestycyjnej - wzrost zainteresowania inwestorów ofertą gminy - podniesienie atrakcyjności gospodarczej gminy jako miejsca wysokiej jakości obsługi biznesu - pozyskanie inwestorów i zwiększenie bazy podatników	- liczba opracowanych i opublikowanych ofert inwestycyjnych gminy - liczba średnich i dużych przedsiębiorstw w REGON - liczba miejsc pracy w przedsiębiorstwach powstałych na terenach inwestycyjnych - dochody gminy z tytułu podatku PIT i/lub CIT	Gmina Potok Wielki
Przygotowanie katalogu inwestycji istotnych z punktu widzenia gminy, możliwych do realizacji w formie Partnerstwa Publiczno – Prywatnego	- stworzenie gminnej oferty inwestycyjnej - wzrost zainteresowania inwestorów ofertą gminy	- liczba opracowanych i opublikowanych ofert inwestycyjnych gminy - liczba średnich i dużych przedsiębiorstw w REGON - liczba miejsc pracy w przedsiębiorstwach powstałych na terenach inwestycyjnych - dochody gminy z tytułu podatku PIT i/lub CIT	Gmina Potok Wielki

III Cel strategiczny:

ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ GMINY UWZGLĘDNIAJĄCY DBAŁOŚĆ O ŚRODOWISKO NATURALNE Z NOWOCZESNĄ ZMODERNIZOWANĄ INFRASTRUKTURĄ

Nowoczesna i przyjazna mieszkańcom gmina to przestrzeń, która łączy funkcjonalność, estetykę i troskę o środowisko naturalne. Dążenie do zrównoważonego rozwoju Gminy Potok Wielki wymaga kompleksowych działań w zakresie poprawy jakości infrastruktury drogowej, rozwoju sieciowej i cyfrowej, a także podejmowania inicjatyw chroniących środowisko i kształtujących lokalny ład przestrzenny.

W obliczu rosnących potrzeb komunikacyjnych mieszkańców oraz dynamicznie rozwijającej się turystyki, konieczna jest modernizacja infrastruktury drogowej, zapewnienie bezpiecznej i komfortowej mobilności – pieszej, rowerowej i zmotoryzowanej – oraz wspieranie dostępności komunikacyjnej całej gminy. Nowoczesna infrastruktura oświetleniowa i parkingowa, a także rozwój transportu zbiorowego, są niezbędne dla poprawy jakości życia i atrakcyjności inwestycyjnej gminy. Jednocześnie istotnym kierunkiem działań jest rozwój technologii informacyjno-komunikacyjnych, w tym rozbudowa dostępu do szerokopasmowego Internetu oraz zwiększanie dostępności e-usług publicznych. Działania te wzmacniają cyfrową spójność gminy i sprzyjają aktywności gospodarczej.

Ważnym elementem strategii jest również modernizacja i rozbudowa infrastruktury sieciowej (wodociągowej, kanalizacyjnej, odpadowej), dostosowanej do uwarunkowań lokalnych. W tym zakresie równie ważne jest wspieranie rozwiązań alternatywnych, proekologicznych i energooszczędnych, zarówno w gospodarstwach domowych, jak i obiektach publicznych. Działania ekologiczne, takie jak retencja wody opadowej, ochrona cennych przyrodniczo obszarów czy edukacja ekologiczna, są odpowiedzią na zmiany klimatyczne i wyzwania cywilizacyjne. Gmina konsekwentnie wspiera prośrodowiskowe postawy mieszkańców, szczególnie młodego pokolenia, zachęcając do aktywnego współtworzenia lokalnego środowiska.

Strategiczny wymiar ma także planowe kształtowanie przestrzeni – rewitalizacja miejscowości, estetyzacja centrów wsi, adaptacja i modernizacja przestrzeni publicznych – tak, by były funkcjonalne, bezpieczne i przyjazne zarówno mieszkańcom, jak i turystom. Zintegrowane działania (Tab. 16) w zakresie przestrzeni i środowiska są kluczowe dla osiągnięcia wysokiej jakości życia w gminie, zapewnienia komfortu codziennego funkcjonowania oraz budowania długofalowej odporności na zmiany klimatyczne i społeczne.

Tab. 16. Cele operacyjne w ramach celu strategicznego w wymiarze przestrzenno – środowiskowymi

**Cel operacyjny 3.1.
Poprawa stanu infrastruktury drogowej i wzrost dostępności komunikacyjnej gminy**

Kierunki działań	Oczekiwane rezultaty planowanych działań	Wskaźniki oceny osiągnięcia rezultatu i oczekiwany trend	Realizacja lub nadzór nad procesem
Realizacja inwestycji na drogach gminnych, służących rozwojowi poprawie parametrów technicznych i podniesieniu poziomu bezpieczeństwa wszystkich uczestników ruchu (m.in. infrastruktura drogowa i towarzysząca, chodniki, przejścia dla pieszych, oświetlenie, progi zwalniające)	<ul style="list-style-type: none"> - poprawa stanu i jakości gminnej infrastruktury drogowej - poprawa bezpieczeństwa w ruchu drogowym 	<ul style="list-style-type: none"> - długość [km] zbudowanych i/lub zmodernizowanych dróg oraz chodników gminnych - liczba kolizji, wypadków i ofiar na drogach gminnych 	Gmina Potok Wielki
Wzmocnienie współpracy z zarządcami dróg wyższej kategorii w zakresie infrastruktury drogowej	<ul style="list-style-type: none"> - poprawa stanu i jakości infrastruktury drogowej o znaczeniu wojewódzkim i powiatowym na terenie gminy - poprawa dostępności komunikacyjnej gminy - poprawa bezpieczeństwa w ruchu drogowym 	<ul style="list-style-type: none"> - długość [km] zbudowanych i/lub zmodernizowanych dróg wojewódzkich i powiatowych na terenie gminy - długość chodników w ciągu dróg wojewódzkich i powiatowych na terenie gminy 	Gmina Potok Wielki Zarząd Dróg Powiatu Janowskiego Zarząd Dróg Wojewódzkich
Zagospodarowanie miejsc parkingowych, szczególnie przy obiektach użyteczności publicznej oraz atrakcyjnych rekreacyjnie i wypoczynkowych	<ul style="list-style-type: none"> - podniesienie komfortu mieszkańców korzystających z usług publicznych oraz turystów i gości odwiedzających gminę 	<ul style="list-style-type: none"> - liczba miejsc parkingowych na terenie gminy 	Gmina Potok Wielki
Podjęcie współpracy z partnerami samorządowymi i prywatnymi na rzecz rozwoju transportu zbiorowego	<ul style="list-style-type: none"> - zapewnienie mieszkańcom oraz turystom i gościom dostępności wysokiej jakości usług transportowych - poprawa dostępności komunikacyjnej gminy 	<ul style="list-style-type: none"> - liczba połączeń poszczególnych miejscowości w gminie z Janowem Lubelskim, Lublinem i Rzeszowem - liczba wozokilometrów realizowanych na terenie gminy - liczba biletów sprzedanych na trasy w gminie 	Gmina Potok Wielki
Rozwój infrastruktury rowerowej (komunikacyjnej i rekreacyjnej), tworzenie zaplecza, miejsc obsługi rowerzystów, integracja, oznakowanie, promocja – w tym we współpracy z sąsiednimi samorządami	<ul style="list-style-type: none"> - podniesienie komfortu mieszkańców korzystających z usług publicznych oraz turystów i gości odwiedzających gminę 	<ul style="list-style-type: none"> - liczba miejsc obsługi rowerowej na terenie gminy 	Gmina Potok Wielki
Rozwój i modernizacja oświetlenia ulicznego, z naciskiem na wdrażanie rozwiązań energooszczędnych i proekologicznych.	<ul style="list-style-type: none"> - poprawa bezpieczeństwa publicznego na terenie gminy - poprawa efektywności energetycznej i kosztowej systemu oświetlenia ulicznego 	<ul style="list-style-type: none"> - liczba punktów oświetlenia na terenie gminy, w tym energooszczędnych - poziom odczuwalnego bezpieczeństwa na terenie miasta 	Gmina Potok Wielki

Cel operacyjny 3.2.
Rozwój infrastruktury i dostępności technologii informacyjno-komunikacyjnych

Kierunki działań	Oczekiwane rezultaty planowanych działań	Wskaźniki oceny osiągnięcia rezultatu i oczekiwany trend	Realizacja lub nadzór nad procesem
Zwiększanie dostępności do łączy telekomunikacyjnych, w szczególności do szerokopasmowego Internetu	- zwiększenie dostępności i jakości usług światłowodowych - poprawa warunków mieszkania i prowadzenia działalności gospodarczej	- długość sieci światłowodowej - odsetek mieszkańców i/lub gospodarstw domowych korzystających z sieci	Gmina Potok Wielki
Zwiększanie dostępności usług publicznych przy wykorzystaniu Internetu i innych nowoczesnych technologii	- rozwój dialogu publicznego	- liczba odwiedzin strony internetowej gminy - liczba zrealizowanych procesów konsultacyjnych i ich uczestników	Gmina Potok Wielki

Cel operacyjny 3.3.
Rozwój infrastruktury sieciowej z wykorzystaniem technologii dostosowanych do specyfiki lokalnej

Kierunki działań	Oczekiwane rezultaty planowanych działań	Wskaźniki oceny osiągnięcia rezultatu i oczekiwany trend	Realizacja lub nadzór nad procesem
Budowa, rozbudowa, modernizacja sieci wodociągowej i kanalizacyjnej	- zwiększenie dostępności i jakości usług zaopatrzenia w wodę i usług kanalizacyjnych - poprawa warunków mieszkania i prowadzenia działalności gospodarczej	- długość sieci wodociągowej i kanalizacyjnej Odsetek mieszkańców i/lub gospodarstw domowych korzystających z sieci	Gmina Potok Wielki
Wsparcie alternatywnych form kanalizacji sanitarnej (przydomowe oczyszczalnie ścieków,) w przypadku braku technicznych możliwości lub braku uzasadnienia ekonomicznego dla rozbudowy infrastruktury sieciowej.	- poprawa warunków osadniczych - ochrona i poprawa stanu środowiska naturalnego - optymalizacja systemu kanalizacji sanitarnej	- liczba nowo powstałych przydomowych oczyszczalni z dofinansowaniem publicznym	Gmina Potok Wielki
Promocja i rozwój zintegrowanego systemu gospodarki odpadami, wsparcie dla ograniczenia wytwarzania odpadów oraz ich prawidłowej segregacji, m.in. poprzez usprawnianie działalności Punktu Selektywnej Zbiórki Odpadów Komunalnych oraz likwidację dzikich wysypisk śmieci.	- wzrost poziomu selektywnej zbiórki odpadów - zwiększenie poziomu odpadów zdolnych do dalszego wykorzystania - wzrost poziomu czystości na terenie gminy Ochrona i poprawa stanu środowiska	- odsetek odpadów zebranych selektywnie w ogólnej liczbie odpadów - liczba dzikich wysypisk	Gmina Potok Wielki

Cel operacyjny 3.4.
Poprawa komponentów środowiska naturalnego

Kierunki działań	Oczekiwane rezultaty planowanych działań	Wskaźniki oceny osiągnięcia rezultatu i oczekiwany trend	Realizacja lub nadzór nad procesem
Wsparcie działań z zakresu retencji wodnej, w tym wsparcie inwestycji służących gromadzeniu i wykorzystywaniu wody opadowej w gospodarstwach domowych	- ochrona zasobów wodnych, zmniejszenie zagrożenia suszą hydrologiczną - wzrost świadomości ekologicznej mieszkańców i wykształcenie zachowań prośrodowiskowych	- liczba gospodarstw domowych, które zrealizowały instalacje wykorzystania wody opadowej przy dofinansowaniu publicznym	Gmina Potok Wielki
Ochrona i waloryzacja zasobów środowiska naturalnego ze szczególnym uwzględnieniem obszarów najcenniejszych przyrodniczo i zagrożonych, w tym również nieobjętych formami ochrony (np. starodrzew parkowy, cmentarny). Współpraca w tym zakresie z instytucjami rządowymi i pozarządowymi	- ochrona i poprawa stanu środowiska naturalnego - poprawa atrakcyjności i estetyki przestrzeni publicznej	- liczba działań (podjętych i wspartych) z zakresu ochrony obszarów cennych przyrodniczo	Gmina Potok Wielki
Zapewnienie neutralności energetycznej budynków mieszkalnych i użyteczności publicznej: Wyposażenie budynków użyteczności publicznej w odnawialne źródła energii (np. pompy ciepła, instalacje fotowoltaiczne itp.) Wymiana energooszczędnych oświetlenia w obiektach użyteczności publicznej. Projektowanie i wykonanie budynków użyteczności publicznej w technologii pasywnej i zeroemisyjnej	- zapewnienie wsparcia dla mieszkańców realizujących inwestycje proekologiczne - ograniczenie i docelowe wykluczenie wykorzystania emisyjnych źródeł ciepła - zwiększenie wykorzystania energii ze źródeł odnawialnych - poprawa efektywności energetycznej budynków	- liczba gospodarstw domowych, które dokonały termomodernizacji i/lub instalacji OZE i/lub wymiany źródła ciepła przy wsparciu publicznym - liczba budynków użyteczności publicznej poddanych termomodernizacji i/lub z instalowanymi OZE i/lub wymienionym źródłem ciepła	Gmina Potok Wielki
Edukacja ekologiczna oraz wspieranie i promowanie działań i postaw proekologicznych wśród mieszkańców gminy, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i młodzieży.	- wzrost świadomości ekologicznej mieszkańców oraz wykształcenie postaw i zachowań prośrodowiskowych	- liczba i/lub odsetek dzieci, które w szkołach uczestniczyły w zajęciach z zakresu edukacji ekologicznej - liczba kampanii/akcji informacyjno-edukacyjnych oraz ich zasięg	Gmina Potok Wielki

Cel operacyjny 3.5.
Prowadzenie polityki przestrzennej i rewitalizacyjnej kreujących atrakcyjność i rozwój gminy

Kierunki działań	Oczekiwane rezultaty planowanych działań	Wskaźniki oceny osiągnięcia rezultatu i oczekiwany	Realizacja lub nadzór
------------------	--	--	-----------------------

		trend	nad procesem
Tworzenie, aktualizowanie i integrowanie planu ogólnego gminy i miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego	- uporządkowanie polityki przestrzennej i krajobrazowej gminy, zapewnienie ładu przestrzennego	- odsetek obszaru gminy pokryty planami zagospodarowania przestrzennego	Gmina Potok Wielki
Prowadzenie działań rewitalizacyjnych i realizacja projektów odnowy miejscowości, m.in. wsparcie w zakresie remontów zabudowy siedliskowej z uwzględnieniem historycznego charakteru i posiadanych wartości architektonicznych tych obiektów.	- ochrona krajobrazu kulturowego gminy	- liczba zrealizowanych inwestycji rewitalizacyjnych oraz liczba mieszkańców, którzy skorzystali z programów aktywizacji	Gmina Potok Wielki
Modernizacja i udostępnienie parku podworskiego w Potoczku, z nadaniem dodatkowej funkcji nawiązującej do historii i tradycji oraz odpowiednie wyposażenie (alejki, mała architektura, plac zabaw, tętnia, miejsce dla drobnej gastronomii itp.). Współpraca z Zespołem Szkół Centrum Kształcenia Rolniczego w Potoczku w tym zakresie.	- utworzenie nowych miejsc integracji i aktywności mieszkańców, a także jako oferta dla turystów i gości - poprawa atrakcyjności, estetyki i funkcjonalności przestrzeni publicznych	- liczba i/lub powierzchnia obszarów zmodernizowanych - liczba wydarzeń organizowanych na terenach zmodernizowanych oraz liczba ich uczestników	Urząd Gminy Potok Wielki Zespół Szkół Centrum Kształcenia Rolniczego w Potoczku
Zagospodarowanie przestrzeni publicznych pełniących funkcję lokalnych centrów i miejsc spotkań i aktywności mieszkańców (płace, skrzyżowania głównych dróg, otoczenia obiektów użyteczności publicznej i sakralnych, przystanki autobusowe itp.), m.in. budowa małej architektury (altany, ławki, kosze, oświetlenie itp.), nasadzenia zieleni, stosowanie jednolitych form architektonicznych i kolorystycznych.	- poprawa atrakcyjności, estetyki i funkcjonalności przestrzeni publicznych	- liczba i/lub powierzchnia obszarów zagospodarowanych	Gmina Potok Wielki

6. Wieloletni plan inwestycyjny dla gminy Potok Wielki

Integralnym składnikiem każdej Strategii Rozwoju jest Wieloletni Plan Inwestycyjny, który obejmuje kluczowe inwestycje strategiczne planowane do realizacji w celu osiągnięcia założeń i priorytetów określonych w strategii. Poniżej przedstawiamy tabelę zadań, które obejmują wybrane kluczowe inwestycje dla mieszkańców i władz gminy. Ich realizacja przyczyni się do znaczącej poprawy standardu życia mieszkańców.

Prezentowane inwestycje i przedsięwzięcia (Tab. 17) to tylko wybrane przykłady projektów możliwych do realizacji w ramach niniejszej strategii. Inwestycje te wpisują się bezpośrednio w realizację założeń opisanych w poprzednich rozdziałach wynikłych z kierunków rozwoju gminy.

Przy projektowaniu oraz wykonaniu zadań inwestycyjnych, na każdym etapie ich realizacji, wykonawca będzie zobowiązany do przestrzegania zasad minimalizujących oddziaływanie inwestycji na środowisko takie jak:

- używanie sprzętu w dobrym stanie technicznym;
- wyłączanie silników w przerwach w pracy;
- prowadzenie prac ciężkim sprzętem w jak najkrótszym czasie;
- prowadzenie prac w ciągu dnia.

Tab. 17. Planowane przedsięwzięcia oraz ich lokalizacja wynikają z diagnozy społecznej, gospodarczej i przestrzennej gminy Potok Wielki

Nr zadania	Opis	Lokalizacja inwestycji	Okres realizacji	Szacunkowa wartość inwestycji (zł)
Zadanie nr 1	Inwestycje w infrastrukturę wod - kan na terenie gminy: <ul style="list-style-type: none"> – budowa i modernizacja ujęć wody; – budowa i modernizacja sieci wodociągowej i kanalizacyjnej; – budowa, rozbudowa i modernizacja oczyszczalni ścieków; – budowa, rozbudowa i modernizacja przydomowych oczyszczalni ścieków. 	obszar całej gminy,	2025-2035	50 000 000,00
Zadanie nr 2	Budowa sieci dróg rowerowych (ścieżek rowerowych) na obszarze gminy.	obszar całej gminy	2025-2035	2 000 000,00
Zadanie nr 3	Budowa, przebudowa, modernizacja i remont sieci dróg, mostów, przepustów oraz parkingów i chodników na obszarze gminy.	obszar całej gminy	2025-2035	40 000 000,00
Zadanie nr 4	Pozyskiwanie terenów pod inwestycje oraz ich uzbrojenie.	obszar całej gminy	2025-2035	10 000 000,00
Zadanie nr 5	Budowa, modernizacja i rozbudowa systemu oświetlenia ulicznego (w tym wymiana i montaż nowych lamp) na obszarze gminy.	obszar całej gminy	2025-2035	2 000 000,00
Zadanie nr 6	Utworzenie stacji ładowania samochodów elektrycznych na terenie gminy.	obszar całej gminy	2025-2035	500 000,00

Nr zadania	Opis	Lokalizacja inwestycji	Okres realizacji	Szacunkowa wartość inwestycji (zł)
Zadanie nr 7	Prace konserwatorskie, restauratorskie, roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub ujętych w gminnej ewidencji zabytków położonych na obszarze gminy (kościół, cmentarze, inne budynki i obiekty)	obszar całej gminy	2025-2035	10 000 000,00
Zadanie nr 8	Rozwój odnawialnych źródeł energii na terenie gminy po przez: <ul style="list-style-type: none"> – montaż paneli fotowoltaicznych – budowa mikroinstalacji wiatrowych – rozwój sieci magazynowania energii – montaż pomp Ciepła 	obszar całej gminy	2025-2035	15 000 000,00
Zadanie nr 9	Poprawa stanu środowiska naturalnego poprzez: <ul style="list-style-type: none"> – likwidacja odpadów zawierających azbest, – wymiana pieców „kopciuchów” z obszaru gminy – budowę instalacji do zbierania wód opadowych – budowę kompostowników na bioodpady 	obszar całej gminy	2025-2035	10 000 000,00
Zadanie nr 10	Budowa, modernizacja i rozwój infrastruktury sportowo turystyczno-rekreacyjnej na terenie gminy po przez m.in. place zabaw, siłownie wewnętrzne i zewnętrzne, boiska wielofunkcyjne, ławki, punkty widokowe, ścieżki ekologiczne, pola campingowe smart ławki, budowę multi-dyscyplinarnych, modułowych, całorocznych obiektów sportowych przewidzianych w sezonie zimowym (np. w formie lodowisk oraz w sezonie letnim przekształconych np. w formę torów rolkowych/wrotkarskich, rolkowisk, pumtracków itp.) oraz poprawa stanu istniejących obiektów sportowych w gminie	obszar całej gminy	2025-2035	30 000 000,00
Zadanie nr 11	Likwidacja barier architektonicznych dla osób niepełnosprawnych i starszych, w szczególności poprawa dostępności w budynkach użyteczności publicznej na terenie gminy	Potok Wielki, Potoczek	2025-2035	3 000 000,00
Zadanie nr 12	Termomodernizacja oraz modernizacja budynków użyteczności publicznej na terenie gminy	obszar całej gminy	2025-2035	10 000 000,00
Zadanie nr 13	Modernizacja i rozbudowa infrastruktury oświatowo – edukacyjnej na terenie gminy	Potok Wielki, Potoczek, Potok – Stany	2025-2035	3 000 000,00
Zadanie nr 14	Budowa, rozbudowa i rozwój infrastruktury społecznej typu Dom Seniora, Klub Seniora, świetlice środowiskowe, żłobek	obszar całej gminy	2025-2035	5 000 000,00
Zadanie nr 15	Rozbudowa remizy strażackiej wraz z infrastrukturą w Potoczku oraz modernizacja istniejących obiektów OSP	Dąbrowica, Maliniec, Osinki, Osnówek, Potok Wielki, Potoczek, Potok – Stany, Stany Nowe, Stawki, Wola Potocka, Zarajec Potocki.	2025-2035	10 000 000,00

Nr zadania	Opis	Lokalizacja inwestycji	Okres realizacji	Szacunkowa wartość inwestycji (zł)
Zadanie nr 16	Przedsięwzięcia związane z podniesieniem u uczniów szkół z terenu gminy kompetencji kluczowych, właściwych postaw i umiejętności, rozwój indywidualnego podejścia do ucznia, szczególnie ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi – lepsza edukacji między innymi: - stworzenie przestrzeni cichych, kreatywnych itp. w szkołach - utworzenie wyposażenie specjalistycznych sal zajęć - utworzenie programów wsparcia finansowego dla najzdolniejszych uczniów itp.	Potok Wielki, Potoczek, Potok – Stany	2025-2035	1 000 000,00
Zadanie nr 17	Przedsięwzięcia związane z poprawą dostępności do edukacji przedszkolnej na terenie gminy	Dąbrowica Potok Wielki, Potoczek, Potok – Stany	2025-2035	1 500 000,00
Zadanie nr 18	Przedsięwzięcia związane z poprawą cyberbezpieczeństwa w JST i jednostkach podległych	obszar całej gminy,	2025-2035	2 500 000,00
Zadanie nr 19	Przedsięwzięcia związane z poprawą dostępności do e-usług w JST i jednostkach podległych i pomocniczych	obszar całej gminy	2025-2035	1 000 000,00
Zadanie nr 20	Przedsięwzięcia związane z rozbudową infrastruktury informacyjno-komunikacyjnej JST i jednostek podległych	Potok Wielki i Potoczek	2025-2035	2 500 000,00
Zadanie nr 21	Przedsięwzięcia związane z promocją i poszarzeniem oferty turystycznej gminy między innymi: - budowa wież widokowych - organizacja i wyposażenie sanitarne pól biwakowych i campingowych - organizacja regionalnych cyklicznych wydarzeń kulturowych	obszar całej gminy	2025-2035	1 500 000,00

7. Model funkcjonalno-przestrzenny gminy

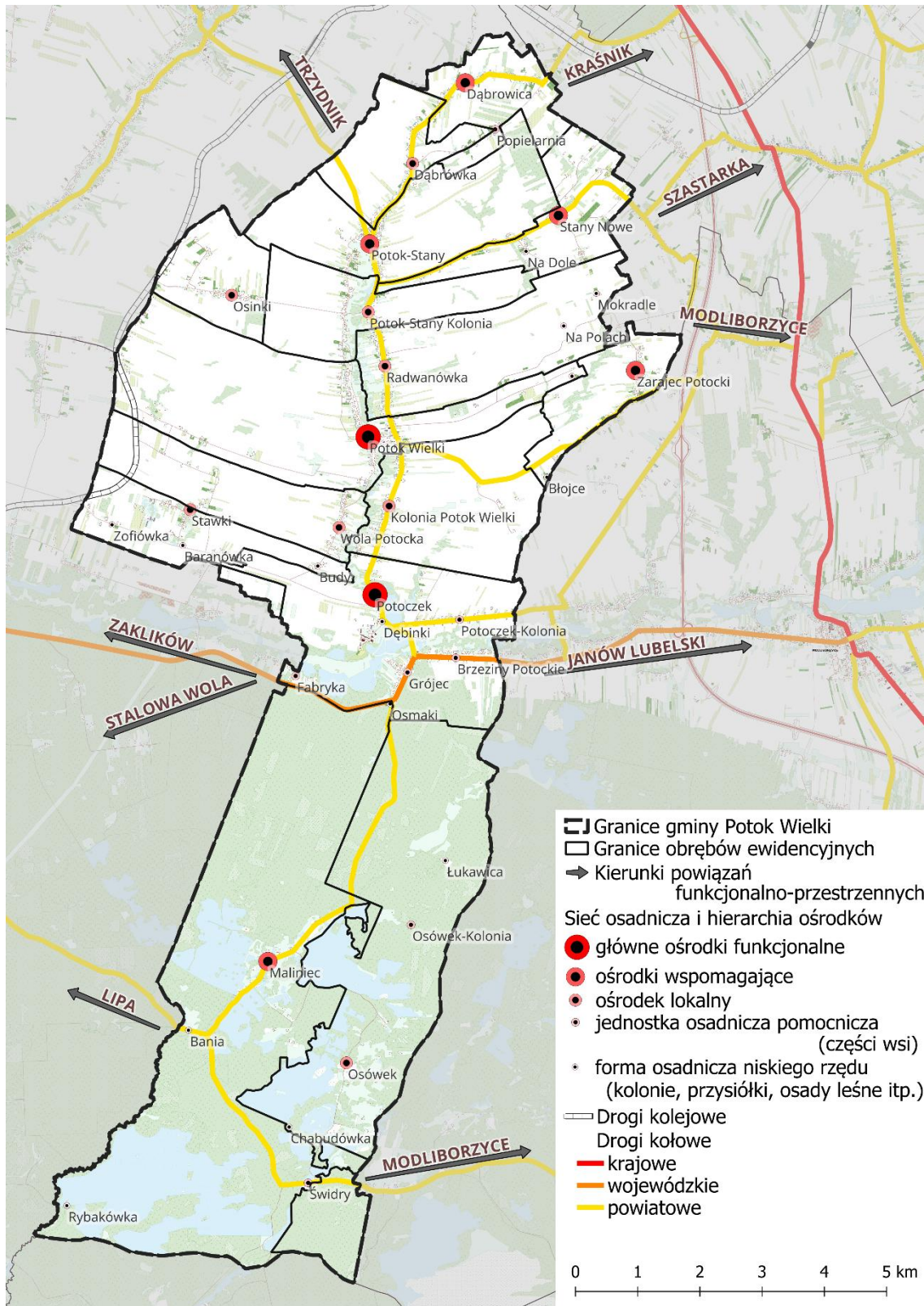
Model struktury funkcjonalno-przestrzennej Gminy Potok Wielki pełni rolę narzędzia wspierającego długoterminowe planowanie. Ukazuje strategiczną wizję rozwoju gminy, obrazując zarówno uwarunkowania geograficzne, środowiskowe, kulturowe i gospodarcze, jak i zdiagnozowane potrzeby mieszkańców oraz istniejący potencjał. Przestrzeń w tym modelu traktowana jest nie tylko jako cenny zasób lokalnej społeczności, ale także jako arena działań, która nieustannie ewoluuje pod wpływem globalnych trendów (np.: zmiany klimatu) oraz miejscowych uwarunkowań, (np.: presji inwestycyjnej czy prywatyzacji przestrzeni)

W modelu funkcjonalno-przestrzennej wyodrębniono cztery kluczowe komponenty:

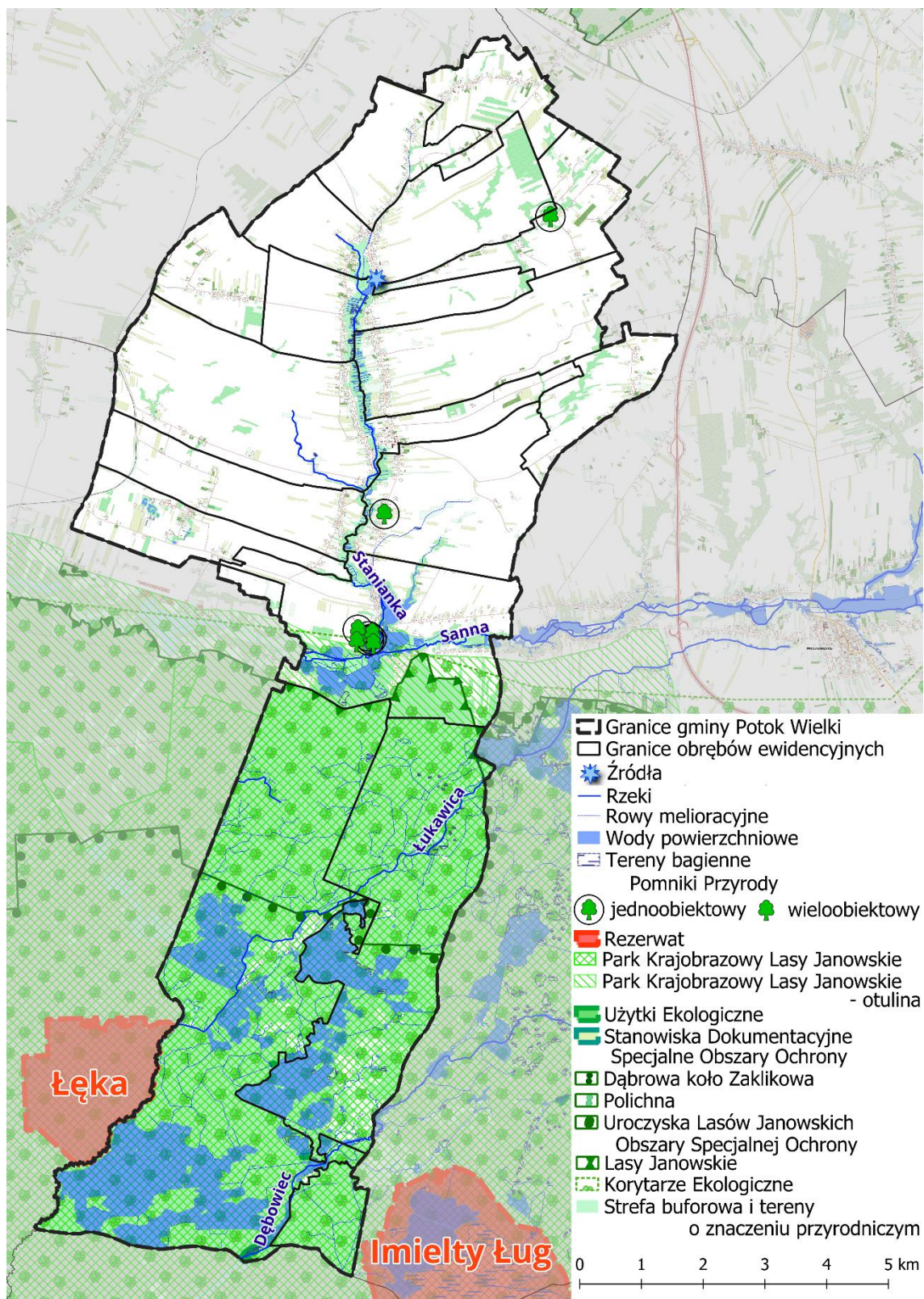
- **Strukturę sieci osadniczej** tj. hierarchia i rola jednostek osadniczych wskazując lokalizację oraz porządek komunikacyjny i funkcjonalny ośrodków wiejskich i sołeckich, wraz z określeniem ich znaczenia administracyjnego, usługowego oraz produkcyjnego (Ryc. 51).
- **System powiązań przyrodniczych** tj. obszary chronione, ciągi ekologiczne oraz strefy buforowe wokół cieków i zbiorników wodnych niezbędne do zachowania spójności ekosystemów (Ryc. 52).
- **Główną sieć transportową** tj. główne korytarze i elementy sieci transportową (Ryc. 53).
- **Główne elementy infrastruktury techniczna i społecznej** (Ryc. 54).

Do podstawowych zadań modelu należy obrazowanie kierunków rozwoju przestrzennego wraz z prognozą efektów przekształceń, hierarchizacja terenów według ich priorytetowych funkcji – mieszkaniowych, usługowych, produkcyjnych i rekreacyjnych – oraz formułowanie zasad ich zagospodarowania. Model określa także ramy współpracy z kluczowymi interesariuszami (właścicielami gruntów, samorządami, inwestorami) i wyznacza długoterminowe wartości oraz interes publiczny, co pozwala zapobiegać konfliktom społecznym, przestrzennym i środowiskowym.

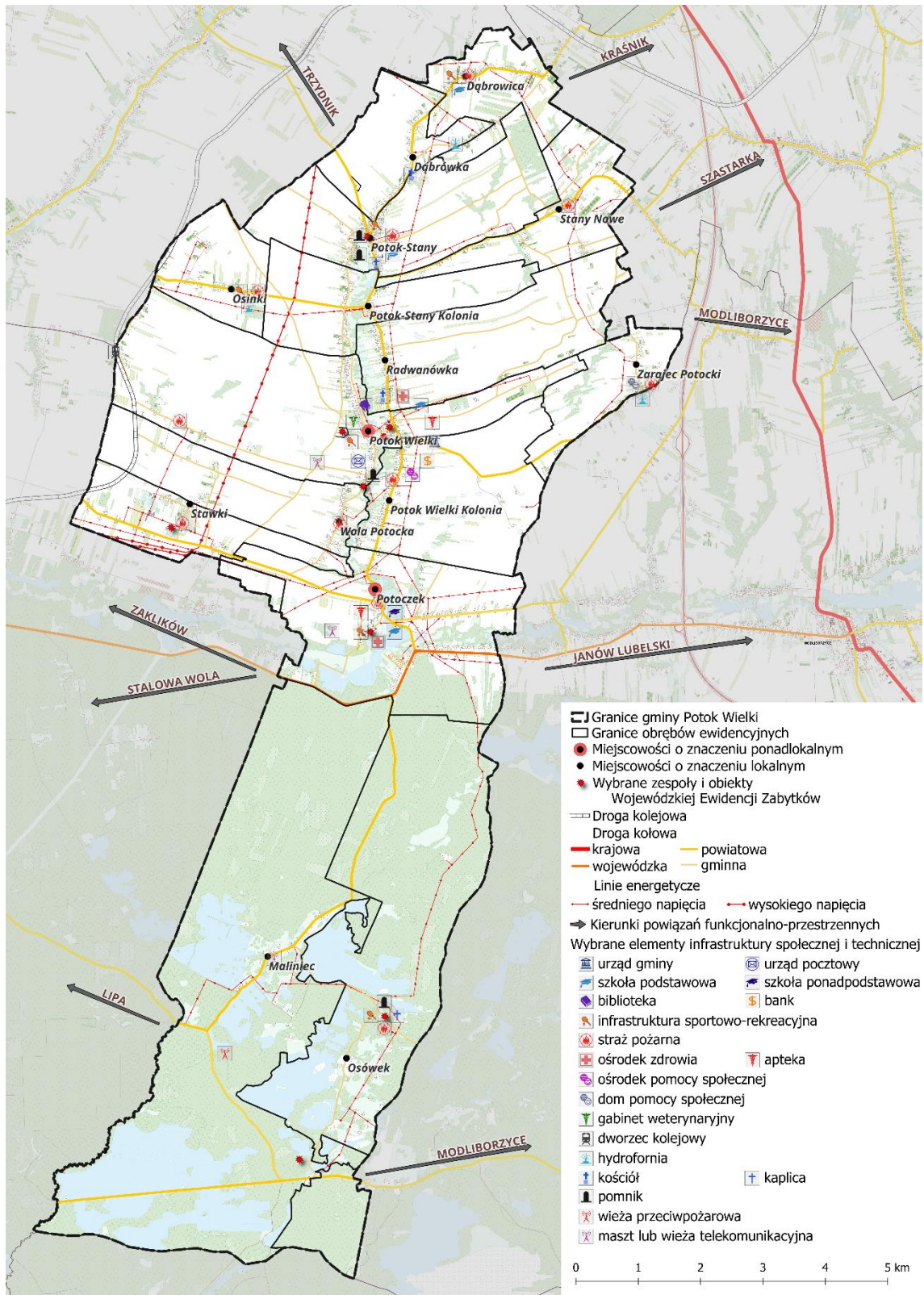
Strategiczne założenia wynikające ze Strategii Rozwoju Gminy Potok Wielki i modelu funkcjonalno – przestrzennego przekładają się na wizję harmonijnej, dynamicznej jednostki wiejskiej: łączy rozwój funkcji mieszkaniowych, usługowych i produkcyjnych z wzmocnieniem potencjału rolniczego i rybackiego, wykorzystując jednocześnie walory przyrodnicze i kulturowe do turystyki edukacyjnej, krajobrazowej i historycznej, przy poszanowaniu środowiska naturalnego i estetyki przestrzeni publicznych. Model stanowi projekcję procesów rozwojowych – od zmian osadniczych i infrastrukturalnych, poprzez lokalizację inwestycji, aż po zagospodarowanie terenów rekreacyjnych i rolnych.

Ryc. 51. Model struktury funkcjonalno-przestrzennej gminy Potok Wielki – sieć osadnicza.

Ryc. 52. Model struktury funkcjonalno-przestrzennej gminy Potok Wielki – system powiązań przyrodniczych.

Ryc. 53. Model struktury funkcjonalno-przestrzennej gminy Potok Wielki – sieci transportowa oraz elementy infrastruktury techniczna i społecznej

Główne założenia i zadania modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej Gminy Potok Wielki:

- dalszy, zrównoważony rozwój gminy wiejskiej, wzmacniającej funkcje mieszkaniowe, usługowe i produkcyjne
- rozwój silnej gospodarki rolnej i rybackiej, opartej na modernizacji produkcji oraz wsparciu lokalnych gospodarstw
- rozwijanie turystyki edukacyjnej, przyrodniczej i kulturowej, wykorzystującej zasoby przyrody i dziedzictwo lokalne
- ochrona i wzmacnianie zasobów środowiska przyrodniczego i krajobrazowego, w tym ciągów ekologicznych i obszarów chronionych
- dbałość o estetykę, dostępność i funkcjonalność przestrzeni publicznych – z jednolitą małą architekturą, czytelnym systemem oznakowania i wyposażeniem sprzyjającym wypoczynkowi
- obrazowanie kierunków rozwoju przestrzennego oraz prognozowanie efektów przekształceń wynikających z realizacji celów strategicznych
- hierarchizacja obszarów według ich priorytetowych funkcji (mieszkaniowych, usługowych, produkcyjnych, rekreacyjnych) i formułowanie zasad ich zagospodarowania
- określanie ram współpracy z interesariuszami – właścicielami gruntów, samorządami, inwestorami i organizacjami społecznymi
- wyznaczanie długookresowych wartości i definiowanie interesu publicznego, co pozwala zapobiegać konfliktom społecznym, przestrzennym i środowiskowym

Realizacja tych założeń wymaga uwzględnienia istniejącej struktury osadniczej oraz zróżnicowanego potencjału poszczególnych miejscowości. Gmina Potok Wielki, jako typowa gmina wiejska o znacznym udziale terenów rolnych i leśnych, charakteryzuje się rozproszoną zabudową oraz mozaikowym układem funkcjonalnym. Składa się z kilkudziesięciu miejscowości, wśród których wyodrębnić można kilka kluczowych ośrodków rozwoju:

- Potok Wielki – centrum administracyjne i usługowe gminy, pełniące funkcję lokalnego węzła organizacyjnego. Znajdują się tu m.in. siedziba urzędu gminy, placówki edukacyjne, Gminny Ośrodek Kultury, Ośrodek Zdrowia, jednostki OSP oraz podstawowa infrastruktura handlowa i społeczna. Potok Wielki posiada potencjał dalszego rozwoju funkcji mieszkaniowych, usługowych i administracyjnych.
- Potoczek – ośrodek o istotnym znaczeniu historyczno-kulturowym, z zespołem dworsko-parkowym oraz elementami dziedzictwa materialnego i niematerialnego. W miejscowości znajduje się internat pełniący również funkcję bazy noclegowej, a także szkoła rolnicza. Obszar ten wykazuje potencjał rozwoju turystyki edukacyjnej, rekreacyjnej i kulturowej.
- Zarajec Potocki, Potoczek Kolonia i Brzeziny Potockie – obszary o funkcji produkcyjno-usługowej i osadniczej, charakteryzujące się dobrą dostępnością komunikacyjną.

- Dąbrówka, Potok Stany, Radwanówka, Osinki – miejscowości o funkcji usługowo-mieszkaniowej, z rozwijającą się zabudową jednorodziną oraz lokalną aktywnością gospodarczą.
- Maliniec, Osówek i Stawki – tereny o dużym potencjale turystycznym, zlokalizowane w atrakcyjnych przyrodniczo obszarach Lasów Janowskich, predysponowane do rozwoju turystyki aktywnej, edukacyjnej oraz infrastruktury rekreacyjnej.

W uzupełnieniu do wyżej wymienionych lokalizacji, należy podkreślić że na całym obszarze gminy, a zwłaszcza w jej południowej części dominują obszary predysponowane do pełnienia funkcji przyrodniczo-rekreacyjnej. Znaczny udział kompleksów leśnych, w tym Parku Krajobrazowego Lasów Janowskie oraz terenów objętych ochroną w ramach sieci Natura 2000, stanowi istotny atut przestrzenny i środowiskowy. Obszar ten pełni funkcję bufora ekologicznego i oferuje wysokie walory krajobrazowe, tworząc dogodne warunki do rozwoju turystyki przyrodniczej, pieszej i rowerowej, a także małej infrastruktury wypoczynkowej.

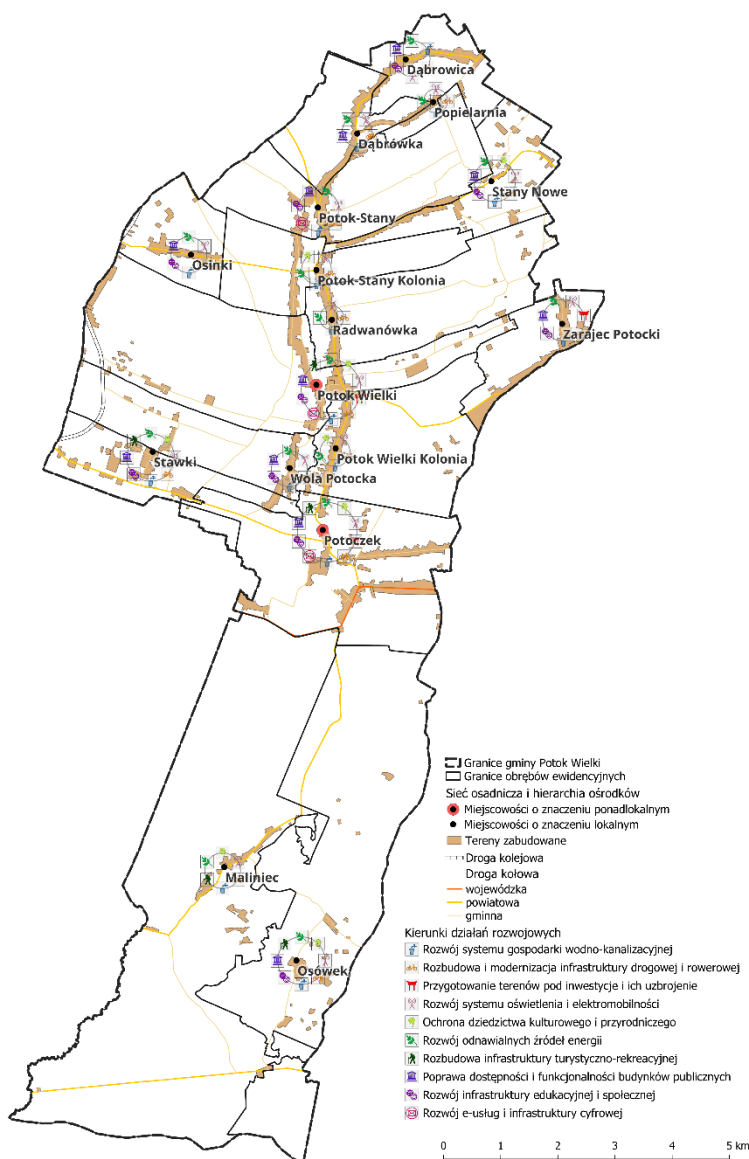
Równocześnie, ważnym komponentem struktury funkcjonalnej gminy pozostają zasoby produkcyjne i gospodarcze, w tym:

- tereny rolnicze – zajmujące ponad 50% powierzchni gminy, z dominacją upraw zbóż oraz hodowli. Istotną rolę odgrywają gospodarstwa powyżej 15 ha, które pełnią funkcję produkcyjną i stabilizującą dla lokalnej gospodarki rolnej,
- tereny rybackie – szczególnie w południowo-wschodniej części gminy, gdzie działają rodzinne gospodarstwa rybackie o łącznej powierzchni stawów przekraczającej 870 ha. Obszary te mogą stać się podstawą rozwoju lokalnego produktu turystycznego, opartego na tradycji rybackiej i wydarzeniach takich jak Dzień Karpia,
- tereny usługowo-produkcyjne – skoncentrowane głównie wokół Potoka Wielkiego i Potoczka, powiązane z działalnością mikroprzedsiębiorstw, handlem, budownictwem oraz przetwórstwem.

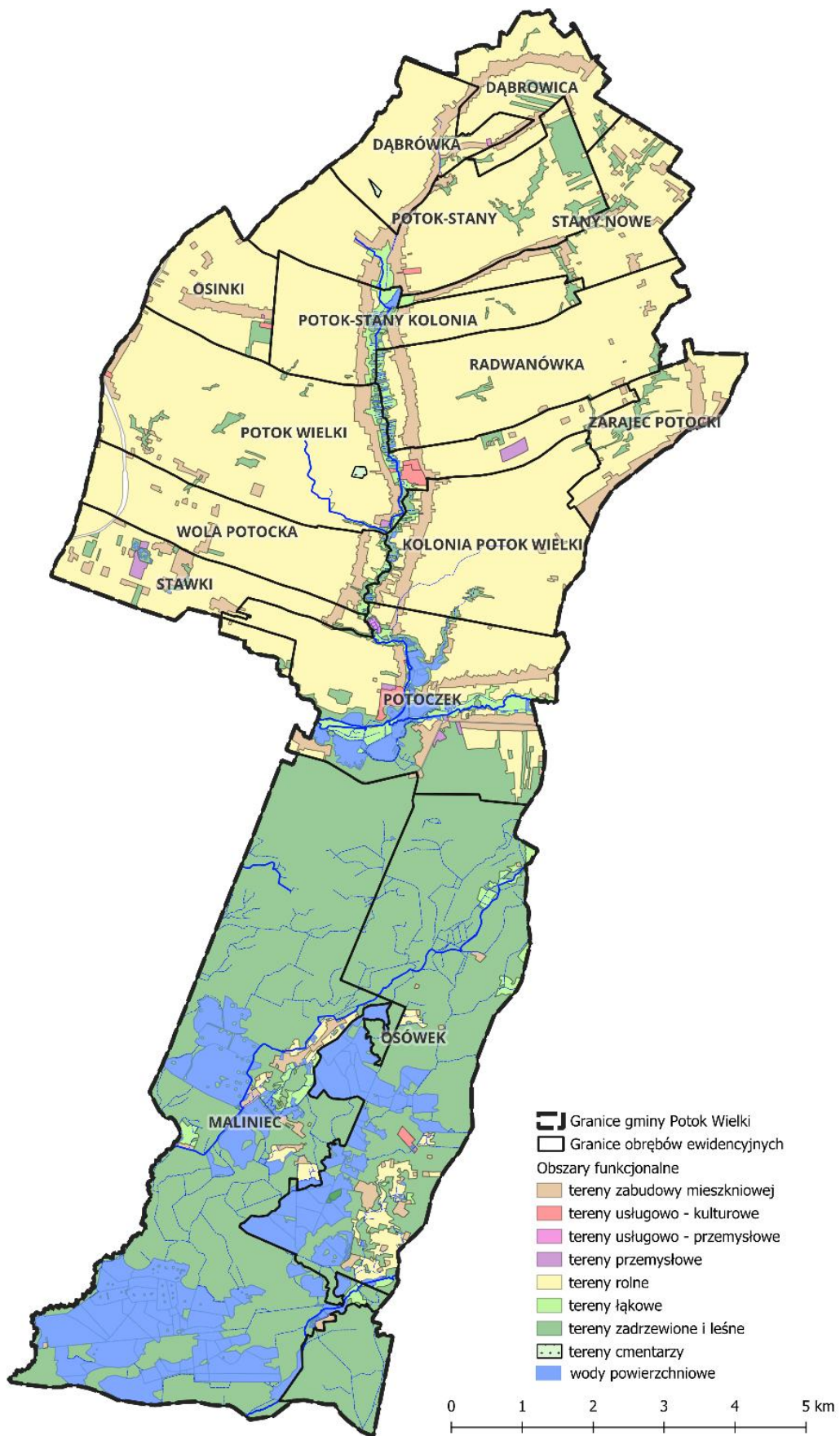
Mając na uwadze powyższe uwarunkowania, długofalowa wizja przestrzennego rozwoju Gminy Potok Wielki zakłada stopniowe i zrównoważone wzmocnienie infrastrukturalne oraz funkcjonalne całego obszaru. W szczególności przewiduje się poprawę dostępności komunikacyjnej poprzez modernizację dróg lokalnych oraz wzmocnienie powiązań transportowych z Modliborzycami i Janowem Lubelskim. Równolegle planowana jest rozbudowa infrastruktury technicznej – w tym systemów wodno-kanalizacyjnych i energetycznych – z uwzględnieniem potencjału odnawialnych źródeł energii. Ważnym elementem wizji jest również realizacja działań rewitalizacyjnych, koncentrujących się na miejscowościach o istotnym potencjale rozwojowym lub wymagających interwencji społeczno-gospodarczej. Integralną część tych działań stanowi poprawa estetyki

i funkcjonalności przestrzeni publicznych, a także rozwój lokalnych centrów aktywności społecznej, które będą pełniły rolę punktów integracji i animacji życia społecznego.

W tym kontekście schematyczne rozmieszczenie planowanych działań (Ryc. 54) oraz model struktury funkcjonalno-przestrzennej Gminy Potok Wielki (Ryc. 54) stanowi strategiczne narzędzie wspierające planowanie i realizację działań rozwojowych. Umożliwia on identyfikację lokalnych potencjałów wymagających aktywizacji oraz wskazuje kierunki koncentracji przyszłych inwestycji. Model ten stanowi punkt wyjścia do opracowania Planu Ogólnego oraz aktualizacji innych dokumentów zagospodarowania przestrzennego. Zawarte w nim strefy funkcjonalne oraz założenia rozwoju mają charakter orientacyjny i powinny być uszczegóławiane na dalszych etapach planowania przestrzennego, zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa. Integralną część Strategii stanowi załącznik graficzny (nr 2), który w formie uproszczonego schematu prezentuje uwarunkowania oraz rozmieszczenie kluczowych funkcji przestrzennych, wspierając podejmowanie decyzji w sposób spójny i zrównoważony.

Ryc. 54. Schematyczne rozmieszczenie planowanych działań

Ryc. 55. Model funkcjonalno-przestrzenny gminy Potok Wielki

8. Ustalenia i rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej w gminie

Ustalenia i rekomendacje dotyczące prowadzenia polityki przestrzennej w gminie Potok Wielki zostały opracowane na podstawie diagnozy stanu obecnego, istniejących uwarunkowań funkcjonalnoprzestrzennych oraz zapisów dotyczących polityki przestrzennej w obowiązującym studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego.

Zasady ochrony środowiska i jego zasobów, w tym ochrona powietrza, przyrody i krajobrazu to:

- zachowanie i odtworzenie naturalnych form zagospodarowania, w szczególności lasów, użytków ekologicznych i krajobrazu leśnego, przy uwzględnieniu równowagi ekologicznej podstawowych ekosystemów;
- tworzenie warunków do rozwoju gospodarczego z poszanowaniem procesów ekologicznych oraz minimalizacją negatywnego wpływu zabudowy przemysłowej i usługowej na środowisko i krajobraz;
- ochronę wód powierzchniowych i podziemnych, z uwzględnieniem obowiązujących stref ochronnych (szczególnie GZWP 406 – Niecka lubelska (Lublin)) oraz potrzebą uporządkowania gospodarki wodno-ściekowej;
- Zapobieganie degradacji gleb poprzez ograniczanie ich nadmiernego przekształcania, w szczególności na terenach o wysokiej klasie bonitacyjnej;
- ochrona i zachowanie spójności kompleksów leśnych – ich racjonalne wykorzystanie w celach rekreacyjnych i turystycznych;
- zachowanie istniejących struktur przyrodniczych, takich jak zadrzewienia śródpolne i strefy buforowe wzdłuż cieków wodnych (Dębowiec, Łukawica, Sanna, Staniaki, Złodziejka)
- ochrona cennych krajobrazowo obszarów poprzez ograniczenie chaotycznej zabudowy i właściwe planowanie przestrzenne;
- odpowiednie oznakowanie i zagospodarowanie miejsc o wysokich walorach przyrodniczo-krajobrazowych;
- optymalne zagospodarowanie i wykorzystanie istniejących oraz tworzenie nowych szlaków pieszych, rowerowych i edukacyjnych, wraz z miejscami odpoczynku, biwakowania oraz punktami widokowymi, zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju i ochrony terenów o wysokich walorach przyrodniczo-krajobrazowych;
- zwiększenie retencji wodnej na terenach zabudowanych i leśnych poprzez prawidłowe użytkowanie gleb, prowadzenie prac przeciwoerozyjnych, zalesianie, ochronę i odtwarzanie oczek wodnych i mokradeł, tworzenie stref buforowych oraz retencjonowanie wody

w istniejących i nowych zbiornikach, oraz zapewnienie właściwych stosunków wodnych w skali całej gminy;

- poprawę jakości powietrza atmosferycznego i przeciwdziałanie zmianom klimatycznym poprzez rozwój odnawialnych źródeł energii, termomodernizację obiektów publicznych i prywatnych oraz ograniczanie emisji z transportu;
- ochronę wód przed zanieczyszczeniami rolniczymi poprzez wdrażanie zasad Dobrej Praktyki Rolniczej, w tym m.in. zakaz nawożenia i składowania kiszonek w pobliżu cieków wodnych;
- integrację zasad ochrony środowiska z polityką przestrzenną, inwestycyjną i rewitalizacyjną gminy.

Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego, zabytków oraz dóbr kultury to:

- uwzględnianie wymogów ochrony konserwatorskiej i renowacji zabytków w dokumentach planistycznych oraz wspieranie renowacji i adaptacji zabytków z poszanowaniem ich wartości historycznych;
- eksponowanie i wykorzystywanie zabytków w celach turystycznych w sposób zrównoważony, umożliwiający zachowanie i utrzymanie zabytku;
- ochrona zieleni oraz krajobrazu kulturowego w bezpośrednim otoczeniu obiektów zabytkowych;
- tworzenie i wspieranie lokalnych szlaków kulturowych i historycznych oraz promowanie zasobów dziedzictwa kulturowego w formie kompleksowej, by stanowiły całościowy zasób kulturowy udostępniony odwiedzającym;
- odpowiednie jednolite oznakowanie miejsc zabytkowych i wartościowych pod względem historycznym;
- zachowanie integralności przestrzennej i kulturowej przestrzeni o znaczeniu historycznym.

Kierunki zmian w strukturze zagospodarowania terenów, w tym określenie szczególnych potrzeb w zakresie nowej zabudowy mieszkaniowej to:

- rozwój zabudowy w oparciu o istniejące jednostki osadnicze i ciągi komunikacyjne oraz ograniczenie rozproszenia zabudowy i zachowanie ciągłości układów przestrzennych;
- kształtowanie spójnych i funkcjonalnych układów przestrzennych zgodnie z zasadami ładu przestrzennego z zapewnieniem dostępności komunikacyjnej oraz niezbędnej infrastruktury;
- zapewnienie dostępu do zieleni i terenów rekreacyjnych oraz organizacja przestrzeni publicznej w tym miejsc wypoczynku i rekreacji, skwerów, placów i zieleni urządzonej;
- zwiększenie retencji wodnej na terenach zabudowanych poprzez częściowe rozszczelnienie nawierzchni, czasowe magazynowanie wody, ochronę cieków i oczek wodnych;
- dbałość o ład przestrzenny terenów mieszkaniowych oraz objęcie ich miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego;

- zachowanie ładu i spójności przestrzennej poprzez kontynuowanie tradycyjnych form osadnictwa, utrzymanie skali i struktury jednostek osadniczych, kształtowanie formy architektonicznej nowych obiektów w nawiązaniu do istniejącej architektury, itp.;
- lokalizacje usług nieuciążliwych, wynikających z uzasadnionych potrzeb mieszkańców, w obrębie istniejących układów przestrzennych;
- wspieranie rodzinnych gospodarstw rolnych i działalności gospodarczej o charakterze lokalnym.

Zasady lokalizacji obiektów handlu wielkopowierzchniowego to:

- tworzenie warunków dla przestrzennej koncentracji usług, zwłaszcza w obrębie istniejących centrów miejscowości oraz przy głównych ciągach komunikacyjnych;
- zapewnienie miejscom koncentracji usług dostępu do niezbędnej infrastruktury technicznej;
- ograniczenie negatywnego wpływu terenów usługowych na sąsiadujące tereny mieszkaniowe, środowisko i krajobraz, m.in. poprzez stosowanie buforów zieleni, stref ochronnych oraz odpowiednich rozwiązań projektowych;
- lokowanie bazy gastronomiczno-noclegowej z myślą o rozwoju turystyki, zgodnie z zasadami prowadzenia usług nieuciążliwych na terenach mieszkaniowych oraz z zachowaniem charakteru zabudowy wiejskiej;
- unikanie lokalizacji obiektów handlu wielkopowierzchniowego (>2000 m²) na obszarach o rozproszonej zabudowie;
- wspieranie rozwoju działalności usługowej i gospodarczej o małej skali, pod warunkiem jej nieuciążliwości dla mieszkańców i zgodności z charakterem otoczenia w obszarze zabudowy mieszkaniowej;
- lokowanie usług w miarę możliwości w sąsiedztwie elementów integrujących społeczność, takich jak place, tereny rekreacyjne czy szkoły – w celu wzmocnienia funkcji społecznych.

Zasady lokalizacji kluczowych inwestycji celu publicznego to:

- ochrona i rezerwowanie terenów strategicznych dla realizacji inwestycji celów publicznych, zarówno lokalnych, jak i ponadlokalnych, takich jak drogi, infrastruktura techniczna, usługi społeczne, oświata i opieka zdrowotna po przez zabezpieczenie tych terenów w dokumentach planistycznych jako rezerwa pod przyszłe potrzeby gminy;
- lokalizacja inwestycji celu publicznego w sposób zrównoważony i funkcjonalny tj. miejscach dobrze skomunikowanych, wyposażonych w infrastrukturę oraz z uwzględnieniem istniejących struktur osadniczych.

Kierunki rozwój systemów komunikacji, infrastruktury technicznej i społecznej to:

- modernizacja siedzib instytucji publicznych, z uwzględnieniem poprawy ich stanu technicznego i estetyki, w odpowiedzi na potrzeby lokalnej społeczności;
- likwidacja barier architektonicznych i zwiększenie dostępności obiektów użyteczności publicznej dla osób z niepełnosprawnościami;
- poprawa dostępności komunikacyjnej obiektów publicznych – poprzez budowę i modernizację dróg, chodników, przejść dla pieszych oraz udogodnień dla rowerzystów;
- zwiększanie funkcjonalności obiektów publicznych oraz – tam, gdzie to możliwe – łączenie w jednym obiekcie różnych, komplementarnych funkcji (np. edukacyjnych, kulturalnych, społecznych);
- uporządkowanie i estetyzacja przestrzeni publicznych, w szczególności w otoczeniu obiektów usługowych, poprzez wprowadzenie zieleni, małej architektury i czytelnego oznakowania;
- rozwój infrastruktury technicznej, w szczególności wodno-kanalizacyjnej, energetycznej i cyfrowej – zarówno dla mieszkańców, jak i dla działalności usługowej oraz produkcyjnej;
- lokalizacja usług nieuciążliwych w ramach istniejących struktur osadniczych, z uwzględnieniem rzeczywistych potrzeb mieszkańców i ładu przestrzennego;
- rozwój wewnętrznego systemu komunikacyjnego gminy, ze szczególnym uwzględnieniem połączeń pomiędzy sołectwami i z sąsiednimi ośrodkami;
- tworzenie i rozwój przestrzeni rekreacyjnych, takich jak skwery, place zabaw, tereny zieleni czy miejsca wypoczynku – jako elementów integrujących społeczność lokalną;
- rozbudowa infrastruktury turystycznej, z możliwością jej wykorzystania również przez mieszkańców (np. ścieżki pieszo-rowerowe, punkty odpoczynku, mała infrastruktura rekreacyjna).

Zasady lokalizacji urządzeń wytwarzających energię o mocy zainstalowanej przekraczającej 500 kW to:

- obszary przeznaczone pod lokalizację instalacji wytwarzających energię z odnawialnych źródeł (OZE) takich jak elektrownie fotowoltaiczne, elektrownie wiatrowe oraz instalacje wodorowe, powinny być wskazywane w dokumentach planistycznych jako tereny produkcyjne, usługowe, magazynowe lub rolne, pod warunkiem że są to grunty o niskiej klasie bonitacyjnej (IV–VI), z wykluczeniem gruntów klas I–III oraz obszarów przeznaczonych pod zabudowę mieszkaniową;
- w obrębie terenów OZE dopuszcza się lokalizację: niezbędnej infrastruktury technicznej, obiektów administracyjno-socjalnych, instalacji służących do magazynowania energii oraz wytwarzania i przechowywania wodoru (w ramach tzw. zielonego wodoru) – pod warunkiem spełnienia przepisów dotyczących bezpieczeństwa technicznego i przeciwpożarowego. Lokalizacja powinna także uwzględniać dobre skomunikowanie z siecią

dróg publicznych, dostęp do infrastruktury elektroenergetycznej, uwarunkowania środowiskowe (np. ekspozycje zboczy, zagrożenia podtopieniami) oraz minimalne odległości od zabudowy zgodnie z obowiązującymi przepisami.

- dla zapewnienia funkcjonalności instalacji OZE należy dopuszczać realizację infrastruktury przesyłowej w zakresie najwyższych (NN), wysokich (WN), średnich (SN) i niskich (nN) napięć, niezbędnej do przyłączenia instalacji OZE do sieci elektroenergetycznej, zgodnie z warunkami wskazanymi przez operatorów systemów przesyłowych lub dystrybucyjnych. Inwestycje te mogą mieć również charakter ponadlokalny i być realizowane przez właściwych operatorów celem odbioru energii i integracji z krajowym systemem energetycznym;
- transport materiałów i elementów konstrukcyjnych związanych z budową instalacji OZE, a także ich obsługa w fazie eksploatacji, powinna odbywać się z poszanowaniem stanu technicznego dróg publicznych – zgodnie z przepisami odrębnymi.

Zasadny lokalizacji przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko

- zakazuje się lokalizacji przedsięwzięć potencjalnie uciążliwych lub szkodliwych dla zdrowia ludzi i środowiska na terenach przeznaczonych pod zabudowę mieszkaniową oraz w ich bezpośrednim sąsiedztwie;
- każda planowana inwestycja z tej kategorii powinna zapewniać dostęp do infrastruktury technicznej i drogowej oraz nie powodować zagrożeń dla środowiska naturalnego ani jakości życia mieszkańców;
- lokalizacja przedsięwzięć powinna być zgodna z ustaleniami dokumentów planistycznych obowiązujących na danym terenie, zgodnie z przepisami prawa, z uwzględnieniem procedur środowiskowych i planistycznych przewidzianych dla danego rodzaju inwestycji.

Zasady kształtowania rolniczej i leśnej przestrzeni produkcyjnej

- zachowanie i odtwarzanie naturalnych form krajobrazu leśnego oraz równowagi ekologicznej podstawowych ekosystemów;
- ochrona struktury krajobrazu rolniczego i leśnego poprzez racjonalne użytkowanie terenów produkcyjnych, przy zachowaniu ich przyrodniczego charakteru.
- ochrona wód przed zanieczyszczeniem rolniczym poprzez stosowanie zasad Dobrej Praktyki Rolniczej, m.in. unikanie nawożenia i składowania odchodów czy kiszzonek w pobliżu cieków wodnych;
- wzmacnianie naturalnej retencji wodnej poprzez odpowiednie użytkowanie gleb, zalesienia, zadrzewienia śródpolne oraz budowę małych zbiorników retencyjnych.
- ochrona gleb o wysokiej klasie bonitacyjnej (klasy I–III) przed degradacją i nadmiernym przekształceniem – z dopuszczeniem zabudowy związanej bezpośrednio z działalnością rolniczą lub nieuciążliwą działalnością wspierającą rozwój obszarów wiejskich;

- zachowanie istniejących zadrzewień śródpolnych oraz dbałość o prawidłowe stosunki wodne;
- wspieranie rozwoju rolnictwa lokalnego i ekologicznego – w tym drobnego przetwórstwa rolno-spożywczego opartego na niskoemisyjnych technologiach;
- modernizacja infrastruktury technicznej niezbędnej do prowadzenia produkcji rolnej (drogi dojazdowe, sieci wodno-kanalizacyjne, energetyczne);
- wspieranie powiększania areału gospodarstw oraz rozwoju gospodarstw społecznych;
- działalność przemysłowa, usługowa lub inna potencjalnie uciążliwa powinna być lokalizowana poza terenami użytkowanymi rolniczo, z wyjątkiem działalności bezpośrednio związanej z lokalnym przetwórstwem, agroturystyką lub usługami okołorolniczymi, pod warunkiem braku negatywnego wpływu na środowisko i sąsiedztwo.

Zasady kształtowania zagospodarowania przestrzennego na obszarach zdegradowanych i obszarach rewitalizacji oraz obszarach wymagających przekształceń, rehabilitacji, rekultywacji lub remediacji

- zgodnie z art. 9 i 10 ustawy z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji, obszar zdegradowany to teren charakteryzujący się koncentracją negatywnych zjawisk społecznych oraz problemów gospodarczych, środowiskowych, technicznych lub przestrzennych. Obszar rewitalizacji obejmuje natomiast całość lub część obszaru zdegradowanego, który – z uwagi na istotne znaczenie dla rozwoju lokalnego – gmina zamierza objąć działaniami rewitalizacyjnymi. Obszar ten może być podzielony na podobszary, również nieposiadające wspólnych granic, jednak nie może przekraczać 20% powierzchni gminy ani być zamieszkały przez więcej niż 30% jej mieszkańców. Wyznaczanie tych obszarów powinno następować na podstawie Gminnego Programu Rewitalizacji (GPR), z uwzględnieniem lokalnych potrzeb i priorytetów rozwojowych;
- Zaleca się prowadzenie działań modernizacyjnych i adaptacyjnych wobec zabudowy powstałej przed 1989 rokiem – w szczególności obiektów przedwojennych, powojennych oraz nieużytkowanej zabudowy przemysłowej – z uwzględnieniem ich wartości architektonicznych, użytkowych i krajobrazowych. W przypadku obiektów posiadających cechy zabytkowe zaleca się prowadzenie renowacji zgodnie z przepisami o ochronie zabytków;
- gmina powinna dążyć do uporządkowania istniejącej zabudowy mieszkaniowej, rekreacyjnej, usługowej i przemysłowej w oparciu o bilans terenów przeznaczonych pod zabudowę, z zapewnieniem właściwego układu komunikacyjnego. Nowa zabudowa powinna harmonijnie wpisywać się w otoczenie – zarówno pod względem skali, formy dachów, kolorystyki, jak i wskaźników intensywności zabudowy – oraz nawiązywać do lokalnego kontekstu architektonicznego i krajobrazowego.

9. Obszary strategicznej interwencji określonych w strategii rozwoju województwa wraz z zakresem planowanych działań

Gmina Potok Wielki położona jest w obrębie wydzielonych obszarów specjalnych, które zostały wyznaczone w strategicznych i planistycznych dokumentach krajowych i wojewódzkich. W celu ich identyfikacji zostały przeanalizowane następujące dokumenty:

- Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030 (KSRR 2030);
- Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 roku

Przez obszary specjalne rozumie się:

- **OF (obszary funkcjonalne)** – obszary charakteryzujące się względnie wyodrębnionym, intensywnym i otwartym systemem powiązań społecznych, gospodarczych lub przyrodniczych, wynikających z cech środowiska geograficznego (zarówno przyrodniczego, jak i antropogenicznego). Szczególnym typem obszaru funkcjonalnego jest miejski obszar funkcjonalny (MOF).
- **OSI (obszary strategicznej interwencji)** – obszary wskazane w strategii rozwoju jako posiadające zidentyfikowane lub potencjalne powiązania funkcjonalne bądź szczególne uwarunkowania społeczne, gospodarcze lub przestrzenne, które generują bariery rozwojowe lub skrywają możliwe do uruchomienia trwałe potencjały rozwojowe. Obszary te są objęte zintegrowaną interwencją publiczną, obejmującą działania inwestycyjne – zwłaszcza gospodarcze, infrastrukturalne i społeczne – finansowane z różnych źródeł lub realizowane poprzez narzędzia regulacyjne.

W dalszej części niniejszego rozdziału przedstawiono lokalizację gminy Potok Wielki w odniesieniu do obszarów strategicznej interwencji (OSI) wyznaczonych na poziomie krajowym oraz wojewódzkim.

1. OSI Krajowe - Krajowa Strategią Rozwoju Regionalnego 2030 (KSRR 2030):

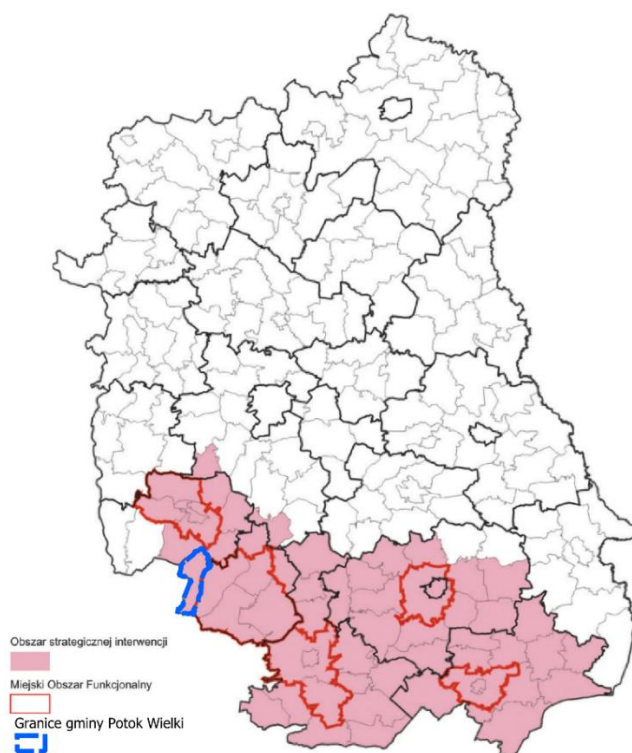
OSI Wschodnia Polska – wschodnia Polska to część kraju w największym stopniu obejmuje obszary zagrożone marginalizacją. Województwa tzw. ściany wschodniej: lubelskie, podkarpackie, podlaskie, świętokrzyskie oraz warmińsko-mazurskie należą do grupy regionów o zdecydowanie niższym poziomie konkurencyjności w porównaniu ze średnią Unii Europejskiej. Gmina Potok Wielki, położona w województwie lubelskim, znajduje się w granicach tego obszaru strategicznej interwencji (Ryc. 56).

Ryc. 56. Terytorialny zasięg Programu Polska Wschodnia+
Źródło: Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego, s. 104

2. OSI Regionalne – Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 roku

W skali OSI regionalnych Gmina Potok Wielki znajduje się w granicach Obszaru Strategicznej Interwencji – OSI Roztocze jednocześnie granicząc z Miejskim Obszarem Funkcyjnym Janowa Lubelskiego (Ryc. 57), wyznaczonych w ramach dokumentu „Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 roku (SRWL 2030)”, przyjętego uchwałą Sejmiku Województwa Lubelskiego nr XXIV/406/2021 z dnia 29 marca 2021 r. Ponadto gmina zaliczana jest również do obszarów zagrożonych trwałą marginalizacją z uwagi na swoje położenie na obrzeżach regionów.

Ryc. 57. Położenie gminy Potok Wielki w granicach OSI Roztocze

Źródło: opracowanie własne na podstawie Strategia rozwoju województwa – Lubelskie 2030 , s. 177)

Priorytet rozwoju tego OSI jest: „Społeczno-gospodarcze wykorzystanie zasobów środowiska przyrodniczego i kulturowego Roztocza oraz Puszczy Solskiej.”

Cechami wiodącymi są:

- wysoka lesistość, która w wielu gminach przekracza 50% powierzchni,
- duży udział powierzchni obszarów objętych różnymi formami ochrony przyrody,
- uznany wysoki potencjał turystyczny, w tym wynikający z unikalnego w skali kraju krajobrazu naturalno – kulturowego,
- wysokie walory krajoznawcze, które predestynują ten obszar do rozwoju aktywnych form wypoczynku, tj.: turystyki krajoznawczej, przyrodniczej, wędrówek pieszych i rowerowych, a także edukacji ekologicznej,
- sprzyjające warunki klimatyczne dla rozwoju turystyki zimowej i leczniczej oraz odpowiednie warunki hipsometryczne do uprawiania sportów zimowych,
- złożona, wielofunkcyjna struktura przyrodnicza, stanowiąca o szczególnym znaczeniu obszaru w kształtowaniu powiązań ekologicznych,
- istniejące naturalne powiązania funkcjonalne w układzie transgranicznym,
- zidentyfikowane zasoby uzdrowiskowe (klimat leczniczy i wody mineralne),
- wysoki poziom nasłonecznienia.

Kierunki interwencji/tematyczne obszary wsparcia to:

- 1.1 Poprawa konkurencyjności gospodarstw rolnych poprzez rozwój agroturystyki i turystyki wiejskiej jako czynnika wspierającego konkurencyjność lokalnych gospodarstw rolnych.
- 1.2 Zrównoważony rozwój systemów infrastruktury technicznej po przez poprawę regionalnych i międzyregionalnych powiązań komunikacyjnych z uwzględnieniem sieci dróg ekspresowych (S17, S19, S12) i planowanej autostrady A2 oraz włączenie do Programu Kolejowego CPK
- 2.4 Ochrona walorów środowiska poprzez szczególne uwzględnieniem krajobrazów, siedlisk i bioróżnorodności.
- 3.3 Promocja i rozwój usług prozdrowotnych, uzdrowiskowych oraz gospodarki senioralnej poprzez rozwój funkcji uzdrowiskowych i usług prozdrowotnych, opartych na lokalnych zasobach przyrodniczych.
- 3.4 Innowacyjne wykorzystanie walorów przyrodniczo-kulturowych, rozwój sportu i usług wolnego czasu po przez rozwój oferty rekreacyjnej, edukacyjnej i kulturalnej, wspierającej różnorodne formy turystyki (piesza, rowerowa, kajakowa, przyrodnicza, kulinarna, kulturowa), Wspieranie rozwoju przemysłów kreatywnych oraz przemysłów kultury, przedsiębiorczości bazującej na lokalnych zasobach, dziedzictwie kulturowym i usługach edukacyjnych oraz ochrona i aktywizacja dziedzictwa kulturowego, w tym rozwój

przemysłów kreatywnych oraz zachowanie użytkowego charakteru obiektów zabytkowych.

- 4.4 Wzmocnienie współpracy transgranicznej i międzyregionalnej poprzez wzmocnienie współpracy transgranicznej i międzyregionalnej, w szczególności w zakresie inwestycji infrastrukturalnych i ochrony przyrody w strefie przygranicznej

Wskazane powyżej cechy oraz kierunki interwencji wyznaczają ramy działań istotnych dla rozwoju gminy Potok Wielki. W ramach *Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 roku* przewidziano szereg przedsięwzięć flagowych w OSI Roztocze, które mają związek z gminą, w tym:

- Realizacja drogi ekspresowej Via Carpatia / S19;
- Przebudowa linii kolejowej nr 68 relacji Lublin– Stalowa Wola / budowa nowego odcinka Kraśnik –Rzeczycza;
- Budowa linii kolejowej (Szastarka–Janów Lubelski –Biłgoraj) wraz z poprawą dostępności do transportu kolejowego w m. Kraśnik;
- Opracowanie planów ochrony oraz planów zadań ochronnych dla obszarów objętych prawną formą ochrony przyrody;
- Aktualizacja lokalnych dokumentów planistycznych w zakresie uwzględnienia działań i warunków zagospodarowania wynikających z planów ochrony i planów zadań ochronnych
- Rozbudowa Centralnego Szlaku Rowerowego Roztocza;
- Rozbudowa Green Velo;
- Organizacja szlaku Architektury Drewnianej Województwa Lubelskiego.

10. System wdrażania Strategii

10.1. Organizacja i podmioty zaangażowane w realizację strategii

Instytucjonalną strukturę systemu wdrażania, jak również monitorowania, ewaluacji oraz aktualizacji strategii tworzą:

1. Wójt Gminy Potok Wielki, jako organ wykonawczy, którego rola polega na stymulowaniu i koordynacji działań podejmowanych przez różnorodne podmioty i środowiska, jak również na mobilizowaniu oraz integrowaniu zasobów pozostających w ich dyspozycji – na rzecz realizacji celów oraz kierunków interwencji,
2. Rada Gminy Potok Wielki, jako organ uchwałodawczy, odpowiedzialny za uchwalenie strategii, będący wsparciem merytorycznym w zakresie realizacji i ewaluacji strategii oraz podejmowania decyzji strategicznych, jak np. aktualizacja strategii,
3. wyznaczony przez Wójta Gminy Potok Wielki podmiot zarządzający wdrażaniem strategii (osoba, zespół lub komórka w ramach urzędu), odpowiedzialny za koordynację realizacji kierunków działań, w tym harmonizowanie i poszerzanie sieci partnerstw, poszukiwanie nowych źródeł finansowania działań, a także monitoring i ewaluację, przygotowywanie propozycji zmian w ramach strategii czy zapewnienie działań w zakresie informacji i promocji przyjętych w niej wizji rozwoju i sposobów działania gminy.

Dla skutecznego wdrożenia założeń określonych w strategii niezbędna będzie współpraca wszystkich referatów i stanowisk w Urzędzie Gminy oraz gminnych jednostek organizacyjnych, które odpowiadają za realizację przypisanych im zadań oraz biorą udział w procedurze monitoringu, ewaluacji i aktualizacji strategii.

Strategia uwzględnia ponadto częściowo zadania wykraczające poza bezpośrednie kompetencje gminy, stąd potrzeba uwzględniania procesów współpracy m.in. z administracją rządową, innymi jednostkami samorządu terytorialnego i ich związkami, przedstawicielami biznesu, organizacjami pozarządowymi, mieszkańcami czy partnerami zagranicznymi.

10.2. Mechanizmy i instrumenty realizacji strategii

W ramach realizacji Strategii Rozwoju Gminy Potok Wielki do 2035 roku wykorzystane zostaną różne mechanizmy i instrumenty realizacyjne, wśród których można wymienić:

- coroczne uchwały budżetowe Rady Gminy Potok Wielki i wieloletnią prognozę finansową gminy, określające krótko- i długookresowe priorytety finansowe jednostki,
- inne merytoryczne uchwały Rady Gminy Potok Wielki i zarządzenia Wójta Gminy Potok Wielki w obszarach oddziaływania strategii,
- różne dokumenty wykonawcze (plany i programy branżowe) na poziomie gminy, w szczególności określone w niniejszej strategii,

- plan ogólny gminy, miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego oraz inne akty przestrzenne, uszczegóławiające założenia modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej gminy, określonego w strategii,
- projekty inwestycyjne i nieinwestycyjne, mieszczące się w katalogu działań przewidzianych strategią, w szczególności realizowane przy wykorzystaniu funduszy krajowych i europejskich,
- różne umowy, kontrakty i porozumienia pomiędzy gminą a innymi samorządami, administracją rządową, partnerami społecznymi i gospodarczymi,
- zespoły zadaniowe i projektowe, ciała o charakterze opiniodawczo-doradczym, powoływane w celu usprawnienia procesu wdrażania strategii,
- działania edukacyjne, informacyjne, promocyjne i konsultacyjne, stanowiące o poparciu społecznym i jakości podejmowanych interwencji.

10.3. Wytyczne do sporządzenia dokumentów wykonawczych

Dokumenty wykonawcze względem strategii należy rozumieć jako obowiązkowe oraz pożądane plany i programy gminne, które pozwolą skutecznie wdrożyć jej założenia w życie. Opisują one w większym przybliżeniu niż strategia lub w sposób bardziej specjalistyczny podejście do danego zagadnienia, obszaru czy grupy społecznej, uszczegóławiające priorytety oraz strategię postępowania w ramach konkretnych obszarów. Zgodnie z tym, w ramach prac nad Strategią Rozwoju Gminy Potok Wielki do 2035 roku dokonano przeglądu dokumentów w kluczowych obszarach działania urzędu i jednostek gminnych, w kontekście ich aktualności, przydatności i spójności ze strategią. Poniższa tabela stanowi podsumowanie tych analiz, formułując jednocześnie kierunkowe rekomendacje w zakresie sporządzenia lub zmiany tychże dokumentów.

Tab. 18. Wybrane aspekty i dokumenty wykonawcze, które warto przeanalizować w ramach tworzenia systemu realizacji strategii.

Obszar tematyczny	Rodzaj dokumentu	Dokument	Wytyczne dla aktualizacji lub sporządzenia dokumentów
Planowanie i zagospodarowanie przestrzenne	Plan ogólny gminy	W trakcie opracowywania	Aktualizacja i dostosowywanie zgodnie z nowymi i perspektywicznymi potrzebami oraz uwarunkowaniami i zmianami społecznymi, gospodarczymi, środowiskowymi, przestrzennymi itp. Aktualizacja powinna być kierunkowo zgodna z modelem struktury funkcjonalno-przestrzennej gminy, określonym w strategii.
	Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego	brak	Opracowanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego zgodnie z potrzebami. Wskazuje na to strategia, w szczególności cel operacyjny 3.5

Obszar tematyczny	Rodzaj dokumentu	Dokument	Wytyczne dla aktualizacji lub sporządzania dokumentów
Energetyka	Założenia do planu zaopatrzenia w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe	brak	Dokument powinien zostać opracowany kierunkowo zgodnie z założeniami strategii.
Gospodarka komunalna	Wieloletnie plany gospodarowania mieszkaniowym zasobem gminy	Wieloletni program gospodarowania mieszkaniowym zasobem Gminy Potok Wielki na lata 2021-2026	Dokument aktualny, obowiązujący do 2026 r., kierunkowo zgodny z założeniami strategii. Aktualizacja lub opracowanie nowego dokumentu, przy zachowaniu spójności ze strategią.
	Wieloletni plan rozwoju i modernizacji urzędzeń wodociągowych i urzędzeń kanalizacyjnych	Brak	Zgodnie z Ustawą z dnia 7 czerwca 2001 r. o zbiorowym zaopatrzeniu w wodę i zbiorowym odprowadzaniu ścieków, wieloletni plan rozwoju i modernizacji urzędzeń wodociągowych i urzędzeń kanalizacyjnych opracowuje przedsiębiorstwo wodociągowo-kanalizacyjne. Opracowanie planu z zachowaniem spójności z założeniami strategii, w szczególności z celem operacyjnym 3.3.
Ochrona i opieka nad zabytkami oraz zarządzanie dziedzictwem	Gminny program opieki nad zabytkami	Brak.	Zgodnie z Ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, wójt jest odpowiedzialny za opracowanie gminnego programu opieki nad zabytkami. Program sporządza się na okres 4 lat. Program przyjmuje rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków. Opracowanie programu z zachowaniem spójności z założeniami strategii, w szczególności celem operacyjnym 3.5
Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	Gminny program ochrony środowiska	Brak.	Zgodnie z Ustawą z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska, wójt, w celu realizacji polityki ochrony środowiska, sporządza gminny program ochrony środowiska, uwzględniając m.in. cele zawarte w strategii. Projekt programu podlega zaopiniowaniu przez zarząd powiatu. Konieczne jest zapewnienie możliwości udziału mieszkańców w postępowaniu, którego przedmiotem jest sporządzenie dokumentu. Program uchwała rada gminy. Wójt sporządza co 2 lata raport z jego wykonania, który przedstawia radzie. Opracowanie programu z zachowaniem spójności z założeniami strategii, w szczególności celami operacyjnym 3.4
	Plan gospodarki niskoemisyjnej	Brak.	Rekomendowane opracowanie planu. Dokument powinien być spójny ze strategią, głównie w odniesieniu do celu operacyjnego 3.1
	Program usuwania azbestu	Program usuwania wyrobów azbestowych z terenu Gminy Potok Wielki na lata 2011-2031	Dokument aktualny, obowiązujący do 2031r., kierunkowo zgodny z założeniami strategii.
	Program małej retencji	Brak	Dokument opcjonalny, ważny z uwagi na konsekwencje zmian klimatu, a jednocześnie dostępność środków zewnętrznych na inwestycje retencyjne. Opracowanie programu z zachowaniem spójności z założeniami strategii, w szczególności celami operacyjnym 3.4

Obszar tematyczny	Rodzaj dokumentu	Dokument	Wytyczne dla aktualizacji lub sporządzania dokumentów
Transport	Strategia rozwoju elektromobilności	Brak	Dokument opcjonalny, ważny w kontekście dążenia do realizacji zasad zrównoważonego rozwoju w zakresie mobilności, w której szczególne miejsce zajmuje elektromobilność, a także ze względu na dostępność środków zewnętrznych na przedmiotowe działania.
	Plany rozwoju sieci drogowej wraz planami finansowania w zakresie dróg gminnych	Brak	Zgodnie z Ustawą z dnia 21 marca 1985 r. o drogach publicznych, do zarządcy drogi należy w szczególności opracowywanie planów rozwoju sieci drogowej. Opracowanie planu z zachowaniem spójności z założeniami strategii, w szczególności z celem operacyjnym 3.1
Polityka społeczna	Gminna strategia rozwiązywania problemów społecznych	Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Potok Wielki do 2025r.	Dokument aktualny, obowiązujący do 2025r., kierunkowo zgodny z założeniami strategii. Aktualizacja lub opracowanie nowego dokumentu, przy zachowaniu spójności ze strategią.
	Gminny program rewitalizacji	Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Potok Wielki na lata 2017-2023	Rekomendowana opracowanie nowego programu. Strategia powinna zakładać działania rewitalizacyjne oraz z zakresu odnowy centrów miejscowości, ustanowione w ramach celu operacyjnego
	Gminny program przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz ochrony ofiar przemocy w rodzinie	Gminny Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie na lata 2021-2025	Dokument aktualny, kierunkowo zgodny z założeniami strategii. Rekomendowana aktualizacja lub opracowanie nowego programu, przy zachowaniu spójności ze strategią, w szczególności z celem operacyjnym 1.1
	Gminny program wspierania rodziny	Programu Wspierania Rodziny dla Gminy Potok Wielki na lata 2025-2027”.	Dokument aktualny, kierunkowo zgodny z założeniami strategii.
	Gminny program profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych oraz przeciwdziałania narkomanii	Gminny Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, przeciwdziałania narkomanii i uzależnieniom behawioralnym oraz lokalnej międzysektorowej polityki przeciwdziałania negatywnym skutkom spożywania alkoholu na 2024r.	Program przyjmowany corocznie. Aktualizacja lub opracowanie nowego programu, przy zachowaniu spójności ze strategią.

Obszar tematyczny	Rodzaj dokumentu	Dokument	Wytyczne dla aktualizacji lub sporządzania dokumentów
Rozwój lokalny	Program współpracy z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami wymienionymi w art. 3 ust. 3. Ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie	Program współpracy Gminy Potok Wielki z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami wymienionymi w art.3 ust.3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie w 2024 roku	Program przyjmowany corocznie. Obszary współpracy finansowej i niefinansowej powinny uwzględniać szczególnie te pola, które strategia uznaje za kluczowe i w których organizacje pozarządowe zostały wskazane jako partnerzy realizacyjni.
	Programy odnowy miejscowości i podobne	Brak	Opcjonalne opracowanie dokumentów dla wszystkich miejscowości. Programy mogą uszczegółowić zapisy strategii, tworząc przestrzeń do realizacji wielu działań lokalnych, w tym przy zaangażowaniu mieszkańców, a jednocześnie stać się instrumentami pozyskiwania środków na dedykowane przedsięwzięcia
Oświata	Plan sieci publicznych szkół podstawowych prowadzonych przez gminę	Brak	Rekomendowana opracowanie planu kierunkowego zgodne z celem operacyjnym 1.2 .
Zarządzanie kryzysowe	Gminny plan zarządzania kryzysowego	Zarządzenie Wójta	Bieżąca aktualizacja
Finanse publiczne	Wieloletnia prognoza finansowa	UCHWAŁA NR X/53/2025 RADY GMINY POTOK WIELKI z dnia 27 marca 2025 r. w sprawie zmiany uchwały w sprawie wieloletniej prognozy finansowej	Dokument aktualny, kierunkowo zgodny z założeniami strategii. Aktualizacja zgodnie z potrzebami

10.4. Ramy finansowe i potencjalne źródła finansowania strategii rozwoju gminy Potok Wielki

Ramy finansowe wskazują wielkości środków finansowych szacowanych na realizację strategii, a jednocześnie potwierdzają możliwość realizacji przez gminę zaplanowanych działań. Uzależnione są one od uregulowań prawa krajowego, sytuacji społeczno-gospodarczej, stanu finansów publicznych, dostępności dodatkowych środków na rozwój, w tym unijnych, zakresu przedmiotowego i horyzontu czasowego realizowanych przez miasto zadań, jego zdolności administracyjnych i organizacyjno-zarządczych, kondycji finansowej oraz możliwości inwestycyjnych, przede wszystkim w perspektywie długofalowej.

Precyzyjne określenie wysokości nakładów finansowych na realizację Strategii w perspektywie roku 2035 jest zadaniem trudnym, zarówno z powodu kompleksowego charakteru

wynikających z niej działań, jak również ze względu na wielość podmiotów (partnerów Strategii), które będą zaangażowane w ich wdrażanie. Doprecyzowanie wartości środków przeznaczanych na ten cel następować będzie na kolejnych etapach operacjonalizacji Strategii, w tym zwłaszcza w trakcie tworzenia dokumentów wobec niej wykonawczych oraz wynikających z nich konkretnych zadań inwestycyjnych.

W kontekście realizacji Strategii kluczowego znaczenia nabiera proces tworzenia planów finansowych gminy. Zapisy Strategii odnoszące się do poszczególnych działań będą stanowić wskazówkę dla opracowania kolejnych rocznych budżetów oraz wieloletniej prognozy finansowej dla gminy Potok Wielki. W ten sposób stworzony zostanie mechanizm wiążący kierunkowe zapisy Strategii z wydatkami budżetu gminy, tak aby planowane do realizacji inwestycje stanowiły odzwierciedlenie celów strategicznych przyjętych w perspektywie 2035 roku.

Realizacja części działań ujętych w Strategii będzie wymagała pozyskania środków zewnętrznych, w tym zwłaszcza pochodzących z budżetu Unii Europejskiej. Wdrożenie wpisujących się w nie projektów będzie zatem uzależnione od rozstrzygnięć konkursów ogłaszanych m.in. w ramach Programu Regionalnego Fundusze Europejskie dla Lubelskiego oraz właściwych krajowych programów operacyjnych na lata 2021-2027, jak również analogicznych instrumentów, które zostaną stworzone w związku ze wdrażaniem kolejnej wieloletniej perspektywy finansowej UE, której początek przypadnie na rok 2028.

Mając na uwadze powyższe, wśród zasadniczych źródeł finansowania realizacji Strategii Rozwoju Gminy Potok Wielki na lata 2025-2035 wskazać należy:

- Budżet Gminy
- Budżet Państwa
- Budżet UE, w tym zwłaszcza środki dystrybuowane poprzez:

Program Regionalny Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027 właściwe krajowe programy operacyjne na lata 2021-2027

- Krajowy Plan Odbudowy
- fundusze europejskie przyznane Polsce w ramach wieloletniej perspektywy finansowej począwszy od roku 2028
- Fundusze Europejskie dla Polski Wschodniej (FEPW)
- Budżet Samorządu Województwa Lubelskiego
- inne krajowe źródła publiczne, w tym środki pozostające w dyspozycji poszczególnych ministrów resortowych, Wojewody Lubelskiego oraz funduszy celowych (np. Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, Regionalny Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej)
- inne środki pochodzące ze źródeł zagranicznych (m.in. Norweski Mechanizm Finansowy, Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego)

- fundusze pochodzące z międzynarodowych instytucji takich, jak np. Europejski Bank Inwestycyjny czy Bank Światowy

Oprócz wskazanych powyżej programów, istnieją także inne możliwości pozyskania finansowania, w szczególności obejmujące fundusze krajowe.

Programy Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego mają na celu dofinansowanie zadań z zakresu kultury o charakterze projektowym i kierowane są m.in. do instytucji kultury, organizacji pozarządowych, podmiotów prywatnych i jednostek samorządu terytorialnego (np. Edukacja kulturalna, Infrastruktura domów kultury, Kultura cyfrowa, Kultura Dostępna, Promocja czytelnictwa, Wydarzenia artystyczne dla dzieci i młodzieży, Ochrona zabytków).

Programy Ministerstwa Sportu zakładają rozwój bazy sportowej oraz aktywizację ruchową społeczeństwa, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i młodzieży. Obszary priorytetowe stanowią: sport powszechny, sport wyczynowy, infrastruktura sportowa, sport młodzieżowy, sport osób z niepełnosprawnościami (np. programy: „Sport Wszystkich Dzieci”, „Szkolny Klub Sportowy”, „Sportowa Polska – Program rozwoju lokalnej infrastruktury sportowej”, czy Program budowy zadaszeń boisk piłkarskich).

Programy Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej koncentrują się na wsparciu rodziny na wszystkich etapach jej rozwoju, w tym zapewniając współfinansowanie dla tworzenia nowych placówek, a także na rozwoju usług opiekuńczych oraz aktywności seniorów (np. Program „Maluch+”, Program wieloletni „Senior+”).

Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej oraz Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej wspierają przedsięwzięcia (zazwyczaj w formie instrumentów zwrotnych) z zakresu ochrony środowiska, efektywności energetycznej, energii odnawialnej, ekologii, ochrony przyrody oraz zarządzania gospodarką wodną i odpadową.

Rządowy Fundusz Rozwoju Dróg umożliwia współfinansowanie przedsięwzięć ukierunkowanych na poprawę bezpieczeństwa ruchu drogowego i parametrów technicznych lokalnej sieci drogowej, a także poprawę oraz zwiększenie atrakcyjności i dostępności terenów inwestycyjnych.

Fundusz Inwestycji Samorządowych zarządzany przez Polski Fundusz Rozwoju oferuje jednostkom samorządu terytorialnego wsparcie finansowe na zadania użyteczności publicznej i zadania własne, w tym głównie drogi, ulice, mosty, sektor wodno-kanalizacyjny, infrastruktura społeczna, gospodarka odpadami, transport zbiorowy, ciepłownictwo, ochrona zdrowia.

Wskazane powyżej źródła finansowania należy rozpatrywać jako katalog otwarty, który może ulec zmianom. Należy zakładać, że w okresie realizacji Strategii, pojawią się również inne programy dofinansowujące skierowane na rozwój inwestycji w samorządach. Identyfikacja i wybór potencjalnych źródeł, z których mogą być finansowane poszczególne przedsięwzięcia w ramach Strategii wymaga właściwej organizacji i koordynacji procesu pozyskiwania tych środków. W związku

z powyższym zakłada się bieżące monitorowanie źródeł finansowania przez pracowników Urzędu Gminy Potok Wielki, co daje gwarancje ciągłej aktualizacji i dostosowywania najlepszych źródeł finansowych do realizacji zamierzonych inwestycji.

10.5. Podsystem monitorowania i ewaluacji Strategii Rozwoju Gminy Potok Wielki na lata 2025- 2035

Podstawową funkcją podsystemu monitorowania i ewaluacji Strategii jest stała obserwacja zmian społecznych, gospodarczych i przestrzennych zachodzących w gminie Potok Wielki oraz szybkie reagowanie w sytuacji, w której przebiegają one w sposób odbiegający od przyjętych w tym dokumencie założeń. W sytuacji wystąpienia rozbieżności pomiędzy uzgodnionymi celami strategicznymi, a uzyskiwanymi rezultatami, informacje zebrane w ramach podsystemu stanowiąc będą podstawę do podjęcia decyzji o ewentualnej korekcie interwencji lub/i wykorzystywanego w jej ramach instrumentarium.

Dane gromadzone w ramach podsystemu będą odnosić się w szczególności do społecznych, gospodarczych i przestrzennych efektów wdrażania Strategii, ilustrujących dynamikę oraz stopień osiągnięcia wyznaczonych w niej celów. Dane zasilające podsystem pochodzą będą w szczególności:

- ze statystyk publicznych;
- z zasobów pozostających w dyspozycji komórek organizacyjnych Urzędu Gminy, gminnych jednostek organizacyjnych oraz innych podmiotów podległych samorządowi i uczestniczących w realizacji Strategii (np. spółki komunalne);
- od podmiotów prywatnych oraz publicznych uczestniczących w realizacji Strategii;
- z badań oraz analiz realizowanych/zleczanych przez podmioty niezależne od Urzędu Gminy, a dotyczących sytuacji rozwojowej powiatu janowskiego, regionu roztocza (np. Regionalne Obserwatorium Terytorialne Województwa Lubelskiego);
- z badań oraz analiz realizowanych samodzielnie bądź też zleczanych do realizacji przez Urząd Gminy.

Zgodnie z przyjętą definicją: monitoring to stała obserwacja ilościowych oraz jakościowych zmian pewnych wielkości, mająca na celu pozyskanie informacji na temat stopnia realizacji zamierzonych zadań i celów oraz ich ewentualną modyfikację. Służy on badaniu i ocenie sposobu dochodzenia do wyznaczonych celów, a także poziomu ich osiągnięcia. Dlatego też monitoring realizacji Strategii prowadzony będzie w odniesieniu do wskaźników produktów i rezultatów mających swoje źródło w efektach poszczególnych zadań. Niniejsze wskaźniki zaprezentowano w Tabeli.19

Tab. 19. Wskaźniki monitoringowe Strategii Rozwoju Gminy Potok Wielki do 2035 roku

Nazwa wskaźnika oddziaływania	Sposób wyznaczania wskaźnika	Podmioty odpowiedzialne za przekazanie danych monitoringowych	Kierunek zmian do 2023 roku	Źródło danych
I Cel strategiczny: Poprawa komfortu życia codziennego i możliwości rozwoju mieszkańców gminy w oparciu o nowoczesne zarządzanie oraz dostępność wysokiej jakości usług publicznych				
Cel operacyjny 1.1. Zapewnienie dostępności wysokiej jakości usług zdrowotnych, opiekuńczych i społecznych dostosowanych do potrzeb społecznych, sytuacji demograficznej gminy i aktualnych wyzwań cywilizacyjnych				
Wskaźnik poziomu zdrowia publicznego	Liczba działań prozdrowotnych realizowanych w gminny ośrodku zdrowia/placówkach szkolnych	Ośrodek Zdrowia	wzrost	Dane własne gminy
Wskaźnik jakości infrastruktury pomocy społecznej	Liczba zadań inwestycyjnych i/lub modernizacyjnych w ramach pomocy społecznej	Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej	wzrost	Dane własne gminy
Wskaźnik jakości usług społecznych, świadczonych przy wykorzystaniu najnowszych technologii	Liczba usług społecznych, możliwych do załatwienia w sposób zdalny oraz liczba korzystających	Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej	wzrost	Dane własne gminy
Wskaźnik pomiaru skuteczności działań mających na celu pomoc rodzinom w trudnych sytuacjach	Liczba osób korzystających z pomocy społecznej	Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej	spadek	Dane własne gminy
Cel operacyjny 1.2. Podniesienie jakości systemu oświaty oraz dostosowanie do potrzeb ucznia, społeczeństwa i gospodarki				
Wskaźnik usług opieki wczesnodziecięcej i przedszkolnej	Liczba żłobków, oddziałów przedszkolnych oraz liczba dzieci uczęszczających do placówek	Placówki opieki przedszkolnej	wzrost	Dane własne gminy
Wskaźnik poziomu edukacji	Średnia liczba punktów zdobytych przez uczniów z terenu gminy na egzaminach końcowych	Placówki oświatowe	wzrost	Okręgowa Komisja Egzaminacyjna
Wskaźnik poziomu podnoszenia kompetencji i kwalifikacji zawodowych uczniów oraz kadry nauczycielskiej	Średnia liczba szkoleń i/lub innych form doskonalenia na 1 ucznia oraz nauczyciela	Placówki oświatowe	wzrost	Dane własne gminy

Nazwa wskaźnika oddziaływania	Sposób wyznaczania wskaźnika	Podmioty odpowiedzialne za przekazanie danych monitoringowych	Kierunek zmian do 2023 roku	Źródło danych
Wskaźnik jakości bazy edukacyjnej	Liczba tablic multimedialnych, zestawów audiowizualnych służących efektywnej prezentacji treści dydaktycznych	Placówki oświatowe	wzrost	Dane własne gminy
Cel operacyjny 1.3. Rozwój infrastruktury kulturalnej i rekreacyjnej połączony z integracją mieszkańców				
Wskaźnik jakości i ilości nowych zajęć dodatkowych o charakterze sportowo-rekreacyjnym	Liczba osób korzystających z nowych zajęć dodatkowych	Placówki oświatowe Gminny Ośrodek Kultury	wzrost	Dane własne gminy
Wskaźnik jakości i ilości nowej infrastruktury sportowej i rekreacyjnej	Liczba zadań inwestycyjnych i/lub modernizacyjnych w odniesieniu do bazy sportowej i rekreacyjnej	Placówki oświatowe Gminny Ośrodek Kultury Urząd Gminy	wzrost	Dane własne gminy
Wskaźnik udzielnych dotacji na wsparcie młodych talentów sportowych	Liczba zawodników objętych systemem stypendialnym	Urząd Gminy Lokalne kluby sportowe	Wzrost	Dane własne gminy
Wskaźnik ilości zorganizowanych wydarzeń sportowych i rekreacyjnych	Liczba zorganizowanych wydarzeń oraz liczba uczestników	Urząd Gminy Lokalne kluby sportowe	Wzrost	Dane własne gminy
Cel operacyjny 1.4. Wzrost tożsamości lokalnej poprzez ofertę kulturalną i aktywne spędzanie wolnego czasu				
Wskaźnik jakości infrastruktury kultury	Liczba zadań inwestycyjnych i/lub modernizacyjnych w instytucjach kultury	Gminny Ośrodek Kultury Urząd Gminy	wzrost	Dane własne gminy
Wskaźnik oceny atrakcyjności oferty kulturalnej, z uwzględnieniem potrzeb, możliwości i oczekiwań różnych grup odbiorców	Liczba wydarzeń kulturalnych, rozrywkowych i zajęć oświatowych zrealizowanych przez Gminny Ośrodek Kultury	Gminny Ośrodek Kultury Urząd Gminy	wzrost	Dane własne gminy Lokalnych
Wskaźnik oceny atrakcyjności oferty kulturalnej z uwzględnieniem uczestnictwa organizacji pozarządowych oraz lokalnych artystów	Liczba wydarzeń kulturalnych zorganizowanych przy uczestnictwie podmiotów zewnętrznych oraz lokalnych artystów	Gminny Ośrodek Kultury Urząd Gminy	wzrost	Dane własne gminy

Nazwa wskaźnika oddziaływania	Sposób wyznaczania wskaźnika	Podmioty odpowiedzialne za przekazanie danych monitoringowych	Kierunek zmian do 2023 roku	Źródło danych
Wskaźnik udzielonych dotacji oraz zrealizowanych prac konserwatorskich przy obiektach zabytkowych	Liczba wykonanych prac konserwatorskich przy obiektach zabytkowych	Urząd Gminy	wzrost	Dane własne gminy
Cel operacyjny 1.5. Usprawnienie funkcjonowania administracji oraz prawidłowy system komunikacji między mieszkańcami, a organizacjami samorządowymi i jednostkami organizacyjnymi				
Wskaźnik poziomu cyfryzacji administracji samorządowej	Liczba dostępnych e-usług Liczba spraw załatwionych przez platformy e-usług	Urząd Gminy	wzrost	Dane własne gminy
Wskaźnik wzrost aktywności i partycypacji społecznej	Liczba zrealizowanych procesów konsultacyjnych i liczba ich uczestników	Urząd Gminy	wzrost	Dane własne gminy
Wskaźnik zaangażowania organizacji pozarządowych w realizację zadań strategii	Liczba zadań publicznych realizowanych przez organizacje pozarządowe	Urząd Gminy	wzrost	Dane własne gminy
II. Cel strategiczny: Stymulowanie rozwoju gospodarczego i turystycznego gminy w oparciu o lokalne walory, zasoby, tradycje i przedsiębiorczość mieszkańców				
Cel operacyjny 2.1. Budowa i promocja oferty turystycznej w oparciu o zasoby kulturowe, bogactwo przyrodnicze lasów janowskich oraz potencjał lokalnej inicjatywy				
Wskaźnik poziomu jakości oferty turystycznej	Długość szlaków turystycznych, ścieżek rowerowych [km] oraz ilość obiektów infrastruktury turystycznej [szt.]	Urząd Gminy	wzrost	Dane własne gminy
Wskaźnik oceny promocji oraz popularyzacji zasobów środowiskowych i kulturowych oraz atrakcji turystycznych gminy	Liczba zrealizowanych działań marketingowych służących wykreowaniu lokalnej marki turystycznej	Urząd Gminy Gminny Ośrodek Kultury Zespół Parków Krajobrazowych	wzrost	Dane własne gminy
Wskaźnik poziomu zainteresowania i liczby korzystających z lokalnej oferty turystycznej	Liczba turystów odwiedzających poszczególne atrakcje turystyczne gminy tj. stawy rybne oraz liczba udzielonych noclegów	Urząd Gminy Hotele, pensjonaty	wzrost	Dane własne gminy

Nazwa wskaźnika oddziaływania	Sposób wyznaczania wskaźnika	Podmioty odpowiedzialne za przekazanie danych monitoringowych	Kierunek zmian do 2023 roku	Źródło danych
Cel operacyjny 2.2. Kreowanie dobrych warunków dla prowadzenia działalności gospodarczej				
Wskaźnik poziomu bezrobocia, w szczególności długotrwałego	Liczba osób bezrobotnych z terenu gminy, w tym długotrwałe	Urząd Gminy Powiatowy Urząd Pracy	spadek	Dane GUS
Wskaźnik poziomu usług oferowanych przez lokalnych przedsiębiorców	Liczba lokalnych przedsiębiorców promowanych na stronie internetowej gminy	Urząd Gminy	wzrost	Dane własne gminy
Cel operacyjny 2.3. Wzrost potencjału ekonomicznego gospodarstw rolnych i wspieranie pozarolniczych form działalności gospodarczej				
Wskaźnik konkurencyjności biznesu i wzrost przedsiębiorczości lokalnej	Stosunek liczby nowych działalności gospodarczych zarejestrowanych w REGON na terenie gminy do podmiotów wyrejestrowywanych	Urząd Gminy	wzrost	Dane GUS
Wskaźnik poziomu kompetencji i kwalifikacji zawodowych rolników	Liczba odbiorców działań szkoleniowych i doradczych. Liczba gospodarstw rolnych zmodernizowanych w oparciu o środki zewnętrzne i programy unijne i krajowe	Urząd Gminy Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa	wzrost	Dane własne gminy
Wskaźnik poziomu oferty szkoleniowej dostosowanej do wyzwań gospodarki i rynku pracy	Liczba osób dorosłych które uczestniczyły w zajęciach z zakresu przedsiębiorczości oraz możliwości pozyskania dotacji zewnętrznych	Urząd Gminy	wzrost	Dane GUS
III. Cel strategiczny: Zrównoważony rozwój gminy uwzględniający dbałość o środowisko naturalne z nowoczesną zmodernizowaną infrastrukturą				
Cel operacyjny 3.1. Poprawa stanu infrastruktury drogowej i wzrost dostępności komunikacyjnej gminy				
Wskaźnik poziomu bezpieczeństwa uczestników ruchu drogowego	Liczba kolizji i wypadków na drogach na terenie gminy	Urząd Gminy Komenda Powiatowa Policji	spadek	Dane GUS
Wskaźnik stanu i jakości gminnej infrastruktury drogowej	Długość wykonanych lub zmodernizowanych dróg gminnych	Urząd Gminy	wzrost	Dane GUS

Nazwa wskaźnika oddziaływania	Sposób wyznaczania wskaźnika	Podmioty odpowiedzialne za przekazanie danych monitoringowych	Kierunek zmian do 2023 roku	Źródło danych
Wskaźnik dostępności komunikacyjnej	Liczba połączeń komunikacyjnych między ośrodkami miejskim, wojewódzkim a obszarem gminy	Urząd Gminy	wzrost	Dane własne gminy
Cel operacyjny 3.2. Rozwój infrastruktury i dostępności technologii informacyjno-komunikacyjnych				
Wskaźnik dostępności do szerokopasmowej sieci światłowodowej	Liczba mieszkańców korzystających z sieci światłowodowej	Urząd Gminy Gestorzy sieci telekomunikacyjnych	wzrost	Dane GUS
Wskaźnik dostępności usług teleinformatycznych	Liczba usług społecznych, możliwych do załatwienia w sposób zdalny oraz liczba korzystających	Urząd Gminy	wzrost	Dane własne gminy
Cel operacyjny 3.3. Rozwój infrastruktury sieciowej z wykorzystaniem technologii dostosowanych do specyfiki lokalnej				
Wskaźnik dostępności wodociągowej	Liczba mieszkańców korzystających z sieci wodociągowej Długość wykonanych sieci wodociągowych	Urząd Gminy	wzrost	Dane własne gminy Dane GUS
Wskaźnik dostępności alternatywnych form kanalizacji sanitarnej	Liczba nowo powstałych przydomowych oczyszczalni z dofinansowaniem publicznym	Urząd Gminy	wzrost	Dane własne gminy Dane GUS
Wskaźnik zintegrowanego systemu gospodarki odpadami	Odsetek odpadów zebranych selektywnie w ogólnej liczbie odpadów	Urząd Gminy	wzrost	Dane własne gminy
Cel operacyjny 3.4. Poprawa komponentów środowiska naturalnego				
Wskaźnik poziomu retencji wodnej w gospodarstwach domowych	Liczba gospodarstw domowych, które zrealizowały instalacje wykorzystania wody opadowej przy dofinansowaniu publicznym	Urząd Gminy	wzrost	Dane własne gminy
Wskaźnik efektywności energetycznej budynków użyteczności publicznej oraz budynków mieszkalnych na terenie gminy	Odsetek budynków użyteczności publicznej i budynków mieszkalnych poddanych termomodernizacji	Urząd Gminy	wzrost	Dane własne gminy

Nazwa wskaźnika oddziaływania	Sposób wyznaczania wskaźnika	Podmioty odpowiedzialne za przekazanie danych monitoringowych	Kierunek zmian do 2023 roku	Źródło danych
Wskaźnik poziomu wykorzystania odnawialnych źródeł energii w sektorze publicznym, jak również na nieruchomościach prywatnych	Odsetek nieruchomości publicznych i prywatnych wyposażonych w instalacje OZE	Urząd Gminy	wzrost	Dane własne gminy
Wskaźnik waloryzacji zasobów środowiska	Liczba działań (podjętych i wspartych) z zakresu ochrony obszarów cennych przyrodniczo	Urząd Gminy	wzrost	Dane własne gminy
Wskaźnik poziomu świadomości społecznej oraz postaw i zachowań proekologicznych	Liczba godzin zajęć z zakresu edukacji ekologicznej	Urząd Gminy Placówki oświatowe	wzrost	Dane własne gminy
Cel operacyjny 3.5. Prowadzenie polityki przestrzennej i rewitalizacyjnej kreujących atrakcyjność i rozwój gminy				
Wskaźnik uporządkowania przestrzeni publicznej oraz opracowanych mpzp	Odsetek powierzchni gminy objęty miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego	Urząd Gminy	wzrost	Dane własne gminy
Wskaźnik atrakcyjności i funkcjonalności przestrzeni publicznych oraz ożywienia społeczno-gospodarczego	Liczba zrealizowanych inwestycji rewitalizacyjnych	Urząd Gminy	wzrost	Dane własne gminy

Wszystkie podmioty uczestniczące w procesie realizacji Strategii zobowiązane zostaną (w ramach procedury opracowania raportu o stanie gminy) do corocznego informowania komórki organizacyjnej właściwej do spraw strategii rozwoju o postępach rzeczowych oraz finansowych we wdrażaniu projektów, działań i przedsięwzięć wpisujących się w strategiczne założenia tego dokumentu.

Dla uzyskania pełnego i zobiektywizowanego obrazu zmian zachodzących w gminie będących efektem systematycznego osiągnięcia celów wyznaczonych w Strategii, komplementarnie względem siebie wykorzystywane będą procedury monitoringu i ewaluacji.

Przebieg wdrażania Strategii będzie sprawozdawany w raporcie o stanie gminy. Przepisy ustawy z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym zobowiązują burmistrza do przedstawiania organowi stanowiącemu najpóźniej w terminie 31 maja każdego roku raportu będącego podsumowaniem jego działalności w roku poprzednim, obejmującego w szczególności realizację polityk, programów i strategii, uchwał rady i budżetu obywatelskiego.

Raport o stanie gminy będzie przedstawiany Radzie Gminy w trakcie tej samej sesji, co sprawozdanie z wykonania budżetu w roku ubiegłym. Dzięki temu radni oraz mieszkańcy uzyskają kompletną informację dotyczącą interwencji publicznej realizowanej w oparciu o zapisy Strategii, która będzie odnosić się do jej wymiaru rzeczowego i finansowego.

Strategia poddawana będzie również procedurze ewaluacji, rozumianej jako systematyczna i obiektywna ocena zawartych w niej założeń, procesu jej realizacji oraz uzyskiwanych rezultatów, pod względem skuteczności, trwałości, efektywności i użyteczności podjętych działań. Tym samym ewaluacja będzie dostarczać rzetelnych informacji o Strategii oraz przebiegu jej wdrażania, wspierając w ten sposób proces decyzyjny oraz współdziałanie wszystkich podmiotów zaangażowanych w jej realizację.

Zgodnie z przepisami ustawy z dnia 6 grudnia 2006 roku o zasadach prowadzenia polityki rozwoju projekt Strategii poddany zostanie uprzedniej ocenie trafności, przewidywanej skuteczności i efektywności jej realizacji.

Na kolejnych etapach wdrażania Strategii planuje się przeprowadzenie:

- ewaluacji mid-term, obejmującej połowę okresu obowiązywania Strategii. Jej celem będzie udzielenie odpowiedzi na pytania czy i w jakim zakresie Strategia jest realizowana oraz jakie są jej efekty krótko- i średnioterminowe;
- ewaluacji ex-post, planowanej po zakończeniu wdrażania Strategii, koncentrującej się na ocenie stopnia realizacji założonych w niej celów, skuteczności wykorzystywanych na potrzeby ich osiągnięcia instrumentów i mechanizmów oraz identyfikacji efektów długookresowych interwencji publicznej realizowanej na podstawie jej zapisów.

Za szczegółowe określenie zakresu ewaluacji, w tym zwłaszcza celów badania oraz kryteriów ewaluacyjnych, odpowiedzialny będzie komórka właściwa do spraw strategii rozwoju.

Załączniki

Spis tabel

Tab. 1. Wykaz dróg wojewódzkich, powiatowych i gminnych na terenie gminy Potok Wielki.....	20
Tab. 2. Szacunkowy czas podróży prywatnym samochodem osobowym oraz komunikacją autobusową i kolejową z lub do Potoka Wielkiego dla wybranych ośrodków miejskich.....	25
Tab. 3. Zmiana liczby ludności oraz gęstości zaludnienia w gminach powiatu janowskiego w roku: 2018 i 2023.....	30
Tab. 4. Zestawienie wybranych informacji o Gminnej Bibliotece Publicznej w latach 2019 – 2023. ..	40
Tab. 5. Zestawienie wybranych informacji o Gminnej Bibliotece Publicznej i Filii w 2023 roku.....	40
Tab. 6. Zestawienie liczby osób objętych wybranymi świadczeniami socjalnymi OPS w Potoku Wielkim.....	42
Tab. 7. Zestawienie liczby osób objętych świadczeniami rodzinnymi i innymi formami pomocy oferowanej przez OPS w Potoku Wielkim w 2023 rok	44
Tab. 8. Liczba korzystających ze świadczeń rodzinnych na terenie Gminy Potok Wielki w latach 2020- 2023	45
Tab. 9. Miejscowe zagrożenia według rodzaju zagrożenia występujące na terenie gminy Potok Wielki na przestrzeni lat 2018-2023	49
Tab. 10. Działania ratownicze podejmowane przez OSP na terenie gminy Potok Wielki na przestrzeni lat 2018-2023.....	49
Tab. 11. Analiza SWOT.....	94
Tab. 12. Najważniejsze problemy i wyzwania dla gminy Potok Wielki.....	96
Tab. 13. Schemat celów strategicznych i operacyjnych Gminy Potok Wielki do 2035 roku	99
Tab. 14. Cele operacyjne w ramach celu strategicznego w wymiarze społecznym.....	101
Tab. 15. Cele operacyjne w ramach celu strategicznego w wymiarze gospodarczym.....	106
Tab. 16. Cele operacyjne w ramach celu strategicznego w wymiarze przestrzenno – środowiskowymi	109
Tab. 17. Planowane przedsięwzięcia oraz ich lokalizacja wynikają z diagnozy społecznej, gospodarczej i przestrzennej gminy Potok Wielki.....	114
Tab. 18. Wybrane aspekty i dokumenty wykonawcze, które warto przeanalizować w ramach tworzenia systemu realizacji strategii.	136
Tab. 19. Wskaźniki monitoringowe Strategii Rozwoju Gminy Potok Wielki do 2035 roku	143

Spis Rycin

Ryc. 1. Schemat procesu opracowywania Strategii Rozwoju Gminy Potok Wielki na lata 2025–2035 (z zaznaczeniem na czerwono bieżącego etapu).....	4
Ryc. 2. Położenie gminy Potok Wielki na tle podziału administracyjnego Polski.....	17
Ryc. 3. Struktura osadnicza gminy Potok Wielki.....	18
Ryc. 4. Długość dróg w gminie Potok Wielki według nawierzchni utwardzonej i nieutwardzonej (km).	21
Ryc. 5. Układ komunikacyjny nadrzędny i podstawowy Gminy Potok Wielki.....	22
Ryc. 6. Wskaźnik międzygałęziowej dostępności transportowej w odniesieniu do gmin w Polsce, stan na 2017 r.	27
Ryc. 7. Docelowy przebieg sieci dróg ekspresowych i autostrad w Polsce.....	27
Ryc. 8. Mapa zasięgu sieci telefonii komórkowej (na przykładzie jednego z operatorów) w styczniu 2025 r.	28
Ryc. 9. Liczba osób zamieszkałych w Gminie Potok Wielki w latach 2013 – 2023.....	31
Ryc. 10. Naturalne ruchy ludnościowe w Gminie Potok Wielki w latach 2013 – 2023.	31
Ryc. 11. Ruchy migracyjne w Gminie Potok Wielki w latach 2013 – 2023.....	31
Ryc. 12. Procentowy udział ludności wg ekonomicznych grup wiekowych dla Gminy Potok Wielki .	32
Ryc. 13. Piramida wieku i płci ludności w roku 2021 dla Gminy Potok Wielki.....	33
Ryc. 14. Liczba mieszkańców i średnia gęstość zaludnienia w gminie Potok Wielki (2023).....	34
Ryc. 15. Zmiana liczby ludności w gminie Potok Wielki w latach 2018–2023 (%).....	34
Ryc. 16. Procentowy udział poziomu wykształcenia w roku 2002 i 2021 w Gminie Potok Wielki.....	36
Ryc. 17. Wyniki egzaminu ósmoklasisty w 2023 roku – porównanie Gminy Potok Wielki na tle powiatu janowskiego i województwa lubelskiego.....	38
Ryc. 18. Liczba gospodarstw domowych oraz osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej na terenie Gminy Potok Wielki w latach 2020-2023.....	44
Ryc. 19. Środki finansowe przeznaczone na Program Współpracy Gminy Potok Wielki z organizacjami pozarządowymi w latach 2018 - 2023.....	52
Ryc. 20. Struktura procentowa wydatków w ramach Programu Współpracy Gminy Potok Wielki z organizacjami pozarządowymi w latach 2018–2023.....	52
Ryc. 21. Frekwencja wyborcza w gminie Potok Wielki.....	53
Ryc. 22. Liczba podmiotów gospodarki narodowej wpisanej do rejestru REGON oraz liczba podmiotów nowo zarejestrowanych i wyrejestrowanych na terenie Gminy Potok Wielki w latach 2013 – 2023.....	58
Ryc. 23. Liczba osób pracujących (w podziale na płeć) w Gminie Potok Wielki w latach 2013 – 2023.....	60

Ryc. 24. Liczba osób bezrobotnych zarejestrowanych i osób długotrwale bezrobotnych w Gminie Potok Wielki w latach 2013 – 2023.....	60
Ryc. 25. Liczba osób bezrobotnych w podziale na grupy wiekowe w roku 2023.....	61
Ryc. 26. Liczba osób bezrobotnych w podziale na poziom wykształcenia w roku 2023.....	61
Ryc. 27. Liczba gospodarstw rolnych na terenie gminy Potok Wielki w 2020 roku w podziale na obszarowe użytki rolne.	62
Ryc. 28. Powierzchnia gospodarstw rolnych na terenie gminy Potok Wielki w 2020 roku w podziale na obszarowe użytki rolne.	62
Ryc. 29. Formy ochrony przyrody w gminie Potok Wielki.	68
Ryc. 30. Profil uczestnika ankiety - płeć.....	76
Ryc. 31. Profil uczestnika ankiety – czas zamieszkiwania w gminie Potok Wielki.....	76
Ryc. 32. Profil uczestnika ankiety – wiek.....	76
Ryc. 33. Profil uczestnika ankiety – wykształcenie.....	76
Ryc. 34. Profil uczestnika ankiety – status zawodowy	76
Ryc. 35. Ocena poziomu życia na terenie Gminy.....	77
Ryc. 36. Ocena warunków życia społecznego w Gminie Potok Wielki	78
Ryc. 37. Obszary życia społecznego wymagające najpilniejszej poprawy według mieszkańców gminy	79
Ryc. 38. Ocena warunków życia gospodarczego w Gminie Potok Wielki	81
Ryc. 39. Obszary życia gospodarczego wymagające najpilniejszej poprawy według mieszkańców gminy	82
Ryc. 40. Ocena aspektów infrastrukturalno-technicznych w Gminie Potok Wielki.....	84
Ryc. 41. Obszary infrastruktury technicznej wymagające najpilniejszej poprawy według mieszkańców gminy	85
Ryc. 42. Ocena aspektów środowiskowych w Gminie Potok Wielki.....	87
Ryc. 43. Elementy środowiskowe wymagające najpilniejszej poprawy według mieszkańców gminy	87
Ryc. 44. Grupy społeczne wymagające – zdaniem respondentów – większego wsparcia ze strony gminy	89
Ryc. 45. Główne problemy społeczne w gminie według opinii mieszkańców	90
Ryc. 46. Ocena Gminy Potok Wielki jako miejsca do zamieszkania według opinii mieszkańców.	91
Ryc. 47. Deklaracja mieszkańców dotycząca wiązania swojej przyszłości z Gminą Potok Wielki.....	91
Ryc. 48. Opinie mieszkańców na temat przyszłości ich dzieci w Gminie Potok Wielki.....	91
Ryc. 49. Preferowany kierunek rozwoju według mieszkańców Gminy Potok Wielki	92
Ryc. 50. Schemat myślowy (drzewa problemów i celów) służący identyfikacji wyzwań rozwojowych	95
Ryc. 51. Model struktury funkcjonalno-przestrzennej gminy Potok Wielki – sieć osadnicza.	118

Ryc. 52. Model struktury funkcjonalno-przestrzennej gminy Potok Wielki – system powiązań przyrodniczych.	119
Ryc. 53. Model struktury funkcjonalno-przestrzennej gminy Potok Wielki – sieci transportowa oraz elementy infrastruktury techniczna i społecznej	120
Ryc. 54. Schematyczne rozmieszczenie planowanych działań	123
Ryc. 55. Model funkcjonalno-przestrzenny gminy Potok Wielki	124
Ryc. 56. Terytorialny zasięg Programu Polska Wschodnia+	132
Ryc. 57. Położenie gminy Potok Wielki w granicach OSI Roztocze	132